

VAASAN YLIOPISTO

OLLI ROSENQVIST

Maaseudun asemoituminen
myöhäismodernissa yhteiskunnassa

ACTA WASAENSIA

No 129

Aluetiede 9

UNIVERSITAS WASAENSIS 2004

Esitarkastajat

Dosentti, YTT Jukka Oksa
Joensuun yliopisto
Karjalan tutkimuslaitos
PL 111
80101 Joensuu

Professori, FT Pentti Viitala
Helsingin yliopisto
Maantieteen laitos
PL 64
00014 Helsingin yliopisto

ESIPUHE

Tämä julkaisu on artikkeliväitöskirjani. Olen aiempina vuosina julkaissut kuusi tutkimusaiheittani koskevaa itsenäistä tieteellistä artikkelia, joista viisi on ennakkotarkastettuja eli niin sanotun referee-menettelyn läpi käyneitä. Lopuksi olen laatinut väitöskirjaan johdanto- ja yhteenveto-osan, jossa esittelen tutkimuksen kokonaisuutena. Käsillä oleva julkaisu koostuu kahdesta osasta: (I) johdanto ja yhteenveto sekä (II) uudelleen julkaistavat artikkelit.

Olen tehnyt tutkimukseni Kokkolassa toimivassa Jyväskylän yliopiston Chydenius-instituutissa, jota kuluvan vuoden alusta lähtien on kutsuttu myös Kokkolan yliopistokeskukseksi. Yhteiskuntatieteellisen perustutkimuksen tekeminen on mahdollista myös pienessä yliopistoyksikössä. Toivon, että jatkossakin kaikenlaisissa yliopistoissa ymmärretään yhteiskuntatieteellisen perustutkimuksen tärkeys yliopiston yhteiskunnallisen palvelutehtävän legitimoitiperustana. Kiitän instituutin nykyisiä ja entisiä työtovereitani yhdessä elettyistä vuosista.

Tutkimuksen toteutuminen nykyisessä muodossaan ei olisi ollut mahdollista ilman maa- ja metsätalousministeriön – maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esityksestä – myöntämiä tutkimusmäärärahoja. Kiitän rahoituksista päättäneitä tahoja luottamuksesta, ennakkoluulottomuudesta ja rohkeudesta. Myös Chydenius-instituutin kannatusyhdistys ja Suomen Kulttuurirahaston Keski-Pohjanmaan rahasto ovat tukenet väitöskirjan suunnittelua ja viimeistelyä.

Tutkimuksellani ei ole ollut perinteisessä mielessä ohjaajaa. Väitöstyötä ovat ohjanneet muun muassa oman kiinnostukseni suuntautuminen, kansallinen ja kansainvälinen maaseutukeskustelu, rahoittajan rahoituspäätökset, Terran ja Maaseudun uuden ajan päätoimittajien ja anonyymien ennakkotarkastajien lausunnot artikkelieni käsikirjoituksista sekä sattuma, jonka ansiosta sain tutkimuskohteikseni Minä ja maaseutu-aiheisen kirjoituskilpailun tuotokset. Kiitän kaikkia niitä tahoja, jotka mainittujen ilmiöiden tai tapahtumien kautta ovat olleet vaikuttamassa tutkimukseni ohjautumiseen.

Väitöskirjan viimeistelemiseksi olen saanut arvokkaita ohjeita ja rakentavaa kritiikkiä Vaasan yliopiston hallintotieteiden tiedekunnan työlleni määräämiltä esitarkastajilta, sosiologian, erityisesti maaseutusosiologian dosentti Jukka Oksalta Joensuun

ACTA WASAENSIA

yliopistosta ja suunnittelumaantieteen professori Pentti Viitalalta Helsingin yliopistosta, sekä työn virallisina ohjaajina toimineilta Vaasan yliopiston aluetieteen professoreilta, Kauko Mikkoselta ja Hannu Katajamäeltä. Kiitokset heille kaikille.

Olen kuullut väitettävän, että tutkijan ja hänen tutkimuskohteensa välillä on välttämättä oltava kulttuurinen side, jotta ilmiöiden ymmärtäminen olisi mahdollista. Toisaalta, jos side on hyvin vahva, tuttujen ilmiöiden hahmottaminen uusista näkökulmista voi olla vaikeaa. Itse olen pyrkinyt tarkastelemaan maaseutua myös ulkopuolisen tarkkailijan silmin, vaikka maaseutuun kohdistunut tutkimustyöni ja sosialisatiorhistoriani ovat päässeet punomaan kulttuurista sidettä minun ja maaseudun välille.

Vanhempani elivät lapsuutensa maaseudulla ja muuttivat aikuistuttuaan kaupunkiin. Heidän sosiaaliset siteensä maaseudulla asuviin ihmisiin tarjosivat isosiskolleni ja minulle mahdollisuuden jo lapsina vieraila maaseudulla. Kesämöккеily tutustutti meidät myös omaehtoiseen maaseudusta nautiskeluun. Aikuistuttuani luulin jo katkaisseeni siteeni maaseutuun, kunnes tapasin sivistyneen, akateemisesti koulutautuneen naisen, tulevan vaimoni. Lähemmässä tarkastelussa tämä nainen osoittautui juurevaksi maalaistytöksi, joka oli muuttava elämäni rikkaaksi ja hedelmälliseksi maaseudun ja kaupungin vuoropuheluksi.

Parhaimmat kiitokseni säästänkin siis vaimolleni Teijalle, joka on monin tavoin auttanut, tukenut ja kannustanut minua väitöskirjan valmistelussa, ja lapsilleni Roosalle, Veeralle ja Aarnille, jotka – siitä huolimatta, että en ole heille osannut selvittää työni tarkoitusperiä – ovat virnistellen jaksaneet seurata touhujani.

Kokkolassa 2.6.2004

Olli Rosenqvist

SISÄLLYS

ESIPUHE	3
SISÄLLYS	5
ABSTRACT	8
<i>OSA I: Johdanto- ja yhteenveto-osa "Maaseudun asemoitumiseen myöhäismodernissa yhteiskunnassa" .....</i>	<i>9</i>
1 TUTKIMUKSEN TARKOITUS	11
1.1 Mitä?	11
1.2 Miksi?	11
1.3 Miten?	13
2 TUTKIMUKSEN KULKU – KUUSI ARTIKKELIA	15
3 NYKYISEN YHTEISKUNNAN KÄSITTEELLISTÄMINEN	20
3.1 Todellisuus, tieto ja arvot	20
3.2 Yhteiskunnan rakenne ja ihminen	22
3.3 Yhteiskunta ja tila	24
3.4 Tieteenfilosofiset perustukset	26
3.4.1 Maltillinen strukturalismi	26
3.4.2 Maltillinen konstruktionismi	29
3.4.3 Rationaalinen keskustelu ja hyvä elämä	32
3.5 Nykyinen yhteiskunta	34
3.5.1 Modernisaatioteoreettinen näkökulma	34
3.5.2 Jälkimoderni kauhukuva	35
3.5.3 Realistinen kuva	35

4	MIKÄ TAI MITÄ ON MAASEUTU?	38
	4.1 Maaseudun määrittelemisen nykyperinnettä	38
	4.2 Alueellinen maaseutu	40
	4.3 Diskursiivinen maaseutu	41
	4.4 Maaseudun käsitettä tarvitaan toiseuden vertauskuvaksi	42
5	MAASEUTU ALUEENA	45
	5.1 Aineistot ja niiden käsittely	45
	5.2 Maaseudun asema aluekehityksessä	48
6	MAASEUTU PUHUNTANA	51
	6.1 Aineistot ja niiden käsittely	51
	6.2 Maaseudun asema yhteiskuntapoliittisissa diskursseissa	55
	6.3 Maaseudun asema maallikkodiskursseissa	59
7	MAASEUDUN KEHITTÄMINEN	62
	7.1 Lähtökohtia	62
	7.2 Fyysis-spatiaalisen maaseudun kehittäminen	63
	7.3 Vertauskuvallisina tuotteina ymmärretyn maaseudun kehittäminen	64
	7.4 Toiseutena ymmärretyn maaseudun kehittäminen	65
8	TUTKIMUSTULOSTEN ARVIOINTIA	67
	8.1 Tulosten yhteenveto	67
	8.2 Paradigmaattinen reflektio	68
	8.3 Tutkimuksen asemoituminen maantieteen/alueteen, maaseutututkimuksen ja maaseutupolitiikan kenttiin	70
	KIRJALLISUUS	73

OSA II: Uudelleen julkaistavat artikkelit 81

- ARTIKKELI 1:** ROSENQVIST, OLLI (1996). MIKSI JA MITEN MAASEUTUA KANNATTAA MÄÄRITELLÄ? *MAASEUDUN UUSI AIKA* 4:2, 71–77. 83
- ARTIKKELI 2:** ROSENQVIST, OLLI (2000). HEGEMONINEN KAMPPAILU MAASEUDUSTA. *MAASEUDUN UUSI AIKA* 8:3, 8–21. 93
- ARTIKKELI 3:** ROSENQVIST, OLLI (2002 A). "MAASEUDUN" JA "KAUPUNGIN" RAKENTUMINEN TILASTOKESKUKSEN TAAJAMAMÄÄRITTELYYN PERUSTUVASSA ALUEKEHIKOSSA. *TERRA* 114:1, 3–12. 109
- ARTIKKELI 4:** ROSENQVIST, OLLI (2002 B). ALUEKESKUSPOLITIikka JA MUUT YHDENTÄVÄN MAASEUTUPOLITIIKAN ESTEET SUOMESSA. *TERRA* 114:2, 59–67. 121
- ARTIKKELI 5:** ROSENQVIST, OLLI (2003 A). KILPAILUKYKYISEN MAASEUDUN TUOTTAMINEN KESKITTYVÄN ALUEKEHITYKSEN JA HEGEMONISEN KAUPUNKIDISKURSSIN OLOISSA. *TERRA* 115:1, 3–18. 133
- ARTIKKELI 6:** ROSENQVIST, OLLI (2003 B). MINÄ JA MAASEUTU – MAALLIKKODISKURSSIT KRIITTISEN MAASEUTUTUTKIJAN TULKITSEMINA. *MAASEUDUN UUSI AIKA* 11:2, 5–25. 151

ABSTRACT

Rosenqvist, Olli (2004). Maaseudun asemoituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa (Positioning of the rural in the late modern society). *Acta Wasaensia* No 129, 173 p.

The purposes of this PhD thesis are: (1) to examine the meanings of the countryside, or the rural, in the contemporary society; (2) to evaluate the position of the rural in the contemporary society; and (3) to consider how should the rural be positioned in the contemporary society.

The research material consists of scientific literature, regional statistics, socio-political documents and the essays of a writing competition. The methodological approach adopted can be characterized as an eclectic triangulation of various social theories and empirical data. The main methodological aim has been to combine a structuralist approach with a constructionist approach. The methods used are statistical description, qualitative content analysis, critical discourse analysis, narrative analysis and analysis of narratives.

The contemporary society is interpreted in this study as being late modern rather than postmodern – a society in which the economic base “in the last instance” determines the vitality of the ideological superstructure. The rural is conceptualized as a social construct which can be regional and/or discursive in character. It is argued that the rural and the urban get their meanings through the difference between them.

The rural is shown in this study to be in a marginal position compared with the urban in the contemporary Finnish society – both regionally and discursively. With respect to rural development it is argued that responsible rural policy should try to figure out how the countryside or the rural could become economically successful in the long run. However, alongside economic realism, there is a need for some sort of idealistic discussion about the boundaries of and the alternatives to economic rationality.

Olli Rosenqvist, University of Jyväskylä, Chydenius Institute – Kokkola University Consortium, P.O. Box 567, FIN-67701 Kokkola, Finland, e-mail olli.rosenqvist@chydenius.fi.

Keywords: countryside, rural, structuralism, constructionism, modernization, rural geography, rural research, rural policy.

OSA I:

*Johdanto- ja yhteenveto-osa "Maaseudun asemoitumiseen
myöhäismodernissa yhteiskunnassa"*

1 TUTKIMUKSEN TARKOITUS

1.1 Mitä?

Tarkoitukseni on tutkimuksessa vastata seuraaviin kysymyksiin:

- (1) Mikä tai mitä maaseutu on nykyisessä yhteiskunnassa?
- (2) Mikä on maaseudun asema (positio) nyky-yhteiskunnassa ja erityisesti Suomessa?
- (3) Miten maaseutu tulisi asemoida nykyiseen yhteiskuntaan?

Tutkimuksen nimessä olevalla asemoitumisen käsitteellä haluan viitata paitsi maaseudun asemaan nyky-yhteiskunnassa myös potentiaaliin asemoitumisen mahdollisuuksiin. Maaseudun kehittäminen voidaan nähdä paitsi nykyisten asemien vahvistamisena myös nykyisistä asemista luopumisena tai uusien asemien luomisena. Lisäksi haluan asemoitumisen käsitteellä viitata siihen, että maaseudulla ei ole minäkään luonnonlain tapaisen yhteiskunnallisen mekanismin määräämää asemaa tai paikkaa yhteiskunnassa. Pidän maaseutua sosiaalisena konstruktiona eli ihmisten tuottamana aineellisena ja/tai henkisenä rakennelmana, johon toiminnalla voidaan vaikuttaa. Konstruktionistisesta näkökulmasta myös sitä, ketkä ovat maaseutua rakentavia tai maaseudun asemoitumisia tuottavia toimijoita, voidaan pitää avoimena, kontingenttina kysymyksenä. Kolmannen tutkimuskysymyksen osalta tutkimukseni painottuu yhteiskuntateoreettisesti perusteltavissa olevien vaihtoehtojen kartoittamiseen. Konkreettiset maaseudun kehittämisen menettelytapakysymykset jätän suurelta osin mahdollisten jatkotutkimusten aiheiksi (vrt. Viitala 1999).

1.2 Miksi?

Kiinnostukseni maaseudun määrittelyä kohtaan heräsi 1990-luvun puolivälissä, jolloin perehdyin Suomessa tehtyihin kuntapohjaisiin maaseututyypittelyihin. En ollut tyytyväinen esitettyihin maaseudun alueellistamistapoihin ja kuvittelin itse kykeneväni suoriutumaan tehtävästä muita paremmin. Mielessäni alkoi kangastella optimaalinen maaseudun alueellinen määrittely. Samoihin aikoihin maaseudun ja

kaupungin vuorovaikutus nousi Suomessa (ja myös omalla kohdallani) keskeiseksi maaseutututkimuksen ja maaseudun kehittämisen teemaksi. Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta on vaikea tutkia kuntapohjaisessa aluekehikossa, joten kiinnostukseni maaseudun määrittelytapoja kohtaan syveni entisestään.

Pikku hiljaa, kun vettä oli riittävästi virrannut Perhonjoessa, tajusin minkälaiseen liemeen olin itseäni asettamassa. Aloin ymmärtää entistä paremmin maailman diskursiivista puolta. Minulle alkoi entistä selvemmin valjeta, että yhteiskunta ja erityisesti maaseutu ja kaupunki koostuvat paitsi suhteellisen pysyvistä rakenteista myös monimuotoisesta ja enemmän tai vähemmän löysästä puhunnasta.

Oman kiinnostukseni lisäksi tutkimusta on innoittanut prosessin kuluessa vahvistunut käsitykseni, jonka mukaan tällaiselle tutkimukselle on yhteiskunnallista tarvetta. Yhteiskunnan nykyisyyttä ja tulevaisuutta koskevassa teoretisoinnissa mahdollinen edistys tai kehitys liitetään tavallisesti kaupunkikontekstiin. Tällöin kaupungin käsitteellinen vastinpari, maaseutu, usein samanaikaisesti unohdetaan. Kuitenkin maaseutu on varsin yleisesti jotenkin mukana ihmisten arkielämässä. Tällöin herää kysymys, miten maaseutu pitäisi käsitteellistää osana nykyaikaista yhteiskuntateoriaa.

Myös ihmisenä olemisen ymmärtämisen kannalta koen tarpeelliseksi selvittää yhtäältä maaseudun yhteiskunnallista asemaa ja toisaalta sen roolia ihmisen mielenmaisemassa. Yhteiskuntatutkimus voi tarjota nykyisessä, monimutkaistuvassa yhteiskunnassa toimiville ihmisille suuntaviittoja sosiaaliseen orientoitumiseen.

Suomessa on 1980-luvun lopulta lähtien harjoitettu määrätietoista, uusimuotoista maaseutupolitiikkaa, jonka tavoitteena on maaseudun elinvoimaisuuden vahvistaminen elinkeinorakennetta monipuolistamalla. Maaseutupolitiikka onkin kehittynyt vakavasti otettavaksi yhteiskuntapoliittiseksi realiteetiksi. Maaseutupolitiikan, kuten myös muiden politiikan lohkojen, toteuttamista on syytä säännöllisesti arvioida sen yhteiskuntapoliittisen relevanssin varmistamiseksi. Maaseutupolitiikan perustelemiseksi tarvitaan mielestäni nykyistä syvällisempää ja avoimempaa keskustelua siitä, mitä maaseutu on ja mikä on sen asema nykyisessä yhteiskunnassa. Kehittyviä perusteluja kaipaa nähdäkseni myös se, miksi maaseutu ylipäätään pitäisi säilyttää elävänä.

1.3 Miten?

Tutkimusaineistoinani ovat olleet (1) tutkimuskirjallisuus, (2) aluetilastot, (3) hallinnollis-poliittiset asiakirjat sekä (4) Minä ja maaseutu -aiheisen kirjoituskilpailun tuotokset. Näitä kaikkia aineistoja voidaan lähestyä diskurssin käsitteen avulla. Niistä voidaan hahmottaa verrattain yhtenäisiä merkitysjärjestelmiä tai puhetapoja eli diskursseja. Olen tutkimuksissani pyrkinyt selvittämään, miten erilaiset maaseutua koskevat diskurssit nivoutuvat yhteen eli artikuloituvat yhteiskunnallisissa käytännöissä.

Tutkimusaineistojen käsittelyä koskeva perusjakoni on se, että tarkastelen maaseutua yhtäältä fyysis-spatiaalisenä sosiaalisena konstruktiona tai alueena ja toisaalta fyysisestä spatiaalisuudesta suhteellisen irrallaan olevana sosiaalisena tai kulttuurisena konstruktiona. Tutkin maaseutua yhtäältä yhteiskunnan kokonaisuuden ja toisaalta yksilön näkökulmasta. Maaseutua ei mielestäni ole tarkoituksenmukaista tarkastella pelkästään paikallisessa yhteydessä, vaan aina myös globaalissa kontekstissa. Globalisaatio on kaikkialle levittäytyvä nyky-yhteiskunnan perustendenssi. Aineistoja analysoidessani olen pyrkinyt pitämään mielessäni maaseudun kehittämisenäkökulman: millä perusteilla ja millä tavoin maaseudun asemaa yhteiskunnassa voitaisiin parantaa?

Väitöskirjan ensimmäisessä eli johdanto- ja yhteenveto-osassa – sen lisäksi, että esittelen tutkimustuloksiani – syvennän tutkimuskokonaisuuden tieteenfilosofista ja metodologista perustaa koskevaa ymmärrystä. Katson tämän tarpeelliseksi, koska yksittäisissä väitöskirja-artikkeleissani en ole pohtinut tutkimukseni teoreettis-metodologisia lähtökohtia riittävän kokonaisvaltaisesti. Työhön ovat vaikuttaneet monenlaiset teoreettis-metodologiset suuntaukset, joiden keskinäistä yhteen nivoutumista ja yhteen sopivuutta en ole pystynyt väitöskirjani johdanto- ja yhteenveto-osassakaan analysoimaan niin perusteellisesti kuin olisi tarpeen. Toivonkin, että työtäni luetaan jatkotutkimusmahdollisuuksia pohtien.

Väitöskirjan johdanto- ja yhteenveto-osa etenee seuraavasti. Luvussa 2 esittelen väitöskirjaan sisältyvät artikkelit. Luvussa 3 hahmottelen näkemykseni yhteiskunnasta ja sen nykytilasta. Luvuissa 4–6 vastaan ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseeni eli mikä tai mitä on maaseutu ja mikä on maaseudun asema nykyisessä yhteiskunnassa. Luvussa 7 esittelen johtopäätökseni siitä, miten maaseutua tulisi kehittää. Joh-

danto- ja yhteenveto-osan viimeisessä eli 8:nnessä luvussa arvioin tutkimustani paitsi paradigmaattisessa mielessä myös siinä mielessä, miten se sijoittuu maantieteen/alue-tieteen, maaseutututkimuksen ja maaseutupolitiikan kenttiin.

2 TUTKIMUKSEN KULKU – KUUSI ARTIKKELIA

Väitöskirjaani sisältyy kuusi aiemmin julkaistua artikkeliani, joista ensimmäinen on vuodelta 1996, toinen vuodelta 2000, kolmas ja neljäs vuodelta 2002 ja viides ja kuudes vuodelta 2003. Ensimmäistä lukuun ottamatta artikkelit ovat ennakkotarkastettuja eli niin sanotun referee-menettelyn läpi käyneitä. Artikkelit julkaistaan uudelleen väitöskirjan osassa II. Väitöskirjan johdanto- ja yhteenveto-osassa (osa I) viitataan mainittuihin artikkeleihin paitsi sivunumeroin myös isoin kirjaimin erotukseksi muista viitteistä (esim. s. 153–173 eli ROSENQVIST 2003 B).

Kaksi ensimmäistä artikkelia syntyi tilanteissa, joissa en vielä mitenkään ajatellut maaseudun yhteiskunnallista asemaa koskevan väitöskirjan laatimista. Ensimmäisen artikkelin kirjoitin Chydenius-instituutissa muiden projektitutkimusteni ohessa. Toisen artikkelin kirjoitin Chydenius-instituutissa maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esityksestä maa- ja metsätalousministeriön rahoituksella toteutetun ”Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus – oppivan alueen näkökulma” -tutkimuksen yhteydessä.

Neljä viimeistä artikkelia olen kirjoittanut yhden ja saman, Chydenius-instituutissa toteutetun tutkimusprojektin yhteydessä. Hankkeen nimenä oli ”Maaseutu ja kaupunki Suomen pikkukaupunkiseuduilla – empiirinen tutkimus maaseudun merkityksistä, asemasta ja kehittämismahdollisuuksista”. Myös tämän projektin rahoitti maa- ja metsätalousministeriö maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esityksestä. Viimeksi mainitun hankkeen kuluessa minulle vähitellen kirkastui ajatus artikkeliväitöskirjan laatimisesta.

Artikkeli 1: Miksi ja miten maaseutua kannattaa määritellä? (s. 85–91 eli ROSENQVIST 1996)

Ensimmäisessä väitöskirja-artikkelissani etsin kirjallisuuskatsauksenomaisesti, ilman omaa tilastoaineistoa, maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tutkimiseen sopivaa maaseudun alueellista määrittelyä. Kritisoin artikkelissa Suomessa yleisesti käytössä olevia kuntapohjaisia maaseudun määrittelyjä ja pohdin mahdollisuutta soveltaa maaseudun ja kaupungin rajaamiseen taajamapohjaista tilastoaineistoa.

Artikkelin kirjoittamisen aikaan esiyymmärrykseni maaseudusta oli sellainen, että se voitiin nähdä yhtäältä areaalisten elinkeinojen sijaintipaikkana ja toisaalta kulutuksen kohteena. Lähtökohtani maaseudun määrittelyyn oli perin positivistinen ja empiristinen:

”Jotta maaseutu voidaan nähdä samanaikaisesti sekä areaalisten elinkeinojen sijaintipaikkana että kaupunkilaisten kulutuksen kohteena, niin se on mielestäni hyödyllistä määrittellä alueellisesti (spatiaalisesti) rajautuvaksi käsitteeksi. Alueellisesti rajattu maaseutu muodostaa jonkinlaisen ”objektiivisen todellisuuden”, johon liittyvää tietämystä on helpompi kumuloida kuin esimerkiksi ihmisten moninaisiin, ei-alueellisiin, subjektiivisiin, suhteellistaviin, postmoderneihin mielenmaisemiin liittyvää tietämystä.” (s. 86 eli ROSENQVIST 1996: 72.)

Pohdintojeni tarkoituksena oli luoda pohjaa jonkinlaiselle, silloista aidommalle alueelliselle maaseudun kehittämiseksi ja maaseutupolitiikalle.

Artikkeli 2: Hegemoninen kamppailu maaseudusta (s. 94–107 eli ROSENQVIST 2000)

Artikkelin tarkoituksena on etsiä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tutkimiseen sopivaa maaseudun määrittelyä. Olin artikkelia laatiessani edelleen tutkimuskirjallisuuden ja hallinnollis-poliittisten asiakirjojen varassa, ilman omaa tilasto- tai muuta aineistoa. Kotimaisen tutkimuskirjallisuuden ohella perehdyin ulkomaisiin, erityisesti Britanniassa ja Hollannissa tehtyihin tutkimuksiin.

Andy Prattin (1996) artikkeli ”Discourses of rurality: loose talk or social struggle?” oli monella tavalla hyödyllinen oman ajatteluni kehitykselle. Hänen maaseutumäärittelyjä koskeva tyypittelynsä auttoi minua analysoimaan maaseudun määrittelemisen monimutkaisuutta. Muiden muassa Prattilta omaksuin ajatuksen maaseudusta sosiaalisena konstruktiona, samoin kuin ajatuksen siitä, että todellisuutta lähestytään käytännössä diskurssien eli puhetapojen tai kulttuuristen merkitysjärjestelmien kautta. Prattilta olen saanut myös gramscilaisen idean diskurssien välisestä hegemonista kamppailuista. Keith Halfacreelta (1993: 33) sekä Paul Clokelta ja Nigel Thriftiltä (1994: 3) opin, että sosiaalisesti konstruoitua maaseutua on mahdollista tarkastella irrallaan maaseudun maantieteellisestä tai fyysis-spatiaalisesta tarkoitteesta.

Puhtaan maaseudun määrittelyteoretisoinnin lisäksi perehdyn artikkelissa siihen, miten maaseutu tulee määritellyksi aluekehitystutkimuksissa, Euroopan unionin maaseutu- ja aluepolitiikoissa sekä suomalaisissa maaseutu- ja maatalouspolitiikoissa. Artikkelin lopuksi esitän synteesini suomalaisista, maaseutua koskevista yhteiskuntapoliittisista diskursseista, joita löysin kolme: (1) aluekehitys- eli kaupunkidiskurssi, (2) maa- ja metsätaloudiskurssi ja (3) maaseutudiskurssi. Tämä jäsenitys on ollut keskeisenä taustana tutkimuksen myöhemmille osille.

Artikkeli 3: "Maaseudun" ja "kaupungin" rakentuminen Tilastokeskuksen taajamamäärittelyyn perustuvassa aluekehikossa (s. 111–120 eli ROSENQVIST 2002 A)

Kolmatta artikkelia varten minulle avautui vuonna 2001 mahdollisuus hankkia omaa tilastoaineistoa maaseudun ja kaupungin alueellistamista varten. Tarkoitukseni oli kuvata maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta soveltamalla taajamapohjaista maaseudun ja kaupungin määrittelyä. Tarkasteluni kohteina olivat taajamien ja haja-asutusalueiden väliset väestömuutokset ja työssäkäyntivirrat viidellä suomalaisella pikkukaupunkiseudulla (Kajaani, Kokkola, Mikkeli, Rauma ja Rovaniemi) ja niitä ympäröivillä alueilla.

Alkuperäisenä tavoitteenani oli osoittaa, että taajamiin ja haja-asutusalueisiin perustuva määrittely – siten, että rinnastan taajaman kaupunkiin ja haja-asutusalueen maaseutuun – tuottaisi selkeän kuvan maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta sekä maaseudun yhteiskunnallisesta asemasta Suomessa. Tehtävä osoittautui kuitenkin vaikeammaksi kuin olin ennakoanut. Ennakkoymmärrykseni vastaisesti tulokset olivat sen suuntaiset, että taajamista kävi enemmän väkeä töissä haja-asutusalueilla kuin mitä kävi haja-asutusalueilta taajamissa. Takaiskuksi artikkelin 1 optimismille jouduin toteamaan, että taajamapohjainen määrittely soveltuu huonosti maaseudun ja kaupungin välisten työssäkäyntivirtojen tarkasteluun. Yllättävän tuloksen analysoimiseksi tein artikkelia varten vielä katsauksen taajamarajauksen historiaan, joten artikkelia voidaan pitää jonkinlaisena oppituntina taajamarajauksen käyttömahdollisuuksista ja -mahdollisuuksien rajoituksista.

Artikkeli 4: Aluekeskuspolitiikka ja muut yhdentävän maaseutupolitiikan esteet Suomessa (s. 123–131 eli ROSENQVIST 2002 B)

Artikkelia 3 varten olin hankkinut Tilastokeskuksesta laajan tilastoaineiston tutkiakseni maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta. Aineisto osoittautui suurelta osin tarkoituksiini sopimattomaksi. Olin luvannut esittää tutkimukseni rahoittajalle maaseudun asemaa koskevia tilastotietoja, joten jouduin täydentämään tutkimustani. Tein tämän seutukuntatasoisen tarkastelun avulla. Onneksi olin kerännyt taajamia ja haja-asutusalueita koskevan aineiston seutukunnittain. Osaltaan artikkeli 4 oli pohjustusta lopulta artikkelissa 5 toteutuneelle, seutukuntatasoista ja taajamapohjaista tarkastelua yhdistävälle, maaseudun asemaa koskevalle tilastolliselle kuvaukselle. Seutukuntatasoinen tilastotarkastelu pakotti minut pohtimaan seutukuntien yhteiskuntapoliittista merkitystä, jolloin samalla tuli ajankohtaiseksi syventää kaikkien artikkelissa 2 hahmottelemieni maaseutua koskevien yhteiskuntapoliittisten diskurssien analyysiä.

Artikkelissa 4 lähtökohtanani on yhdentävä maaseutupolitiikka. Tällä tarkoitan sellaista maaseudun kokonaisvaltaista kehittämistä, jonka päämääränä on yhdentää tai lähentää toisiinsa kaikkia maaseudun kehittämiseen vaikuttavia diskursseja ja toimintakäytäntöjä maaseudun etua hyödyttävällä tavalla. Selvitän artikkelissa niitä aluekehitys- eli kaupunkidiskurssien, maa- ja metsätalousdiskurssien ja varsinaisten maaseutudiskurssien ominaispiirteitä, jotka mielestäni haittaavat yhdentävän maaseutupolitiikan toteutumista Suomessa. Syvällisimmin käyn läpi aluekehitys- eli kaupunkidiskurssien taustoja, sillä koen ne tälläkin hetkellä maaseutuun kohdistuvista puhetavoista yhteiskuntapoliittisesti vaikutusvaltaisimmiksi.

Artikkeli 5: Kilpailukykyisen maaseudun tuottaminen keskittyvän aluekehityksen ja hegemonisen kaupunkidiskurssin oloissa (s. 135–150 eli ROSENQVIST 2003 A)

Vihdoin artikkelissa 5 esittelen maaseudun yhteiskunnallista asemaa koskevia tilastotietoja, jotka eivät maaseudun kannalta kovin hyviltä näytä. Näin ollen pääpaino artikkelissa asettuu sen pohtimiseen, miten maaseutua olisi kehitettävä entistä paremman menestyksen saavuttamiseksi. Maaseudun kehittämisen suhteen lähtökohtani on kilpailukykyisyyden parantaminen. Käsittelen maaseutua tässä yhtey-

dessä sosiaalisena konstruktiona, joka voi olla paitsi fyysis-spatiaalinen myös vertauskuvallinen.

Maaseudun kilpailukykyä koskevan pohdinnan tueksi syvennän artikkelissa 5 artikkeleissa 2 ja 4 aloittamaani hegemonisten kaupunkidiskurssien analyysiä. Käyn läpi yhteiskuntamaantieteellisiä mittakaavoja, niin sanottua uutta regionalismia, epätasaista aluekehitystä ja aluejärjestelmiä koskevia teoretisointeja ja yritän nähdä maaseudun osana globaalia yhteiskuntaa. Lopulta päädyn omiin tulkintoihini siitä, miten maaseutu voisi olla nyky-yhteiskunnassa kilpailukykyinen fyysis-spatiaalinen ja/tai vertauskuvallinen sosiaalinen konstruktio.

Artikkeli 6: Minä ja maaseutu – maallikkodiskurssit kriittisen maaseutututkijan tulkitsemina (s. 153–173 eli ROSENQVIST 2003 B)

Voidaan sanoa, että artikkelit 1–5 käsittelevät maaseutua koskevia akateemisia ja yhteiskuntapoliittisia diskursseja. Artikkelissa 6 monipuolistan tutkimustani syventämällä maallikkodiskursseihin eli siihen, mitä maaseutu merkitsee niin sanotuille tavallisille ihmisille. Tutkimusaineistonani ovat Minä ja maaseutu -aiheisen kirjoituskilpailun tuotokset. Tutkimuksen maaseutupoliittisen relevanssin tukemiseksi en tarkastele kilpakirjoituksia pelkästään kaunokirjallisina tuotoksina, vaan kannan tulkintapatteristossani mukana tutkimuksen aiemmissa osissa analysoimiani akateemisia ja yhteiskuntapoliittisia diskursseja.

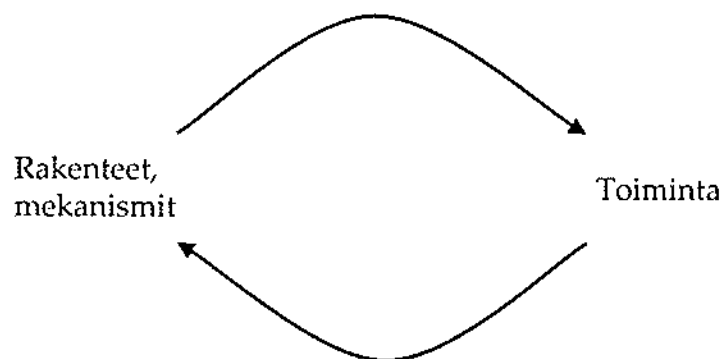
Lähestymistapani kilpakirjoituksiin on modernisaatioteoreettinen. Modernisaatioteorian avulla analysoin kirjoituksista sitä, minkälaisista asioista ihmisen maaseutuidentiteetti voi muodostua. Lisäksi arvioin artikkelissa 5 tekemieni päätelmien pohjalta, millaisia lähtökohtia erilaiset maaseutuidentiteetit tarjoavat maaseudun kehittämiselle.

3 NYKYISEN YHTEISKUNNAN KÄSITTEELLISTÄMINEN

3.1 Todellisuus, tieto ja arvot

Lähestymistapani yhteiskunnallisen todellisuuden tutkimiseen pohjautuu tieteelliseen realismiin. Sen lähtökohtana on, että todellisuus on olemassa riippumatta siitä, tiedostammeko me sitä vai emme (Sayer 2000: 2). Tarkemmin ottaen luonnehdin asennoitumistapaani yhtäältä maltilliseksi strukturalismiksi ja toisaalta maltilliseksi konstruktionismiksi. Strukturalismi korostaa yhteiskunnallisten rakenteiden ja mekanismien vaikutusta ihmisten toimintaan, kun taas konstruktionismi korostaa ihmisten toiminnan vaikuttavuutta yhteiskuntaan ja sen rakenteisiin (esim. Häkli 1999: 96–161). Käyttämällä etuliitettä 'maltillinen' haluan korostaa uskoani siihen, että strukturalismi ja konstruktionismi eivät ole täysin toisiinsa yhteen sopimattomia lähestymistapoja (ks. esim. Heiskala 2000 a: 13–16).

Luvussa 3.4 selvitän yksityiskohtaisesti ajattelutapani perustoja, mutta nyt aluksi lähdän liikkeelle kuvan 1 mukaisesta yksinkertaistuksesta. Yhteiskunta muodostuu rakenteista/mekanismeista ja toiminnasta, jotka ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Maltillisen strukturalismin mukaan rakenteet ja mekanismit eivät määritä toimintaa niin täydellisesti kuin radikaalin strukturalismin mukaan voitaisiin ajatella. Konstruktionismin mukaan toiminnalla voidaan vaikuttaa rakenteisiin ja mekanismeihin. Maltillisen konstruktionismin mukaan toimijat eivät kuitenkaan voi operoida täysin rakenteista ja mekanismeista riippumattomasti.

Kuva 1. Maltillisen strukturalismin ja maltillisen konstruktionismin keskeiset käsitteet.

Ihminen ei välttämättä suoranaisesti havaitse rakenteita ja mekanismeja, vaan ne on otettava haltuun teoreettisesti eli käsitteellistään. Timo Toivosen (1999: 21) mukaan tieteellinen realismi pyrkii selittämään yhteiskunnallisia ilmiöitä mekanismien avulla. Jari Aro (1999: 30) on puolestaan sitä mieltä, että yhteiskuntatiede esittää kertomuksia yhteiskunnasta. Näissä narratiiveissa kilpailevat episodinen eli kertomuksen ajallista etenemistä koskeva ja konfiguratiiivinen eli kertomuksessa ilmenevän prosessin rakennetta tai kausaalisuutta koskeva ulottuvuus (Sayer 2000: 142). Andrew Sayerin (2000: 143) mukaan kertomuksen muotoisilla tutkimuksilla on taipumus alispesifioida kuvaamiensa prosessien kausaalisuutta. Kuitenkaan tieteellisellä realistillakaan ei ymmärtääkseni voi olla hallussaan niin täydellistä tietoa yhteiskunnasta, etteikö hän ainakin jossain määrin joutuisi turvautumaan narratiivisuuteen.

Pyrittäessä hankkimaan tietoa yhteiskunnallisesta todellisuudesta kaikki keinot ovat käytettävissä. Käsitteellistämisen lisäksi voidaan havainnoida sekä ihmisten käyttäytymistä että heidän tietoisuuttaan. Ihanteellista olisi saada aikaan vuoropuhelua tutkimuksen teoreettisen ja empiirisen aineksen välille. Pertti Töttö (2004: 236) muistuttaa osuvasti, että empiiristä havainnointia voidaan tehdä tarpeen mukaan sekä kvalitatiivisten että kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien avulla.

Todellisuuden tiedostamista haittaa se, että kaikkea olemista ei ymmärretä. Osa olemisesta on jopa kokonaan ymmärtämisen ulottumattomissa (ks. Sulkunen 1997: 28). Joskus tutkijan on hyödyllistä turvautua intuitioon analyysin täydentämiseksi. Narratiivisessa tutkimuksessa pyritään "todentuntuun" (esim. Heikkinen 2001: 127), kun taas realistisessa analyysissä tavoitteena on lähinnä korrespondenssi eli vastavuus todellisuuden kanssa (esim. Peet 1998: 85–86). Pertti Alasuutarin (1999: 235) mukaan yhteiskunnalliselle ilmiölle annettu selitys voidaan tulkita päteväksi, jos kaikki selityksen vastaanottajat tunnistavat siitä kyseisen ilmiön.

Yhteiskunnallista todellisuutta tarkastellaan aina jostakin positioista eli asemasta tai näkökulmasta. Tämä aiheuttaa sen, että asioille merkityksen antaminen sisältää väistämättä joitakin arvoja (Sulkunen & Törrönen 1997 a: 73; Aro 1999: 15). Näin ollen positivismiin ihannoimaa arvovapaata tiedettä voidaan pitää mahdottomuutena (vrt. Häkli 1999: 129–130). Sayerin (2000: 172) mukaan yhteiskuntatieteitä on viimeisten 20 vuoden aikana vaivannut haluttomuus puhua arvoista. Tällaisessa haluttomuudessa vaarana on, että tieteellinen huomio kohdistuu näennäisongelmiin todellisten ja tärkeiden kysymysten asemasta (ks. Häkli 1999: 108).

Koska merkitykset ovat arvosidonnaisia, yhteiskuntatutkijan on tärkeää tietää, kelle kulloinkin käsiteltävänä olevat merkitykset ovat relevantteja (esim. Johnston 1997: 323, 354). Tämän kysymyksen esittämisestä saattaa olla apua paitsi yhteiskunnallisia ilmiöitä selitettäessä myös tutkijan reflektoidessa omaa lähestymistapaansa. Tutkijankaan puhe ei ole objektiivista, vaan siihen sisältyy aina joitakin arvoja ja politiikkaa (laajasti ymmärrettynä) (Aro 1999: 22).

Tavoitteiden osalta ajatteluni edustaa lähinnä kognitivistista instrumentalismia siinä mielessä, että yhtäältä tavoittelen mieluummin tietoa kuin ratkaisuja käytännöllisiin päätöksenteko-ongelmiin ja toisaalta yritän löytää mieluummin yhteiskunnallisesti hyödyllistä tietoa kuin pelkästään itseisarvoista tietoa tai totuutta (vrt. Niiniluoto 1984: 64–73).

3.2 Yhteiskunnan rakenne ja ihminen

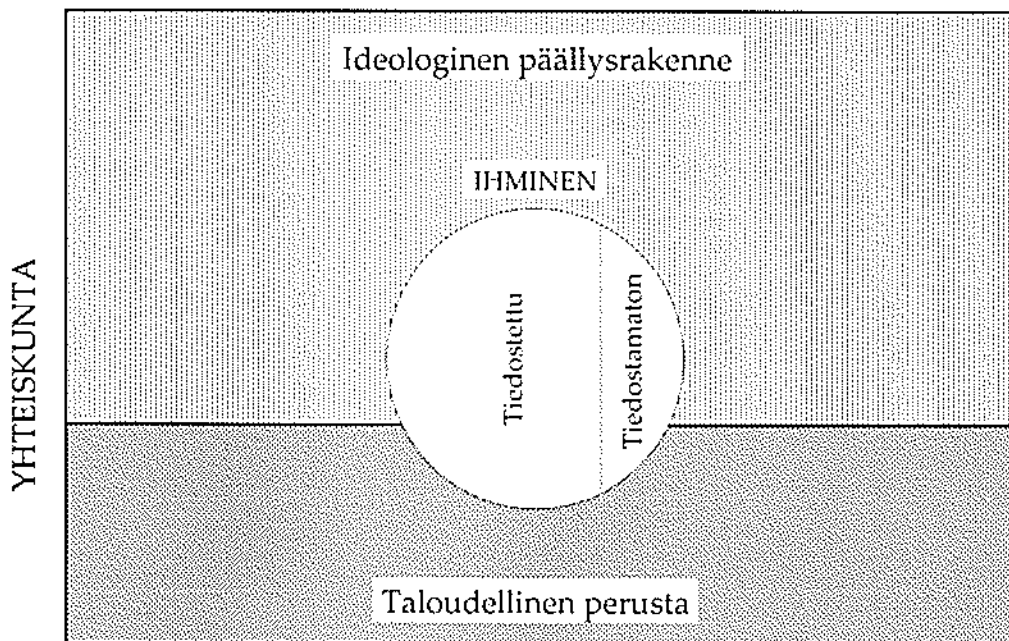
Kiteytän näkemykseni yhteiskunnasta ja siinä toimivasta ihmisestä kuvaan 2. Katson, että talous on erityisesti pitkällä aikavälillä yhteiskunnan moottori. Se luo perustan kaikelle muulle yhteiskunnalliselle toiminnalle. Kapitalistisen talouden perusominaisuus on kilpailun ja konfliktin kautta tapahtuva voiton tavoittelu, joka synnyttää yhteiskuntaan tietynlaisen abstraktin kehityslogiikan. Tämä pääomalogiikka jättää ihmistoiminnalle paljon liikkumavaraa, mutta ”viime kädessä” talous määrittää yhteiskuntaelämän elinkelpoisuutta. Taloutta ja taloudellisuutta voidaankin pitää keskeisimpinä tarkastelukohteina arvioitaessa erilaisten yhteiskunnallisten pyrkimysten tärkeyttä ja relevanssia tulevan kehityksen kannalta.

Ideologiseen päällysrakenteeseen kuuluvat taloudesta enemmän tai vähemmän irrallaan olevat yhteiskunnan oikeudelliset, poliittiset ja kulttuuriset elementit. Ideologinen päällysrakenne on taloudellista perustaa moniarvoisempi. Kilpailun ja konfliktin arvojen lisäksi päällysrakenteessa vaikuttavat myös aristoteeliset hyvän elämän arvot, kuten miehuullisuus, kohtuullisuus, suurisieluisuus, rauhallisuus, seurallisuus, anteliaisuus, oikeudenmukaisuus, ystävyys, teorettinen viisaus sekä käytännöllinen järkevyys (ks. Sihvola 1998: 57–58).

Yhteiskunnan jakaminen perustaan ja päällysrakenteeseen on analyttinen erottelu. Raija Julkunen (2000: 221) tiivistää hyvin, että kapitalismi on paitsi rakenne tai sys-

teemi myös politiikkaa, toimijuutta, valtaa, valta/tietoa, rationaalisuutta, diskurssia ja intressiä. Taloudellisen perustan käsite erottaa markkinataloudellisen aspektin kapitalismin muista ominaispiirteistä.

Suhteellisen monien ihmisten elämää yhteiskunnassa luonnehtivat arvojen ristiriidat. On varmasti ihmisiä, jotka elävät koko elämänsä pelkästään joko taloudellisessa perustassa tai ideologisessa päällysrakenteessa. Yleinen käsitys yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa on kuitenkin se, että ihmisten identiteetti on nykyisin hajakeskittynyt, eli se koostuu erilaista subjekti-asemista (esim. Hall 1999: 20, 26; Juhila 1999: 171; Törrönen 2000: 243, 249). Ihmisen aseman ymmärtämistä mutkistaa vielä se, että ihminen ei tiedosta kaikkea itsessään eikä yhteiskunnassa. Itse en uskalla arvioida esimerkiksi freudilaisten, mahdollisesti tiedostamattomien viettien vaikutusta ihmisen orientoitumiseen. Sen sijaan uskallan olettaa, että ihmisen omaksumilla puhumisen ja orientoitumisen tavoilla on taipumus muuttua ainakin jossain määrin tiedostamattomiksi tai "automaattisiksi" reagoititavoiksi tietyissä tilanteissa.

Kuva 2. Yhteiskunnan rakenne ja ihminen.

3.3 Yhteiskunta ja tila

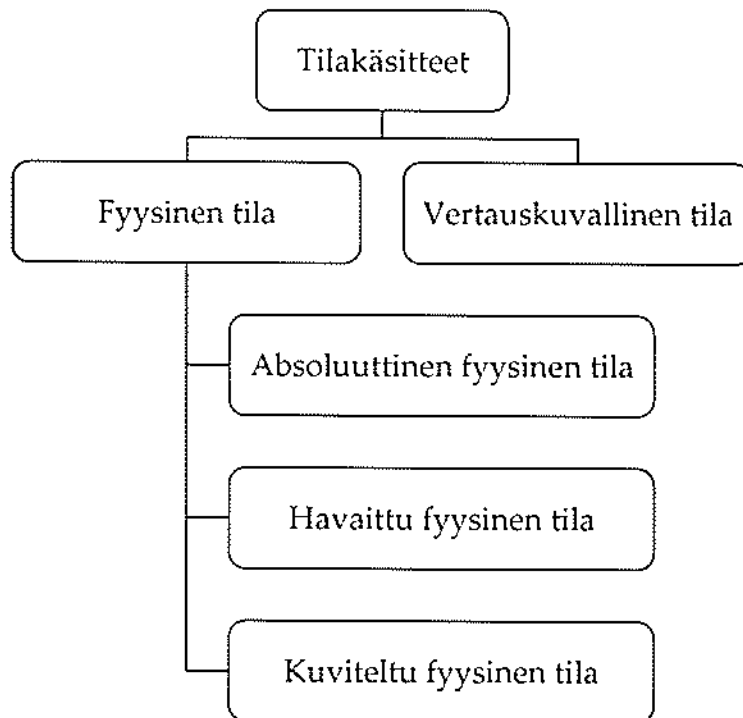
Perinteisesti tilalla on maantieteessä tarkoitettu fyysistä tilaa erotukseksi psykologisesta tilasta tai sosiaalisesta etäisyydestä (ks. esim. Lefebvre 1991: 33, 38–39; Sayer 2000: 110). Gillian Rosen arvioon viitaten Jani Vuolteenaho (2002: 244) esittää, että monet maantieteilijät ovat kuin pakonomaisesti korostaneet tarvetta tutkia ”todellista”, ”maantieteellistä” tai ”koettua” tilaa erotukseksi lähestymistapoihin, joissa tila on pelkästään ”vertauskuvallista”. Kuitenkin abstraktilla, vertauskuvallisella tilalla näyttää olevan tärkeä asema paitsi nykyaikaisissa yhteiskuntateorioissa myös yhteiskunnallisissa käytännöissä. Richard Peetin (1998: 196) mukaan esimerkiksi lähes kaikki jälkistrukturalistit käyttävät hyväkseen spatiaalisia vertauskuvia. Sekä fyysisellä että vertauskuvallisella tilalla on käytännöllistä yhteiskunnallista merkitystä siten, että niiden kautta voidaan käyttää valtaa (ks. Peet 1998: 203). Maantieteen yhteiskunnallisen relevanssin varmistamiseksi en lähtisi rajaamaan vertauskuvallista tilaa maantieteellisen tarkastelun ulkopuolelle. Tätä linjausta tukee myös epäilyni sitä Martin Heideggeriltä peräisin olevaa väitettä kohtaan, että fyysinen spatiaalisuus olisi erottamaton osa ihmisen olemusta (Peet 1998: 300). Näkisin asian mieluumminkin niin, että ihminen voi toimia fyysisessä tilassa hyvinkin joustavasti ja tarvittaessa jopa abstrahoitua siitä kokonaan (vrt. Johnston 1997: 225; Peet 1998: 59; Sayer 2000: 106, 116).

Jaankin käyttökelpoiset tilakäsitteet kuvassa 3 aluksi fyysiseen ja vertauskuvalliseen tilaan ja ensin mainitun vielä kolmeen alaluokkaan. Absoluuttisella fyysisellä tilalla viitataan siihen materiaaliseen todellisuuteen, joka realistisen näkemyksen mukaan on olemassa riippumattomasti meidän sitä koskevasta tiedostamme. Havaitulla fyysisellä tilalla tarkoitan todellisia, tuotettuja ja elettyjä fyysisiä paikkoja ja niitä koskevia representaatioita. Paikan käsitteellä viitataan tässä tilaan, jota sosiaaliset suhteet sitovat yhteen (ks. Peet 1998: 296 ja vrt. Paasi 2002: 807). Kodin metaforan avulla paikka voidaan tulkita jopa ihmisen identiteetin ja turvallisuuden tunteen keskuksiksi (Relph 1976: 39, 83; Häkli 1999: 83). Edward Relphin (1976: 34) mukaan paikkaan liittyy vahvasti yhteisöllisyys. Kun yhteisöllisyys muuttuu, samalla muuttuvat myös paikat, eli paikat voidaan tulkita muuttuviksi prosesseiksi (ks. Sireni 2002: 31). Kuvitellulla fyysisellä tilalla tarkoitan vailla suoraa ja konkreettista todellisuuspohjaa olevia ideoita ja representaatioita fyysisestä tilasta, kuten idea kesämökistä tai yhteiskuntatieteilijän laatima malli ihanteellisesta maaseututilasta. Vertauskuvallisella tilalla tarkoitan ei-fyysistä, materiaalisesta todellisuudesta irrotettua tilaa. Sitä

voidaan kuvata suhteelliseksi, symboliseksi, tuotetuksi ja jopa eletyksi vertauskuvalliseksi paikaksi tai yhteiskunnalliseksi/sosiaaliseksi asemaksi, jossa keskeistä on eroon ja erottautumiseen perustuva merkityksenanto (me vs. muut) (ks. esim. Törrönen 2000: 249). Fyysisen tilan osalta kaikkia muita tilan muotoja paitsi absoluuttista tilaa voidaan pitää relationaalisina eli suhteellisina tiloina.

Mitä tulee tilan ja paikan lisäksi maantieteen muihin keskeisiin käsitteisiin, alueeseen ja maisemaan, niin alue on minulle kehikko, jossa fyysistä spatiaalisuutta voidaan yrittää hallita ja tutkia. Aluetta, kuten maakuntaa, voidaan yrittää rakentaa paikaksi, mutta minua viehättää edelleen R.J. Johnstonin (1986: 2–3) ajatus siitä, että tila ja paikka ovat keskeisimmät maantiede-oppiaineen identiteettiä ja yhtenäisyyttä ylläpitävät käsitteet (ks. Rosenqvist 1999 b: 66). Maisema on minusta käsite, joka sopii parhaiten tilan tarkoitteiden muodostaman kokonaisuuden esteettiseen kuvailuun (vrt. Häkli 1999: 85).

Kuva 3. Tilan merkitykset (vrt. Creed & Ching 1997: 6–7; Häkli 1999: 81–82; Peet 1998: 224–225; Sayer 2000: 110; Törrönen 2000: 249; Vuolteenaho 2002: 244).

Vaikka fyysinen tila on aina yhteiskunnassa läsnä, niin sillä ei kuitenkaan aina ole merkittävää roolia yhteiskunnan muutoksessa (ks. Johnston 1997: 225). Fyysistä tilaa voidaan pitää väliaineena, jossa yhteiskunnalliset prosessit tapahtuvat (Peet 1998: 296). Marxilaisen käsityksen mukaan fyysinen tila ja yhteiskunta nivoutuvat yhteen dialektisesti ja vain "viime kädessä" talouden ehdoilla (Peet 1998: 100, 296). Kapitalistinen logiikka edellyttää pääoman jatkuvasti laajenevaa kasautumista (ks. esim. Harvey 2001: 257). Fyysisellä tilalla on tässä laajenemisessa oma roolinsa, kun pääoma käyttää kasautumisessaan hyväksi fyysis-spatiaalisia eli konkreettisemmin sanottuna alueiden välisiä eroja (esim. Smith 1984: 148–149). Sayer (2000: 126) on kuitenkin sitä mieltä, että yhteiskunnan ja fyysisen tilan suhdetta ei ole mielekästä tarkastella pelkästään fyysis-spatiaalisen teorian avulla, kuten esimerkiksi Henri Lefebvre, David Harvey, Edward Soja ja Neil Smith ovat hänen mukaansa tehneet. Itsekin olen sitä mieltä, että yhteiskuntaa tutkittaessa voidaan tarvittaessa abstrahoitua fyysisestä tilasta, mutta fyysistä tilaa ei ole mielekästä tarkastella ilman sen sisältöä (vrt. Sayer 1984: 132–135, 1985: 50–57; Peet 1998: 172).

3.4 Tieteenfilosofiset perustukset

3.4.1 Maltillinen strukturalismi

Oma versioni maltillisesta strukturalismista on sellainen, että olen ottanut siihen vaikutteita seuraavista tieteenfilosofisista suuntauksista: tieteellinen tai kriittinen realismi, radikaali strukturalismi, uusstrukturalismi ja marxismi. Tieteellisen realismin mukaan maailman olemassa olo ei ole riippuvainen siitä, tiedostammeko me sitä vai emme (Sayer 2000: 2). Käsitykseni mukaan tieteellinen realismi ei ole ristiriidassa luvussa 3.4.2 käsittelemäni maltillisen konstruktionismin kanssa: vaikka tieto ja instituutiot ovat sosiaalisesti rakentuneita, niiden lisäksi on reaalisia objekteja, jotka ovat olemassa havainnoijasta riippumattomasti (ks. Sayer 2000: 90).

Transsendentaaliseksi realismiksi voidaan kutsua käsitystä, jonka mukaan tiedon objektit ovat ilmiöitä tuottavia rakenteita ja mekanismeja (Peet 1998: 167). Nämä objektit ovat olemassa meidän tiedostamme ja kokemuksestamme riippumattomasti. Realistisen näkemyksen mukaan kausaalisuus viittaa mieluummin määräytymiseen kuin johonkin säännönmukaisuuteen: mikä tahansa muutoksen aiheuttaja voi olla syy (Sayer 2000: 94). Toisaalta, vaikka kausaalisuutta ja määräytymistä on,

niin kaikki ei kuitenkaan ole ennalta määrättyä. Tulevaisuus on siis avoin (Sayer 2000: 95). Sayerin (2000: 96) mukaan myös tarkoitukset ja diskurssit voivat olla ilmiöiden syitä.

Peetin (1998: 144) mukaan strukturalismi ei tyydy selityksissään yksittäisiin syihin, vaan sen mukaan moninaiset syiden verkostot "ylimäärittävät" historiallis-maantieteellisiä tapahtumia. Tällainen kausaalisuus ei kuitenkaan ole kaoottista, satunnaista eikä ainutkertaista, vaan periaatteessa tiedostettavissa olevaa. Peetin (1998: 145) mukaan monien strukturalistien suuri virhe on se, että he ovat unohtaneet subjektin. Ihmiset eivät ole pelkkiä rakenteiden sätkynukkeja. Risto Heiskala (2000 a: 125) ratkaisee uusstrukturalistisessa lähestymistavassaan rakenteen ja toiminnan ongelman semioosin eli merkityksen muodostumisprosessin käsitteen avulla. Charles Peircen pragmatismiin nojautuen Heiskala (2000 a: 110, 114) tulkitsee semioosin jatkuvaksi merkitysten artikuloitumisen ja uudelleen artikuloitumisen virraksi, johon vaikuttavat sekä "materiaalisen todellisuuden rakenne että toimijaan habitualisoituneet tulkinnan tavat".

Jürgen Habermasin ajatteluun viitaten Heiskala (2000 a: 203) toteaa, että yhteiskunnallisilla pakoilla on kolme lähdettä: talousjärjestelmästä juontuu niukkuuteen perustuvia pakkoja, hallintojärjestelmästä valtaan perustuvia pakkoja ja elämismaailmasta normatiivisia pakkoja. Marxilaisen käsityksen mukaan taloudelliset pakot ja rakenteet ovat muita tärkeämpiä. Nykyiseen yhteiskuntaan liittyen toden tuntua tälle väitteelle voi hakea esimerkiksi hyvinvointivaltion muutoksesta. Julkusen (2003: 183) sanoin hyvinvointivaltiota on viimeisten kahdenkymmenen vuoden kuluessa uudistettu "rekommodifioivasti" eli markkinoiden, markkinariippuvuuksien ja tavara-tuotannon alaa laajentaen.

Karl Marxin (1970, sit. Siisiäinen 1980: 28) mukaan "aineellisen elämän tuotantotapa muodostaa edellytykset yhteiskunnalliselle, poliittiselle ja henkiselle elämänprosessille". Peetin (1998: 95) mukaan pääoman kasautumisen abstraktia logiikkaa määrittävät mieluummin kilpailun sokeat voimat kuin ihmisen vapaa tahto. Marxilaisen käsityksen mukaan yhteiskuntaa konstituoivat antagonistiset suhteet. Marx ja Friedrich Engels jakoivat G.W.F. Hegelin kanssa ajatuksen, että kehityksen eteenpäin vievä voima on elementtien välinen konflikti ja oppositio (Peet 1998: 79). Marxilainen dialektiikka ei kuitenkaan ole minkään teleologisen välttämättömyyden instrumentti,

vaan tapa analysoida empiirisesti määräytyvää, mutta avointa historiallista prosessia (Peet 1998: 79).

Konfliktin luonnehtimassa yhteiskunnassa näyttää olevan välttämätöntä kehittää sellaista ideologista päällysrakennetta, joka varmistaa tuotantoehtojen ja hegemonisen herruuden säilymistä (Peet 1998: 82). Ideologialla ja politiikalla on suhteellista autonomiaa talouden rakenteisiin nähden. Slavoj Žižekin (2000: 319) mukaan talous tai pääoman logiikka ei ole "essentialistinen ankkuri", joka vain jotenkin rajoittaa hegemonista kamppailua: se luo taustan, jota vasten "yleistetty hegemonia" voi menestyä.

Marxilaisen käsityksen mukaan kapitalismi merkitsee yksilölle kylmää persoonattomuutta ja vieraantumista (ks. Sulkunen 1999: 248). Heiskalan (2000 a: 216) mukaan kamppailun ja konfliktin luonnehtiman yhteiskunnan semioosissa esiintyvää kaaoksen ja anomian ongelmaa torjutaan rituaalisesti, emotionaalisella liikuttavuudella latautuneiden pyhien symbolien avulla. Erving Goffmanin määritelmän mukaan rituaali on muodollinen, konventionaalistunut toiminto, jolla yksilö ilmentää kunnioitustaan ja arvontaan jotain perustavan arvokasta objektia tai sen sijaista kohtaan (Heiskala 2000 a: 161). Heiskalan (2000 a: 198) mukaan reflektiivisen merkitystulkinnan uskomukset "nojautuvat olemassa olossaan esireflektiiviseen tapojen alueeseen, jolla ei ole tietoista tulkintaa uskomuksina, mutta joka silti on paljolti merkityksellisesti jäsentynyttä".

Peetin (1998: 145) mukaan strukturalismi pyrkii "yhteiskunnallisia totaliteettejä ja niiden dynamiikkaa ja instansseja koskevaan, monimutkaiseen, dialektiseen, ylimääräytyneeseen tieteelliseen teoriaan". Todellisuutta voidaan tavoitella kuitenkin vain diskurssien kautta, jolloin merkitykset muotoutuvat sekä "diskurssien välis-ten" että "referentiaalisten" suhteiden kautta (Sayer 2000: 2, 32–33). Toisin sanoen erilaiset puhetavat yhtäältä kamppailevat keskenään ja toisaalta esittävät erilaisia väitteitä todellisuuden luonteesta. Peetin (1998: 145) mukaan tiede on strukturalistille siinä mielessä kuin uskonto, että se mieluummin antaa elämän toiminnoille merkityksiä kuin representoi niitä muodollisesti. Konkreettista tutkimusta ajatellen vaarana tällaisessa lähestymistavassa on se, että havainnot pakotetaan teoriasta johdettuihin odotuksiin (ks. esim. Peet 1998: 142).

3.4.2 Maltillinen konstruktioismi

Rakentaessani omaa käsitystäni maltillisesta konstruktioismista olen ottanut vaikutteita seuraavista tieteenfilosofisista tai metodologisista suuntauksista: sosiaalinen konstruktioismi, kriittinen diskurssianalyysi, jälkistrukturalismi, jälkimodernismi ja humanismi. Konstruktioistinen ajattelu lähtee siitä, että yhteiskunta on ihmistoiminnan tuote. Radikaali konstruktioismi pyrkii luomaan ontologiatonta teoriaa: kun todellisuutta voidaan lähestyä vain diskurssien kautta, ei ole mieltä spekuloida tiedostamme riippumattoman todellisuuden olemassa ololla. Maltillisen konstruktioismin mukaan kulttuurisen muuntelun kirjolle on löydettävissä ihmisen biologiseen muunteluun ja luonnonympäristön rakenteeseen liittyvät rajat (Heiskala 2000 a: 199). Zygmunt Baumanin (2003: 195) mukaan kulttuuri on itse asiassa tehokkaimmillaan silloin, kun se on naamioitunut luonnoksi. Tällöin ihmisten tavat vähitellen "objektivoituvat" ja heidän persoonalliset identiteettinsä muotoutuvat yhteen sopiviksi yhteiskunnan instituutiorakenteen kanssa (Heiskala 2000 a: 97–98, 100).

Konstruktioistisessa lähestymistavassa diskurssit eli puhettavat tai ideologiset/kulttuuriset/sosiaaliset merkitysjärjestelmät ovat se todellisuus, jota tutkitaan. Diskurssit yhdistävät sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia tekijöitä enemmän tai vähemmän koherenteiksi kokonaisuuksiksi (Peet 1998: 202). Foucaultlaisessa kriittisessä diskurssianalyysissä asetetaan koettelemaan ja horjuttamaan vallitsevia "ontologisoituneita totuusdiskursseja" (Juhila 1999: 165). Tällöin tarkoituksena on tehdä diskurssien sisäiset ja niiden väliset valtasuhteet näkyviksi, kyseenalaistaa itsestäänselvyyksiä ja raivata tilaa vaihtoehtoisille diskursseille (vrt. Juhila 1999: 165). Tässä yhteydessä voidaan analysoida myös, miten eri diskurssit artikuloituvat eli nivoutuvat yhteen keskenään ja miten diskurssit kamppailevat hegemoniasta.

Vuolteenahon (2002: 242) mukaan jälkistrukturalistinen tekstiteoria edustaa perinteitä murtavaa ajattelua suhteessa maantieteen traditioon.

"Intertekstuaalisuus (tekstien väliset suhteet) syrjäyttää jälkistrukturalismissa "sisäpuolisuuden ja ulkopuolisuuden hermeneuttisen mallin" [...] ja humanistisen näkemyksen "yksilöstä merkityksen alkuna ja loppuna" [...]. Jälkistrukturalistisessa ajattelussa tekstit eivät rakennu kuvauksina "tuolla jossain" olevista asiaintiloista. Sen sijaan tekstien merkitykset määrittyvät pysähtymättömänä "erojen leikkinä" suhteessa poissaoleviin teksteihin [...]. Absoluuttisen rajan määrittäminen tekstien ulkopuolisen maailman ja sitä koskevien tekstien välille

on metafysiikkaa, jonka kyseenalaistamisen jälkistrukturalismi radikalisoi koskemaan myös (yksilö)subjektia havaintojen ja kokemuksellisuuden alkuperänä (nk. tekijyyden kuolema).” (Vuolteenaho 2002: 242–243.)

Peetin (1998: 245) tulkinnan mukaan jälkistrukturalismi edustaa essentialistista strukturalismia: ”järjestelmää, joka perustuu halun voimille, jossa valtasuhteet toimivat välittäjinä ja jota on tapana käsitteellistää määrittelemättömien mutta kaikkivoipien immanenttien ja metafyyssisten voimien avulla”. Toiminnan käsite, erityisesti toimivan subjektin muodossa on kauhistus jälkistrukturalismille: yksilöä koskeva teoria jälkistrukturalismissa on strukturalistinen (a) lingvistiksessä mielessä (symbolinen järjestys eli kieli ja diskurssi luovat persoonan) ja (b) nietzscheläisessä mielessä (keho, halu ja valta mielummin kuin tietoisuus luo persoonan) (Peet 1998: 297). Jälkistrukturalismin mukaan yhteiskuntaa ei kannata yrittää hallita totalitäärisen politiikan avulla, vaan se asettuu yhteiskunnan marginaaliryhmien puolelle ja yrittää edistää niiden identiteettiä vahvistavaa politiikkaa (Peet 1998: 215). Ymmärtääkseni Peet yhdistelee yllä olevassa ajatuksenkulussa hieman epätarkoituksenmukaisella tavalla jälkistrukturalismia ja jälkimodernismia. Itse pitäisin nämä ajatussuunnat erillään siten, että jälkistrukturalismin ensisijainen tutkimuskohde on erilaisten tekstien ”yhteisevoluutio tai keskinäinen artikuloituminen”, kun taas jälkimodernismissa yksittäiset tekstit ovat tavallaan itseriittoisia ja keskenään jopa samanarvoisia (ks. s. 96 eli ROSENQVIST 2000: 10). Tällä tavalla ymmärrettynä jälkistrukturalismi lähestyy kriittistä diskurssianalyysiä ja on mielestäni hieman lähempänä konstruktionismia kuin strukturalismia.

Itse en ole valmis hyväksymään edellä mainittua teesiä tekijyyden kuolemasta (ks. esim. luku 3.4.1), mutta metodisessa mielessä jälkistrukturalismi sisältää käyttökelpoisia ajatuksia yhteiskunnan sosiaalisen rakentumisen pohtimiseen. Vaikka dekonstruktio kehittäjänsä Jacques Derridan (2003: 21–26) mielestä on ja ei ole tutkimusmetodi, niin kuitenkin se usein sellaiseksi mielletään. Esimerkiksi Peet (1998: 206) määrittelee dekonstruktion tekstin lukemiseksi sillä tavalla, että sen käsitteelliset erotelut osoitetaan epäjohdonmukaisiksi ja paradoksaalisiksi: näytetään, että teksti epäonnistuu omilla ehdoillaan. Stuart Hallin mukaan dekonstruktivisessa lähestymistavassa avainkäsitteet asetetaan ”ylipyyhkimisen alaisiksi”. Kun vanha käsite on käännetty nurin, mutta uusi ei ole vielä ilmaantunut, se toimii ylipyyhkimisen alaisena. Se on jotain, mitä ei voi ajatella vanhaan tapaan, mutta jota ilman tiettyjä kysymyksiä ei voi ajatella lainkaan. Hallin mukaan identiteetti on tällainen käsite. (Hall 1999: 246.) Oman tutkimukseni näkökulmasta on mielenkiintoista pohtia, onko myös maa-

seutu tällainen käsite. Sayerin (2000: 67) mukaan dekonstruktion ei tarvitse olla anti-realistista, joten sen sovittaminen yhteen maltillisen strukturalismin ja konstruktionismin kanssa ei ymmärtääkseni ole mahdotonta.

Jälki- eli postmodernismi edustaa käsitykseni mukaan konstruktionismin liioittelua. Radikaalissa muodossaan se hylkää oletukset kausaalisuudesta ja koherenssista ja luonnehtii yhteiskuntaa fragmentoituneeksi, moninaiseksi, määrätymättömäksi ja moniääniseksi (Peet 1998: 195; Johnston 1997: 274). Jälkimodernismia voidaan luonnehtia mieluummin antimoderniksi kuin antikapitalistiseksi (Peet 1998: 215). Siinä mikään ei ole universaalia, vaan kaikki on paikallista ja erityistä (Peet 1998: 298). Jälkimodernismin äärimmäinen relativismi jättää sen poliittisesti epäkoherentiksi ja siten hyödyttömäksi apuneuvoksi sosiaaliselle toiminnalle (Johnston 1997: 274–275).

Humanismin taustalla olevia tieteenfilosofisia suuntauksia ovat idealismi, fenomenologia ja eksistentiaalisuus (Häkli 1999: 66–67). Tulkitsen humanismin yksilökeskeiseksi konstruktionismiksi. Tällöin konstruktionismi on paitsi sosiaalista myös muuta mentaalista eli yksilön pään sisäistä. Modernin käsityksen mukaan tiedon keskiössä on rationaalinen, ajatteleva, tietoinen ja kokonainen – niin sanottu kartesiolainen yksilösubjekti (Hall 1999: 31). Jälki- tai myöhäismodernissa tilanteessa on yleistyntynyt epäily yksilösubjektin kokonaisvaltaisuutta kohtaan. Nyt ajatellaan usein, että subjektiviteetti rakentuu monista erilaisista subjektiasemista ja niihin liittyvistä diskursseista (ks. esim. Hall 1999: 26; Juhila 1999: 171; Törrönen 2000: 243). Puhutaan esimerkiksi ”heikkorajaisesta” (Törrönen 2000: 249), ”hajakeskittyneestä” (Hall 1999: 20) tai ”hybridistä” (Hall 1999: 58) identiteetistä.

Ihmisen subjektiviteetin ongelmaa monimutkaistaa se, että ihminen voidaan tulkita ”semioottiseksi eläimeksi”, jolla on sekä tiedostettu että tiedostamaton puolensa (Peet 1998: 117; Hall 1999: 38–39; Häkli 1999: 63; Juhila 1999: 172; Bauman 2003: 39–41). Johnstonin (1997: 223) mukaan marxilaisten on vaikea ymmärtää esimerkiksi ihmisen territoriaalisuutta, koska heiltä puuttuvat viittaukset ihmisen ”syvärakenteisiin”. Itse lähdän siitä, että on pyrittävä tiedostamaan mahdollisimman syvällisesti ja samalla kaventamaan tiedostamattoman alaa.

Identiteetin varassa tapahtuva politiikka on diskursiivisen artikulaation politiikkaa. Siinä pyritään vahvistamaan partikulaarista eli erityistä identiteettiä ja samalla heikentämään muita identiteettejä, jotka voivat olla paitsi muunlaisia partikulaarisia

myös universaaleja eli yleisiä. Humanismin vaarana on illuusio toiminnan vapaudesta: se unohtaa helposti ihmisen kohtaamat taloudelliset ja poliittiset rajoitteet (ks. Häkli 1999: 92–93). Myös seuraavassa luvussa sivuttavan uusaristoteelisuuden näkökulmasta ihmisyydellä on rajansa (ks. Haatanen 2000: 164). Yhteenvetona on kuitenkin todettava, että nykyisessä yhteiskunnassa monet ihmiset ja ihmisryhmät – taloudellisista ja poliittisista rajoitteista huolimatta – pyrkivät konstruktionistisessa hengessä rakentamaan omaehtoista elämää.

3.4.3 Rationaalinen keskustelu ja hyvä elämä

Ihmisen arvotietoisuus on sisäisesti jännitteinen ja jopa ristiriitainen (Sihvola 1998: 9). Tällaisessa tilanteessa on hyvin vaikea luoda universaaleihin arvoihin perustuva moraaliteoriaa (Sihvola 1998: 26; Unwin 1999: 268). Esimerkiksi jotkut kokevat epätasa-arvoon ja eroon perustuvan markkinatalouden oikeaksi ja oikeudenmukaiseksi, kun taas toiset pitävät sitä vääränä ja sietämättömänä (Unwin 1999: 267). Tim Unwin (1999: 264) on huolissaan siitä, että jälkimoderni yhteiskuntatiede usein irvailee kaikelle sille kollektiiviselle toivolle moraalista ja sosiaalisesta edistyksestä ja julkisesta onnellisuudesta, jonka 1700-luvun valistukseen tukeutuvat modernistit ovat jättäneet meille perinnöksi. Jopa Baumaninkin (2002: 156) on vaikea ajatella kulttuuria, joka karttaisi kestävyyttä, ja moraalialia, joka välttelisi vastuuta. Aristoteleen ajatteluun tukeutuvan Juha Sihvolan (1998: 62) mukaan nyt tarvitaan järkevän keskustelun pohjalta muodostettua kuvausta ihmisen identiteetin peruspiirteistä ja hyvästä elämästä. Epäilevä, itseironinen järki on kuitenkin vielä järki, joka ei ole antanut periksi kyyniselle nihilismille eikä vastuuttomalle leikittelylle (Sihvola 1998: 168).

Sihvola (1998: 8) suosittelee moraalialia, joka vaatii kohtelevaan jokaista ihmistä itsen kaltaisena, ajatteluun ja moraaliseen harkintaan kykenevänä järkiolentona.

”Voidakseen toimia todellisessa maailmassa tällainen moraalialia edellyttää myös järkiperäisen keskustelun kautta muodostettua hyvän elämän mallia, kuvausta siitä, mitä on onnistunut elämä kuolevaiselle, rajalliselle, aistivalle, tuntevalle, ajattelevalle, rakastavalle ja yhteisöjä muodostavalle ihmiselle. [...] Sekä yksilöllisen että paikallisen kokemuksen arvon tunnustaessaan malli ei kuitenkaan ole rajattoman suvaitsevainen. Järkeen vedotessaan se säilyttää mahdollisuuden kamppailla typeryyttä, ahdasmielisyyttä, ennakkoluuloisuutta, julmuutta ja ihmisarvon loukkauksia vastaan.” (Sihvola 1998: 8.)

Pyrkimyksen järjen käyttöön tulee olla eettistä, teoreettista ja totuushakuista: se on totuuden, hyvyyden ja kauneuden tavoittelua, mutta lopullisen totuuden, täydellisen tiedon ja ikuisten arvojen tavoittamiseen se suhtautuu epäluuloisesti (Sihvola 1998: 33). Jürgen Habermasin mukaan modernin suurin ongelma ei ole liian suuri, vaan liian vähäinen rationaalisuus: hänen mukaansa on olemassa universaali moraalisen intuition ydin, jonka muodostavat emansipaation ja herruudesta vapaan kommunikaation intressit (Peet 1998: 243).

Herruudettoman keskustelun edellytyksiä ovat luottamus, pyyteettömyys, järjen käyttö ja vakaa taloudellinen kehitys. Voidakseen ryhtyä avoimeen keskusteluun ihmisten on luotettava toisiinsa riittävästi. Alain Tourainen ajatteluun viitaten Bauman (2002: 213) esittää, että ihmisiä yhdistävän asian täytyy nykyisessä yhteiskunnassa löytyä mieluummin yksilöstä kuin sosiaalisista instituutioista tai yleisistä periaatteista. Sihvolan (1998: 165) mukaan hyvän elämän näkökulmasta yhteiskunnallisessa olemisessa reilut puitteet ovat tärkeämmät kuin reilu lopputulos: olennaista on perustavien mahdollisuuksien ja edellytysten turvaaminen eikä hyvän elämän lopullinen toteutuminen, koska siitä järkevien aikuisten ajatellaan olevan itse vastuussa. Baumanin (2002: 253) mukaan "turvallisuus, jonka demokratia ja yksilöllisyys yhdessä luovat, ei riipu taistelusta ihmisen elämän kotoperäistä kontingenttiutta ja epävarmuutta vastaan, vaan siitä, että tunnustetaan tuo epävarmuus ja kohdataan sen seuraukset silmästä silmään".

Baumanin (2003: 164) mukaan moraalinen toiminta vaatii solidaarisuutta ja pyyteetöntä uhrautumista. Moraalisen toiminnan mahdollisuuksia edistää se, että ihmisillä ja myös yhteiskuntatieteilijöillä voi olla materiaalistien intressien lisäksi pyyteetöntä omistautuneisuutta eli ideaalisia intressejä sitoutua esimerkiksi ihmisoikeuksien, herruudesta vapaan kommunikaation, kurjuuden poistamisen ja onnen mahdollisuuksien edistämiseen – sikäli kuin nämä ovat latautuneet pyhiksi symboleiksi heidän sosialisointiprosesseissaan tai myöhemmissä vuorovaikutuskonteksteissaan (Heiskala 2000 a: 216–217). Silloin, kun moraalille valinnoille asetetaan yhteiskunnassa kova hinta, itsensäilytyksen pyyteet ajavat moraalisten velvollisuuksien ohi (Bauman 2003: 169).

Yhteiskuntatutkijan velvollisuuksia ovat huolen kantaminen yhteiskunnan moraalista ja sosiaalisesta edistyksestä sekä mahdollisimman laaja tutkimustuloksista tiedottaminen (vrt. Unwin 1999: 264, 270). Järkipäisyyden, nyky-yhteiskuntaan kohdis-

tuvan kritiikin kautta tutkijat voivat antaa positiivisia suosituksia sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia uudistuksia varten (Unwin 1999: 271).

”Itsekriittinen ja kyseenalaistava suhtautuminen vallitsevan kulttuurin kaikkiin käytäntöihin, instituutioihin ja ajattelutapoihin on yksi keskeisimpiä eurooppalaisia perusarvoja, ja siitä luopuminen tekee kaikki puheet vapaudesta perin ontoiksi. Tiedeyhteisön on syytä korostaa tiedepoliittiseen keskusteluun osallisuudessaan, että tiede ei voi pitkällä tähtäyksellä olla sille ominaisella tavalla hyödyllistä ja innovatiivista olematta uskollinen totuushakuiselle ja kriittiselle perinteelleen.” (Sihvola 1998: 202.)

Todellisuuden traagisuutta kuvastaa mielestäni se, että Sihvolakin joutuu myöntämään taloudellisen perustan tärkeyden yhteiskunnan kehityksessä. ”Suomen kannalta vakaa taloudellinen kehitys ongelmistaan tietoisien markkinatalouden pohjalta on myös yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden paras turva” (Sihvola 1998: 185).

3.5 Nykyinen yhteiskunta

3.5.1 Modernisaatioteoreettinen näkökulma

Aron (1999: 36) mukaan yhteiskuntatieteellistä ajattelua leimaava, ohjaava ja yhdistävä tekijä on kertomus yhteiskuntien modernisoitumisesta. Yhteiskuntatieteilijät konstruivat näköalapaikkansa yhteiskunnalliseen kehitykseen sijoittamalla kertomuksensa aikakausien vaihtumisen ajankohtiin. He voivat puhua esimerkiksi traditionaalisen maatalousyhteiskunnan muuttumisesta moderniksi teollisuusyhteiskunnaksi ja edelleen jälkimmäisen muuttumisesta jälki- tai myöhäismoderniksi tietoyhteiskunnaksi (s. 155 eli ROSENQVIST 2003 B: 7).

Nyky-yhteiskuntaa modernisaatioteoreettisesti tutkittaessa on päätettävä, kummaksi tutkimuskohde tulkitaan: (1) post- eli jälkimoderniksi vai (2) kehittyneeksi moderniksi eli myöhäismoderniksi yhteiskunnaksi. Edellä esittämäni tieteenfilosofisen taustoituksen perusteella pidän jälkimodernia tulkintaa radikaalissa muodossaan jonkinlaisena yhteiskunnan kauhukuvana ja myöhäismodernia tulkintaa realistisena mielikuvana.

3.5.2 Jälkimoderni kauhukuva

Jälkimoderni kauhukuva yhteiskunnasta on sellainen, että elämme Jean Baudrillardin käsitteen ilmaistuna "simulaatioiden hyperreaalisessa maailmassa", jossa mielikuvat, speaktaakkelit ja merkkien leikki korvaavat tuotannon logiikan (ks. Peet 1998: 213; Sulkunen 1999: 297). Risto Alapuron (2000: 104) mukaan jälkimodernissa sosialisatiossa "vuorovaikutus on ryhmämuodostuksen luojana jäämässä toiseksi symbolisaatioon nähden näiden kahden yhteispelissä". Tämä merkitsee tendenssiä sosiaalisten verkostojen hajoamiseen. Jukka Relanderin (2000: 282) mukaan elämä on hetkellistynyt: sitä ei enää mielletä ajassa määrittävänä prosessina. Baudrillardin mukaan jälkimodernissa yhteiskunnassa valta ei ole enää instituutioissa siten kuin Michel Foucault ajatteli, vaan koodeissa, simulaatioissa ja medioissa (Peet 1998: 214). Julkusen (2000: 224) mukaan jälkimoderni politiikka etsii pelastusta joustavuudesta ja produktivismista, jossa sosiaalidemokratia ja uusliberalismi löytävät toisensa.

Jälkimodernissa yhteiskunnassa kulutus on ainoa täyttymys, jonka elämä tarjoaa uurastajilleen (Relander 2000: 299). Tällöin on vaarana, että kaikkeen aletaan suhtautua kuluttajamaisesti (ks. Bonner 1999: 140). Baumanin (2002: 155–156) mukaan notkea, rationaalinen valinta jälkimodernissa yhteiskunnassa on sellainen, että tavoitellaan tyydytystä ja vältellään vastuuta. Relander (2000: 283) puhuu osuvasti aikuisuuden välttelystä. Elämän yksilöllistyminen jälkimodernissa yhteiskunnassa antaa jalansijaa egoismille ja itsekkyydelle (Hoikkala & Roos 2000: 26). Hallin (1999: 28) mukaan identiteetitkin hetkellistyvät, jolloin tapahtuu siirtymää identiteetin politiikasta eron politiikkaan. Jälkimodernit yhteisöt ovat Tommi Hoikkalan ja J.P. Roosin (2000: 17–18) mukaan enenevässä määrin nopeasti haihtuvia ja vaihtuvia virtuaalisia tunneyhteisöjä.

3.5.3 Realistinen kuva

Myöhäismodernissa yhteiskunnassa talous on edelleen erilaisten elämänprosessien perusta. Pääoma joutuu jatkuvasti valtaamaan uusia aloja ja alueita arvonlisäykselleen (Julkunen 2003: 181). David Harveyn (1989: 306–307) ajattelua soveltaen voidaan väittää, että jälkimodernismin korostamat haihtuvuuden ja fragmentaarisuuden ilmentymät voidaan asettaa myöhäismoderniin kontekstiinsa analysoimalla pääoman kasautumisessa ilmeneviä tila-aika-kompression aaltoja. Žižekin mukaan kieltä ja

kulttuuriakaan ei voi tarkastella irrallaan globaalista pääomasta (Butler, Laclau & Žižek 2000: 4). Manuel Castellsin ajattelua analysoivan Heiskalan (2000 b: 65) mukaan, vaikka globaali verkosto elää omaa, paikallisista yhteyksistä irronnutta elämäänsä, niin se kuitenkin samalla rakenteistaa paikallista elämää.

Kalle Haatanen (2000: 166) mukaan todellisuus on raskasta: ihminen ei voi rakentaa elämäänsä ilman historiallisia, teologisia, hyve-eettisiä, sosiaalisia tai taloudellisia rajoitteita. Myöhäismodernin ihmisen on pakko rakentaa identiteettinsä sellaiseksi, että hän voi selvitä kilpailuyhteiskunnassa (vrt. Julkunen 2000: 234). Tällaisessa tilanteessa hänen on usein vaikea toteuttaa juuri sellaista hyvää elämää, jota hän haluaisi. Myöhäismoderni yksilö on vieraantunut siksi, että työ ei enää kykene tarjoamaan turvallista keskiötä elämälle: se on lipsahtanut pelin valtakuntaan (vrt. Bauman 2002: 167–168).

Kommunitaristisen ajattelun mukaan merkityksellisyyttä ja hyvää elämää voi syntyä vain tietyssä raskaudessa ja koherenssissa, jota tarjoavat yhteisölliset traditiot, moraali ja hyveet (Haatanen 2000: 166). Toisaalta yhteisöillä on myös pimeät puolensa – varsinkin, jos ne edustavat äärirelativistista, täysin saarekkeista monikulttuurisuutta (ks. Haatanen 2000: 153). Tällöin ”ideaali moninaisten erilaisuuksien välisestä dialogisuudesta romahtaa uhkakuvaan yhteisöllisestä autismista, jossa jokainen yhteisölle ulkopuolinen voidaan arvioida vain inklusion ja eksklusion yksiulotteisella ja väkivaltaisella akselilla” (Haatanen 2000: 153–154).

Haatanen (2000: 154) tarjoaa edellä mainitun yhteisöllisyyden ongelman ratkaisuksi Charles Taylorin ideoimaa ”tunnustamisen politiikkaa”: pitää luoda tila, jossa erityiset yksilöt, yhteisöt ja intressiryhmät kykenevät artikuloimaan olemassa olonsa ja oikeutensa suhteessa muihin ryhmiin tai suhteessa yleiseen. Rajattomaan suvaitsevaisuuteen ei kuitenkaan ole syytä vajota. Tunnustamisen politiikassa erityinen yhteisö hyväksytään ja tunnustetaan, mikäli sen katsotaan jonkin universaalien asteikon puitteissa olevan tähän riittävän arvokas ja mikäli se kykenee kantamaan kortensa yhteiseen kekoon (Haatanen 2000: 162, 160). Tähän arviointiin tarvitaan habermasilaista herruudetonta kommunikaatiota.

Myöhäismodernille yksilölle yhteisö voi olla vapautta rajoittava rasite. Touraine lähteekin Baumanin (2002: 213) mukaan siitä, että yhteisössä ihmisiä yhdistävän asian tulisi löytyä yksilöstä tai subjektista. Martti Siisiäisen (2003: 64) mukaan tourainelainen

subjekti on jotain enemmän kuin yksilö, jota rajoittavat ulkoiset yhteisölliset ja rakenteelliset määritykset: subjekti on yksilön yritys tulla toimijaksi. Siisiäisen (2003: 65) mukaan yhdistykset ja sosiaaliset liikkeet ovat modernissa yhteiskunnassa näytelleet pääosaa yksilön subjektiksi tulemisen prosessissa. Myöhäismodernissa yhteiskunnassa subjektiksi tuleminen on entistä vaikeampaa.

Baumanin (2002: 212) mukaan ainoa mahdollinen yhteisöllisyyden malli on tasavaltainen: se on kursittu kokoon kompromissien avulla eikä kieltämällä, tukahduttamalla tai hukuttamalla. Risto Eräsaaren (2000: 85–86) mukaan uudenlaisten elämän-orientaatioiden mahdollisuuksia, ”kontingenssia”, tulisi aktivoida puolustamalla tilanteen kärjistymisestä huolimatta moraalille, yhteisöllisyydelle, kulttuurille ja asiantuntijuudelle ominaista kiistanalaisuutta ja monitulkintaisuutta (ks. myös Bauman 2002: 66).

Ernesto Laclau (2000 b: 210) mukaan kollektiivinen tahto muodostuu yhteiskunnallisen mielikuvaston tasolla tapahtuvassa hegemonisessa kamppailussa: yhteiskunnallisen mielikuvaston ytimenä ovat ”tyhjät merkitsijät”. Erityiset merkit tai diskurssit universalisoituvat, kun ne pystyvät täyttämään tuon tyhjiön (Laclau 2000 b: 210). Näin kyseessä olevat diskurssit muuttuvat ikään kuin itsestään selväksi luonnoksi. Hegemonia tarvitsee ”väljiä, tyhjiä merkkejä”, sillä täysin emansipoituneessa ja läpinäkyvässä yhteiskunnassa ei ole hegemoniaa (Laclau 2000 a: 57). Tällainen kollektiivisen tahdon muodostumistapa mahdollistaa sen, että yhteiskunnan ideologinen päällysrakenne voi pahimmassa tapauksessa muodostua hyvin kieroutuneeksi. Täysin avoimella keskustelullakin on siis myös kääntöpuolensa, joten tieteelliselle realistillekin löysän puhunnan erottaminen tiukasta on haastava tehtävä.

Yhteisöllisyys on siis ongelma nyky-yhteiskunnassa. Itse en pidä perusteltuna sitä, että lähdetään tyhjiin merkkien varassa kehittelemään itsetarkoituksellista yhteisöllisyyttä ja hegemoniaa. Minusta merkkien sisällöistäkin on pystyttävä keskustelemaan rationaalisesti.

4 MIKÄ TAI MITÄ ON MAASEUTU?

4.1 Maaseudun määrittelemisen nykyperinnettä

Kun 1990-luvun puolivälissä kiinnostuin maaseudun määrittelystä, suomalaista maaseutukeskustelua hallitsi vertauskuva maaseudun monimuotoisesta mosaiikista (esim. Katajamäki 1995: 14). Jukka Oksa ja Pertti Rannikko (1995, 1996) täsmensivät tätä monimuotoisuutta jakamalla maaseudun tuotantomaaseudeksi, politiikan maaseudeksi, asumismaaseudeksi, kulttuurin maaseudeksi ja maaseutumaisemaksi. Itse yksinkertaistin asetelman puhumalla maaseudusta (1) areaalisten elinkeinojen sijaintipaikkana ja (2) kulutuksen kohteena (s. 85–86 eli ROSENQVIST 1996: 71–72).

Petri Ruuskanen (1999: 9–12) jakaa Suomessa harjoitetun maaseutupolitiikan ”vanhaan” ja ”uuteen”. Vanha maaseutupolitiikka koostui toisen maailmansodan jälkeen muun muassa maatalouspolitiikasta, teollistavasta aluepolitiikasta ja hyvinvointipalvelujen rakentamisesta. Uutta maaseutupolitiikkaa on synnytetty 1980-luvun lopulta lähtien. Ruuskasen (1999: 12) mukaan ”kilpailukyky” hahmotettiin globalisaation vaatimusten mukaisesti uuden maaseutupolitiikan avainsanaksi. Yhteiskunnallisen oikeutuksensa perustelemiseksi uusi maaseutupolitiikka on katsonut tarvitsevansa selkeästi määriteltäviä maaseutualueita, joilta voidaan osoittaa selkeitä, maaseutupolitiikan keinoin ratkottavissa olevia kehitysongelmia (ks. s. 170 eli ROSENQVIST 2003 B: 22). Myös Euroopan unionin maaseutupolitiikassa maaseutu määritellään alueellisesti, vaikka käytännössä maatalous haukkaa edelleen leijonan osan EU:n maaseudun kehittämiseen käyttämistä varoista. Suomalaisessa maaseutupolitiikassa käytettäviä aluerajauksia on monia, ja niitä käytetään vaihtelevasti, tarpeen mukaan (ks. esim. Ihmisten... 2000: 16–17).

Prattin (1996) artikkeli ”Discourses of rurality: loose talk or social struggle?” auttoi minua jäsentämään maaseudun määrittelemisen monimutkaisuutta. Pratt (1996: 70–71) tyypittelee maaseutumäärittelyt aluksi kolmeen luokkaan: (1) empiristis-rationalistinen tulkinta, (2) kulttuurinen tulkinta ja (3) jälkistrukturalistinen tulkinta (ks. myös s. 95–97 eli ROSENQVIST 2000: 9–11). Kulttuurisen tulkinnan Pratt jakaa vielä kulttuuris-materialistiseen ja kulttuuris-idealistiseen tulkintaan. Maaseudun empiristis-rationalistinen ja kulttuurinen tulkinta ovat essentialistisia lähestymistapoja: ne olettavat, että maaseudulla on suhteellisen vakaa olemus. Jälkistrukturalistisen tulkinnan mukaan maaseudulla ei ole vakaata olemusta, vaan se ”syntyy” ja muut-

tuu jatkuvasti erilaisten maaseutua koskevien representaatioiden ja diskurssien kohdatessa ja nivoutuessa yhteen (s. 96 eli ROSENQVIST 2000: 10). Empiristis-rationalistinen maaseudun tulkinta on sitä, että määrittelijä jakaa jotkut alueet etukäteen mielessään, useammin intuitiivisesti kuin teoreettisesti, olevan näkemyksen mukaan maaseutu- ja kaupunkialueiksi (vrt. Halfacree 1993: 24). Maaseudun kulttuuris-materialistinen tulkinta lähtee siitä, että jokin aineellisen todellisuuden osa, kuten maanviljely tai lokaliteetti, muodostaa maaseudun olemuksen. Maaseudun kulttuuris-idealistsissa tulkinnassa maaseutu rakentuu sosiaaliseksi ja kulttuuriseksi konstruktioksi, jossa ihmisen elinympäristöllä on suuri merkitys (Halfacree 1993: 24–25). Jälkimodernin kulttuuris-idealistsien tulkinnan mukaan sosiaaliset, moraaliset ja kulttuuriset arvot luovat monia erilaisia sosiaalisia tiloja, jotka puolestaan kerrostuvat fyysisen maantieteellisen tilan päälle (Cloke & Thrift 1994: 2–3). Maaseudun jälkistrukturalistinen tulkinta eroaa jälkimodernista tulkinnasta näkemykseni mukaan siinä, että ensin mainittu tarkastelee diskurssien yhteen nivoutumista, kun taas jälkimmäisen tulkinnan mukaan erilaiset representaatiot ovat tavallaan itseriittoisia ja keskenään jopa samanarvoisia (s. 96 eli ROSENQVIST 2000: 10).

Nyt, kun olen maltillisen strukturalismin ja maltillisen konstruktionismin pohjalta vetämässä yhteen johtopäätöksiä tutkimuksistani, katson tarpeelliseksi hieman yksinkertaistaa Prattin (1996) ehdottamien lähestymistapavaihtoehtojen kirjoa: ryhdyn tarkastelemaan maaseutua yhtäältä alueena ja toisaalta puhuntana. Alueellinen tarkastelu edustaa Prattin kehikossa maaseudun empiristis-rationalistista tulkintaa. Maaseutu puhuntana puolestaan yhdistää tieteellisen realismin hengessä Prattin esittämiä kulttuurista ja jälkistrukturalistista tulkintaa. Vaikka jollakin maaseudun kulttuurisella tulkinnalla olisi jokin aineellinen tai henkinen olemus tai sisältö, niin se joutuu kuitenkin käytännössä ottamaan osaa erilaisten tulkintojen väliseen, kielen ja diskurssien kautta tapahtuvaan ideologiseen kamppailuun hegemoniasta. Voidaan sanoa, että tutkimusteni metodologisena tavoitteena on Prattin (1996: 74) suosituksen mukaisesti ollut marxilaisen, gramscilaisen ja jälkistrukturalistisen lähestymistavan yhdistäminen. Jälkistrukturalistisesti ilmaisten ”maaseutu puhuntana” voitaisiin ilmaista muodossa ”maaseutu tekstinä”. Käytän kuitenkin puhunnan eli diskurssin käsitettä, koska se sopii mielestäni tekstiä paremmin sekä rakenteiden että toiminnan käsitteellistämiseen.

4.2 Alueellinen maaseutu

Ryhdyttyäni miettimään maaseudun alueellista määrittelyä intuitiivisena ja osittain aiempiin tutkimuksiin pohjautuvana lähtökohtanani oli se, että harva asutus on lähestulkoon ainoa maaseutua ja kaupunkia alueellisina yksikköinä erottava tekijä (s. 86, 118 eli ROSENQVIST 1996: 72, 2002 A: 10). Maaseutupolitiikassa käytössä olleet kuntapohjaiset maaseututyypittelyt koin ongelmallisiksi (s. 86–88 eli ROSENQVIST 1996: 72–74). Seuraavassa asetelmassa on joitakin Suomessa käytössä olevia, maaseudun alueellistamisessa käytettyjä aluejakoja, joiden käyttökelpoisuutta olen pohjinnut tutkimuksissani (ks. s. 86–91, 95, 111, 116–119, 124–127, 136–141 eli ROSENQVIST 1996: 72–77, 2000: 9, 2002 A: 3, 8–11, 2002 B: 60–63, 2003 A: 4–9):

(A) kuntapohjaa hienojakoisemmat aluejaot

- (1) karttaruutuihin perustuvat
- (2) asutustihentymiin (Tilastokeskus) perustuvat
- (3) taajamiin (Tilastokeskus) perustuvat
- (4) YKR:n (Yhdyskuntarakenteen kuvausjärjestelmä / Suomen ympäristökeskus) taajamiin perustuvat

(B) kuntapohjaiset aluejaot

- (5) maaseudun kolmijakoon perustuvat
- (6) Tilastokeskuksen kuntatyypittelyyn perustuvat
- (7) jako alle ja yli 30.000 asukkaan kuntiin (EU)
- (8) EU:n aluepoliittiset aluejaot
- (9) seutukuntiin yms. perustuvat (esim. aluekeskukset vs. muut seudut).

Käytössä olevien aluejakojen suhteen voin yhtyä voimassa olevassa maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassamme esitettyyn arvioon, jonka mukaan ”mitään pysyvää ja oikeaa jakoa ei ole, vaan toistuvissa yhteiskunnallisissa toiminnoissakin maaseutu- ja kaupunkikäsitteiden ajankäsitteiden ja täsmennyksen on aihetta palata” (Ihmisten... 2000: 16). Lisäksi on nähdäkseni hyödyllistä tarkastella yhteiskunnallisia ilmiöitä useamman kuin vain yhden aluekehikön avulla. Itse olen

kerännyt tutkimustani varten aineistoa tilastollisista taajamista ja haja-asutusalueista sekä kunnista ja seutukunnista (ks. luku 5.1).

4.3 Diskursiivinen maaseutu

Kun tarkastelen maaseutua puhuntana, irrotan ajatukseni suurelta osin konkreettisesti fyysisestä tilasta ja pyrin hahmottamaan diskursseja eli suhteellisen yhtenäisiä, kielellisesti ilmaistuja kulttuurisia merkitysjärjestelmiä. Käytännössä alueena ja puhuntana ymmärretyt maaseudut nivoutuvat usein yhteen, joten niiden erottamista tässä tutkimuksessa on osittain pidettävä analyttisena ja heuristisena toimenpiteenä. Maaseutuun kantaa ottavista diskursseista on tutkimuskirjallisuudesta löydettävissä seuraavanlaisia tyyppisiä edustajineen (Cloke & Thrift 1994: 3; Jones 1995: 37–38; Frouws 1998: 56–57):

- (1) yhteiskuntapoliittiset maaseutudiskurssit
  - hallinnollis-poliittiset asiakirjat
  - tutkimukset
- (2) akateemiset maaseutudiskurssit
  - tutkimukset (perustutkimus)
- (3) maallikkodiskurssit
  - arjen puheet
- (4) populaari/mediadiskurssit
  - tiedotusvälineet
- (5) ammattilaisdiskurssit
  - maaseudun kehittäjät
  - etujärjestöjen edustajat
  - maaseutuneuvojat

- maanmittarit
- ympäristöhallinnon virkamiehet
- jne.

Yllä mainitut diskurssityypit ovat osittain päällekkäisiä: esimerkiksi kaikki diskurssit voidaan tulkita jossain mielessä yhteiskuntapoliittisiksi diskursseiksi. Väitöstutkimukseni edustaa kokonaisuudessaan akateemista diskurssia, jonka tarjoamasta näkökulmasta olen perehtynyt yhteiskuntapoliittisiin ja maallikkodiskursseihin (ks. luku 6.1). Ammatilaisdiskursseista maaseudun kehittäjien puhe on väistämättömästi minullakin mukana, mikä on seurausta maaseutututkimuksen institutionaalisesta toimintaympäristöstä Suomessa (ks. s. 153 eli ROSENQVIST 2003 B: 5). Aiemmissä töissäni minulla on ollut mahdollisuus omakohtaisesti tutustua myös etujärjestöjen edustajien ja maaseutuneuvojien (Kaipainen & Rosenqvist 1996; Luoto & Rosenqvist 1999), maanmittareiden (Rosenqvist 1999 a) ja ympäristöhallinnon virkamiesten (Rosenqvist 1999 c) ammatilaisdiskursseihin. Tiedotusvälineiden harjoittamaan maaseutupuhuntaan en ole itse tutkimusmielessä perehtynyt muutoin kuin tutkimuskirjallisuuden kautta (esim. Phillips, Fish & Agg 2001; Malmsten 2004).

4.4 Maaseudun käsitettä tarvitaan toiseuden vertauskuvaksi

Maaseutu ei ole minulle itsestään selvyys. Sillä on monia eri merkityksiä, kun sitä tarkastellaan eri näkökulmista. Sitä on sanottu jopa kaoottiseksi ja tarpeettomaksi käsitteeksi. Yhteiskunnan rakennetta koskevassa kuvassa (kuva 2, s. 23) maaseutu on mukana kaikissa elementeissä: taloudellisessa perustassa, ideologisessa päällysrakenteessa ja ihmisessä. Yhteiskunnan kokonaisuutta tarkasteltaessa maaseutua ei ole ilman kaupunkia: maaseutu saa merkityksensä sen eron kautta, joka sillä on suhteessa kaupunkiin (ks. s. 85, 111, 123, 135, 147 eli ROSENQVIST 1996: 71, 2002 A: 3, 2002 B: 59, 2003 A: 3, 15). Jos maaseudun ja kaupungin eroa ei tunnusteta eikä tunnusteta, niin silloin maaseutu ja kaupunki ovat turhia käsitteitä.

Modernisaatioteoreettisesti tarkastellen maaseutu näyttäytyy helposti menneen maailman asiana. Kieran Bonnerin (1999: 31) mukaan Max Weber oli ensimmäisiä yhteiskuntatieteilijöitä, joka ennakoi erillisten maaseutu- ja kaupunkiyhteisöjen häviämistä modernisaation edetessä. Tällaisen jälkiruralisaatio-idean isänä pidetään usein Ray Pahlia (1966: 322), jonka mukaan ”yritykset sitoa tietyt yhteiskunnallisten

suhteiden muodot erityisiin maantieteellisiin ympäristöihin ovat yksiselitteisesti hedel­mätöntä puuhaa”. Maarit Sirenin (2002: 29) mukaan myöskään poliittisen talous­ tieteen perinteestä lähtevä ajattelu ei pidä maaseudun ja kaupungin dikotomiaa mie­ lekkäänä analyyttisen tarkastelun lähtökohtana. Esimerkiksi monet marxilaiset ovat tulkinneet teollistumisen yhteiskunnalliseksi prosessiksi, jonka lopputuloksena on kaupungistumisen syveneminen (ks. Peet 1998: 102).

Myös jälki- tai myöhäismoderneissa yhteiskuntateorioissa vertauskuvallisesti käy­ tetyllä paikan käsitteellä viitataan mieluummin kaupunkiin kuin maaseutuun (Creed & Ching 1997: 7). Baumanin (2003: 88) mukaan ”urbaanin elämän pelottava rikkaus, jota ei kaikessa laadullisessa monimuotoisuudessaan pystytä omaksumaan, ruokkii abstraktia ajattelua, sillä kyky turvautua yleisiin käsitteisiin ja kategorioihin on taito, jota ilman emme selviäisi urbaanissa ympäristössä”. Toisaalla Bauman (2002: 130) täydentää pohdintaansa sanomalla, että ”pyrkimys paeta urbaanin moniäänisyyden lamaannuttavilta vaikutuksilta yhteisöllisen yhdenmukaisuuden, monotonisuuden ja toistuvuuden suojiin, on yhtä itsetuhoista kuin itse itseään ruokkivaakin”. Jean Baudrillardin ajatteluun viitaten Bonner (1999: 165) toteaa, että kulutusyhteiskunnassa tietyn maantieteellisen objektin haluttavuus määräytyy sen mukaan, minkälainen asema sillä on suhteessa muihin hyödykkeisiin. Näin esimerkiksi maallemuuttajat voidaan tulkita kaupunkilaiskuluttajiksi, jotka ostavat palan maaseutua ja muuttavat sen kulttuurisesti kaupungiksi.

Ajatus jälkiruralisaatiosta voidaan kuitenkin tulkita myös modernisaatioteoreettisen ajattelun kyvyttömyydeksi ottaa haltuun toiseutta. Voihan olla niin, että maaseutu edustaa vaihtoehtoista kulttuuria kaupungin edustamalle modernille tai myöhäis­ modernille kulttuurille. Esimerkiksi Tiina Silvastin (2001: 17) mukaan ”modernisaatio­ teoreettinen ajattelutapa kytkee maaseutusosiologian näkökulmasta katsoen epämie­ lekkäällä tavalla maaseudun traditionaaliseen ja traditionaaliseen menneeseen”. Sil­ vastin (2001: 223) mukaan ”talonpoikaisen” ja ”modernin” välillä ei ole Suomessa selkeää epäjatkuvuuskohtaa: ”jotkut viljelijät käyttävät moderneja, jopa jälkimoder­ neja keinoja saavuttaakseen perinteiselle elämäntavalle keskeisiä tavoitteita ja toisaalta monet traditionaaliset toimintatavat ovat säilyttäneet relevanssinsa myös nykyaika­ na”. Kuitenkin modernisaatioteoreettinen pakkomielle näyttää johtavan siihen, ”että kun arjessa figuroivia traditioita ei sittenkään voi julistaa kuolleiksi, ne julistetaan vaarallisiksi” (Silvasti 2001: 310).

Talonpoikainen toiseus ei kuitenkaan ole välttämättä ainoa toiseuden muoto, joka voi haastaa modernisaatioteoreettisen ajattelumallin. Maaseutualueilla asuu muitakin ihmisiä kuin maanviljelijöitä, ja kaupunkilaisillakin voi olla modernisaatioteoriasta poikkeavia näkemyksiä elämästä ja maaseudusta. Edellä viittasin jälkimoderneihin maallemuuttajiin, jotka muuttavat maaseudun kaupungiksi. He eivät välttämättä edusta toiseutta suhteessa modernisaatioon. Maaseudun idealle pitäisi löytää sisältö, jonka perusteella maaseutu voisi tarjota ihmisille jollakin tavoin vähintään yhtä hyvää tai jopa parempaa elämää kuin myöhäismodernilla elämällä on tarjottavanaan. Kuten edellä olen todennut, maaseudun merkitys syntyy sen eron kautta, joka sillä on suhteessa kaupunkiin. Ainakaan minulle ei riitä maaseudun kehittämisen perusteluksi pelkästään se, että joku tai jotkut ryhtyvät tyhjiin merkkien varassa ja sosiaalisen konstruktionismin hengessä rakentamaan jollekin, enemmän tai vähemmän maaseutumaiselle alueelle territoriaalista tai muuta yhteisöllistä identiteettiä (esim. kylätoiminta, paikalliset toimintaryhmät) (s. 136, 146 eli ROSENQVIST 2003 A: 4,14).

5 MAASEUTU ALUEENA

5.1 Aineistot ja niiden käsittely

Alunperin, kun ryhdyin pohtimaan maaseudun alueellista määrittelyä, lähtökohtanani oli kuntapohjaisen maaseudun määrittelyn kritiikki. En ollut tyytyväinen tehtyihin kuntapohjaisiin tyypittelyihin, sillä näkemykseni mukaan ne näyttivät pikemminkin hämärtävän kuin selkeyttävän maaseutua koskevaa ymmärrystä (ks. s. 86–88, 111 eli ROSENQVIST 1996: 72–74, 2002 A: 3). Erityisesti maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta tutkittaessa kuntapohjainen määrittely on hankala, sillä sen avulla on vaikea hahmottaa vuorovaikutuksen osapuolia. Tutustuttuani muihin mahdollisiin maaseudun alueellistamistapoihin (ks. luku 4.2) huomioni kiintyi erityisesti tilastollisten taajamien ja haja-asutusalueiden avulla tapahtuvaan maaseudun määrittelyyn. Halusin osoittaa, että taajamiin ja haja-asutusalueisiin pohjautuva määrittely – siten, että rinnastaisin taajaman kaupunkiin ja haja-asutusalueen maaseutuun – tuottaisi selkeän kuvan maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta sekä maaseudun yhteiskunnallisesta asemasta Suomessa (s. 112 eli ROSENQVIST 2002 A: 4). Tehtävä osoittautui kuitenkin mutkikkaammaksi kuin olin ennakoinut.

Kun ryhdyin suunnittelemaan tilastoaineiston hankintaa tutkimusta varten, olin liikkeellä avoimin mielin. Sosiaalisen konstruktionismin hengessä oletin, että suomalaisesta alueellisesta todellisuudesta olisi löydettävissä omaehtoisia ja ”yksilöllisiä” yhdyskuntakokonaisuuksia, joista olisi mahdollista erottaa erilliset maaseutu- ja kaupunkialueet. Oletin, että kutakin yhdyskuntakokonaisuutta voitaisiin ymmärtää ja tulkita sen omassa kontekstissa, sen omien erityispiirteiden kautta. Tutkimuksen kohdealueiden valinnassa lähdin liikkeelle omasta kokemuspiiristäni niin, että valitsin tutkimuskohteiksi suomalaisia pikkukaupunkiseutuja. Kokkolan seudun lisäksi otin mukaan neljä samantyyppistä seutua eri puolilta Suomea (Kajaani, Mikkeli, Rauma ja Rovaniemi). Vuodesta 1987 lähes yhtäjaksoisesti jatkuneen kokkolalaisuuteni antamalla kokemuksella pidän pikkukaupunkiseutua varsin osuvana ja positiivisena nimikkeenä tämän kokoisille kaupunkiseuduille, vaikka kaupunkimaantieteellisissä tutkimuksissa niitä yleisesti pidetään keskisuurina kaupunkiseutuina (esim. Ojankoski 1998; Vartiainen & Antikainen 1998).

Alunperin halusin ostaa Tilastokeskukselta 1990-lukua koskevia aikasarjatietoja edellä mainittujen pikkukaupunkiseutujen ja niitä ympäröivien seutujen väestöstä ja

pendelöinnistä. Pienimpinä tiedonkeruuyksikköinä halusin käyttää taajamia ja kunnittaisia haja-asutusalueita. Ajattelin lähteä liikkeelle alueyksiköiden väestöstä ja niiden välisistä pendelöintivirroista. Tämän jälkeen tarkoitukseni oli selvittää, miten ja millaiseksi muodostuu näiden yksiköiden kautta hahmottuva yhdyskuntarakenne eri pikkukaupunkiseuduilla. Kuitenkaan tietosuojasyistä Tilastokeskus ei suostunut luovuttamaan minulle haluamaani aineistoa, vaan jouduin aggregoimaan alueyksiköitäni "riittävän" suuriksi (ks. s. 112–113 eli ROSENQVIST 2002 A: 4–5). Niinpä jouduin hankkimaan taajamia ja haja-asutusalueita koskevat tiedot kuntapohjan sijasta seutukuntapohjaisesti. Kuvatunlainen käytäntö on mielestäni suuri periaatteellinen ongelma yhteiskuntatieteellisen aluetutkimuksen kannalta. Tilastokeskuksen tietosuojapoliittiset linjaukset yhdessä sen liiketalouspoliittisten linjausten kanssa tekevät induktiivisen, empiirisen, aluetilastollisen tutkimuksen tämän päivän Suomessa hyvin vaikeaksi. Jotta tilastoista olisi hyötyä yhteiskunnalle ja yhteiskuntatutkimukselle, ne (myös tietosuojan piirissä olevat) olisi saatava nykyistä vapaammin tutkimuskäyttöön jo hankkeiden suunnitteluvaiheessa. Pitäisi kehitellä sellainen sopimuskäytäntö ja eettinen säännöstö, joka tekisi väärinkäytökset vaikeiksi.

Tietosuojaongelman lisäksi optimismiani maaseudun taajamapohjaiseen määrittelyyn alkoi murtaa se hankkimistani tilastoista esille tullut tieto, että taajamista käy enemmän väkeä töissä haja-asutusalueilla kuin mitä käy haja-asutusalueilta taajamissa. Suurin selittävä tekijä tällaiseen tulokseen on se, että taajamien liepeillä sijaitsevat työpaikka-alueet rajautuvat usein taajamien ulkopuolelle. Tällaiset työpaikka-alueet liittyvät toiminnallisesti niin kiinteästi kyseessä oleviin taajamiin, ettei niitä voi perustellusti pitää maaseutuun kuuluvina. Jouduin toteamaan, että taajamapohjainen määrittely sopii huonosti maaseudun ja kaupungin välisten työssäkäyntivirtojen tarkasteluun. Pidän tämän tutkimustuloksen saattamista yleiseen tietoisuuteen yhtenä tutkimukseni tilastollisen osan keskeisimmistä saavutuksista.

Tilastokeskuksen taajamapohjaisia aineistoja on näkemykseni mukaan liian pitkään käytetty reflektioimattomasti ja jopa väärin maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta tutkittaessa (ks. s. 114–116 eli ROSENQVIST 2002 A: 6–8). Taajama-aineiston heikkoudet ulottavat vaikutuksensa esimerkiksi suomalaisen maaseutupolitiikan keskeiseen maaseudun alueellistamisvälineeseen: maaseudun kolmijakoon (ks. Keränen, Malinen & Aulaskari 2000). Näkemykseni mukaan kaupunkien läheisen maaseudun luokkaan pitäisi kuulua enemmän kuntia kuin niitä on nykyisessä kolmijaossa. Kolmijaon pitäisi olla nykyistä tarkempi, sillä sitä käytetään usein reflektioimattomasti

esimerkiksi maaseudun kehittämisrahoituksen allokointiin ja akateemisten väitöskirjojen tiedonhankinnan (esim. Susiluoma 1998: 40; Silvasti 2001: 40) perustana.

Olen mielestäni aluetilastollisissa tutkimuksissani (s. 85–91, 111–120, 135–150 eli ROSENQVIST 1996, 2002 A, 2003 A) osoittanut, ettei optimaalista, Suomen olosuhteisiin soveltuvaa aluejakoa maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tutkimiseen ole vielä olemassa. Jotta tilastollisiin taajamiin ja haja-asutusalueisiin perustuva maaseudun ja kaupungin määrittely voisi palvella maaseudun kehittämistä nykyistä paremmin, taajamarajausta tulisi kehittää. Minusta maaseutua ja kaupunkia fyysisestä yhdyskuntarakenteesta rajattaessa tulisi asumisen lisäksi ottaa huomioon – J.G. Granön (1930: 89) terminologiaa käyttäkseni – kaikki maastossa havaittavat ”tekemuodot” (s. 118 eli ROSENQVIST 2002 A: 10).

Edellä kuvaamieni, maaseudun taajamapohjaiseen määrittelyyn liittyvien ongelmien vuoksi jouduin maaseudun alueellistamista koskevissa analyyseissäni täydentämään taajamapohjaista tarkastelua seutukuntapohjaisella tarkastelulla (ks. s. 136–141 eli ROSENQVIST 2003 A: 4–9). Tähän tarjosi hyvän pohjan niin sanottu vastakaupungistumisen analyysi – erityisesti siinä muodossa, jossa Jan Amcoff sen esittelee. Amcoff (2000: 39) erottaa kolme tapaa, joilla vastakaupungistuminen voidaan ymmärtää:

- (1) väestön uudelleen jakautuminen alueiden kesken (kaupunkimaisilta toiminnallisilta alueilta tai seuduilta maaseutumaisille)
- (2) väestön uudelleen jakautuminen paikkakuntien hierarkiassa (suurilta paikkakunnilta pienille; paikkakunta voi tässä tarkoittaa myös seutua)
- (3) väestön uudelleen jakautuminen erilaisten asuinympäristöjen kesken (kaupunkimaisista asuinympäristöistä maaseutumaisiin, esim. taajamista haja-asutusalueille).

Omassa tutkimuksessani analysoin toiminnallisten alueiden välistä ja paikkakunta-hierarkian suhteen tapahtuvaa vastakaupungistumista seutukuntien muodostamassa aluekehikossa. Asuinympäristön suhteen tapahtuvaa vastakaupungistumista puolestaan tarkastelen taajamien ja haja-asutusalueiden kautta. Muodostin tilastoaineistotani aluehierarkian, jossa on edustettuna 5 maaseutuseutukuntaa, 5 pikkukaupunki-seutukuntaa, 7 isoa kaupunkiseutukuntaa ja 1 metropoliseutukunta (kuva 4). Taaja-

mittaista ja haja-asutusalueittaista tietoa minulla oli ainoastaan maaseutu- ja pikkukaupunkiseutukunnista, joten asuinympäristön suhteen tapahtuva vastakaupungistumisanalyysini rajoittuu näille alueille. Nimeämällä Kajaanin, Kokkolan, Mikkelin, Rauman ja Rovaniemen pikkukaupunkiseutukunniksi en halua mitenkään vähätellä niiden merkitystä, vaan pikemminkin subjektiivisesta näkökulmastani korostaa niiden miellyttävyyttä asuinympäristöinä (ks. esim. Bonner 1999). Muodostamani aluehierarkia ei edusta kattavaa kokonaiskuvausta Suomen yhdyskuntarakenteesta, vaan sen tarkoituksena on toimia ainoastaan vastakaupungistumisanalyysini yhden osan tarkastelukehikkona.

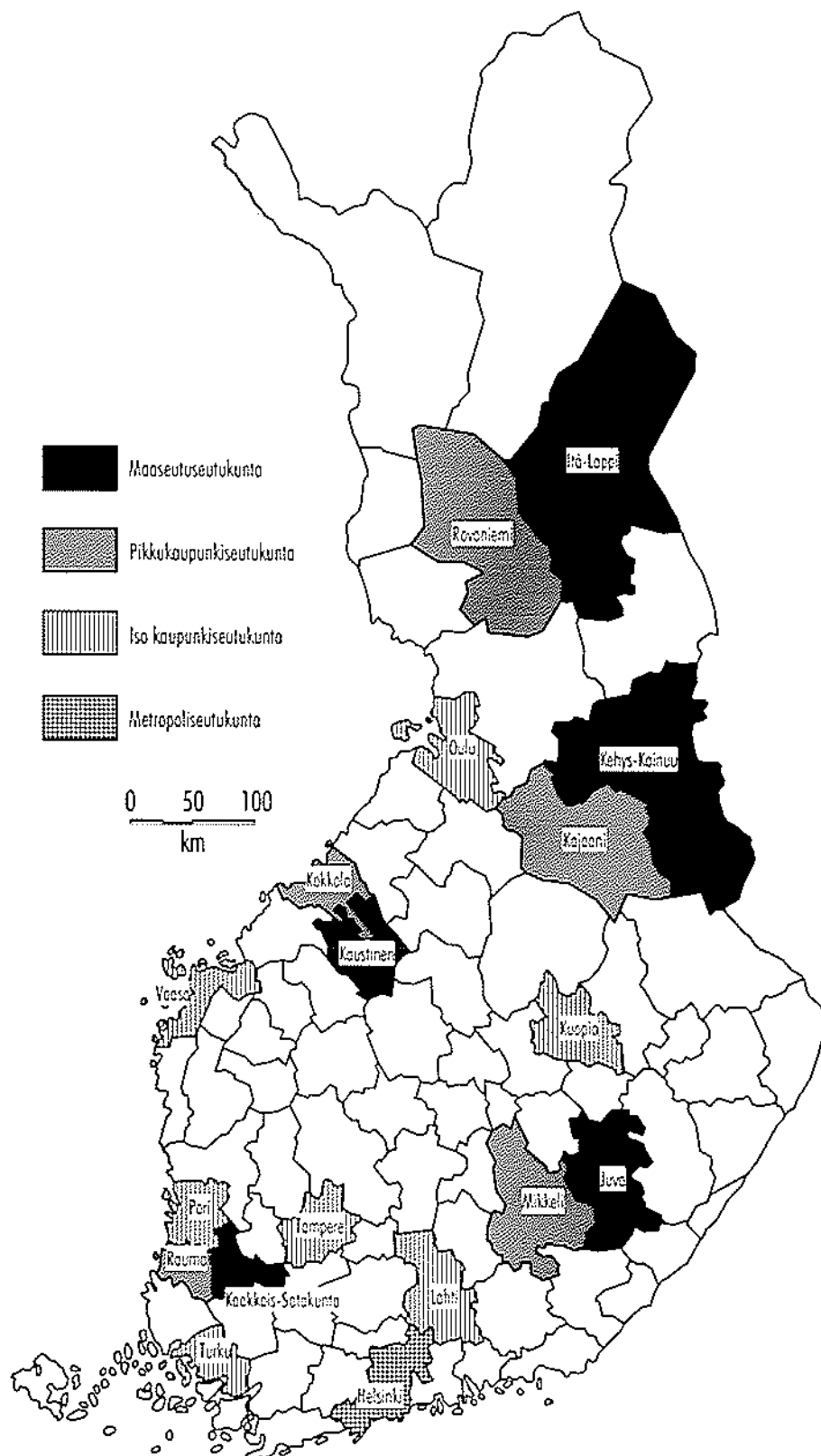
Tilastoaineistoon tutustuttuani jouduin ainakin itselleni yllätykseksi huomaamaan, että eri puolilla Suomea sijaitsevat pikkukaupunkiseudut ovat väestöltään ja pendelöinnin rakenteiltaan hyvin samantyyppisiä. Ainakaan en kyennyt tilastoistani hahmottamaan sellaisia rakenteita, jotka olisivat selvästi viitanneet pikkukaupunkiseutujen omaehtoiseen, niiden ”yksilöllisten” erityispiirteiden varassa tapahtuneeseen kehityspolkuun. Sen sijaan pääsin omasta mielestäni ymmärrettävään tulkintaan tarkastelemalla alueita kokoluokittain: maaseutuseutukunnat, pikkukaupunkiseutukunnat, isot kaupunkiseutukunnat ja metropoliseutukunta. Sen lisäksi, että tällainen abstraktiotason nosto auttoi minua ymmärtämään tilastoja, se rohkaisi minua tutkimaan myös muita mahdollisuuksia irrottautua maaseudun fyysis-spatiaalisesta määrittelystä (ks. luku 6).

Olen käsitellyt aluetilastojani taulukoimalla ja tilastograafisia vertailuja laatimalla (ks. esim. s. 114–115, 138–140 eli ROSENQVIST 2002 A: 6–7, 2003 A: 6–8). En ole yrittänyt antaa tutkimilleni ilmiöille tilastomatemaattisia kausaaliselityksiä. Tilastot ovat olleet pikemminkin kuvailevana taustana kerronnassa, jossa olen pyrkinyt teoreettisen ja empiirisen aineksen vuoropuheluun.

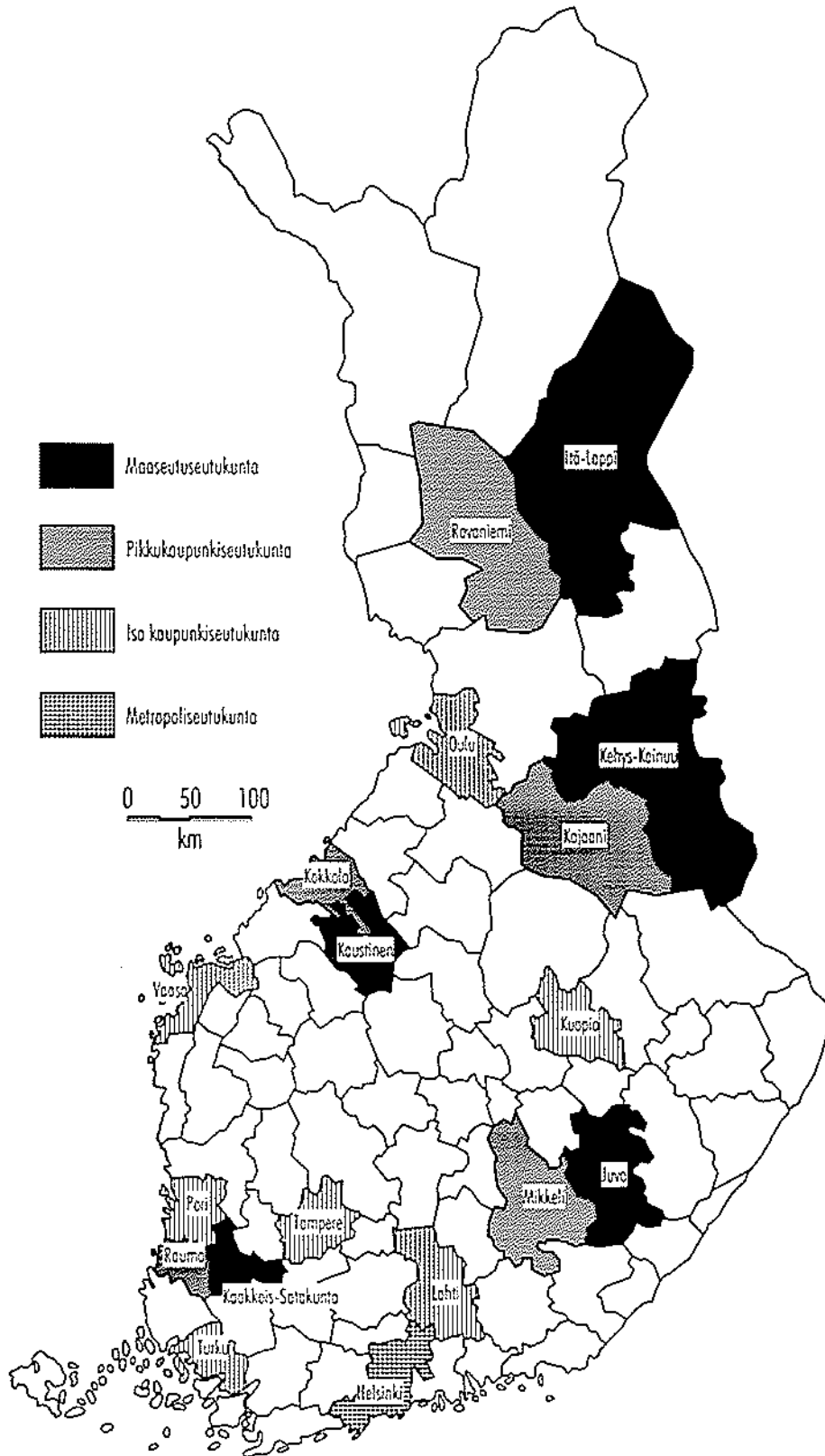
5.2 Maaseudun asema aluekehityksessä

Vastakaupungistumisanalyysini tulos on yksiselitteinen. Tutkimillani pikkukaupunkiseuduilla ei ollut 1990-luvulla havaittavissa vastakaupungistumista missään sen kolmesta merkityksestä: väestöä ei siirtynyt kaupunkimaisilta toiminnallisilta alueilta maaseutumaisille, ei paikkakuntien hierarkiassa suurilta paikkakunnilta pienille eikä kaupunkimaisista asuinympäristöistä maaseutumaisiin (s. 136–141 eli ROSENQVIST

Kuva 4. Tutkimusalueiden sijainti (s. 137 eli ROSENQVIST 2003 A: 5; kartta julkaistaan uudelleen Suomen Maantieteellisen Seuran luvalla).

Kuva 4. Tutkimusalueiden sijainti (s. 137 eli ROSENQVIST 2003 A: 5; kartta julkaistaan uudelleen Suomen Maantieteellisen Seuran luvalla).

2003 A: 4–9). Amcoff (2000: 61, 66) on löytänyt Ruotsin 1990-luvun aluekehityksestä asuin ympäristön suhteen tapahtunutta vastakaupungistumista. Amcoffin analyysi perustuu kokonaisaineistoon, joten se ei ole suoraan vertailukelpoinen oman analyysini kanssa. Ruotsissa asuin ympäristön suhteen tapahtunut vastakaupungistuminen on painottunut suurimpien kaupunkien liepeille (Amcoff 2000: 61, 63; ks. myös Westlund 2002: 1398–1403). Oma aineistoni ei sisällä taajama- ja haja-asutusaluekohtaisia tietoja Suomen suurimpien kaupunkiseutujen väestöstä. Suomen osalta on siis vielä selvittämätön kysymys, voitaisiinko esimerkiksi pääkaupunkiseudulta mitata asuin ympäristön suhteen tapahtunutta vastakaupungistumista (s. 141 eli ROSENQVIST 2003 A: 9). Olli Peltolan (1992: 18–19) 1980-luvun kehitystä koskevien tutkimustulosten perusteella mainitunlaisen vastakaupungistumisen löytyminen 1990- ja 2000-luvuilta ei olisi mitenkään yllättävää.

Maaseutu ei aineistoni valossa näytä kovin kilpailukykyiseltä fyysis-spatiaaliselta konstruktiolta tämän päivän Suomessa. Aineistoni antaa tukea jopa sellaiselle väitteelle, että alueellista keskittymistä olisi tapahtunut 1990-luvun lopun Suomessa enemmän kuin alueellisten työvoimatarpeiden näkökulmasta olisi ollut tarvetta. Tuolloin nimittäin maaseutu- ja pikkukaupunkiseutukuntiin suuntautuneet sisäänpendelöintivirrat kasvoivat nopeasti, samalla kun suurimmilla kaupunkiseuduilla ulospendelöinti kasvoi nopeammin kuin sisäänpendelöinti (s. 139–140 eli ROSENQVIST 2003 A: 7–8). Aluetilastojen voidaan kuitenkin sanoa tukevan sellaista aluekehityspuhuntaa, jonka mukaan kaupungistuminen on luonnollinen ja vääjäämättömän ilmiö nykyisessä yhteiskunnassa.

6 MAASEUTU PUHUNTANA

6.1 Aineistot ja niiden käsittely

Aineistot, joita olen käyttänyt tutkiessani maaseutua puhuntana, ovat luonteeltaan laadullisia. Aineistot muodostuvat tutkimuskirjallisuudesta, hallinnollis-poliittisista asiakirjoista ja Minä ja maaseutu -aiheisen kirjoituskilpailun tuotoksista. Tutkimuskirjallisuus ja hallinnollis-poliittiset asiakirjat edustavat tutkimuksessani yhteiskuntapoliittisia diskursseja ja kilpakirjoitukset maallikkodiskursseja. Kaikki käyttämäni aineistot ovat syntyneet minusta riippumattomasti, joten oma vaikutukseni tutkimuksen kulkuun rajoittuu aineistojen tulkintaan (ks. Eskola & Suoranta 2000: 197).

Tutkimuskirjallisuutta ja hallinnollis-poliittisia asiakirjoja olen analysoinut vaiheittain seuraavan asetelman mukaisesti:

- (1) tutkimussuunnitelman täsmennys
  - artikkelin sisältörungon laadinta karkealla tasolla
- (2) kirjallisuuden luenta
  - lumipallomenetelmällä
  - muistiinpanojen teko tutkimusongelman kannalta olennaisista aiheista
- (3) aineistosta oppiminen
  - artikkelin sisältörungon tarkennus
- (4) kirjallisuusmuistiinpanojen ”syöttäminen” tarkennettuun sisältörunkoon
- (5) kertomuksen laadinta – oman ajattelun, teorian ja empirian vuorovaikutus
  - omat linjaukset ja yhteenvedot (eri tekstien yhteen nivoutuminen)
  - kirjallisuusmuistiinpanot apuna
  - tilastot ym. empiiriset aineistot taustana

(6) artikkelin viimeistely

- eri osien lopullinen yhteen sovitus
- mahdolliset rakenteelliset muutokset.

Tutkimusmenetelmäni voidaan kuvata laadulliseksi tekstien sisällön analyysiksi, diskurssianalyysiksi (väljästi tulkittuna) tai jopa narratiiviseksi analyysiksi. Laadullisen tutkimuksen metodioppaat varoittavat usein siitä, että ilman eksplisiittisesti määriteltyä metodia tutkimuksesta tulee helposti pelkästään tutkijan omien ennakkoluulojen empiiristä todistelua (esim. Heiskala 1990: 246; Alasuutari 1999: 82; Eskola & Suoranta 2000: 179–180). Tässä suhteessa vaihe 3 on ollut omissa tutkimuksissani tärkeä, kun olen yrittänyt oppia aineistostani eli tutkimuskirjallisuudesta ja hallinnollis-poliittisista asiakirjoista. Tällainen tutkimusmateriaali on sikäli kiitollista empiiristä aineistoa, että siinä teoria ja empiria kohtaavat usein luonnollisella tavalla. Lisäksi tulkintani ovat melko helposti koeteltavissa, sillä aineisto on julkista. Ymmärtääkseni ei ole mahdollista määrittää täsmällistä rajaa sille, milloin tutkimusraportti muuttuu muiden tutkijoiden referoimisesta tutkijan omaehtoiseksi hengentuotteeksi. Itse käytän artikkeleissani melko paljon viitteitä osoittaakseni avoimesti, mitkä ajatukset olen selvästi omaksunut jostakin tietystä lähteestä. Oletan onnistuneeni tutkimusprosessini vaiheessa 5 yhdistelemään erilaisia ajatuksia uudella tavalla siinä määrin, että artikkelieni voidaan katsoa edustavan itsenäistä tieteellistä ajattelua.

Avarasti tulkiten pidän lähestymistapaani myös diskurssianalyttisenä. Tiukan tulkinnan mukaan diskursseissa on kyse siitä, millä tavoin asioista puhutaan (esim. Sulkunen & Törrönen 1997 b: 99–100; Korhonen & Oksanen 1997: 54–55; Eskola & Suoranta 2000: 140). Diskurssianalyysi analysoi tiukan tulkinnan mukaan niitä kielellisiä keinoja, joilla merkityksiä tuotetaan puheessa ja erilaisissa teksteissä (esim. Suoninen 1999: 18; Eskola & Suoranta 2000: 140). Itse en tieteellisenä realistina rajaisi diskurssia ja diskurssianalyysiä näin tiukasti, sillä mielestäni puheen tai tekstin sisällön ymmärtäminen on aivan yhtä tärkeää kuin esitystavan ymmärtäminen. Diskurssianalyysi voi siis mielestäni keskittyä paitsi kielellisten keinojen tutkimiseen myös yhtenäisten merkitysjärjestelmien hahmottamiseen (esim. Suoninen 1993: 50, 1999: 21; Jokinen 1999: 50; Vuolteenaho 2002: 242).

Välittävää kantaa mainitussa diskurssin ja diskurssianalyysin tiukan ja avaran tulkinnan kiistassa edustaa ymmärtääkseni näkemys, jonka mukaan diskurssia tulisi tarkastella kontekstuaalisesti. Eero Suonisen (1999: 19) mukaan ”diskurssianalyysi

on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä” (ks. myös Alasuutari 1999: 72–73). Heiskalan (2000 a: 169) mukaan jo Karl Marx ja Sigmund Freud lähtivät siitä, että käytäntö on teorian mitta. Käytännön kautta päästään myös foucaultlaiseen kriittiseen diskurssianalyysiin, jossa diskursseja tarkastellaan historiallisina, institutionalisoituneina rakenteina ja mekanismeina. Tällaiset rakenteet ja mekanismit voivat olla yhteiskunnallisten ilmiöiden syitä. Kriittisessä diskurssianalyysissä tarkastellaan eri diskurssien valtasuhteita (ks. Jokinen & Juhila 1993: 75–108). Sulkusen (1997: 30) ajattelua soveltaen voidaan sanoa, että hyvässä tapauksessa diskurssianalyysi avaa puheen tai tekstin uudella tavalla tekemällä näkyväksi siihen sisältyvän ”hermeneuttisen rajauksen”. Alasuutarin (1999: 222) mukaan se, mistä diskurssissa vaiaetaan on aivan yhtä olennainen osa diskurssia kuin se, mistä puhutaan.

Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (1999: 86) mukaan kriittisellä diskurssianalyysillä on sukulaisuussuhde jälkistrukturalismiin ja dekonstruktioon, joiden soveltamismahdollisuuksia olen artikkelissani, ulkomaisten esimerkkien innoittamana pohtinut (ks. s. 96, 105, 118 eli ROSENQVIST 2000: 10, 19, 2002 A: 10). Näin jälkeempäin ajateltuna jälkistrukturalistinen dekonstruktio kuulostaa hieman liian juhlalliselta siihen nähden, mitä olen tutkimuksissani tehnyt. Kriittinen diskurssianalyysi on täten mielestäni osuvampi ilmaus lähestymistavalleni kuin jälkistrukturalistinen dekonstruktio. Jokisen ja Juhilan (1999: 86) mukaan kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on oletus joidenkin alistussuhteiden olemassa olosta, ja tutkimuksen tehtäväksi asettuu niiden käytäntöjen tarkastelu, joilla näitä suhteita ylläpidetään. Oma perusteluni kritiikille lähtee liikkeelle kapitalistisen talouden logiikasta ja sen yhteiskunnallisista ja alueellisista vaikutuksista (s. 153 eli ROSENQVIST 2003 B: 5). Intuitiivinen käsitykseni, jota olen yrittänyt tutkimuksissani osoittaa todeksi, on, että maaseutu on yhteiskunta- ja aluekehityksestä puhuttaessa alistetussa asemassa kaupunkiin nähden. Prattin (1996: 74) ehdotuksen mukaisesti olen yrittänyt analysoida maaseudun määrittelyä käytävää ideologista kamppailua yhdistämällä marxilaista, gramscilaista ja jälkistrukturalistista (ts. uusimman ymmärrykseni mukaan kriittistä diskurssianalyyttistä) lähestymistapaa.

Lähestymistapaani tutkimuskirjallisuuteen ja hallinnollis-poliittisiin asiakirjoihin voidaan luonnehtia myös narratiiviseksi analyysiksi. Narratiivisessa analyysissä painopiste on uuden kertomuksen tuottamisessa aineiston perusteella, ja narratiivisen tie-

tämisen tarkoituksena on vakuuttaa mieluummin todentunnusta kuin lopullisesta, muuttumattomasta totuudesta (Heikkinen 2001: 122, 126–127). Kuten Toivonen (1999: 123) Andrew Sayerin ajatteluun viitaten linjaa, narratiivi on hyödyllistä rakentaa teoreettisesti vankalle käsitykselle ilmiöön vaikuttavista rakenteista ja kausaalisista mekanismeista, jotta narratiivi voisi kuvata tapahtumia oikein (ks. myös Oksa 1998: 13–18). Minulle kuvassa 2 (s. 23) esittämäni yksinkertainen kuva kapitalistisen yhteiskunnan rakenteesta tarjoaa analyyseille ja erityisesti yhteiskunnallisten tavoitteiden asetannalle pohjan, jota on näkemykseni mukaan mahdollista puolustaa menestyksekkäästi erilaisten lähestymistapojen välisissä ideologisissa kamppailuissa. Olen artikkeleissani yrittänyt tuottaa todentuntuksia, teoreettisesti informoituneita narratiiveja, joissa analyysi ja kritiikki täydentävät toisiaan.

Minä ja maaseutu -aiheisen kirjoituskilpailun tuotoksia koskevassa analyysissäni (s. 153–173 eli ROSENQVIST 2003 B), jota voidaan kutsua narratiivien analyysiksi (Heikkinen 2001: 122), olen käyttänyt hieman monivaiheisempaa menettelyä kuin tutkimuskirjallisuuden ja hallinnollis-poliittisten asiakirjojen analyysissä:

- (1) kilpakirjoitusten (104 kpl) luenta + alustavat huomiot
- (2) yhden pääteeman (objektin) määrittely kullekin kirjoitukselle
  - noin 80 pääteemaa
- (3) pääteemojen analysointi ns. aktanttimallista vaikutteita ottaen (ks. s. 159–160 eli ROSENQVIST 2003 B: 11–12)
  - kirjoituksessa ilmenevän kertomuksen rakenteen ja sisällön selvittäminen
- (4) pääteemojen luokittelu 5 luokkaan
  - modernisaatioteoreettinen tausta apuvälineenä
  - kukin luokka edustaa tietyn maaseutuidentiteetin ydinpiirrettä
- (5) kirjoitusten jakaminen eri maaseutuidentiteettien edustajiksi
- (6) maaseutuidentiteettejä konstituovien teemojen eksplikointi
- (7) maaseutuidentiteettejä konstituovia teemoja kuvaavien sitaattien etsintä

(8) kertomuksen laadinta

- maaseutuidentiteetteittäin sitaattien havainnollistamana

(9) artikkelin viimeistely

- yhteen sovitus tutkimuskirjallisuutta koskevien analyysien kanssa
- mahdolliset rakenteelliset muutokset.

Olen Matti Hyvärisen (1994: 46) tapaan lähtenyt aluksi selvittämään, millä tavoin kirjoituskilpailutuotokset itsessään ovat tarkoituksellisia. Tämän jälkeen olen ottanut käyttööni tutkimuksen aiemmissa vaiheissa kertyneet teoreettiset apuvälineet ja selvittänyt muun muassa, millä tavoin kirjoitukset sopivat yhteen modernisaatio-teoreettisen ajattelun kanssa (ks. Eskola & Suoranta 2000: 196). Täten olen pyrkinyt analyysissäni empirian ja teorian keskinäiseen vuoropuheluun (ks. esim. Kiviniemi 2001: 72).

6.2 Maaseudun asema yhteiskuntapoliittisissa diskursseissa

Tutkimuskirjallisuuden ja hallinnollis-poliittisten asiakirjojen perusteella minulle muotoutui kuvan 5 mukainen synteesi keskeisimmistä suomalaisista, maaseutuun kantaa ottavista diskursseista eli ideologisista tai kulttuurisista merkitysjärjestelmistä. Diskurssit ovat edustajiensa välityksellä vuorovaikutuksessa keskenään siten, että ne yhtäältä imevät vaikutteita toisistaan ja toisaalta kilpailevat yhteiskunnallisesta hegemoniasta (s. 104–105 eli ROSENQVIST 2000: 18–19).

Aluekehitys- eli kaupunkidiskurssien mukaan yhteiskunnan ja myös maaseudun kehitys on kaupunkivetoista. Innovaatioiden katsotaan syntyvän kaupungeissa, joista hyvinvointi voi sitten levitä maaseudulle. Tosin tutkimusteni mukaan maaseudulla on taipumus tulla unohdetuksi nykyisissä aluekehitys- eli kaupunkidiskursseissa. Samastan aluekehitysdiskurssit ja kaupunkidiskurssit, koska Suomessa harjoitettava aluepolitiikka on tulkintani mukaan tänä päivänä kaupunkikeskeistä. Aluekehitys- eli kaupunkidiskursseja edustavat Suomessa selkeimmin aluekeskuspolitiikka ja kaupunkipolitiikka. Myös Euroopan unionin aluekehitystä viitoittava ESDP-asiakirja perustuu kaupunkikeskeiseen ajatteluun (European... 1999).

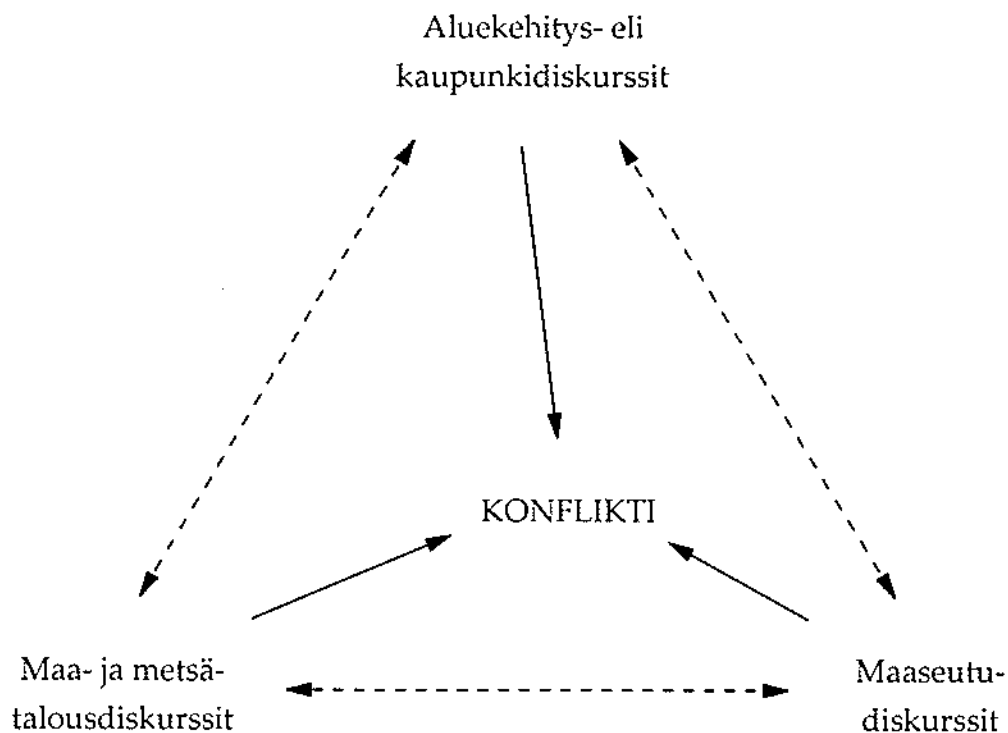

Maa- ja metsätalousdiskurssit lähtevät siitä, että maan ja luonnonvarojen hyödyntäminen ovat maaseudun tärkeimpiä tehtäviä. Maatalouspolitiikalla on Euroopassa ja Suomessa pitkä historia. Suomen liittyttyä Euroopan unioniin 1990-luvun puolivälissä EU:n yhteinen maatalouspolitiikka on alkanut hallita suomalaisia maa- ja metsätalousdiskursseja (erityisesti maatalouden osalta). Maa- ja metsätalousdiskurssien ominaispiirteenä on käsitteiden maaseutu ja maatalous/metsätalous sekaannuttaminen: puhutaan maaseudusta, vaikka tarkkaan ottaen tarkoitetaan vain maa- tai metsätaloutta (s. 127–128, 141 eli ROSENQVIST 2002 B: 63–64, 2003 A: 9). Euroopan unionin maaseutupolitiikassa tämä näkyy siinä, että maaseutupoliittiset tukitoimenpiteet ovat suurelta osin maatilakyläkentäisiä: tukea voi tällöin saada vain, jos hankkeen taustalla on maatila. Tulkintani mukaan maa- ja metsätalouspoliittinen ”putkinäkö” haittaa maaseutupoliittista luovuutta (s. 127–128 eli ROSENQVIST 2002 B: 63–64). Maa- ja metsätalousdiskursseja edustavat Suomessa esimerkiksi maa- ja metsätalouden etujärjestöt sekä monet TE-keskusten maaseutuosastot ja maaseutukeskukset.

Maaseutudiskursseiksi kutsun puhetapoja, joiden mukaan maaseutua tulisi hyödyntää ja käyttää mahdollisimman monipuolisesti. Suomessa 1980-luvun lopulta lähtien harjoitettu niin sanottu ”uusi maaseutupolitiikka” edustaa tällaista ajattelua. Ruuskasen (1999: 12) tulkinnan mukaan maaseudun kilpailukyvyn parantaminen muodostaa uuden maaseutupolitiikan ytimen. Tämä sopii yhteen oman ajatteluni kanssa, vaikka maaseutupolitiikan piirissä harrastetaan paljon myös idealistisempaa, naturalistisiin, taiteellisiin, maisemaesteettisiin, virkistyksellisiin ja arkkitehtonisiin arvoihin perustuvaa puhuntaa (ks. Frouws 1998: 62–63). Suomalaisessa maaseutukeskustelussa korostetaan eurooppalaisten esimerkkien rohkaisemana yhdyntävää maaseutupolitiikkaa. Maaseutupolitiikan tulisi tämän puhunnan perusteella perustua paitsi paikalliseen ja alueelliseen, sektorirajat ylittävään omaehtoisuuteen ja kumppanuuteen, myös monitasoisuuteen eli sektorirajat ylittävään kumppanuuteen kaikilla aluetasoilla ja niiden välillä (Ihmisten... 2000: 38–40). Käsitteiseni mukaan yhdyntävyys ei kuitenkaan toteudu käytännössä optimaalisella tavalla, sillä maaseutupolitiikkaa harjoitetaan pitkälti irrallaan alue-, kaupunki- ja maatalouspolitiikoista (s. 129 eli ROSENQVIST 2002 B: 65). Nykyinen maaseutupoliittinen asemoituminen Suomessa voidaan kärjistäen tulkita erilaisten yhteiskuntapoliittisten diskurssien paineissa ja heikon itsetunnon tukemana tapahtuneeksi strategiseksi vetäytymiseksi puolustukselliseen maaseutuidentiteettiin (s. 128–129, 141 eli ROSENQVIST 2002 B: 64–65, 2003 A: 9; ks. myös Hall 1999: 69). Maaseutudiskursseja edustavat

Suomessa esimerkiksi maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, kylätoimikunnat, paikalliset toimintaryhmät sekä maaseudun kehittämiseen vihkiytyneet tutkimuslaitokset (ks. Granberg & Csire 2003: 17).

Miksi sitten olen valinnut juuri mainitut kolme diskurssia edustamaan maaseutua koskevaa puheavaruutta? Missä ovat esimerkiksi luonnonsuojelua korostavat ekologiset ja yhteiskunnallista tasa-arvoa korostavat sosiaalipoliittiset puhutavat (ks. Valtakari 1999: 98–112)? Katson, että konstruoimani kolme diskurssia täyttävät melko hyvin maaseutua koskevan puheavaruuden. Ne eroavat toisistaan ideologisilta maailmankatsomuksiltaan niin paljon, että niiden edustajat voivat tarvittaessa puhua täysin toistensa ohi (vrt. esim. s. 123–131 eli ROSENQVIST 2002 B ja Vartiainen 2003). Muut diskurssit, kuten ekologiset ja sosiaalipoliittiset, voidaan näkemykseni mukaan analyttisesti sulauttaa osiksi mainittuja kolmea diskurssia. Esimerkiksi yh-

Kuva 5. Maaseutu (ja kaupunki) "syntyy", "tulee rakennetuksi" tai "rakentuu" hegemonisissa kamppailuissa ilmenevien konfliktien kautta (s. 105 eli ROSENQVIST 2000: 19).

dyskuntarakenteen tiivistämistä suosiva maankäytön suunnittelu voidaan tulkita aluekehitys- eli kaupunkidiskursseihin kuuluvaksi, kun taas lähiruuan tuotantoa koskeva puhunta voi tukeutua joko maa- ja metsätaloudiskursseihin tai maaseutudiskursseihin.

Näyttää siltä, että aluekehitys- eli kaupunkidiskurssin, maa- ja metsätaloudiskurssin ja maaseutudiskurssin edustajien kesken on käynnissä peli, jossa kukin yrittää esiintyä kentän valtiaana ja samalla heikentää vastustajien mahdollisuuksia tulla kuulluiksi (s. 104–105, 128 eli ROSENQVIST 2000: 18–19, 2002 B: 64). Myös liittoutumiset ovat mahdollisia. Aluekehitys- eli kaupunkidiskurssien näkökulmasta saattaa olla aivan tarkoituksenmukaista, että maaseudun kehittämisvarat käytetään maatilatalouden tukemiseen (Uusitalo 1998: 125). Tällöin voidaan heikentää maaseutudiskurssien asemaa. Maa- ja metsätaloudiskursseissa viritellään ajatusta monivaikutteisesta maataloudesta. Siinä maaseutudiskurssin aineksia yritetään sulauttaa maa- ja metsätaloudiskurssiin. Maaseutudiskurssien edustajat ovat käsitykseni mukaan sekä joutuneet että itse määritelleet itsensä muusta keskustelusta eristetyksi merkityksenannon ja toiminnan saarekkeeksi (s. 123 eli ROSENQVIST 2002 B: 59).

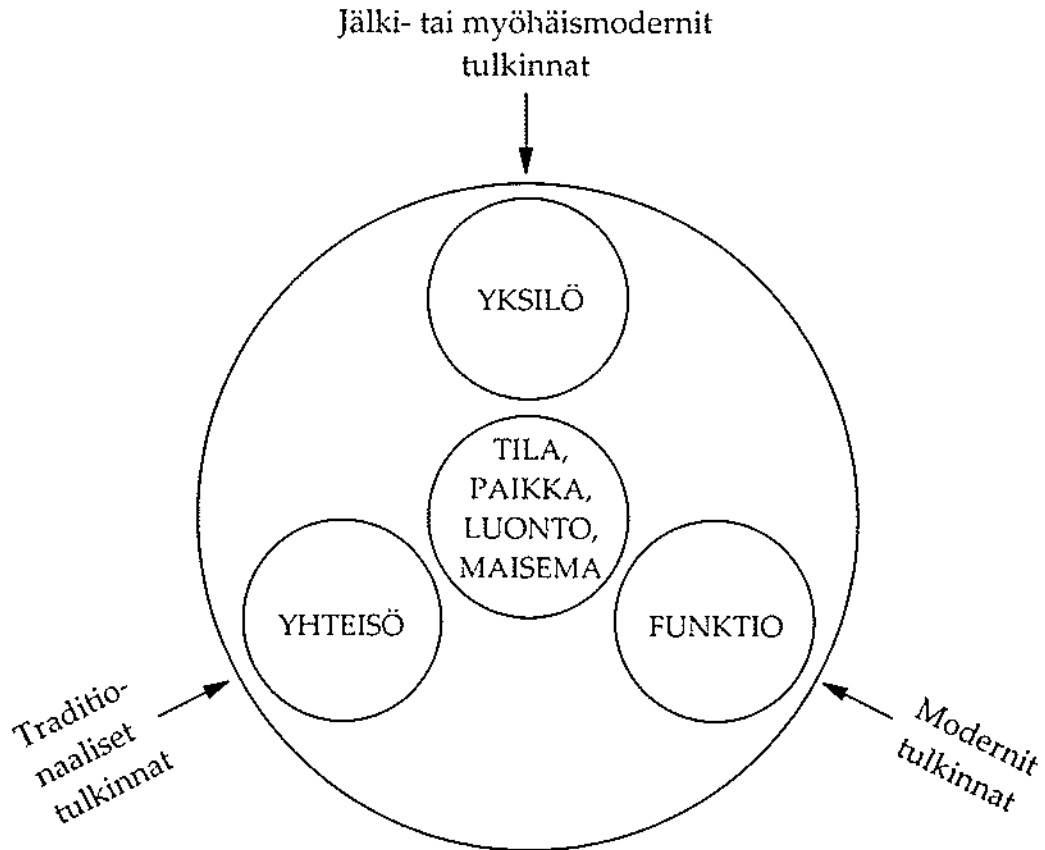
Ymmärrykseni yhteiskunnan kehityksestä on sellainen, että talous määrittää ”viime kädessä” yhteiskuntaelämän elinkelpoisuutta (ks. kuva 2, s. 23). Tällöin ne diskursiiviset muodot, joilla on esittää realistinen ideologinen ja kulttuurinen malli koskien talouden ohjaamista, ovat muita tärkeämpiä. Siisiäinen (2003: 67) puhuu tässä yhteydessä pyrkimyksestä historisiteetin kontrolloimiseen. Tutustumalla ja osallistumalla niin sanottua uutta regionalismia, seutuistumista, yhteiskuntamaantieteellisiä mittakaavoja ja epätasaista aluekehitystä koskeviin teoretisointeihin olen tutkimuksissani yrittänyt horjuttaa, ellen peräti dekonstruoida vallitsevia aluekehitys- eli kaupunkidiskursseja (s. 100–102, 124–127, 141–145 eli ROSENQVIST 2000: 14–16, 2002 B: 60–63, 2003 A: 9–13). Vaikka aluekehitys- eli kaupunkidiskurssien varassa toimittaessa syntyy käytännössä eriarvoisuutta, ne kuitenkin operoivat lähimpänä niitä vaatimuksia, joita talouden logiikka näyttää edellyttävän. Maa- ja metsätaloudiskurssit ovat maatalouden osalta paljolti irronneet talouden logiikasta, mikä on heikentänyt niiden yhteiskuntapoliittista painoarvoa. Pelkään, että maaseutudiskurssitkin rakentuvat irrallaan taloudellisesta perustasta, kun kaupunkiseutuja varten suunniteltuja aluekehitysmalleja sovelletaan maaseutualueilla. Yhteenvetona voidaan sanoa, että nyky muodossaan sekä maaseutu- että maa- ja metsätaloudiskurssit ovat marginaalissa asemassa puhuttaessa yhteiskunnan historisiteetin kontrolloinnista.

6.3 Maaseudun asema maallikkodiskursseissa

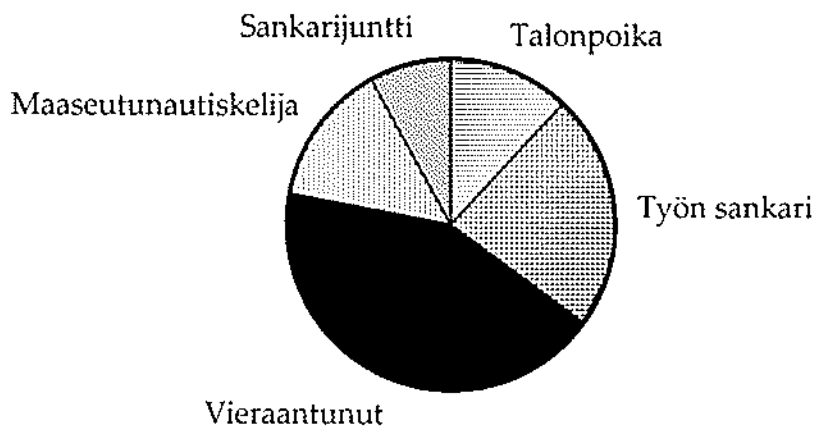
Maallikkodiskurssit tarkoittavat niitä maaseutua koskevia puhetapoja, joita kansalaiset käyttävät arkielämässään. Lähestyn niitä maaseutuidentiteetin käsitteen ja Minä ja maaseutu -aiheisen kirjoituskilpailuaineiston avulla. Maaseutuidentiteetillä tarkoitan sitä, mitä maaseutu merkitsee yksittäiselle ihmiselle. Yksittäinen ihminen voi omaksua useita maaseutuidentiteettejä. Maaseutuidentiteettien analyysiä varten kehittelin tutkimuskirjallisuuden avulla kehikon, joka kuvaa identiteettien modernisaatioteoreettista rakentumista (kuva 6, ks. myös s. 155–156 eli ROSENQVIST 2003 B: 7–8). Tila, paikka, luonto ja maisema ovat näkemykseni mukaan paradoksaalisesti samanaikaisesti maaseutuidentiteetin keskiössä ja marginaalissa. Ne kuuluvat tarvittaessa kaikkiin maaseutuidentiteetteihin, mutta ne eivät erottele identiteettejä toisistaan. Traditionaalisen maaseutuidentiteetin ytimiä ovat talonpoikaisuus, suku ja yhteisöllisyys. Moderni maaseutuidentiteetti korostaa maaseudun yhteiskunnallista tehtävää, joka voi olla tuotannollinen (esim. ruoka, puu, turismi) tai sitten ei-tuotannollinen (esim. maisemanhoito). Jälki- tai myöhäismoderni maaseutuidentiteetti puolestaan rakentuu yksilöllisten tarpeiden pohjalta.

Minä ja maaseutu -kirjoituskilpailuaineiston pohjalta konstruoin yhden traditionaalisen (talonpoika), yhden modernin (työn sankari) ja kolme jälki- tai myöhäismodernia (vieraantunut, maaseutunautiskelija ja sankarijuntti) maaseutuidentiteettiä (kuva 7). Ympyrädiagrammi kuvaa kirjoitusten määrällistä, analyttistä jakautumista eri maaseutuidentiteettien edustajiksi. Kilpakirjoittajilla on usein käytössään monia vaihtoehtoisia maaseutuidentiteettejä. Analyttisessä mielessä kuvan 7 diagrammi antaa kuitenkin mahdollisuuden arvioida erilaisten maaseutuidentiteettien määrällistä merkitystä keskipohjalaisessa kilpakirjoitusaineistossa.

Monet maaseudusta vieraantuneet ihmiset mieltävät yhteiskunnan kehityksen vääräämättömäksi: he kokevat, että heillä ei ole kovin paljon valinnan vaihtoehtoja (ks. s. 163–165 eli ROSENQVIST 2003 B: 15–17). Sosiaaliset paineet lisäävät maaseudusta vieraantumista. Esimerkiksi aikuisille maalaisille Suomen vuonna 1995 tapahtunut liittyminen Euroopan unioniin on edelleen vaikea sopeutumisongelma ja vieraantumisen syy. Talonpoikaisen tradition katkeamisen pelko on joskus tällaisen vieraantumisen taustalla. Nuorissa vieraantuminen ilmenee lähdön lumona, kun opiskelun tai töiden takia on ”pakko” lähteä kaupunkiin. Vieraantuneisuuden suuri määrä kilpa-

Kuva 6. Maaseutuidentiteettien rakentumisen suunnat (s. 156 eli ROSENQVIST 2003 B: 8; täsmennetty versio).

Kuva 7. Maaseutuidentiteetit keskipohjalaisessa kirjoituskilpailuaineistossa (s. 160 eli ROSENQVIST 2003 B: 12).

kirjoitusaineistossa kuvastaa näkemykseni mukaan maaseudun marginaalista yhteiskunnallista asemaa.

Kilpakirjoitusaineistossani esiintyvät talonpojan ja työn sankarin maaseutuidentiteetit tukeutuvat paljolti luvussa 6.2 kuvaamiini maa- ja metsätaloudiskursseihin. Talonpoika korostaa maatilatalouden ylisukupolvista jatkuvuutta ja työn sankari puolestaan maaseudun yhteiskunnallista funktiota eli tehtävää. Aineistossani kuvataan hyvin vähän niin sanottuja maaseudun uusia toimijoita (ks. s. 159 eli ROSENQVIST 2003 B: 11), jotka hyvinkin voisivat sopia työn sankarin luokkaan. Käsitykseni mukaan maaseudun aseman parantaminen ei voi onnistua ilman työn sankareita.

Tulkitsen maaseutunautiskelijat aluekehitys- eli kaupunkidiskurssien edustajiksi. He käyttävät maaseutua turvapaikkana, johon he voivat vetäytyä lataamaan akkujaan menestyäkseen kapitalistisen kilpailun pyörteissä (s. 145, 165–166 eli ROSENQVIST 2003 A: 13, 2003 B: 17–18). Heille yhteiskunta merkityksellistyy ”viime kädessä” kaupunkien kautta, ja maaseutu jää alistettuun asemaan.

Sankarijuntti edustaa toiseutta suhteessa modernisaatioon. Hän ammentaa voimansa maaseudun omaehtoisuudesta ja ryhtyy vastustamaan modernia kehitystä ja edistystä. Sankarijunttius kääntyy helposti itsetarkoitukselliseksi punaniskajunttiudeksi, jos sen sisältämää maalaisuuden ideaa ei voida yleisesti hyväksyä kulttuurisesti arvokkaaksi (esim. suvaitsematon maalaisuus). Olen löytänyt aineistostani viitteitä kulttuurisesti arvokkaasta junttiudesta, joka ilmenee kilpakirjoituksissa hyväntahtoisena kaupunkilaisten koettelemisena ja hätkäyttämisenä (s. 166–169 eli ROSENQVIST 2003 B: 18–21). Jotkut maallikot vielä ehkä unelmoivat nykyistä paremmasta elämästä.

7 MAASEUDUN KEHITTÄMINEN

7.1 Lähtökohtia

Kuten olen luvuissa 5–6 osoittanut, maaseutu on nyky-yhteiskunnassa marginaalissa tai kärjistetyksi sanottuna alistetussa asemassa sekä alueellisesti että ideologisesti. Maaseudun asema muistuttaa hieman naisen asemaa yhteiskunnassa: kummankaan asemaa ei juurikaan paranna hokema, että ”samassa veneessähän sitä tässä ollaan”. Jos tällaisen integraationäkökulman mukaisesti eletään, niin luulen mahdollisen kehityksen tapahtuvan mieluummin kaupungin ja miehen kuin maaseudun ja naisen ehdoilla.

Miettiessäni maaseudun yhteiskunnallisen aseman parantamismahdollisuuksia lähdän liikkeelle yhteiskunnan rakennetta ja ihmistä kuvaavasta piirroksestani (kuva 2, s. 23). Maaseudun aseman parantamisessa korostan yhtäältä taloudellisen perustan tai taloudellisen kilpailukyvyyn ja toisaalta tiedostamisen kehittämistä.

Vastuulliseen maaseutupolitiikkaan kuuluu mielestäni se, että yritetään pohtia, miten maaseutu voisi pitkällä aikavälillä menestyä taloudellisesti. Ei ole mielestäni riittäviä perusteita (esim. ruoan tuotanto, luonnonsuojelu, sosiaalinen tasa-arvo tai maanpuolustus) ajatella, että maaseutu voisi perustaa olemassa olonsa jonkin muun, taloudellisesti vahvemman toiminnan kustannuksella elämiseen. Maatalousdiskurssi on vahvasti ajautumassa irti taloudellisesta logiikasta, joten siitä ei ymmärtääkseni löydy maaseudulle pelastusta. Epäilen, ettei maaseutupolitiikankaan piirissä ole riittävästi pohdittu taloudellisuuden asettamia vaatimuksia. Ainakaan toistaiseksi maaseutua (alueellisessa mielessä) ei ole saatu uuteen nousuun esimerkiksi kylätoiminnan tai paikallisen toimintaryhmyön avulla.

Tiedostamisen tasolla maaseudun kehittämisessä pitää lähteä siitä, että ”ylitetään” maaseudun ja kaupungin kulttuurinen hierarkia (ks. s. 94, 128–129, 147–148, 155 eli ROSENQVIST 2000: 8, 2002 B: 64–65, 2003 A: 15–16, 2003 B: 7). Maaseutu voi yhtä hyvin kuin kaupunkikin edustaa modernia, kehittynyttä, hyvää ja toivottavaa. Se ei välttämättä ole pelkästään jotain perinteistä, alikehittynyttä, huonoa ja ei-toivottavaa (vrt. Hall 1999: 79–80). Maaseudun merkitys syntyy sen eron kautta, joka sillä on suhteessa kaupunkiin. Maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu ei mielestäni ole

kilpailuyhteiskunnassa turhaa eikä turmiollista – niin kuin usein väitetään – vaan maaseudun kehittämisen kannalta välttämätöntä. Käsitteiden maaseutu ja kaupunki käyttö säilyttää sen mahdollisuuden, että asioita voidaan tarkastella maaseudun näkökulmasta. Jos maaseutua kehitetään sillä periaatteella, että ”samassa veneessä hän sitä tässä ollaan”, niin väitän, että tällöin kehittäminen tapahtuu hyvin pitkälle kaupungin ja kaupunkilaisten ehdoilla. Inhimillisestä näkökulmasta katsoen on pitkällä aikavälillä hyödyllisempää, että mahdolliset arvostiridat käsitellään avoimesti, silmästä silmään kuin että ne piilotetaan. Lyhyellä aikavälillä avoimuus johtaa kilpailuyhteiskunnassa vahvojen vahvistumiseen ja heikkojen heikkenemiseen, mutta rationaalisen keskustelun avulla arvostiritoja lienee mahdollista sovittaa entistä paremmin yhteen. Joka tapauksessa alistussuhteiden käsitteellistäminen luo emansipaation välineitä alistetuille.

Maaseutu voidaan tulkita väljäksi, jopa tyhjäksi merkiksi, jonka sisällöstä käydään ideologista kamppailua (ks. s. 37). Täten ei ole itsestään selvää, ketkä ovat maaseudun toimijoita. Heitä voi kenties löytyä yllättäviltäkin suunnilta. En pysty tässä tutkimuksessa ottamaan kantaa siihen, millaisia tai minkätyyppisiä ihmisiä tarvittaisiin erilaisten maaseutujen kehittämisessä. Tällainen arviointi edellyttäisi erilaisten toimijakandidaattien ja -verkostojen yksityiskohtaista analysointia. Maaseudun kehittämisen osalta tyydyn siis periaatteelliseen keskusteluun kehittämisen vaihtoehtoisista tai toisiaan täydentävistä suunnista.

Minkälainen maaseutu sitten voisi olla kilpailukykyinen nyky-yhteiskunnassa? Lähestyn tätä kysymystä kolmella tavalla, käyttäen apuna kolmea erilaista maaseutukäsitettä, joista yksi (fyysis-spatiaalinen maaseutu) edustaa maaseutua fyysis-maantieteellisenä sosiaalisena konstruktiona ja kaksi (maaseutu vertauskuvallisina tuotteina ja maaseutu toiseutena) maaseutua puhuntana.

7.2 Fyysis-spatiaalisen maaseudun kehittäminen

Fyysis-spatiaalisella maaseudulla tarkoitan fyysiseen maantieteelliseen tilaan kiinnittyvää ja merkityksellistyvää maaseutua. Fyysis-spatiaalisen maaseudun kehittämisen osalta tarkasteluni kohteena ovat toimijaverkostot. Näkökulmani on, että fyysis-spatiaalinen maaseutu kehittyy toimijaverkostojensa kautta.

Niin sanottua uutta regionalismia, seutuistumista, yhteiskuntamaantieteellisiä mittakaavoja ja epätasaista aluekehitystä koskevien teoretisointien ja empiiristen havaintojen pohjalta olen päätenyt ehdottamaan fyysis-spatiaalisen maaseudun kehittämisessä päähuomion kohdistamista alueen sisäisten toimijaverkostojen sijasta alueiden välisiin toimijaverkostoihin (s. 146 eli ROSENQVIST 2003 A: 14). Tämä ajatus on ristiriidassa suomalaisessakin maaseutupolitiikassa hallitsevan ajattelutavan kanssa, jonka mukaan nimenomaan uuden regionalismin ideologiaa noudattavat paikalliset toimintaryhmät ovat maaseudun kehittämisen pääasiallisia toimijoita.

Paikallisessa toimintaryhmätyössä pyritään kasvattamaan paikallista sosiaalista pääomaa. Myös Euroopan unionin aluepolitiikassa käytettävät tukialuejaot jäykistävät toiminnan usein alueiden sisälle. Väitän, että vähäväkisten maaseutualueiden mahdollinen taloudellinen kilpailukyky perustuu mieluummin alueiden välisiin kuin alueen sisäisiin toimijaverkostoihin. Alueelle kasautunut sosiaalinen pääoma muodostaa hyvän pohjan, mutta se ei riitä: yhteiskuntamaantieteellisiä mittakaavoja koskevien teoretisointien opetus on se, että globalisoituneessa taloudessa tulos tehdään alueiden ja aluetasojen välisillä operaatioilla. Fyysis-spatiaalisen maaseudun kehittämisessä painopistettä pitäisi mielestäni siirtää alueiden sisäisten toimijaverkostojen tukemisesta alueiden välisten toimijaverkostojen tukemisen suuntaan.

Vaarana alueiden välisten verkostojen toiminnassa on se, että toiminnan kontrolli viedään keskuksiin, syrjäisten alueiden ulkopuolelle. Tällaisia ovat olleet maaseudun perinteiset alueiden väliset toimijaverkostot, kuten valiolainen maitotuotteiden tuotanto- ja jalostusketju. Maaseudun näkökulmasta pitäisi löytää tai kehittää sellaisia alueiden välisiä toimintamalleja, joissa toiminnan kontrolli säilyy maaseutualueen toimijoilla.

7.3 Vertauskuvallisina tuotteina ymmärretyn maaseudun kehittäminen

Vertauskuvallisella maaseudulla tarkoitan fyysisestä tilasta irrotettua ideaa maaseudusta, tarkemmin ottaen merkkiä, joka "kantaa" ideaa maaseudusta. Myöhäismodernissa yhteiskunnassa myydään mieluummin symboleita ja merkkejä kuin niitä reaalisia kohteita, joihin symboleilla ja merkeillä viitataan. Merkit ovat ikään kuin irronneet todellisuudesta. Maaseudullekin on ehkä käynyt näin, kun ihmiset ovat enene-

vässä määrin fyysisesti muuttaneet kaupunkimaisiin ympäristöihin. Voidaan sanoa, että maaseutu on nyt heidän päänsä sisällä.

Pitäisi siis pohtia, mitä maaseudusta voitaisiin tuotteistaa nykyistä kyynisemmältä taloudelliselta pohjalta (ks. s. 146–147 eli ROSENQVIST 2003 A: 14–15). Tuotteistamisessa korostaisin mieluummin tuotteen ideaa kuin jotain konkreettista paikkaa. Maaseututuote voidaan tarvittaessa luoda niin suurkaupungissa kuin myös perifeeriselläkin paikkakunnalla. Seuraavassa asetelmassa on joitakin maaseudun tuotteistamisessa ehkä alihyödynnettyjä maaseudun ominaispiirteitä:

(1) maaseudun kulttuurisia merkityksiä

- maaseutuaiheiset taideteokset ja käyttöesineet
- talonpoikaiset arvot
- yhteisöllisyys
- kaupunkilaisten sosiaaliset siteet maaseutuun
- kaupunkilaisten mielikuvat maaseudusta

(2) maaseudun fyysisiä ominaisuuksia

- tilan avaruus
- hiljaisuus
- maisema
- luonto metsineen ja vesistöineen.

Vain mielikuvitus on rajana, kun näitä maaseudun ominaispiirteitä kehitetään fyysisestä tilasta irrotetuiksi tuotteiksi.

7.4 Toiseutena ymmärretyin maaseudun kehittäminen

Länsimaisessa, modernisaatioajattelun kyllästävässä kulttuurissa maaseutua voidaan pitää perinteisen, alikehittyneen, huonon ja ei-toivottavan vertauskuvana kaupunkien edustaessa päinvastaisia ominaisuuksia. Pidän modernisaatioajattelun vastustamista, jota kutsun junttiudeksi, yhtenä tapana tuottaa kilpailukykyistä – tai ainakin kilpailuhenkistä – maaseutua (s. 147–148, 166–171 eli ROSENQVIST 2003 A:

15–16, 2003 B: 18–23). Voisiko junttius edustaa yleisesti hyväksytyä vaihtoehtoista kulttuuria modernisaation tuottamalle kulttuurille? Modernin tieteen on vaikea tunnustaa sellaista toiseutta, joka asettaa modernin hermeneuttisen rajauksen kyseenalaiseksi (ks. Bonner 1999: 35).

Vaihtoehto modernisaatiolle on mielestäni pidettävä hengissä, jos se vain jotenkin on mahdollista. Kulttuurisesti arvokkaan junttiuden – sankarijunttiuden – kehittäminen edellyttää ideaa siitä, mikä erottaa maaseudun kaupungista ja siitä, miten tämän eron ansiosta maaseutu tarjoaa elämälle vähintään yhtä hyvät edellytykset kuin kaupunki. Tällaisen eron tunnistaminen ei voi ymmärtääkseni perustua pelkästään tradition uusintamiseen, vaan jonkinlaiseen maaseudun ja kaupungin avoimeen, epävarmaan ja kiihkeään kohtaamiseen. Gerald Creedin ja Barbara Chingin (1997: 11, 29) mukaan junttius on poliittisesti hedelmätöntä, jos se kohdistuu vain niin sanottuihin älykköihin: vasta silloin, kun junttiuden symboliset representaatiot tulevat esiin julkisessa sfäärissä, ne politisoituvat. Tunnustamisen politiikan (ks. s. 36) mukaisesti tulisi sellaiselle junttiudelle luoda edellytyksiä, joka on jonkin universaalien asteikon puitteissa yhteiskunnallisesti arvokasta. Mitä tällainen konkreettisesti olisi, on fässä vaiheessa romanttisen unelmoinnin asia.

8 TUTKIMUSTULOSTEN ARVIOINTIA

8.1 Tulosten yhteenveto

Tutkimuksen tärkeimmät tulokset tai väitteet voidaan tiivistää teemoittain seuraavanlaisesti.

(1) Myöhäismoderni yhteiskunta

- Talous määrää "viime kädessä" ideologisen päällysrakenteen elinkelpoisuutta.
- Yksilön arvotietoisuus on usein sisäisesti jännitteinen.
- Myöhäismodernissa yhteiskunnassa on vaikea löytää hyvää yhteisöllisyyden perustetta.
- Yhteiskunnan ymmärtämisessä tarvitaan sekä fyysisen että vertauskuvallisen tilan käsitettä.

(2) Mikä tai mitä on maaseutu?

- Maaseutu voidaan tulkita fyysis-spatiaaliseksi ja/tai diskursiiviseksi sosiaaliseksi konstruktioksi.
- Maaseutu voi olla myös toiseuden vertauskuva.

(3) Maaseutu alueena

- Aluetilastollinen tutkimus on Suomessa vaikeaa.
- Maaseutu ei ole Suomessa ollut 1990-luvulla kilpailukykyinen fyysis-spatiaalinen konstruktio.

(4) Maaseutu puhuntana

- Yhteiskunnan historisiteetin kontrolloinnista käytävässä yhteiskuntapoliittisessa kamppailussa aluekehitys- eli kaupunkidiskurssit ovat hallitsevassa ja maa- ja metsätalous- ja maaseutudiskurssit marginaalisessa asemassa.
- Maallikkodiskursseista on löydettävissä modernisaatioteorian avulla tulkittavissa olevia maaseutuidentiteettejä (talonpoika, työn sankari, vieraantunut, maaseutunautiskelija, sankarijuntti) – vieraantuneisuuden suuri määrä osoittaa maaseudun marginaalista asemaa yhteiskunnassa.

(5) Maaseudun kehittäminen

- Fyysis-spatiaalisen maaseudun kehittämisessä olisi syytä kiinnittää nykyistä enemmän huomiota alueiden välisiin toimijaverkostoihin.
- Vertauskuvallista maaseutua voidaan tuotteistaa irrallaan fyysisestä tilasta.
- Kulttuurisesti arvokkaan sankarijunttiuden pohjalta voidaan yrittää etsiä vaihtoehtoja myöhäismodernille elämälle.

(6) Maaseudun asemoituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa

- Maaseudun nykyinen asema on marginaalinen, jopa alistettu.
- Nykyisen asemoitumisen piirteitä, joista maaseudun kilpailukyvyn kehittämiseksi tulisi vähitellen oppia luopumaan, ovat eristäytynyt, alueellinen maaseutupolitiikka, vieraantuminen, maaseudusta nautiskelu, talonpoikaisuus.
- Nykyisen asemoitumisen piirteitä, joita maaseudun kilpailukyvyn edistämiseksi tulisi kehittää tai vahvistaa, ovat alueiden väliset toimijaverkostot (työn sankaruus), maaseudun tuotteistaminen (työn sankaruus), toiseus (sankarijunttius).
- Uutena asemoitumisen muotona maaseudun kehittämisessä tarvitaan uudenlaista yhdentävää maaseutupolitiikkaa.

8.2 Paradigmaattinen reflektio

Tieteenfilosofisesti ja metodologisesti tutkimustani luonnehtivia ominaispiirteitä ovat teoreettinen ja aineistollinen triangulaatio ja eklektismi. Olen käyttänyt valikoiden erilaisia teoreettisia ja empiirisiä aineksia maaseudun yhteiskunnallisen aseman tutkimiseen. Olen löytänyt monista tieteenfilosofisista ja metodologisista suuntauksista mielenkiintoisia ja lupauksia herättäviä teoreettisia aineksia. Erilaisten teoreettisten ainesten keskinäisten suhteiden analysoinnissa ja yhteen niveltämisessä en ole päässyt parhaalle mahdolliselle tasolle, joten työni jättää jälkeensä teoreettisten jatkotutkimusten tarpeen.

Olen tutkimuksessani kyennyt hyödyntämään kvalitatiivisia aineistoja paremmin kuin kvantitatiivisia. Osaltaan tämä johtuu tutkimuskohteeni – maaseudun – laaja-alaisuudesta, monimutkaisuudesta ja monimerkityksisyydestä. En ole osannut hah-

mottaa täsmällisesti niitä kausaalisia mekanismeja, jotka tuottavat erilaisia maaseudun asemoitumisia, vaan olen tyytynyt narratiivisuuteen eli teoreettisesti informoituneiden kertomusten laadintaan. Jos olisin pyrkinyt kausaalisten mekanismien täsmälliseen kuvaamiseen, kvantitatiivisten lisäaineistojen tarve olisi luultavasti ollut nykyistä suurempi (ks. Töttö 2004: 262, 269–276).

Richard Harvey Brown on pohtinut tieteellisen rationalismin rajoja. Aron (1999: 34–35) mukaan Brown pyrkii osoittamaan, ettei rationalismiin sitoutuva tieteellinen ajattelu kykene loppuun asti ja jäännöksettä perustelemaan itseään rationaalisesti: sen on pakko tukeutua joihinkin luonteeltaan myyttisiin perusteluihin. Omassa ajattelussani suurin myyttinen perustelu sille, että katson voivani esittää yhteiskunnan kehittämistä koskevia suosituksia, liittyy näkemykseeni yhteiskunnan rakenteesta. Tähänastisen sosialisointini perusteella minulle on muodostunut käsitys, että taloudellinen perusta määrää ”viime kädessä” yhteiskunnan ideologisen päällysrakenteen elinkelpoisuutta, mutta aukotonta rationaalista perustelua minulla ei tälle käsitykselle ole. Joka tapauksessa olen kokenut, että niin sanotun kulttuurisen käänteän jälkeisessä yhteiskuntatieteessä talous on jäänyt liian vähälle huomiolle. Tätä puutetta olen omalta osaltani yrittänyt paikata.

Taloudellisen rationalismin pohjalta muodostamani kuva yhteiskunnasta ei ihmisen näkökulmasta näytä kovin miellyttävältä eikä houkuttelevalta. Tällaisen ajattelun rinnalla tarvitaankin idealistista keskustelua taloudellisen rationaliteetin rajoista ja vaihtoehdoista. Sihvolan (1998: 62) sanoin nyt tarvitaan järkipäistä keskustelua hyvän elämän peruspiirteistä. Itse olen osallistunut tähän pohtimalla modernisaation vastustamisen mahdollisuutta. Luonnollisesti näidenkin ajatuskulkujen taustalla on tiedostamattomia myyttisiä perusteluja.

Tutkimuksen luotettavuutta on tapana arvioida validiteetin käsitteen avulla. Laadullisessa tutkimuksessa validiteetin käsite viittaa siihen, onko tutkimuksessa tutkittu sitä, mitä siinä on sanottu tutkitun. Itse olen yrittänyt pitää tutkimuksen validiteettia yllä konstruoimalla maaseudun yhteiskunnallista asemaa koskevia, todentuntuksia, teoreettisesti informoituneita kertomuksia, joissa teoria ja empiria ovat vuorovaikutuksessa (ks. Sayer 2000: 137, 145). Olen käyttänyt tutkimusaineistoinani suhteellisen paljon julkisia tekstimateriaaleja, mikä lisää tulkintojeni arvioitavuutta. Viime kädessä tutkimuksen validiteetti on tiedeyhteisön ja muun yleisön kädessä: aika tu-

lee näyttämään sen, missä määrin tutkimukseni on tuottanut yhteiskunnallisesti hyödyllistä tietoa.

”Tieteellinen edistys on hyvin pitkälle sitä, että parannamme vertauskuviamme niin, että interventiomme maailmaan ovat entistä onnistuneempia.” (Sayer 2000: 78.)

8.3 Tutkimuksen asemoituminen maantieteen/alue tieteen, maaseutu- tutkimuksen ja maaseutupolitiikan kenttiin

Nykyisin vahvoina vaikuttavat maaseutumaantieteen traditiot voidaan Prattin (1996) ja Sirenin (2002: 26–36) esitysten perusteella luokitella kolmeksi etenemislinjaksi:

- (1) empiristis-rationalistinen perinne (vahvaa 1970-luvulta tähän päivään)
- (2) jälkiruralistinen perinne (vahvaa 1980-luvulta tähän päivään)
- (3) diskursiivinen perinne (vahvaa 1990-luvulta tähän päivään).

Empiristis-rationalistiselle perinteelle on ollut ominaista yhteiskuntateoreettisen käsitteellistämisen välttely ja tutkimuksen kohdistuminen harvaan asutuilla tai maaseutumaisilla alueilla sijaitseviin ja siellä esiintyviin ilmiöihin (Sireni 2002: 27). Omien kokemusteni (mm. s. 111–120, 136–141 eli ROSENQVIST 2002 A, 2003 A: 4–9) perusteella empiristis-rationalistisen lähestymistavan ongelma on siinä, että se tuottaa kyllä kuvauksen todellisuuden monimutkaisuudesta mutta antaa vähän eväitä ja perusteluja todellisuuden muuttamiselle.

Maaseutumaantieteen jälkiruralistiseen perinteeseen kuuluvat sellaiset suuntaukset, jotka pitävät kaupungin ja maaseudun erottamista toisistaan analyttisesti epämielikkäänä toimenpiteenä. Tällaisia ovat muun muassa poliittisen taloustieteen, uuden regionalismin ja seutuistumisen perinteistä ponnistavat lähestymistavat. Jälkiruralistisessa perinteessä maaseutu on tyhjä merkki, joka voidaan tarkoituksenmukaisuusharkinnan perusteella vaihtoehtoisesti joko täyttää vaihtelevilla sisällöillä tai unohtaa kokonaan. Jälkiruralistinen perinne luottaa joko radikaaliin konstruktio- nismiin tai modernisaatioteorian viitoittamaan kehityspolkuun. Jälkiruralistinen ajat-

telu jättää maaseudun alistettuun asemaan suhteessa kaupunkiin. Väitöstutkimuksessani suhtaudun kriittisesti tähän perinteeseen.

Tutkimukseni tukeutuu vankimmin maaseutumaantieteen diskursiiviseen perinteeseen. Tällä viitataan lähestymistapoihin, jotka kehittyivät 1990-luvun alussa yhteiskuntatieteiden niin sanotun kulttuurisen käänteen ulotuttua maaseutumaantieteen. Sireni (2002: 13) puhuu toisia ihmisiä ja toisia maaseututulkintoja koskevasta maaseutumaantieteen traditiosta. Diskursiivinen perinne erittelee maaseudun merkityksiä ja maaseutua koskevia puhetapoja. Oletan, että maaseudun erilaisia merkityksiä analysoimalla voidaan vakuuttavammin kuin tyhjiä merkkejä viljelemällä perustella maaseudun kehittämistä. Maantieteen/alu tieteen perinnettä hedelmöitän tutkimuksessani tarkastelemalla maaseutua paitsi fyysis-spatiaalisenä myös vertauskuvallisena konstruktiona. Uskon, että tällainen oppiaineen "avaaminen" lisää sen yhteiskuntapoliittista relevanssia ainakin pitkällä aikavälillä.

Maaseutututkimuksen näkökulmasta käsillä olevassa työssäni sulautuvat yhteen maantieteellinen/alu tieteilinen ja sosiologinen, fyysis-spatiaalinen ja vertauskuvallista tilaa koskeva tutkimus. Nähdäkseni tällaista poikkitieteellistä tutkimusta tarvitaan maaseudun kehittämisen perustelemiseksi.

Työni jättää runsaasti mielenkiintoisia jatkotutkimushaasteita maaseutututkimukselle. Teorian, empirian ja käytäntöjen rajamaastossa eteneminen edellyttää ymmärryksen syventämistä kaikilla näillä todellisuuden osa-aloilla. Maaseutututkimuksen teoriaperustan jäsentäminen ja kiteyttäminen muun muassa filosofian ja yhteiskuntatieteiden niin sanottujen klassikoiden teksteihin tukeutumalla odottaa vielä selvittäjiään. Empirian ja käytäntöjen suhteen minulla on väitöstutkimuksessani ollut mahdollisuus perehtyä vain pieneen osaan kaikkia mahdollisia aineistoja. En ole työssäni pystynyt kovin syvästi analysoimaan sitä, minkälaista on myöhäismoderni toimijuus ja yhteisöllisyys maaseudun tapauksessa – puhumattakaan siitä, minkälaista uutta toimijuutta ja yhteisöllisyyttä mahdollisesti voitaisiin kehittää. Maaseudun kehittämistä koskevat päätelmäni eivät voi konkretisoitua kehittämissuunnitelmiksi eivätkä kehitysprosesseiksi, elleivät jotkut toimijat omaksu niitä toimintansa lähtökohdiksi. Toimijuuden ja yhteisöllisyyden mahdollisuuksien selvittäminen edellyttää teoreettis-metodologisten jatkopohdintojen lisäksi perehtymistä monenlaisiin uusiin empiirisiin aineistoihin ja käytäntöihin. Näkemykseni mukaan maaseudun kehittämisen perustelemiseksi tarvittaisiin vielä kokonainen tutkimusohjelma.

Maaseutupolitiikan edustajien keskuudessa esiintyy joskus sellaista asennoitumista, että maaseutua on jo tutkittu tarpeeksi ja että voimavarat olisi nyt syytä kohdentaa maaseudun kehittämiseen. Väitöstyöni osoittaa, että maaseudussa on vielä paljon tutkittavaa. Tutkimukseni perusteella ehdotan maaseutupolitiikkaan "todellisen" yhdentävyyden lisäämistä. Yhdentäväksi maaseutupolitiikaksi ei minusta riitä se, että sovitaan maaseutua koskevien tyhjien merkkien varassa työnjako eri politiikka-lohkojen kesken (esim. suppea ja laaja maaseutupolitiikka). Yhdentävän maaseutupolitiikan perustaksi tarvitaan mielestäni eksplisiittinen maaseudun sisällöllinen määrittely. Mikä tai mitä on se maaseutu, jota halutaan kehittää? Miksi sitä pitäisi kehittää? Vasta tällaisiin kysymyksiin annettujen vastausehdotusten pohjalta voidaan ryhtyä käymään rationaalista keskustelua maaseudun kehittämisestä erilaisten diskursiivisten ryhmittymien kesken.

KIRJALLISUUS

- Alapuro, Risto (2000). Kuinka neuvoteltavia sosiaaliset suhteet ovat? Teoksessa: *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*, 102–111. Toim. Tommi Hoikkala & J.P. Roos. Helsinki: Gaudeamus.
- Alasuutari, Pertti (1999). *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino. 317 s.
- Amcoff, Jan (2000). Samtida bosättning på svensk landsbygd. *Uppsala universitet, Geografiska regionstudier* 41. 222 s.
- Aro, Jari (1999). Sosiologia ja kielenkäyttö. Retoriikka, narratiivi, metafora. *Acta Universitatis Tamperensis* 654. 156 s.
- Bauman, Zygmunt (2002). *Notkea moderni*. Tampere: Vastapaino. 264 s.
- Bauman, Zygmunt (2003). *Sosiologinen ajattelu*. 4. painos. Tampere: Vastapaino. 298 s.
- Bonner, Kieran (1999). *A Great Place to Raise Kids: Interpretation, Science, and the Urban-Rural Debate*. Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press. 241 s.
- Butler, Judith, Ernesto Laclau & Slavoj Žižek (2000). Introduction. Teoksessa: *Contingency, Hegemony, Universality. Contemporary Dialogues on the Left*, 1–4. Kirj. Judith Butler, Ernesto Laclau & Slavoj Žižek. London: Verso.
- Cloke, Paul & Nigel Thrift (1994). Introduction: refiguring the 'rural'. Teoksessa: *Writing the Rural: Five Cultural Geographies*, 1–5. Kirj. Paul Cloke, Marcus Doel, David Matless, Martin Phillips & Nigel Thrift. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
- Creed, Gerald W. & Barbara Ching (1997). Introduction: recognizing rusticity. Identity and the power of place. Teoksessa: *Knowing Your Place. Rural Identity and Cultural Hierarchy*, 1–38. Toim. Barbara Ching & Gerald W. Creed. New York: Routledge.
- Derrida, Jacques (2003). *Platonin apteekki ja muita kirjoituksia*. Helsinki: Gaudeamus. 360 s.
- Eräsaari, Risto (2000). Elämänpolitiikan kontingenssi. Teoksessa: *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*, 76–101. Toim. Tommi Hoikkala & J.P. Roos. Helsinki: Gaudeamus.

- Eskola, Jari & Juha Suoranta (2000). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 4. painos. Tampere: Vastapaino. 266 s.
- European Spatial Development Perspective. Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union* (1999). Committee on Spatial Development. Luxembourg: Office for the Official Publications of the European Communities. Agreed at the informal council of Ministers responsible for spatial planning in Potsdam 10.–11.4.1999.
- Frouws, Jaap (1998). The contested redefinition of the countryside. An analysis of rural discourses in the Netherlands. *Sociologia Ruralis* 38:1, 54–68.
- Granberg, Leo & András Csöter (2003). Kylätoiminnasta maaseutupolitiikan verkostoon. *Maaseudun uusi aika* 11:1, 7–20.
- Granö, J. G. (1930). *Puhdas maantiede: tutkimusesimerkeillä Suomesta ja Virossa valaistu metodologinen selvitys*. Porvoo: WSOY. 187 s.
- Haatanen, Kalle (2000). Tunnustamisen politiikka. Miten kulttuurisotia, radikaalia identiteettipolitiikkaa ja äärirelativismia vastustetaan? Teoksessa: *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*, 153–171. Toim. Tommi Hoikkala & J.P. Roos. Helsinki: Gaudeamus.
- Halfacree, Keith H. (1993). Locality and social representation: space, discourse and alternative definitions of the rural. *Journal of Rural Studies* 9:1, 23–37.
- Hall, Stuart (1999). *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino. 285 s.
- Harvey, David (1989). *The Condition of Postmodernity. An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Basil Blackwell. 378 s.
- Harvey, David (2001). *Spaces of Capital: Towards a Critical Geography*. New York: Routledge. 429 s.
- Heikkinen, Hannu L.T. (2001). Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, 116–132. Toim. Juhani Aaltola & Raine Valli. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heiskala, Risto (1990). Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi. Teoksessa: *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 242–263. Toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus.
- Heiskala, Risto (2000 a). *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus. 229 s.

- Heiskala, Risto (2000 b). Verkko ja minä. Kohti maailmanyhteiskunnan tutkimusta. Teoksessa: *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*, 54–75. Toim. Tommi Hoikkala & J.P. Roos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, Tommi & J.P. Roos (2000). Onko 2000-luku elämänpolitiikan vuosituhat? Teoksessa: *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*, 9–31. Toim. Tommi Hoikkala & J.P. Roos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hyvärinen, Matti (1994). *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino. 393 s.
- Häkli, Jouni (1999). *Meta hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen*. Tampere: Vastapaino. 231 s.
- Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille 2001–2004 (2000). *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 8. 221 s.
- Johnston, R.J. (1986). *Philosophy and Human Geography. An Introduction to Contemporary Approaches*. 2. painos. London: Edward Arnold. 178 s.
- Johnston, R.J. (1997). *Geography and Geographers. Anglo-American Human Geography since 1945*. 5. painos. London: Arnold. 475 s.
- Jokinen, Arja (1999). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa: *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 37–53. Kirj. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila (1993). Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa: *Diskurssianalyysin aakkoset*, 75–108. Kirj. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa: *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 54–97. Kirj. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino.
- Jones, Owain (1995). Lay discourses of the rural: developments and implications for rural studies. *Journal of Rural Studies* 11:1, 35–49.
- Juhila, Kirsi (1999). Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriin kontekstiin. Teoksessa: *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 160–198. Kirj. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2000). Työelämänpolitiikka. Teoksessa: *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*, 218–237. Toim. Tommi Hoikkala & J.P. Roos. Helsinki: Gaudeamus.

- Julkunen, Raija (2003). Hiipivä ja ryömivä – pääoma valtaamassa hyvinvointivaltiota? Teoksessa: *Yhteiskunnallinen muutos*, 181–192. Toim. Harri Melin & Jouko Nikula. Tampere: Vastapaino.
- Kaipainen, Jouni & Olli Rosenqvist (1996). Keski-Pohjanmaan alueellinen maatalousstrategia. Keski-Pohjanmaan liitolle 22.11.1996 luovutettu Kaustisen, Kokkolan, Nivala-Haapajärven ja Ylivieskan seutukuntia koskeva Keski-Pohjanmaan alueellinen maatalousstrategia. *Jyväskylän yliopiston Chydenius-Instituutti, Selosteita ja katsauksia* 17. 233 s.
- Katajamäki, Hannu (1995). Mihin maaseutua tarvitaan? *Hyvinvointikatsaus* 2, 14–18.
- Keränen, Heikki, Pentti Malinen & Olli Aulaskari (2000). Suomen maaseututyypit. *Suomen Aluetutkimus FAR, Selvityksiä* 20. 85 s.
- Kiviniemi, Kari (2001). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, 68–84. Toim. Juhani Aaltola & Raine Valli. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korhonen, Inkeri & Katja Oksanen (1997). Kertomuksen semiotiikkaa. Teoksessa: *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*, 54–71. Toim. Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen. Tampere: Gaudeamus.
- Laclau, Ernesto (2000 a). Identity and hegemony: the role of universality in the constitution of political logics. Teoksessa: *Contingency, Hegemony, Universality. Contemporary Dialogues on the Left*, 44–89. Kirj. Judith Butler, Ernesto Laclau & Slavoj Žižek. London: Verso.
- Laclau, Ernesto (2000 b). Structure, history and the political. Teoksessa: *Contingency, Hegemony, Universality. Contemporary Dialogues on the Left*, 182–212. Kirj. Judith Butler, Ernesto Laclau & Slavoj Žižek. London: Verso.
- Lefebvre, Henri (1991). *The Production of Space*. Oxford: Blackwell. 454 s.
- Luoto, Ilkka & Olli Rosenqvist (1999). Keski-Pohjanmaan maaseutustrategia. 33 s. Julkaisematon. Keski-Pohjanmaan liitto.
- Malmsten, Jarmo (2004). Maaseutu mediassa. *Maaseudun uusi aika* 12:1, 5–19.
- Marx, Karl (1970). *Kansantaloustieteen arvostelua*. Helsinki: Kansankulttuuri. 255 s.
- Niiniluoto, Ilkka (1984). *Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus*. 2. painos. Helsinki: Otava. 314 s.

- Ojankoski, Teija (1998). Oikea pieni kaupunki. Maantieteen ja asukkaiden näkökulma suomalaiseen pikkukaupunkiin. *Turun yliopiston julkaisuja C* 142. 268 s.
- Oksa, Jukka (1998). Syrjäkylä muutoksessa. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 30. 300 s.
- Oksa, Jukka & Pertti Rannikko (1995). Maaseudun muuttuvat merkitykset. *Hyvinvointikatsaus* 2, 2–4.
- Oksa, Jukka & Pertti Rannikko (1996). The changing meanings of rurality challenge rural policies. *Maaseudun uusi aika* 4:3, 3–14. New Rural Policy. English Supplement.
- Paasi, Anssi (2002). Place and region: regional worlds and words. *Progress in Human Geography* 26:6, 802–811.
- Pahl, Ray E. (1966). The rural–urban continuum. *Sociologia Ruralis* 6:3–4, 299–329.
- Peet, Richard (1998). *Modern Geographical Thought*. Oxford: Blackwell Publishers. 342 s.
- Peltola, Olli (1992). Suomen yhdyskuntajärjestelmän muutos 1980-luvulla. *Proceedings of the University of Vaasa. Discussion Papers* 153. 21 s.
- Phillips, Martin, Rob Fish & Jennifer Agg (2001). Putting together ruralities: towards a symbolic analysis of rurality in the British mass media. *Journal of Rural Studies* 17:1, 1–27.
- Pratt, Andy C. (1996). Discourses of rurality: loose talk or social struggle? *Journal of Rural Studies* 12:1, 69–78.
- Relander, Jukka (2000). Kultainen nuoruus – vuosituhannen vaihteen väkinäisen viriili joukkofantasia. Teoksessa: *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*, 281–303. Toim. Tommi Hoikkala & J.P. Roos. Helsinki: Gaudeamus.
- Relph, Edward (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion Limited. 156 s.
- ROSENQVIST, OLLI (1996). MIKSI JA MITEN MAASEUTUA KANNATTAAMÄÄRITELLÄ? *MAASEUDUN UUSI AIKA* 4:2, 71–77.
- Rosenqvist, Olli (toim.) (1999 a). Maanjaot ja maaseudun kehitys. Lähtökohtia kiinteistöjaotusta muuttavien hankkeiden taloudellisten, yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutusten tutkimiseen. *Jyväskylän yliopiston Chydenius-Instituutti, Selosteita ja katsauksia* 34. 85 s.

- Rosenqvist, Olli (1999 b). Maanjaot ja maanomistus ihmismaantieteen ja sosiologian näkökulmasta. Teoksessa: Maanjaot ja maaseudun kehitys. Lähtökohtia kiinteistöjaotusta muuttavien hankkeiden taloudellisten, yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutusten tutkimiseen, 66–80. Toim. Olli Rosenqvist. *Jyväskylän yliopiston Chydenius-Instituutti, Selosteita ja katsauksia* 34.
- Rosenqvist, Olli (1999 c). Työssäkäyntiliikkuminen ja kimppakyyti pikkukaupungissa. *LYYLI-raporttisarja* 5 & *Chydenius-Instituutin tutkimuksia* 1. 62 s.
- ROSENQVIST, OLLI (2000). HEGEMONINEN KAMPPAILU MAASEUDUSTA. *MAASEUDUN UUSI AIKA* 8:3, 8–21.
- ROSENQVIST, OLLI (2002 A). "MAASEUDUN" JA "KAUPUNGIN" RAKENTUMINEN TILASTOKESKUKSEN TAAJAMAMÄÄRITTELYYN PERUSTUVASSA ALUEKEHIKOSSA. *TERRA* 114:1, 3–12.
- ROSENQVIST, OLLI (2002 B). ALUEKESKUSPOLITIikka JA MUUT YHDENTÄVÄN MAASEUTUPOLITIIKAN ESTEET SUOMESSA. *TERRA* 114:2, 59–67.
- ROSENQVIST, OLLI (2003 A). KILPAILUKYKYISEN MAASEUDUN TUOTTAMINEN KESKITTYVÄN ALUEKEHITYKSEN JA HEGEMONISEN KAUPUNKIDISKURSSIN OLOISSA. *TERRA* 115:1, 3–18.
- ROSENQVIST, OLLI (2003 B). MINÄ JA MAASEUTU – MAALLIKKODISKURSSIT KRIITTISEN MAASEUTUTUTKIJAN TULKITSEMINA. *MAASEUDUN UUSI AIKA* 11:2, 5–25.
- Ruuskanen, Petri (1999). Verkostot, luottamus ja riskiyhteiskunnan maaseutupolitiikka. *Chydenius-Instituutin tutkimuksia* 2. 88 s.
- Sayer, Andrew (1984). *Method in Social Science. A Realist Approach*. London: Hutchinson. 271 s.
- Sayer, Andrew (1985). The difference that space makes. Teoksessa: *Social Relations and Spatial Structures*, 49–66. Toim. Derek Gregory & John Urry. Houndmills & London: Macmillan.
- Sayer, Andrew (2000). *Realism and Social Science*. London: Sage. 211 s.
- Sihvola, Juha (1998). *Toivon vuosituhat. Eurooppalainen ihmiskuva ja suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuus*. Jyväskylä: Atena. 222 s.
- Siisiäinen, Martti (1980). Keskustelua Gramscin päällysrakenneteoriasta. *Tiede ja edistys* 5:1, 21–35.

- Siisiäinen, Martti (2003). Muuttuvat yhdistykset. Teoksessa: *Yhteiskunnallinen muutos*, 63–79. Toim. Harri Melin & Jouko Nikula. Tampere: Vastapaino.
- Silvasti, Tiina (2001). Talonpojan elämä. Tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 821. 341 s.
- Sireni, Maarit (2002). Tilansa tekijät. Tutkimus emännyydestä ja maatilasta naisen paikkana. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 56. 320 s.
- Smith, Neil (1984). *Uneven Development. Nature, Capital and the Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell. 198 s.
- Sulkunen, Pekka (1997). Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa: *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*, 13–53. Toim. Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen. Tampere: Gaudeamus.
- Sulkunen, Pekka (1999). *Johdatus sosiologiaan – käsitteitä ja näkökulmia*. 2. painos. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY. 346 s.
- Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (1997 a). Arvot ja modaalisuus sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Teoksessa: *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*, 72–95. Toim. Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen. Tampere: Gaudeamus.
- Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (1997 b). Puhujakuva: enonsiaation rakenteet. Teoksessa: *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*, 96–126. Toim. Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen. Tampere: Gaudeamus.
- Suoninen, Eero (1993). Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa: *Diskurssianalyysin aakkoset*, 48–74. Kirj. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, Eero (1999). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa: *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 17–36. Kirj. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino.
- Susiluoma, Heikki (1998). Yrittäjäksi maalle. Maaseudun näyttämöt kaupungista muuttaneiden kokemina. *Chydenius-Instituutin tutkimuksia* 2. 91 s.
- Toivonen, Timo (1999). *Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia*. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY. 447 s.
- Törrönen, Jukka (2000). Subjektiaseman käsite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. *Sociologia* 37:3, 243–255.

- Töttö, Pertti (2004). *Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitytöissä.* Tampere: Vastapaino. 317 s.
- Unwin, Tim (1999). The end of the Enlightenment? Moral philosophy and geographical practice. Teoksessa: *Geography and Ethics. Journeys in a Moral Terrain*, 263–274. Toim. James D. Proctor & David M. Smith. London: Routledge.
- Uusitalo, Eero (1998). *Elinvoimaa maaseudulle. Miksi, kenelle ja miten? Maaseutupolitiikan perusteet.* Helsinki: Otava. 311 s.
- Valtakari, Mikko (1999). Maaseutupolitiikka suomalaisessa aluesuunnittelussa. *Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B* 46. 160 s.
- Vartiainen, Perttu (2003). Muutama reunahuomautus Olli Rosenqvistin kirjoituksen johdosta. *Terra* 115:1, 35–37.
- Vartiainen, Perttu & Janne Antikainen (1998). Kaupunkiverkkotutkimus 1998. *Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 2. 79 s.
- Viitala, Pentti (1999). Alue- ja yhdyskuntasuunnittelun teoreettisia taustoja. Teoksessa: *Suunnittelualaena Suomi*, 202–211. Kirj. Mauno Kosonen, Harry Schulman, Mikko Valtakari & Pentti Viitala. Helsinki: Yliopistopaino, Helsinki University Press.
- Vuolteenaho, Jani (2002). "Uusia sanoja, uusia maailmoja": tekstuaalisuus, sosiaalisesti tuotettu tila ja maantieteen kulttuurinen käänne. *Terra* 114:4, 237–252.
- Westlund, Hans (2002). An unplanned green wave: settlement patterns in Sweden during the 1990s. *Environment and Planning A* 34:8, 1395–1410.
- Žižek, Slavoj (2000). Holding the place. Teoksessa: *Contingency, Hegemony, Universality. Contemporary Dialogues on the Left*, 308–329. Kirj. Judith Butler, Ernesto Laclau & Slavoj Žižek. London: Verso.

OSA II:

Uudelleen julkaistavat artikkelit

ARTIKKELI 1:

ROSENQVIST, OLLI (1996).

MIKSI JA MITEN MAASEUTUA KANNATTAÄ MÄÄRITELLÄ?

MAASEUDUN UUSI AIKA 4:2, 71–77.

Julkaistaan uudelleen Maaseudun uusi aika -yhdistyksen luvalla.

Miksi ja miten maaseutua kannattaa määritellä?

Vaikka maaseutua on mahdotonta määritellä yksiselitteisesti, on silti jatkuvasti syytä vertailla erilaisia maaseudun määritelmiä. Se, millä tavalla maaseutu määritellään, vaikuttaa ratkaisevasti siihen, millä tavalla maaseudun kehitystä pyritään edistämään. Maaseudun ja myös kaupungin määrittelyjä tarvitaan, jotta voidaan ymmärtää maaseudun ja kaupungin välistä vuorovaikutusta.

Suomessa yleisesti käytössä olevien kuntapohjaisten maaseudun määritelmien avulla ei ole mahdollista saada oikeaa kuvaa maaseudun yhteiskunnallisesta merkityksestä eikä maaseudun sisäisestä alueellisesta erilaistuneisuudesta. Väitän, että maaseudun taajamapohjainen määrittely tarjoaa käyttökelpoisen lähtökohdan pyrittäessä ymmärtämään maaseudun ja kaupungin välistä vuorovaikutusta.

OLLI ROSENQVIST
Chydenius-Instituutti

Maaseutu - miten se sitten määritelläänkin - ei ole itsenäinen eikä irrallinen osa yhteiskunnan kokonaisuutta. Modernissa yhteiskunnassa maaseutu ja kaupunki ovat jatkuvasti muuttuvassa vuorovaikutussuhteessa. Maaseudun yhteiskunnallista asemaa ei voi ymmärtää suhteuttamatta maaseudun kehitystä keskusalueiden kehitykseen. Yhteiskunnan kehittymisen kannalta ei ole tärkeää, missä menee raja maaseudun ja kaupungin välillä vaan se, että maaseudun ja kaupungin välisestä vuorovaikutuksesta syntyy omaehtoiseen toimintaan kykeneviä kehittäjäyhteisöjä (vrt. Uusitalo 1994: 23). Yhteiskunnan kehittämisen tavoitteena tulee olla se, että maaseutu ja kaupunki hyötyvät keskinäisestä vuorovaikutuksestaan oikeudenmukaisella tavalla eli että tapahtuu niin sanotusti tasapainoista alueellista kehitystä.

Koska Suomi on Euroopan unionin maaseutumaisiin maa, Suomessa ei voida soveltaa mitään yleiseurooppalaista maaseudun määritelmää. On valittava Suomen oloihin parhaiten sopiva määritelmä.

Maaseutu areaalisten elinkeinojen sijaintipaikkana

Perinteisesti maaseudun tehtävänä yhteiskunnassa on ollut huolehtia ruoan, raaka-ainoiden ja energian tuotannosta. Maaseutu onkin usein määritelty runsaasti tilaa vievien eli ns. areaalisten elinkeinojen sijaintipaikaksi. Teollisuudella ja palveluelinkeinoilla on ns. agglomeraation etuihin perustuva luontainen taipumus keskittyä asutuskeskuksiin. Alkutuotantoa puolestaan voidaan harjoittaa lähinnä vain haja-asutusalueilla. Kaikille elinkeinoille on yhteistä se, että ne eivät hyödy haja-asutusalueilla toimimisesta juuri muutoin kuin siinä tapauksessa, että ne kykenevät myymään tuotteitaan asutuskeskuksissa asuville. Haja-asutusalueiden pieni väestöpohja ei omalla kysynnällään riitä ylläpitämään kovin laajaa elinkeinoelämää.

Perinteisen alkutuotantomaaseudun asema suomalaisessa yhteiskunnassa on heikentynyt merkittävästi toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. Toisaalta teollisuuden ja palvelu-

TUTKIMUS

elinkeinojen voimakas kasvu vetävänä tekijänä ja toisaalta maa- ja metsätalouden "järkiperaistuminen" työntävänä tekijänä saivat aikaan sen, että suuri osa maaseutuväestöstä muutti keskuksiin. Kun sitten myöhemmin vasta-kaupungistumisen pyörteissä ihmiset alkoivat jälleen levittäytyä harvaan asutuille alueille, niin muuttoliike tapahtui toisaalta taajamien laajenemisena ja toisaalta ihmisten siirtymisenä asumaan haja-asutusalueille. Kaupunkimainen elämäntapa on siis vallannut alaa haja-asutusalueilla.

Maaseutu kulutuksen kohteena

Jukka Oksan ja Pertti Rannikon (1995: 2) mukaan maaseutua on nykyään mahdotonta määritellä yksiselitteisesti. Maaseutu on muuttunut maa- ja metsätaloustuotannon sijaintipaikasta yhä enemmän kulutuksen kohteeksi. Maaseutu merkitsee nykyihmiselle maisemaa, luonnonympäristöä, virkistystä, kulttuuria, menneisyyttä ja myös tulevaisuutta. Useimmat ihmiset eivät ole pelkästään maalaisia eivätkä pelkästään kaupunkilaisia, vaan lähes kaikkien ihmisten elämään liittyy sekä kaupunkimaisia että maaseutumaisia piirteitä.

Oksan ja Rannikon (1995: 3) mielestä tärkein "elinkeino" maaseudulla on pendelöinti eli se, että maaseudulla asuvat käyvät töissä kaupungissa. Tämyntyyppisen ajattelutavan mukaan maaseutua tarvitaan, jotta se voi tarjota yhden vaihtoehdon kaupunkilaisten tilan- ja ajankäytölle. Tällöin maaseudun pelastus on siinä, että maaseutu myydään monin eri tavoin räätälöityinä, asiakaslähtöisinä paketteina kaupunkilaisille.

Maaseudun määrittelyn lähtökohtia

Maaseutua ei tule nähdä pelkästään maa- ja metsätalousalueena eikä myöskään pelkästään kaupunkilaisten mielihalujen mukaan muokattavissa olevana tilana - molempia näkökulmia tarvitaan. Maaseutu ja kaupunki ovat abstraktioita: ne muodostavat jatkumon, jon-

ka ääripäinä ovat syrjäseutujen haja-asutusalueet ja suurten kaupunkien keskustat. Maaseudulla on Suomessa niin monta merkitystä, että tärkeimmiksi maaseutua ja kaupunkia erottaviksi tekijöiksi nousevat yksinkertaisesti asutusrakenne ja väentiheys. Harvaan asuttuja alueita on mahdollista käyttää ensinnäkin areaalisten elinkeinojen harjoittamiseen. Toisaalta harvan asutuksen alueet tarjoavat virkistyskäyttöön ja väljään asumiseen soveltuvia luonnonympäristöjä. Harvaan asuttujen alueiden käsitteeseen sisältyvät kaikki olennaiset maaseutumaisuuteen liittyvät ominaispiirteet.

Jotta maaseutu voidaan nähdä samanaikaisesti sekä areaalisten elinkeinojen sijaintipaikana että kaupunkilaisten kulutuksen kohteena, niin se on mielestäni hyödyllistä määritellä alueellisesti (spatialisesti) rajautuvaksi käsitteeksi. Alueellisesti rajattu maaseutu muodostaa jonkinlaisen "objektiivisen todellisuuden", johon liittyvää tietämystä on helpompi kumuloida kuin esimerkiksi ihmisten moninaisiin, ei-alueellisiin, subjektiivisiin, suhteellistaviin, postmoderneihin mielenmaisemiin liittyvää tietämystä.

Miten sitten maaseutu ja kaupunki tulisi käytännön tutkimustyössä määritellä operationaalisesti niin, että voitaisiin entistä paremmin ymmärtää maaseudun ja kaupungin välistä vuorovaikutusta? Tähän kysymykseen pyrin vastaamaan toisaalta kritisoidulla Suomessa vallitsevaa maaseudun kuntapohjaista määrittelyä ja toisaalta pohtimalla vaihtoehdoisen taajamapohjaisen määrittelyn tarjoamia mahdollisuuksia.

Maaseudun kuntapohjainen määrittely

Tarkasteltaessa maaseutua keskus-periferia-rakenteen reuna-alueena, keskuksen vaikutusalueena tai kaupungin kanssa vuorovaikutuksessa olevana alueena ei ole saman tekevää, miten kaupungin ja maaseudun raja määritellään. Suomalaisessa maaseutututkimuksessa maaseutu määritellään yleisesti kuntapohjaisesti eli kukin kuntakokonaisuus määritellään

TUTKIMUS

joko keskusalueeksi tai eri asteiseksi maaseuduksi (esim. kaupunkien läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja syrjäinen maaseutu) (ks. Tilastokeskus 1992: liite 11, Keränen ym. 1993, Alarinta 1993 ja 1994, Vartiainen 1994, Maaseutuohjelmatyöryhmä 1996 sekä Suomen Kuntaliitto 1996).

Maaseutuohjelman sekavat määrittelyt

Maaseutuohjelmatyöryhmä (1996: 20 - 22) määrittelee maaseudun kolmella eri tavalla, jotka ovat keskenään yhteen sopimattomia. Maaseudun suppean määritelmän mukaan maaseutuun kuuluvat haja-asutusalueet ja alle 500 asukkaan taajamat. Avaran määritelmän mukaan maaseutuun kuuluvat kunnat ja kaupungit, joiden asukasluku on alle 30 000. Lisäksi työryhmä määrittelee maaseudun kuntapohjaisesti kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja syrjäiseen maaseutuun. Maaseutuohjelmassa esitetyn maaseudun kolmijaon ovat alunperin kehittäneet Reijo Keränen, Pentti Malinen, Heikki Keränen ja Tiina Heiskanen (1993). Maaseutuohjelmassa ei ilmaista selvästi, miten keskenään ristiriitaisia maaseudun määrittelyjä pitäisi hyödyntää maaseutupolitiikkaa toteutettaessa ja kohdennettaessa.

Kuntapohjaiseen määrittelyyn liittyviä kummallisuuksia

Maaseudun kuntapohjainen määrittely johtaa epäilyttäviin päätelmiin maaseudun kehityksestä (ks. Maaseutuohjelmatyöryhmä 1996: kuva 1 sivulla 21, liite 1 ja sivut 34 - 37). Kuntapohjainen maaseudun määrittely näyttää johtavan siihen, että kaupungeiksi määrittyvät vain yli 100 000 asukkaan kaupungit ja sellaiset kaupungit, joiden pinta-ala on pieni. Näin esimerkiksi Lohja, Hanko, Porvoo, Loviisa, Maarianhamina, Rauma, Hämeenlinna, Kouvola, Kuusankoski, Kotka, Hamina, Heinola, Pieksämäki, Varkaus, Seinäjoki,

Kaskinen, Raabe, Kemi ja Rovaniemi määrittyvät kaupungeiksi, kun taas esimerkiksi sellaiset sekä väkiluvultaan että pinta-alaltaan suurehkot kaupungit kuten Pori, Uusikaupunki, Iisalmi, Lappeenranta, Savonlinna, Kuopio, Kokkola ja Kajaani määrittyvät kaupungin läheiseksi maaseudeksi. Tällainen kaupungin ja kaupungin läheisen maaseudun rajaaminen johtaa virheelliseen näkemykseen kaupungin ja maaseudun väestö- ja työpaikkakehityksistä. Jos esimerkiksi Porin, Lappeenrannan, Kuopion, Kokkolan ja Kajaanin tapaiset maakuntakeskukset lasketaan kuuluviksi kaupungin läheiseen maaseutuun, niin maaseudun elinkeinorakenne näyttää huomattavasti monipuolisemmalta kuin mitä se todellisuudessa on.

Samalla tavalla pidän kyseenalaisina Juha Alarinnan (1993: 33) tutkimustuloksia, jotka koskevat teollisten työpaikkojen jakautumista eri kuntaryhmien välillä vuosina 1975 - 1990. Tutkimustulokset viittaavat siihen suuntaan, että teollisten työpaikkojen määrä olisi tarkasteluajanjaksona kasvanut maaseudulla suhteellisesti enemmän kuin kaupungeissa. Mielestäni kuntapohjainen aineisto ei oikeuta tekemään esitettyä tulkintaa. Nimittäin, jos teollisten työpaikkojen määrä on kasvanut vain maaseutukuntien taajamissa, niin haja-asutusalueiden kehitys on voinut olla täysin päinvastaista. En väitä, että Alarinnan tutkimustuloksista tehtävissä oleva päätelmä olisi täysin väärä. Oletan kuitenkin, että se antaa todellista optimistisemmän kuvan maaseudun kehityksestä.

Tuntuu kummalliselta, että Maaseutuohjelmatyöryhmän (1996: 21) mukaan suuri-pinta-alaisen Rovaniemen maalaiskunnan harvaan asuttuja osia tulee kehittää kaupungin läheiselle maaseudulle soveltuvien kehittämistoimenpitevalikoimien avulla.

Maaseudun kuntapohjaisessa rajauksessa myös ydinmaaseudun ja syrjäisen maaseudun rajautuminen näyttää ongelmalliselta. Esimerkiksi Viitasaaren seutukunnassa 2300 asukkaan Kinnula määrittyy ydinmaaseudeksi, kun taas 5600 asukkaan Pihtipudas ja 8500 asuk-

TUTKIMUS

kaan Viitasaari määrittävät syrjäiseksi maaseudeksi (Maaseutuohjelmatyöryhmä 1996: 21). Asutusrakenteen perusteella Kinnulaa voidaan pitää seutukunnan syrjäisimpänä alueena, sillä Viitasaaren ja Pihriputaan taajamat ovat selvästi Kinnulan taajamaa suurempia.

Kuntapohjainen määrittely ei tavoita maaseudun ja kaupungin välistä vuorovaikutusta

Jos Suomessa halutaan harjoittaa toimivaa maaseutupolitiikkaa, niin se edellyttää toimivaa maaseudun määrittelyä. Edellä esitetyt esimerkit osoittavat, ettei kuntapohjaisesti ole mahdollista saada oikeaa kuvaa maaseudun asemasta yhteiskuntakokonaisuudessa eikä maaseudun sisäisestä erilaistuneisuudesta. Tilastotietojen esittäminen kuntapohjaiseen maaseudun määrittelyyn pohjautuen aiheuttaa mieluummin ymmärryksen hämärtymistä kuin selkeytymistä.

Maaseutuohjelman (1996) mukainen maaseudun kuntapohjainen ja erityisesti maaseudun avara määrittely vievät ajattelua siihen suuntaan, että maaseutu olisi funktionaalinen kokonaisuus. Todellisuus on kuitenkin toisenlainen: maaseudun ja kaupungin välinen vuorovaikutus on mieluummin lisääntymässä kuin vähenemässä. Kuntien sisällä taajamien ja haja-asutusalueiden välinen vuorovaikutus on monien maaseutualueiden elinehto. Jos maaseutupolitiikan kohdealueina ovat kokonaiset kunnat, niin kuntien taajamat todennäköisesti hyötyvät kehittämistoimenpiteistä enemmän kuin haja-asutusalueet. Näin ollen olisi järkevää rajata maaseutu niin, että sitä voitaisiin tarkastella esimerkiksi keskus-periferia -rakenteen reuna-alueena tai keskuksen vaikutusalueena. Näin voitaisiin hahmottaa sellaisia maaseudun ja kaupungin välisiä vuorovaikutussuhteita, joiden yhteiskunnallisesta tukemisesta hyötyvät sekä haja-asutusalueet että taajamat. Samalla voitaisiin huolehtia siitä, että yhteiskuntapoliittisia ratkaisuja tehtäessä haja-asutusalueiden edut tulisivat entis-

tä paremmin huomioon otetuiksi.

Maaseutu- ja kaupunkipolitiikkojen päällekkäisyydestä

Sisäasiainministeriön asettaman Kaupunkien kehittämistyöryhmän (1996: 56) mukaan Suomen väestöstä 77 prosenttia asuu kuntapohjaisesti määritellyillä kaupunkiseuduilla, kun taas Maaseutuohjelmatyöryhmän (1996: 35) mukaan 59 prosenttia Suomen väestöstä asuu maaseudulla. Tällainen 36 prosentin suuruinen päällekkäisyys määritelmässä on tulkittu. Jotta maaseutu- ja kaupunkipolitiikat voitaisiin nivota Suomessa nykyistä paremmin yhteen, myös kaupunkipolitiikassa tulisi mielestäni irrottautua kaupunkiseutujen kuntapohjaisesta määrittelystä.

Maaseudun taajamapohjainen määrittely

Jotta päästäisiin nykyistä selkeämpään näkemykseen toisaalta maaseudun yhteiskunnallisesta merkityksestä ja toisaalta maaseudun sisäisestä erilaistuneisuudesta, maaseutu pitäisi määritellä taajamapohjaisesti, fyysisen asutusrakenteen perusteella. Taajamapohjaisessa maaseudun ja kaupungin rajauksessa lähdetään siitä, että taajaan asutut alueet määritellään kaupungiksi ja haja-asutusalueet maaseudeksi. Tällainen määritelmä on parempi kuin kuntapohjainen määritelmä, sillä sen avulla on mahdollista tutkia maaseudun ja kaupungin välisiä keskus-vaikutusalue - ja keskus-periferia -rakenteita.

Taajamapohjaisessa maaseutututkimuksessa käytetään Suomessa nykyisin melko yleisesti määritelmää, jonka mukaan maaseutuun kuuluvat haja-asutusalueet ja alle 500 asukkaan taajamat (ks. esim. Komiteamietintö 1983: 130 - 135, Maaseutupolitiikan neuvottelukunnan maaseutututkimuksen teemaryhmä 1993: 2, Katajamäki 1995: 14, Maaseutuohjelmatyöryhmä 1996: 20 - 22 sekä Malinen - Keränen 1996: 21 ja 23). Näin määriteltäessä

TUTKIMUS

alle 500 asukkaan taajamien ajatellaan palvelavan lähes yksinomaan paikallisen väestön tarpeita ja täten kuuluvan maaseutuun. Vähintään 500 asukkaan taajamissa puolestaan katsotaan olevan jo niin paljon kaupunkimaisia toimintoja, että ne eroavat maaseudusta ja että niiden ja maaseudun välistä vuorovaikutusta on mielekästä tutkia.

Taajamapohjaisen määrittelyn arviointia

Se, että maaseutu määritellään keskusten ulkopuolelle jääväksi jakojäännökseksi, ei sinänsä mielestäni ole kovin suuri ongelma (vrt. Katajamäki - Vartiainen 1993 ja Alarinta 1994: 89). Maaseutualueilla ei käsittääkseni tule pyrkiä harjoittamaan itsenäistä, keskuksista riippumatonta kehittämissäpolitiikkaa. Maaseutu tulee aina kehittymään vuorovaikutuksessa kaupunkien kanssa.

Maaseudun ja kaupungin välisen rajan vetäminen 500 asukkaan taajamien kohdalle perustuu melko vaatimattomiin analyyseihin. Lähinnä on pohdittu alkutuotannon osuutta elinkeinorakenteessa (ks. Komiteanmietintö 1983: 133 - 135).

Malinen ja Keränen (1996: 23 - 25) tosin syventävät analyysiä tarkastelemalla eri kokoluokkaisten taajamien elinkeinorakenteita kokonaisuudessaan, mutta heidänkin taajamaluokittelunsa jää melko hataralle analyyttiselle pohjalle. Ensinnäkin näyttää siltä, että Malinen ja Keränen ovat määritelleet taajamakokoluokat ennen kuin ovat hankkineet tilastoaineistonsa. He eivät ole antaneet aineiston osoittaa merkittävimpiä taajamaluokkarajoja. Erityisesti johtopäätökset, joiden mukaan 5000 ja 15000 asukkaan raja-arvot ovat maaseutututkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisia taajamien luokkarajoja, jäävät lähinnä aineiston riittämättömyyden vuoksi heikosti perustelluiksi. Toinen ongelma Malisen ja Keräsen analyysissä on se, että he eivät lopulta päädy yksiselitteiseen maaseudun määrittelmään. Tutkijoiden mielestä maaseutuun kuuluvat haja-asutusalueiden lisäksi "tarvittaessa" myös 200 - 500 asukkaan maa-

seututaajamat, 500 - 5000 asukkaan pienet taajamat ja 5000 - 15000 asukkaan keskisuuret taajamat.

Taajamapohjaisen määrittelyn jatkokehittelystä

Mielestäni maaseudun kaupungin välistä taajamapohjaista rajanvetoa tulisi tutkia nykyistä syvällisemmin. Pitäisi kerätä laaja, mahdollisimman luokittelematon, ihmisyksilökohtainen tietoaaineisto haja-asutusalueiden ja taajamien väestö-, elinkeino-, pendelöinti-, asiointivirta- ja loma-asutusrakenteista. Ennalta luokittelemattomasta aineistosta voitaisiin analysoida, mitkä tekijät parhaiten kuvaavat maaseudun ja kaupungin eroa. Maaseudun ja kaupungin rajan määrittelyn kriteerit johdetaisiin julkilausuttujen yhteiskuntateoreettisten ennakkokäsitysten avustuksella luokittelemattomasta aineistosta. Väkiluku ei tällöin välttämättä olisi ainoa määrittelykriteeri.

Haja-asutusalueiden osalta tietoaaineistoon tulisi sisältyä tiedot havaintoyksiköiden eli ihmisten eräisyyksistä kaikkiin taajamiin. Ihmisten keskusetaisyyden perusteella olisi mahdollista selvittää haja-asutusalueen sisäistä rakennetta (esim. määritellä rajat taajamien läheiselle ja syrjäiselle maaseudulle).

Maaseudun ja kaupungin välisen rajan taajamapohjainen määrittely edellyttää taajamapohjaisen maaseutututkimuksen ja taajamapohjaisen kaupunkitutkimuksen yhteistyötä. Erityisesti pitää huolehtia siitä, että pienet taajamat tulevat tarkoituksenmukaisella tavalla joko maaseutupolitiikan tai kaupunkipolitiikan kohteiksi.

Mielestäni Malisen ja Keräsen (1996) tulisi ryhtyä uudistamaan maaseudun määrittelyä yllä esitettyjen suuntaviivojen mukaisesti ennen kuin he alkavat lausua arvioita maaseudun elinolojen muutoksesta EU-sopeutuskaudella. Nykyistä huolellisempi maaseudun määrittely on tarpeen, jotta Malisen ja Keräsen laatimaa maaseutuindikaattorisuosistusta voitaisiin käyttää yleisesti hyväksyttynä työkaluna maaseudun elinolojen seurannassa.

TUTKIMUS

Tutkijat nimittäin esittävät, että heidän suosituksessaan esitettyjen toimenpiteiden toteuttaminen aloitetaan viipymättä tutkijoiden, eri ministeriöiden, Tilastokeskuksen ja maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän yhteistyöllä. Malinen ja Keränen (1996: 1, 2, 19, 21 ja 26) ovat luvanneet julkaista Suomalaisia maaseutumäärittelmiä ja -typologioita -nimisen raportin, johon toivottavasti sisältyy maaseudun taajamapohjaisen määrittelyn innovatiivista kehittälyä.

Maaseudun kaksitasoisesta määrittelystä

Malinen ja Keränen (1996: 14 ja 29) esittävät ns. kaksitasoista maaseutumäärittelyä. He suosittelevat maaseudun määrittelyn lähtökohdiksi seuraavia suuntaviivoja:

1) varsinainen maaseudun määritelmä on tarkoituksenmukaista pitää mahdollisimman yksinkertaisena ja riippumattomana erilaisista alueellisista, ajallisista ja yhteiskunnallisista tekijöistä ja

2) kuvattaessa ja analysoitaessa maaseudun erilaistumista ja etenkin arvosidonnaisia tekijöitä tulee käyttää tarkoitukseen soveltuvia aluetypologioita.

Ensimmäinen suuntaviiva pyrkii näkemään maaseudun osana objektiivista todellisuutta, mikä on mielestäni tukeva lähtökohta. Sen sijaan toinen suuntaviiva merkitsee sitä, että maaseutu voi olla tarvittaessa mitä tahansa. Toisen suuntaviivan osalta tutkijat päätyvät melko kevyin perusteluin suosittelemaan maaseudun elinolojen seurantaan käyttökelpoisina aluetypologioina EU:n tavoitealuejako ja Tilastokeskuksen kuntatyyppittelyä. Malinen ja Keränen tulevat valinnoillaan hyllänneeksi mainittuun tarkoitukseen käyttökelvottomana itse kehittämiensä (Keränen ym. 1993) maaseudun kolmijako -typologian, joka on voimassa olevan valtakunnallisen maaseutuohjelman yhtenä peruspilarina.

Mielestäni maaseutututkimuksen tehtävänä tulisi olla mieluummin Malisen ja Keräsen ensimmäisen suuntaviivan mukaisesti määri-

tellyn maaseudun aseman ja kehityksen selvittäminen erilaisilla alueilla kuin vain joidenkin kulloinkin "tarkoituksen mukaisten" maaseututyyppeihin esiin nostaminen. EU:n tavoitealueiden lisäksi pitäisi tarkastella maaseudun asemaa ainakin maakunta- ja seutukuntatasoilla, jotka ovat nykyisin keskeisiä aluesuunnittelutasoja. Maaseudun taajamapohjaisen määrittelyn avulla on mahdollista tuottaa niin sanottua alhaalta ylöspäin tapahtuvaa maaseudun kehitystyötä tekeville seutukunnille paljon enemmän käyttökelpoista tietoa kuin Keräsen ym. (1993) ja Maaseutuohjelmatyöryhmän (1996) esittämän kuntapohjaisen maaseudun kolmijako -typologian avulla. Minulle on jäänyt epäselväksi, millä tavalla Tilastokeskuksen kuntatyyppittely on käyttökelpoinen aluetypologia pyrittäessä ymmärtämään maaseudun asemaa yhteiskunnassa.

Maaseudun karttaruutupohjaisesta määrittelystä

Maaseutu voidaan määritellä paitsi kuntatai taajamapohjaisesti myös karttaruututietojen avulla (ks. Naukkarinen ym. 1995 ja Rusanan ym. 1995). Erityisen käyttökelpoisia karttaruututiedot ovat maaseudun sisäisen rakenteen erittelyssä. Tutkittaessa kaupungin ja maaseudun välistä vuorovaikutusta karttaruutuaineiston käyttö ei kuitenkaan mielestäni tuo kovin paljon lisäinformaatiota siihen, mitä taajamapohjaisen aineiston avulla on saatavissa aikaan.

Maaseudun taajamapohjaisella määrittelyllä aitoon alueelliseen maaseutupolitiikkaan

Maaseutupolitiikan neuvottelukunnan maaseutututkimuksen teemaryhmä (1993: 5) ja myös Maaseutuohjelmatyöryhmä (1996: 70 - 72 ja 100 - 101) ovat korostaneet alueellisen maaseutututkimuksen ja -politiikan merkitystä. Alueellisella maaseutupolitiikalla tarkoitetaan maaseudun kehittämistä lähtien

TUTKIMUS

ensisijaisesti alueellisista ja paikallisista erityisoloista, tarpeista ja tavoitteista. Alueellinen maaseutupolitiikka merkitsee myös sitä, että maaseutupoliittiset kehittämiskeinot on tarpeen erilaistaa aluetyypeittäin. Kehitys on siis kulkemassa maaseutualueiden syvenevään alueelliseen erilaistumiseen.

Maaseudun taajamapohjaista määritelmää on mahdollista kehittää tarpeen mukaan Maaseutuohjelmatyöryhmän (1996: 22) terminologiaa käyttäen suppeaan tai avaraan suuntaan. Tämä edellyttää kuitenkin syvällistä taajama- ja haja-asutusalueilastoihin kolidistuvaa perustutkimusta. Maaseudun kolmijako kaupungin läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja syrjäiseen maaseutuun tulisi mahdollisimman nopeasti uudistaa taajamapohjaisen analyysin avulla, jotta voitaisiin aidosti ryhtyä erilaistamaan maaseutupolitiikan kehittämistoimenpiteitä aluetyypeittäin. Samalla päästäisiin nykyistä selkeämpään näkemykseen maaseudun yhteiskunnallisesta merkityksestä.

Ja samassa yhteydessä voitaisiin ehkä johdattaa myös kaupunkipolitiikka tukevalle pohjalle määrittelemällä kaupunkiseudut uudelleen taajamapohjaisesti. Yhtenäisten määritelmien avulla kaupunki- ja maaseutupolitiikat voitaisiin nivoa nykyistä paremmin yhteen.

Viitteet

- Alarinta, Juha (1993). Verkostoituvaa työtä ja tuotanto - haaste maaseudun kehittämiseksi. *SITRA*, nro 133. *Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki, Sarja A*; 3. 164 s.
- Alarinta, Juha (1994). Kaksi kuvaa suomalaisesta maaseudusta. *Maaseudun uusi aika, Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti*, nro 11/1994, 88 - 92.
- Katajamäki, Hannu - Perttu Vartiainen (1993). Kaupunkiseudut vastaan maaseutu - mielikuvien tehtäviä vai todellista suunnittelukäytäntöä? *Maaseudun uusi aika, Maaseutututkimuksen vuosikirja 1993*, 122 - 128.
- Katajamäki, Hannu (1995). Mihin maaseutua tarvitaan? *Hyvinvointikatsaus, Tilastollinen aikakauslehti*, nro 2/1995, 14 - 18.
- Kaupunkien kehittämistyöryhmä (1996). Kaupungit kasvun luojina. Kaupunkien kehittämistyöryhmän lopputaportti 12.6.1996. *Sisäasiainministeriö, Aluekehitysoston julkaisu*. Helsinki.
- Keränen, Reijo - Pentti Malinen - Heikki Keränen - Tiina Heiskanen (1993). Suomen maaseututyypin alueellistaminen. *Ylä-Savon Instituutti, Tutkimusraportti 6*: 1. 67 s.
- Komiteannietintö (1983). Maaseudun kehittämistoimikunnan mietintö II. *Komiteannietintö 1983*: 41. Helsinki. 184 s.
- Maaseutuohjelmatyöryhmä (1996). Toimiva maaseutu - maaseutuohjelma. Maa- ja metsätalousministeriön asettaman työryhmän ehdotukset ja perustelut. *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/1996*. 158 s.
- Maaseutupolitiikan neuvottelukunnan maaseutututkimuksen teemaryhmä (1993). *Maaseutututkimuksen kehittämissuunnitelma*. Helsinki. 41 s.
- Malinen, Pentti - Heikki Keränen (1996). Indikaattorisnoitus maaseudun elinolojen seurantaan EU-sopeutuskaudella. Suomen Alue tutkimus FAR. Selvityksiä, nro 13. 75 s.
- Naukkarinen, Arvo - Jarmo Rusanen - Alfred Colpaert (1995). Paikkatieto ja maaseutututkimuksen haasteet. *Hyvinvointikatsaus, Tilastollinen aikakauslehti*, nro 2/1995, 26 - 35.
- Okka, Jukka - Pertti Rannikko (1995). Maaseudun muuttuvat merkitykset. *Hyvinvointikatsaus, Tilastollinen aikakauslehti*, nro 2/1995, 2 - 4.
- Rusanen, Jarmo - Satu Räsänen - Arvo Naukkarinen - Alfred Colpaert (1995). Alkutuotantoon perustuvan toiminnallisen maaseudun määrittely paikkatiedon avulla. *Terra 107*: 2, 101 - 111.
- Suomen Kuntaliitto (1996). *Maaseudulla on mahdollisuuksia*. Kuntaliiton maaseutuohjelma 1996. Helsinki. 156 s.
- Tilastokeskus (1992). Väestölaskenta 1990 opas. *Tilastokeskus, Kätkirjoja*, nro 26. 66 s.
- Uusitalo, Eero (1994). Maaseutupolitiikan keinot. Elinkeinojen edistäminen maaseudun kehittäjäyhteisöissä. *Kunnallistalon kehittämissäätö. Väitöskirjasarja*, nro 1. Jyväskylä. 269 s.
- Vartiainen, Perttu (1994). Maaseutu yhdyskuntarakenteen kokonaisuudessa. *Maaseudun uusi aika, Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti*, nro 1/1994, 86 - 88.

ARTIKKELI 2:

ROSENQVIST, OLLI (2000).

HEGEMONINEN KAMPPAILU MAASEUDUSTA.

MAASEUDUN UUSI AIKA 8:3, 8–21.

Julkaistaan uudelleen Maaseudun uusi aika -yhdistyksen luvalla.

Hegemoninen kamppailu maaseudusta

OLLI ROSENQVIST

Jyväskylän yliopisto, Chydenius-Instituutti

Sekä tieteessä että politiikassa on kehitetty monenlaisia lähestymistapoja maaseudun ja kaupungin määrittelyyn. Tässä artikkelissa luodaan maaseutututkimuksen ja -politiikan näkökulmasta kuvaa lähestymistapojen kentästä ja pohditaan sitä, millaisia lähtökohtia kuvatut lähestymistavat tarjoavat maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tutkimiselle. Keskeinen johtopäätös artikkelista on se, että maaseudun (ja kaupungin) määrittelyä käydään nyt ja tulevaisuudessa jatkuvaa hegemonista kamppailua.

Keskuksen ja periferian kulttuurinen hierarkia

Maantieteellisessä tilassa havaittavien eli spatiaalisten erojen ja eriarvoisuuksien analysoinnissa käytetään usein erottelua keskus vs. periferia. Keskuksella katsotaan olevan valtaa yli periferian. Anssi Paasi (1995, 237) erottaa toisistaan taloudellisen, poliittisen, ideologisen ja kulttuurisen periferian. Näillä eri ulottuvuuksilla rajat keskuksen ja periferian välille voivat muodostua eri mittakaavoille (esim. paikalliselle, alueelliselle, kansalliselle ja ylikansalliselle). Paasin (emt., 253) mukaan periferia tulisi tieteessä käsitellä mieluummin kontekstuaaliseksi kategoriaksi kuin tekniseksi instrumentiksi, jolla luokitellaan sosiaalis-taloudellista tilaa. Periferia on paitsi kontekstuaalinen myös sulhteellinen kategoria: ei ole olemassa absoluuttisia periferioita. Paasin

(emt., 255) mukaan periferia-käsitteen käytökelpoisuus on riippuvainen kyvystämme liittää tämä abstraktio konkreettisiin sosiaalisiin, taloudellisiin, kulttuurisiin ja poliittisiin prosesseihin, jotka tapahtuvat erilaisissa spatiaalisissa konteksteissa.

Yllä esitetty keskuksen ja periferian käsitteitä koskeva analyysi soveltuu melko suoraan myös maaseudun ja kaupungin käsitteiden analysointiin, sillä länsimaisessa kulttuurissa ja tieteessä maaseutu käsitteellistyy usein periferiaksi ja kaupunki vastaavasti keskuksiksi. Gerald W. Creed & Barbara Ching (1997, 8, 17) puhuvat jopa kulttuurisesta hierarkiasta, jossa maaseutumaisuus näyttäytyy pääasiassa halventavana ja kaupunkimaisuus selvästi positiivisena ominaispiirteenä (ks. myös Lobao 1996).

Maaseudun määrittelyt

Suomalaiset maaseutututkijat ovat pohtineet sulhteellisen vähän maaseudun ja kaupungin määrittelykysymyksiä. Yleensä on todettu vain, että maaseutua on mahdotonta määrittellä yksiselitteisesti (esim. Oksa & Rannikko 1995, 2; 1996, 5) tai että maaseutu on monien maaseutujen mosaiikki (esim. Katajamäki 1995, 14). Eurooppalaiset, lähinnä brittitutkijat ovat sen sijaan käyneet 1990-luvulla ankaraa ja piinaavaakin akateemista keskustelua maaseudun ja kaupungin määrittelystä sekä myös tämän määrittelyn mielekkyydestä (esim.

ARTIKKELIT

Hoggart 1990; Philo 1992 ja 1993; Murdoch & Pratt 1993 ja 1994; Halfacree 1993 ja 1995; Jones 1995; Pratt 1996). Andy C. Pratt (1996, 70–71) erottaa kolme näkökulmaa, joista maaseutua on määritelty: 1) empiristis-rationalistinen tulkinta, 2) ”kulttuurinen” tulkinta ja 3) poststrukturalistinen tulkinta.

Maaseudun empiristis-rationalistinen tulkinta

Empiristis-rationalistisessa tulkinnassa oletetaan, että maaseutu on olemassa jonkinlaisena absoluuttina. Maaseutua kartoitetaan ja sille määritellään spatiaaliset rajat erilaisten sosiaalisten ja taloudellisten hyvinvointimittarien avulla. Tämän tulkinnan yhteydessä ei keskustella siitä, onko maaseutu olemassa ja miten se on olemassa. (Pratt 1996, 70.)

Selkeimpiä suomalaisia esimerkkejä empiristis-rationalistisista maaseututulkinnoina ovat kuntapohjaiset maaseututyyppittelyt (Keränen ym. 2000) sekä taajama- ja asutustiheyden määrärajuuksiin perustuvat maaseudun määrittelyt (Rosenqvist 1996; Tilastokeskus 2000). Keith H. Halfacree (1993, 24) kutsuu empiristis-rationalistista määrittelyä deskriptiiviseksi ja väittää, että deskriptiivinen menetelmä vain tavallaan vahvistaa sen intuition, joka määrittelijällä on päässään määrittelyyn ryhtyessään.

Maaseudun ”kulttuurinen” tulkinta

Myös tässä tulkinnassa maaseutu oletetaan olemassa olevaksi. Maaseutumaisuus (*rurality*) on kulttuurisen tulkinnan mukaan jonkinlainen kaiken kattava maaseuman tai sosiaalisten ja taloudellisten käytäntöjen ”luonnollisuuden” kvalitatiivinen mitta. Maaseudulla katsotaan siis tämän näkemysten mukaan olevan jonkinlainen vakiintunut identiteetti tai olemus (tällaista näkemystä kutsutaan essentialistiseksi). Pratt jakaa maaseudun kulttuurisen tulkinnan kulttuuris-materialistiseen ja kulttuuris-idealistiseen näkökulmaan. (Pratt 1996, 70.)

Maaseudun kulttuuris-materialistisessa tulkinnassa yritetään spesifioida oikein ne muutosmekanismit, jotka ovat tavallaan luoneet maaseudun. Usein tässä päädytään taloudelliseen determinismiin: keskeisiksi muutosmekanismeiksi katsotaan pääoman tai luokkataistelun kehityskulut (Pratt 1996, 72). Maaseudun kulttuuris-materialistinen tulkinta liittyy läheisesti ns. poliittisen kansantaloustieteen lähestymistavoista ja lokaliteettien restrukturaatiofäheystymistavoista käytyihin keskusteluihin. Nämä lähestymistavat lähtevät yleensä siitä, että kansallisen ja kansainvälisen talouden dynamiikassa taloudelliset ja kulttuuriset aktiviteetit organisoituvat suhteellisen ei-spatiaalisesti eli tilalla sinänsä on organisoitumisessa suhteellisen vähän merkitystä (Cloeke & Thrift 1994, 2). Jos maaseudun lokaliteetteja halutaan tutkia itsenäisinä kategorioina, niin silloin niiden maaseutumaisuus täytyy määritellä (Halfacree 1993, 28). Tällaisessa määrittelyssä tulee Halfacreen mukaan kiinnittää huomiota ainakin maaseudun asemaan tuotannollisessa työnjaossa, alhaisiin väentihyksiin ja maaseudun rooliin kulutuksen kohteena. Keith Hoggartin (1990, 246) mukaan maaseudun käytöstä analyttisenä kategoriana tulisi luopua, sillä maaseutualueella sinänsä ei ole yhteiskunnallisissa prosesseissa kausaalista voimaa. Maaseudun ”olemuksellisuus” on siis käydyn keskustelun perusteella hyvin kiistanalainen asia.

Maaseudun kulttuuris-idealistisessa tulkinnassa maaseutu rakentuu sosiaalisiksi ja kulttuurisiksi konstruktioksi, jossa ihmisten elinympäristöllä on suuri merkitys (Halfacree 1993, 24–25). Alunperin tämä lähestymistapa on lähtenyt siitä, että alhainen väentihyys vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen ja asenteisiin. Myöhemmin tällaiset ympäristödeterministiset tulkinnat ovat saaneet väistyä postmodernin moninaisuuden tieltä. Postmodernin kulttuuris-idealistisen tulkinnan mukaan sosiaaliset, moraaliset ja kulttuuriset arvot luovat monia erilaisia sosiaalisia tiloja, jotka puolestaan kerrostuvat osittain päällekkäin maantieteellisen tilan päälle (Cloeke & Thrift 1994,

ARTIKKELIT

2–3). Postmoderni lähestymistapa tavallaan pelastaa maaseudun tärkeäksi tutkimuskategoriaksi (vt. edellisessä kappaleessa mainittu kulttuuris-materialistisen tulkinnan sisäiset kiistat). Creed & Ching korostavat, että monet ihmiset rakentavat identiteettinsä maaseudun ja jopa maaseutualueen (*rural place*) varaan. Amerikkalaisen country-laulaja Charlie Danielsin strateginen linjaus, "*what this world needs is a few more rednecks*", voidaan nähdä radikaaliksi yritykseksi horjuttaa vallitsevaa kulttuurista hierarkiaa (ks. Creed & Ching 1997, 11, 28–29).

Suomalaisessa keskustelussa Jukka Oksan & Pertti Rannikon (1995 ja 1996) esittämät tuotantomaaseudun ja asumismaaseudun käsitteet liittyvät lähinnä maaseudun kulttuuris-materialistiseen tulkintaan ja maaseudun kulttuuria ja maisemaa sekä politiikan maaseutua koskevat pohdinnat maaseudun kulttuuris-idealistiseen tulkintaan.

Maaseudun poststruktuurilistinen tulkinta

Maaseudun poststruktuurilistisen tulkinnan mukaan ei ole olemassa alkupistettä (maaseutua), johon muita asioita verrataan: on olemassa vain pluraliteetti, monia maaseutuja. Tässä lähestymistavassa lähdetään siitä, että tietyissä maantieteellisissä tiloissa tapahtuvat sosiaaliset suhteet ja tilan sosiaaliset representaatiot kehittyvät jonkinlaisen yhteisevoluution kautta. Yhteisevoluutio merkitsee sitä, että sosiaaliset suhteet ja tilan representaatiot vahvistavat toinen toistaan. Tällaisessa tulkinnassa "maaseutualueiden" objektiivinen määrittely tulee erittäin ongelmalliseksi. Meille jää oikeastaan selvitettäväksi, miksi tietty määritelmä on hyväksytty ja mitkä ovat tuon määritelmän vaikutukset alueellisiin jakaumiin. (Pratt 1996, 70–71.)

Maaseudun poststruktuurilistinen tulkinta eroaa postmodernista kulttuuris-idealistisesta tulkinnasta nimenomaan siinä, että ensin mainitussa tulkinnassa tarkastellaan erilaisten sosiaalisten representaatioiden yhteisevoluutiota tai keskinäistä artikuloitumista, kun taas

jälkimmäisen tulkinnan representaatiot ovat tavallaan iseriittoisia ja keskenään jopa samanarvoisia.

Cloke & Thrift (1994, 3) kuvaavat maaseudun poststruktuurilistista tulkintaa erilaisten maaseutua koskevien tekstien (tai diskurssien) poststruktuurilistiseksi dekonstruktioksi. Halfacreehen (1993) viitaten he ehdottavat, että akateemisissa, maaseutua koskevissa diskursseissa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota maallikkodiskursseihin (*laydiscourses*). Owain Jones (1995, 37–38) lisää tähän, että akateemisten ja maallikkodiskurssien "välissä" ovat vielä ainakin populaari- tai mediadiskurssit ja ammattidiskurssit (*popular or media discourses and professional discourses*), jotka tulisi ottaa huomioon maaseutukäsitysten tulkinnassa.

Pratt määrittelee diskurssin sellaiseksi väittämien järjestelmäksi, joka konstruoi jonkin objektin. Väittämät voivat olla tekstuaalisia, puhuttuja, visuaalisia ja fyysisiä. Diskurssi-analyysin tulee Prattin mukaan pureutua niin subjektiasemien sisäisiin kuin myös subjektiasemien välisiin ristiriitoihin. Subjektin identiteetti muodostuu erilaisten diskurssien leikkauksessa, ja diskursseja tavallaan "venytetään" tarpeen mukaan eri tilanteissa eri suuntiin. Yksilöllä on erilaisia tulkintarepertuaareja eri tilanteita varten. Täten hänen mielipiteensä ja identiteettinsä eivät ehkä ole koherentteja eivätkä stabiileja. (Pratt 1996, 74–75.)

Maaseudun sosiaalisen representaation rakentuminen ei siis ole välttämättä looginen prosessi. Halfacree (1993, 33) käsitteellistää maaseudun sosiaalisen representaation rakentumista edelleen niin, että maaseutua koskeva merkki (*sign = rurality*) on enenevässä määrin irrottautumassa merkityksen annosta tai maaseudun merkityksistä (*signification = meanings of rurality*), ja nämä molemmat ovat enenevässä määrin irrottautumassa maaseudun maantieteellisestä tarkoitteesta (*referent = rural locale*). Jos oletamme, että olemme siirtyneet postmodernismin aikakaudelle, niin maaseutua koskevien akateemisten tulkintojen tulisi

ARTIKKELIT

enenevässä määrin reflektoida sitä, että sosiaalisesti konstruoitu maaseututila (rural space) eroaa maantieteellis-funktionaalista maaseututilasta (Cloe & Thrift 1994, 3).

Maaseutu ja kaupunki politiikassa

Pratt (1996) tulkitsee maaseutudiskurssit yhteiskunnalliseksi kamppailuksi. Hänen lähtökohdanaan on kriittinen realismi, jonka mukaan – sen sijaan, että kykenisimme havainnoimaan ”todellisuutta” suoraan – pystymme pääsemään käsiksi ainoastaan diskursseihin, tässä tapauksessa maaseutudiskursseihin. Kaikki diskurssit eivät kuitenkaan ole samanarvoisia: jotkut maaseutudiskurssit kykenevät tehokkaasti tuottamaan yhteiskunnallisia suhteita, taloudellisia jakaumia ja yhteiskunnallista kerrostuneisuutta, kun taas jotkut muut diskurssit ovat tässä suhteessa heikkoja. Prattin (emt., 70) mukaan, jotta maaseutua koskevassa diskursianalyysissä päästään eteenpäin, tarvitaan avuksi ideologian käsite.

Gramsciiin (1973, 181–183) viitaten Pratt (emt., 73–74) erottaa kolme poliittisen tietoisuuden momenttia: 1) primitiivis-taloudellinen tietoisuus, 2) poliittis-taloudellinen tietoisuus ja 3) hegemonia. Primitiivis-taloudellisessa tietoisuudessa otetaan huomioon vain omat taloudelliset intressit, poliittis-taloudellisessa tietoisuudessa tiedostetaan yhteiskuntaluokan intressit ja hegemonisessa tietoisuudessa ylitetään luokkaintressit ja yhdistellään luokkien ja kerrostumien intressejä uuden poliittisen, taloudellisen ja intellektuaalisen yhtenäisyyden saavuttamiseksi. Hegemoninen luokka pystyy sulauttamaan omaan argumentaatioonsa muitten yhteiskunnallisten ryhmien ja liikkeiden tavoitteita ideologisen kamppailun avulla (vrt. Haiko 1993, 240). Prattin (emt., 74) mukaan kielen kautta tapahtuvaa ideologisen kamppailun artikuloitumista voidaan tieteesä lähestyä yhdistämällä marxilaisista, gramscilaista ja poststrukturalistista lähestymistapaa.

Prattin mukaan tutkittaessa maaseutua yhteiskunnallisena kamppailuna on pidettävä

mielessä kolme keskeistä asiaa. Ensinnäkin on varottava ideologiaan ja luokkaan perustuvia reduktionistisia selityksiä ja maaseutua koskevia essentialistisia käsitteitä eli käsitteitä, joiden mukaan maaseudulla on jokin kiinteä olemus. Toiseksi on pidettävä mielessä, että sanoilla ei ole kiinteitä tai objektiivisia merkityksiä. Kolmanneksi on problematisoitava objektiivisen totuuden saavutettavuus. Tutkijoiden tulisi siis entistä enemmän reflektoida sitä, mitä maaseudulla kulloinkin tarkoitetaan. Jos tätä reflektiota ei tehdä, maaseudun rakentuminen jää hämäräksi. Maaseutu-käsitteen erilaisilla versioilla on erilaisia vaikutuksia mm. sen mukaan, millaisten käsitteiden kautta yhteiskunnallisia resursseja jaetaan. (Pratt 1996, 75–76.)

Pyrittäessä ymmärtämään yhteiskunnallista kamppailua maaseudusta on mahdollista tukeutua myös maantieteellisen mittakaavan teorioihin. Perinteisesti maantieteellinen mittakaava on ymmärretty fyysisen tilan neutraaliksi mittajärjestelmäksi, mutta uusissa asioissa koskevissa teorioissa mittakaava tulkitaan sosiaalisesti tuotetuksi. Neil Smithin (1995, 60–62) mukaan maantieteellinen mittakaava on poliittisesti tuotettu foorumi (*platform*) ja samanaikaisesti myös säiliö, joka sisältää tiettyjä sosiaalisia toimintoja. Yhteiskunnallisen toiminnan uudelleen organisointi entistä ”korkeammasta lintuperspektiivistä” (pienemmästä mittakaavasta) käsin (*jumping scale*) on Smithin mukaan pääasiallinen väylä valtaan. Edelleen Smithin mukaan mittakaavan rajaaminen on keskeinen vaihe siinä prosessissa ja politiikassa, jossa maantieteelliseen tilaan syntyy alueellisesti eriarvoista kehitystä. Maaseutupolitiikassa maaseutu määritellään tavallisesti alueellisesti. Tällöin maaseudun määrittelymittakaava todennäköisesti vaikuttaa politiikan seurauksiin. Poliitiikan aluevaikutukset todennäköisesti vaihtelevat sen mukaan, määritelläänkö politiikan maaseuduksi vaihtoehdoisesti esimerkiksi jollakin tavalla rajattuja maaseutukyliä, laajempia toiminnallisia alueita, kokonaisia työssäkäyntialueita tai vaikkapa kokonaisia valtioita.

Marjatta Haiko on tutkinut maaseudun ja kaupungin vastakkaisuutta vuoden 1991 maaseudun kehittämissuunnitelmassa (Maaseudun kehittämissuunnitelma 1991). Haikon mukaan po. ohjelmassa kaupunki identifioidaan kansalliselle ja kansainväliselle tasolle, kun taas alueellinen ja paikallinen koetaan maaseuduksi. Maaseutusohjelma pyrkii sulauttamaan omaan argumentaatioonsa muiden yhteiskunnallisten ryhmien ja liikkeiden tavoitteita ja näin luomaan yhteisesti hyväksytyä hegemonista projektia. Ohjelmassa havaittava maaseudun ja kaupungin määrittelyn epämääräisyys voi Haikon mukaan olla jopa tarkoituksellista: ketään ei haluta leimata vastaryhmään kuuluvaksi. (Haiko 1993, 234, 240.)

Martin Phillips pohtii artikkelissaan "*Habermas, rural studies and critical social theory*" maaseutututkijan roolia maaseutua koskevan tiedon tuottamisessa. Monenlaisten akateemisten näkökulmien olemassa olo johtaa helposti sen kaltaiseen johtopäätökseen, että akateeminen keskustelu on vain jonkinlaista mielipiteiden heittäilyä. Jürgen Habermasiin (1987) viitaten Phillips ehdottaa, että on sekä mahdollista että haluttavaa nähdä tieto "enempänä" kuin vain tarinan kerrontana tai mielipiteiden heittäilyä: tiedolla on ongelmanratkaisukapasiteettia. (Phillips 1994, 107–108.)

Phillips erottaa kaksi tyyppiä, moraalista tai poliittista suhtautumistapaa tiedon statukseen. Ensinnäkin tieto voidaan nähdä valtakirjana: institutionaalisesti hyväksyttynä kulttuurisena pätevyysnä, joka on vaihdettavissa taloudellisiin ja materiaalsiin palkkioihin. Tällöin tiedon merkityksen pohdintakuu on turhaa ja tutkijan tulevaisuuden urakehitysmahdollisuuksia ajatellen joskus jopa tuhoisaa. Habermasiin (1974) viitaten Phillips asettaa sille kannalle, että tutkijan tulisi nähdä tieto mieluumminkin alistetussa asemassa olevien ihmisryhmien aseman parantamisen ja emansipaation välineenä kuin valtakirjana oman aseman säilyttämistä varten. (Phillips 1994, 107–118.)

Sosio-poliittiset maaseutudiskurssit Hollannissa

Jaap Frouwsin mukaan sosio-poliittiset diskurssit konstituivat niiden monenlaisten toimijoiden diskursiivisten toimintojen resursseja ja tuloksia, jotka osallistuvat maaseutualueiden tulevaisuudesta käytävään keskusteluun. Tällaisia toimijoita ovat mm. poliitikot, virkamiehet, etujärjestöjen edustajat, tiedemiehet ja yrittäjät. Maaseutua koskevat sosio-poliittiset diskurssit eivät sisällä ainoastaan maaseutua koskevia arviointeja ja mielikuvia, vaan ne antavat tietoa myös maaseutupoliittikkaan, maaseutus suunnitteluun ja maaseudun kehitykseen liittyvistä oikeuksista, odotuksista ja velvoitteista. (Frouws 1998, 56–57.)

Frouws erottaa hollantilaisesta maaseutukeskustelusta kolme sosio-poliittista diskurssia, jotka hän on dekonstruoinnut/konstruoinut analysoimalla maaseudun tulevaisuudesta käytävään keskusteluun osallistuneiden toimijoiden tekstejä, dokumentteja, raportteja, akateemisia ja populaareja julkaisuja, sanomalehtiartikkeleita ja muita kirjallisia lähteitä. Frouwsin esittämät diskurssit perustuvat eksplisiittisesti ja julkisesti esitettyihin ajatuksiin ja ideoihin, joten mahdollisten "maaseudun hiljaisten" ääni ei niissä kuulu. Frouws uskoo kuitenkin, että hänen kehikkoaan voidaan melko sujuvasti soveltaa myös muualla Euroopassa kuin vain Hollannissa. (Frouws 1998, 57–58.)

Agri-ruralistinen diskurssi

Agri-ruralistinen diskurssi lähtee siitä, että maatilatalouden harjoittajat muodostavat maaseudun ytimen. Modernin maatalouden kriisi on agri-ruralistisen diskurssin mukaan maaseudun suurin ongelma. Tulevaisuuden ihannemaaseutu on tämän diskurssin mukaan sellainen, jossa maanviljelijät ovat uudistaneet "sosiaalisen sopimuksensa" yhteiskunnan kanssa harjoittamalla monivaikutteista maataloutta. Monivaikutteinen maatalous tarkoittaa paitsi teknologiaintensiivistä maa-

ARTIKKELIT

taloutta myös puhtaan ruoan tuotantoa, maatilamatkailua, energian tuotantoa, maiseman ja ympäristönhoitoa jne. Agri-ruralistinen diskurssi yrittää siis sulkea sisäänsä sekä produktiivisen agri-business-strategian että vihreän strategian. (Frouws 1998, 58–60.)

Hyötydiskurssi

Hyötydiskurssi (*utilitarian discourse*) keskittyy täysin toiminnan taloudelliseen ulottuvuuteen. Sen mukaan maaseudun sosiaaliset, kulttuuriset, ekologiset, maisemalliset ja muut "normatiiviset" arvot perustuvat niiden kykyyn tyydyttää tuotannollisia ja kulutuksellisia tarpeita. Maaseudun suurin ongelma tällä hetkellä on se, että maaseudun resursseja ei hyödynnetä riittävästi. Tulevaisuuden ihannemaaseutu kykenee hyödyntämään taloudellisen potentiaalinsa maksimaalisesti. Markkinat määräävät, millaiseksi maaseutu muotoutuu.

Keskeisiä maaseudun tulevaisuutta muuttavia markkinoita ovat esimerkiksi asumisen, virkistystoiminnan, erikoiselintarvikkeiden, high-tech -maatalouden ja viehättävien yrityspuistojen markkinat. Hyötydiskurssissa oletetaan, että kilpailu maaseudun maantieteellisestä tilasta tulee vähentämään maatalouden osuutta tilan käytöstä muiden maankäyttömuotojen hyväksi. (Frouws 1998, 60–62.)

Nautintodiskurssi

Frouwsin mukaan nautintodiskurssin (*hedonist discourse*) keskeinen piirre on sen kulttuurinen ulottuvuus. Tämän diskurssin näkökulmasta maaseutualueiden suurin ongelma tällä hetkellä on maaseudun esteettisen, kulttuurisen ja tilallisen (*spatial*) laadun heikkeneminen. Maaseudun tilallisen laadun käsite pitää sisällään monenlaisia arvoja: naturalistisia, taiteellisia, maisemaesteettisiä, virkistyksellisiä, arkkitehtonisia jne. Tulevaisuuden ihannemaaseutu on kaunis, viehättävä ja ihmisten elämän laatua parantava. Nautintodiskurssi

on heterogeenisempi (sisältäen useammanlaisia sosiaalisia representaatiota maaseudusta) kuin agri-ruralistinen ja hyötydiskurssi, jotka kuvastavat spesifien sosio-ekonomisten intressien näkökulmia. Nautintodiskurssiin osallistuvat esimerkiksi luonnonsuojelijat, biologit, taiteilijat, maanomistajat ja urbaanin eliitin jäsenet, jotka pitävät maaseutua jonkinlaisena "kaupungin puutarhana". Maaseudun asukkaiden ja todellisten käyttäjien intresseillä ei ole nautintodiskurssissa kovin suurta relevanssia, sillä tämä diskurssi priorisoi maaseudun estetiikkaa. (Frouws 1998, 62–63.)

Maaseutupolitiikka yrittää sulauttaa diskurssit sisäänsä?

Yllä hahmotellut maaseutudiskurssit kohtaavat silloin, kun maaseutupolitiikkaa muotoillaan. Tällöin on todennäköistä, että eri diskurssit pyritään "imaisemaan" maaseutupolitiikan sisälle. Frouwsin (emt., 64) mukaan on helppoa kuvitella sellainen idyllinen maaseutukylä, jossa asuu vierekkäin läheisessä kaupungissa työssä käyviä ihmisiä ja maanviljelijöitä, jotka tuottavat hyvälaatuisia ruokia. Maanviljelijä ja hänen perheensä toteuttavat maaseudun uudistumista ja tuottavat ruokaa ja "luontoa" (agri-ruralistinen diskurssi). Esi-tetty mielikuva vastaa myös maaseudun tuotannollisen ja kulutuksellisen käytön vaateisiin (hyötydiskurssi). Lopputuloksena syntyy ehkä samalla myös miellyttävä, jännittävä ja mielikuvituksellinen paikka, jossa kaupunkilaiset voivat käydä tai jota kaupunkilaiset voivat ainakin ajatella (nautintodiskurssi).

Frouws (1998, 64) arvioi, että – ottaen huomioon yhteiskunnalliset mahdollisuudet, makrotaloudelliset perspektiivit ja poliittiset spekulatiivmahdollisuudet – yllä kuvattu eri diskurssien harmoninen yhdistäminen ei tule toteutumaan käytännössä. Yhteiskunnallisessa kamppailussa jotkut ryhmät voittavat, kun taas toiset ryhmät häviävät. Se, että maaseutua kehitetään agri-ruralistisen tai nautintodiskurssin mukaisesti, edellyttää julkisen vallan taholta suurta panostusta maaseudulle. Hyö-

ARTIKKELIT

tydiskurssi puolestaan toteutuu markkinoiden ehdoilla.

“Uusi regionalismi” – hegemoninen aluekehitysdiskurssi

Alueellisen kehityksen tutkimisessa on 1990-luvun loppupuolelta lähtien tapahtunut merkittävä hallitsevan paradigman muutos, jota Ash Amin (1999, 368–370) kutsuu aluekehitystutkimuksen institutionaaliseksi käännteeksi. John Lovering (1999) käyrrää institutionaalisen käänteen jälkeisistä lähestymistavoista yhteisnimitystä ”uusi regionalismi”. Amin (1999, 368–369) jakaa uuden regionalismin kahteen päälinjaan: 1) endogeenisen kasvun teoriaan ja 2) institutionaaliseen ja evolutioonaariseen taloustieteeseen. Endogeenisen kasvun teorit kiinnittävät huomiota erityisesti alueellisen klusteroitumisen ja erikoistumisen tuottamiin taloudellisiin ulkoisvaikutuksiin ja mitrakaavaetuihin. Institutionaalinen ja evolutioonaarinen taloustiede lähtee puolestaan siitä, että paikallisten etujen lähteenä ovat enemminkin paikalliset sosiaaliset, kulttuuriset ja institutionaaliset järjestelyt kuin pelkästään taloudelliset järjestelyt. Erityisesti institutionaalinen ja evolutioonaarinen taloustiede on kiinnostunut siitä, millä tavalla ”läheisyys” ja ”yhteys” voivat tuottaa uutta tietoa ja oppimista (ns. oppivan alueen teorit).

Loveringin arvion mukaan uuden regionalismin lähestymistavat ovat tähän mennessä olleet liiaksi ”politiikan taluttamaa teoriaa”. Uusi regionalismi tarjoaa käyttökelpoisen diskursiivisen välineen niille, joilla on kykyä ja valtaa mobilisoida resursseja. Samalla uusi regionalismi auttaa hyvinvointivaltion murentamisessa. Käytännön seuraus uuden regionalismin noususta hegemoniseksi aluekehitysdiskurssiksi ei ole ollut se, että ymmärrys taloudellisesta ja talousmaantieteellisestä kehityksestä olisi lisääntynyt vaan se, että on tapahtunut yhtäältä poliittista siirtymää onistajien intressien suuntaan ja toisaalta talouspoliittista siirtymää rahoituspääoman intressien suuntaan. (Lovering 1999, 389, 392.)

Uuden regionalismin maaseutupoliittiset sovellukset

Terry Marsdenin mukaan maaseutuun kohdistuvien monenlaisten ulkoisten muutospainosten takia maaseudun muuttuvia sosiaalisia tarpeita ei jatkossa voida hoitaa perinteisellä sektoripolitiikalla (esim. maatalous-, ympäristö-, asutus-, ja liikennepolitiikalla): tarvitaan integroitua, holistista ja spatiaalista lähestymistapaa sektorialisen tilalle. Maaseutututkijalle tällainen uusi lähestymistapa merkitsee Marsdenin mukaan erityisesti sitä, että on päästävä eroon tutkimuksen perinteisestä kahtiajaosta yhtäältä maatalouden modernisointitutkimukseen ja toisaalta maaseutuyhteisöjen tutkimukseen. Toiseksi tutkijoiden tulee paitsi kritisoida modernisointumista myös ottaa osaa poliittiseen keskusteluun (Marsden 1999, 504–505.)

Jan Douwe van der Ploeg kumppaneineen on kallistumassa jopa sille kannalle, että maaseudun integroitu alueellinen kehittäminen tulisi rakentaa maatilataloussektorin innovatiivisuuden perustalle (lähinnä maanviljelijöiden monitoimisuuden ja verkostoitumisen kautta). Näkemystä perustellaan sillä, että vanhojen rakenteiden muuttaminen on halvempaa kuin täysin uusien rakenteiden luominen. Lisäksi oletetaan, että maatilatalouden kautta tapahtuva maaseudun kehittäminen saa aikaan enemmän positiivisia synergia-vaikutuksia kuin mitä ns. uusien elinkeinojen verkostoitumisen kautta on mahdollista saavuttaa. (Van der Ploeg ym. 2000, 392–393, 401; Van der Ploeg & Renting 2000, 531, 539.)

Yksi endogeenisen kasvun ”metakehyksen” maaseutupoliittisten sovellusten puhdasoppisimmista kehittäjistä on Christopher Ray. Hänen (Ray 1999a, 521, 524) mukaansa maaseudun kehittämisessä tulisi siirtyä ”post-ruraaliin” vaiheeseen, eli ryhtyä kehittämään maaseudun ja maaseutualueiden sijasta paikallisia territorioita eli alueita. Territoriaalisen kehittämisen kulmakiviä ovat maaseudun integroitu kehittäminen; kumppanuus; yh-

ARTIKKELIT

teisöjen sisällyttäminen, innostaminen ja mahdollistaminen sekä kaikenlaisen kapasiteetin rakentaminen. Rayn (1999b, 260) mukaan yksi territoriaalisen kehittämisen tärkeimmistä vaiheista on territoriaalisen identiteetin rakentaminen. Identiteetti rakennetaan tavallisesti kulttuurin, historian, maiseman tai arkkitehtuurin varaan (Ray 1999b, 259).

Mark Shucksmith huomauttaa, että kulttuuris-territoriaalisen identiteetin rakentaminen on käytännössä ristiriitainen prosessi. Prosessin lopputuloksena syntynyt identiteetti tavallaan ottaa mukaan osan yhteisön jäsenistä, kun taas osa yhteisön jäsenistä ei tunne rakennettua identiteettiä omakseen. (Shucksmith 2000, 210.)

Shucksmith arvioi keskustelua alueen "kapasiteetin rakentamisesta" sosiaalisen pääoman käsitteen kautta viitaten Pierre Bourdieuhin (1977 ja 1991), Robert Putnamiin (1993), Alejandro Portesiin (1998) ja Virginia Morrowiin (1999). Putnamin mukaan sosiaalisen pääoman rakentaminen vie aikaa. Täten taloudellista suorituskykyä kehitettäessä pitäisi mieluummin keskittyä sosiaaliseen kehitykseen ja kansalaisten osallistamiseen kuin voittoihin ja työpaikkojen luontiin. Portes ja Morrow ovat skeptisiä sen suhteen, että sosiaalinen pääoma olisi yhteisöjen tai jopa kansakuntien ominaisuus. He preferoivat Bourdieun käsitystä sosiaalisesta pääomasta. Bourdieun mukaan millä tahansa kentällä yksilöt kamppailevat resursseista ja palkinnoista. Kamppailu rakentuu yksilöiden taloudellisen, sosiaalisen, kulttuurisen ja symbolisen pääoman ympärille. Ryhmä- tai territorioidentiteetin rakentuminen on yksi vaihe kamppailussa, ja tästä rakentumisesta seuraa erilaisia pääomavoittoja ja -tappioita yksilöille. Käsittelemällä sosiaalista tai kulttuurista pääomaa vain kollektiivisena hyödykkeenä endogeenisen kehityksen teorian hämärtävät sen, että pääomat ovat joidenkin yksilöiden hallussa joko heidän sosiaalisten yhteyksiensä, etnisen alkuperänsä, koulutuksensa, tyyliensä, makunsa, esiintymisensä tai kielenensä takia. (Shucksmith 2000, 210–214.)

Aluehallinnon kannalta uusi regionalismi merkitsee sitä, että vanhaa, suhteellisen tasa-laatuista paikallis"hallinto"järjestelmää ollaan – niin tieteessä kuin myös käytännössä – kehittämässä monimurkaiseksi paikallisen "hallinnan" järjestelmäksi, jossa pyritään julkisen, yksityisen ja vapaaehtois sektorin yhteistyön (kumppanuuden) syventämiseen. Hallinta-ajattelu on kehitetty lähinnä kaupunkiseutujen näkökulmasta. Kaupungeista voidaan olettaa löytyvän varakkaita ja dynaamisia yksityisen sektorin toimijoita tuomaan resursseja ja osaamiskulttuuria kumppanuusrakenteisiin. Nyt hallintaa ollaan markkinoimassa myös maaseutualueille, joilla yksityinen sektori on "ohuempi" kuin kaupunkiseuduilla. Täten kumppanuuden rakentaminen on todennäköisesti maaseutualueilla vaikeampaa kuin kaupunkiseuduilla. (Jones & Little 2000, 172–173.)

Hallinnan ja kumppanuuden käyttöönotto hallinnon työvälineiksi liittyy Owain Jonesin & Jo Littlen mukaan uusliberalistiseen ideologiaan, jonka päätavoitteisiin kuuluvat yhtäältä julkisen vallan sääntelyn purkaminen ja toisaalta uuden markkinapeusteisen sääntelyn luominen vanhan tilalle. Jones & Little ehdottavat Peckiin & Tickelliin (1994), Tickelliin & Peckiin (1995) ja omiin empiriisiin havaintoihinsa viitaten, että uusliberalistinen hallinta on käytännössä johtanut sääntelytyhjiöön ja kaoottiseen nollassummapeleihin, jossa "jatkuvalle syötöllä" tehdään suurelta osin jo etukäteen tuhoon tuomittuja kumppanuusaloitteita ja paikallisia kokeiluja. Kumppanuuksia näytetään rakennettavan mieluummin projektirahoituksen varmistamiseksi kuin tarpeiden tyydyttämiseksi. (Jones & Little 2000, 173–174, 182.)

Jos ja kun uusi regionalismi otetaan alueellisen kehittämisen lähtökohdaksi, niin tällöin usein toivotaan syrjäisen maaseudun pysyvän mukana aluekehityksessä erilaisten verkostojen, erityisesti tietoverkkojen avulla (esim. Oksa 1995, 199, 202). Seamus Grimes (2000, 17–20) on tutkinut eurooppalaisten informaatio- ja kommunikaatioteknologiaprojek-

tien maaseutuvaikutuksia. Hänen mukaansa tähänastisia projekteja on vaivannut liiallinen teknologinen determinismi. Useissa projekteissa on haluttu kehittää vain teknologiaa ja alueen infrastruktuuria. Välineet ovat usein jääneet projektien ainoiksi lopputuloksiksi. Teknologian potentiaalisten käyttäjien tarpeita ei ole riittävässä määrin selvitetty eikä täten otettu huomioon. Grimesin mukaan teknologinen determinismi on nostattanut väärää odotuksia ja saanut aikaan resurssien tuhlausta. Maaseutua informaatioyhteiskuntaan sopeutettaessa tulisi luoda sellainen lähestymistapa, jossa teknologia on vain väline tavoittelemisen arvoisen toiminnan saavuttamiseksi.

Euroopan unionin maaseutu- ja aluepolitiikan maaseudut

John Grayn mukaan eurooppalaisen yhteisön muodostumisessa ja yhteisen maatalouspolitiikan (CAPin) rakentumisessa on havaittavissa jatkuva maaseudun "uudelleen löytöminen" erityisenä "tilatyypinä" tai alueellisenä kokonaisuutena. CAP on perinteisesti sekoittanut eri maaseutukäsitteet: maaseudun lokaliteettina ja maaseudun sosiaalisena representaationa. CAP on luotu sellaisen maaseutumagon perustalle, jonka ytimenä on perheviljely. Toisaalta politiikan toteuttamiseksi maaseutu on rajattu myös alueellisesti. Tämä alueellinen rajaus on omalta osaltaan vaikuttanut perheviljelijöiden toimintapäätöksiin. Grayn mukaan vuonna 1988 tapahtunut CAPin uudistus, joka kirjattiin raporttiin "The Future of Rural Society" (Euroopan komissio 1988), merkitsi CAPin maaseutumagon muutosta: siirryttiin maataloustuotannon maaseudusta kulutuksen kohteena olevaan maaseutuun. Samassa yhteydessä maaseutu luokiteltiin kaupunkikeskeisen spatiaalisen mallin mukaisesti kolmeen aluetyyppiin: kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja syrjäiseen maaseutuun, joilla kullakin oli omat tyyppilliset nk. standardiongelmansa. Nytemminkin EU pyrkii näiden samojen

standardiongelmien ratkaisemiseen jakamalla rakennerahastovaroja "objektiivisesti" määrittelyjen aluejakojen mukaisesti maaseutualueiden endogeenisen kasvun edistämiseksi. (Gray 2000, 31–47.)

EU:n aluepolitiikassa on käynnissä uuden eurooppalaisen aluekehitysdiskurssin etsintä. Muotourumassa olevan politiikan perusteet on kirjattu vuonna 1999 hyväksytyyn "Euroopan aluesuunnittelun ja aluekehityksen suuntaviivat" -dokumenttiin (*ESDP = European Spatial Development Perspectives*) (Euroopan unionin alueiden komitea 1999). Tim Richardson on tutkinut sitä, minkälainen asema maaseudulle on rakennettu ESDP-dokumentin viitoittamassa aluekehityksessä. ESDP-politiikan päätavoitteet ovat 1) tasapainoisen ja polysentrisen kaupunkijärjestelmän sekä kaupungin ja maaseudun uuden kumppanuuden kehittäminen, 2) infrastruktuurin ja tiedon saavutettavuuden varmistaminen sekä 3) kestävä kehitys, luonnon ja kulttuuriperinnön hoito ja suojeleminen. Tavoitteet on Richardsonin mukaan laadittu mieluummin taloudellisen kilpailukykyyn rationaliteetin näkökulmasta kuin sosiaalisen ja taloudellisen koheesion näkökulmasta. ESDP-politiikka näkee keskenään kilpailevat kaupungit aluetaloudellisen kehityksen moottoreina. Maaseudun suhteen ESDP-dokumentti ottaa selvästi post-ruralistisen kannan, jonka mukaan "vanhanaikainen kaupungin ja maaseudun dualismi" tulisi hylätä ja keskittyä funktionaalisesti integroituneiden alueiden kehittämiseen. Richardson arvelee, että maaseudun intressit saattavat päästä huonosti esille ESDP:n mukaisessa kaupunkipainotteisessa aluesuunnittelussa samoin kuin sektoripolitiikan erilaisilla areenoilla. (Richardson 2000, 58–59, 62–63.)

Suomalaisen maaseutu- ja maatalouspolitiikan maaseudut

Suomalaisessa maaseutupolitiikassa maaseutu-käsite on vähintään yhtä selkiintymätön kuin mitä se on EU:n maaseutu- ja aluepolitiikassa.

ARTIKKELIT

kassa. Eero Uusitalon (2000) mukaan suomalaisessa "maaseutupolitiikassa pidetään eurooppalaista aluemääritystä, jossa maaseutuun kuuluvat pienet kaupungitkin, Suomen kaupunkipolitiikassa sovellettua kaupunki- ja aluekeskuskäsitystä realistisempänä, koska se antaa päättäjille todemman kuvan maan yhdyskuntarakenteesta, väestön elinoloista ja keinoista vaikuttaa tasapainottavasti alueelliseen kehitykseen". Toisaalta Uusitalon (1994, 23) mukaan maaseutupolitiikan maaseutu ei ole ensi sijassa kehitysedellytyksiltään parempaa tai heikompa aluetta, vaan pikemminkin omaehtoiseen toimintaan pystyviä kehittäjäyhteisöjä.

Mikko Valtakarin mukaan aluelähtöisyyden tulisi maaseutupolitiikassa näkyä mieluummin alhaalta ylöspäin tapahtuvan yhteisen tahdonmuodostuksen kautta kuin hallinnollisiin tarkoituksiin ylhäältäpäin luotujen aluejakojen kautta. Tällä hetkellä maaseutupolitiikan alueellistaminen, eli toimenpiteiden ja keinojen eriyttäminen maaseututyypeittäin, toteutuu käytännössä ylhäältä EU:sta ja valtion keskushallinnosta päin määriteltujen ohjelmien ja aluejakojen puitteissa. (Valtakari 1999, 192.)

Valtakarin mukaan ongelmallisiin aluetyyppisiin ja alikehittyneisyyteen perustuva eurooppalainen tapa jäsentää maaseutualueita ja määrittää rältä pohjalta kehittämis- ja tukialuejakoja näyttää johtaneen tilanteeseen, jossa ohjelmallisen kehittämisen lähtökohdana on luoda maahan hallinnollisin ja tilastollisin keinoin mahdollisimman heikkoja, tukikelpoisia alueyksiköitä. Liiallinen sitoutuminen alueen ulkopuolelta ohjautuvaan rahoitukseen voi pahimmillaan johtaa lyhytnäköiseen, taloudellista edunvalvontaa painottavaan passiiviseen suunnitteluun, jossa panostetaan vain sellaisiin kehittämistoimiin, joihin on luvassa ulkopuolista rahoitusta. Tällainen päätösvalan siirtäminen alueen ulkopuolelle sotii pahasti omaehtoiseen kehittämiseen liittyvien periaatteiden kanssa. (Valtakari 1999, 191–192.)

Petri Ruuskanen (1999, 9–12) jakaa Suo-

nessa harjoitetun maaseutupolitiikan "vanhaan" ja "uuteen". Vanha maaseutupolitiikka koostui toisen maailmansodan jälkeen mm. maatalouspolitiikasta, teollistavasta aluepolitiikasta ja hyvinvointivaltion palvelujen rakentamisesta. Uutta maaseutupolitiikkaa on synnytetty 1980-luvun lopulta lähtien. "Kilpailukyky" on globalisaation vaatimusten mukaisesti hahmotettu uuden maaseutupolitiikan avainsanaksi. Uusien linjausten myötä maatalous- ja maaseutupolitiikkojen välille on kasvanut vastakkainasettelu, jota on ollut vaikea ylittää. Maatalouspolitiikan maaseudut ovat maatalo- ja alkutuotantokeskeisiä, kun taas uuden maaseutupolitiikan maaseudut rakentuvat pääasiassa ns. uusien elinkeinojen varaan.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen kehittämisestä ja tutkimisesta

Edellä on tehty joitakin ekskursioita niihin maaseudun määrittelyä ja maaseudun kehittämistä koskeviin keskusteluihin, joita on käyty yhtäältä maaseutututkimuksessa ja toisaalta käytännön maaseutupolitiikassa. Retkien aikana lienee tullut jälleen kerran todennetuksi se, että maaseutua on mahdotonta määrittellä yksiselitteisesti ja että maaseutu on monien maaseutujen mosaiikki. Väitän kuitenkin, että maaseudun määrittäminen on myös jotakin muutakin kuin vain akateemista saivartelua. Erilaisilla määrittelyillä on erilaisia käytännön seurauksia, kun määrittelyä kirjoitellaan erilaisiin maaseudun kehittämisohjelmiin ja kun näiden ohjelmien perusteella jaetaan maaseudun sekä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen kehittämisresursseja.

Maaseutumäärittelyjen käytännön seurauksen kannalta merkittävin ratkaisu määrittelyssä on mielestäni se, pohditaanko maaseudun yhteiskunnallista rakentumista eksplisiittisesti argumentoiden vai pidetäänkö maaseutua jonkinlaisena itsestään selvänä ja jopa sopimuksenvaraisena kehittämiskohteena. Edellä esitellyt maaseudun kulttuuriset ja poststruk-

ARTIKKELIT

turalistiset tulkinnat tarjoavat monenlaisia aineksia maaseudun yhteiskunnallisen rakentumisen selvittämiseen. Käytännön maaseutupolitiikassa näytetään jumiudutun empiristis-rationalistiseen maaseututulkintaan, jossa maaseudun kehittämisresurssit viime kädessä halutaan jakaa sopimuksenvaraisesti määritellyille toiminnallis-taloudellisille tai vielä näitä suuremmillekin alueille.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta tutkittaessa on mielestäni aina välttämätöntä määritellä ja problematisoida se, mitä maaseudulla ja kaupungilla kulloinkin tarkoitetaan. Esimerkiksi, jos yksi tutkija tarkoittaa kaupungilla pääkaupunkiseutua ja maaseudulla Itä- ja Pohjois-Suomea, niin toisilla tutkijoilla maaseudun ja kaupungin raja voi kulkea esimerkiksi akselilla Oulu–Oulun läänin muut kunnat, Joensuu–Kontiolähti, tai vaikkapa kaupunkityyppi–maaseututyypin tai taaajama–haja-asutusalue-akselilla missä päin Suomea tahansa. Voidaan kai ajatella myös, että koko Suomi on Euroopan maaseutua. Jos maaseudun ja kaupungin määrittelyn problematisointi jätetään tutkimuksissa tekemättä, niin eri tutkimustulosten vertailu tulee mahdollottomaksi. Samalla eri tutkimustuloksista muodostuva kokonaiskuva jää kaoottiseksi.

Yritän Kuvassa 1 havainnollistaa sitä, kuinka erilaisen, Suomessa ja ehkäpä myös muuallakin EU:ssa, keskeisten maaseutua koskevien diskurssien vuorovaikutuksessa ja keskinäisessä kamppailussa syntyy vallitsevia tai kiistanalaisia käsityksiä maaseudusta, kaupungista ja näiden vuorovaikutuksesta. Diskurssit on ryhmitelty kuvassa kolmeksi ryppääksi.

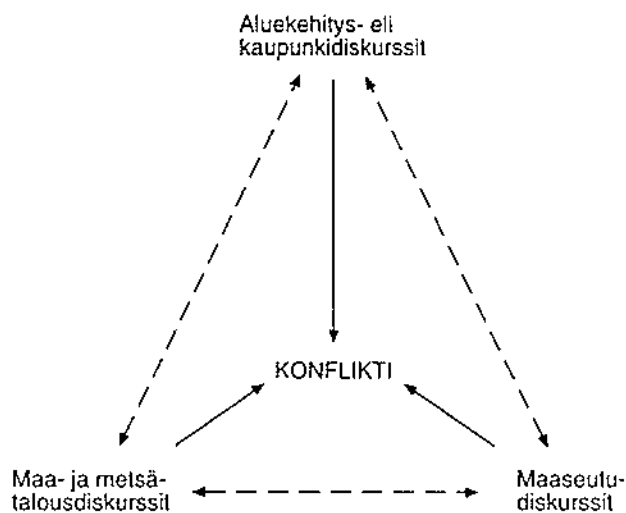
Rypäistä aluekehitysdiskurssit näyttävät tällä hetkellä olevan yhteiskunnalliselta painoarvoltaan muita vahvempia. Hegemoniset aluekehitysdiskurssit ovat tällä hetkellä kaupunkipainotteisia, joten kärjistäen voidaan puhua aluekehitys- eli kaupunkidiskursseista. Näiden diskurssien mukaan maaseudun kehitys on kaupunkivetoista. Esimerkiksi innovaatioiden katsotaan syntyvän kaupungeissa, joista ne sitten kaupungin ja maaseudun kumppanuuden ansiosta voivat levitä myös maaseu-

dulle. Suomessa tätä diskurssiryvästä edustavat esimerkiksi EU:n yhteisöaluepolitiikka ja kaupunkipolitiikka.

Maa- ja metsätalousdiskurssien ryppäällä viitataan lähinnä edellä esittelemääni, Jaap Frouwsin (1998) konstruoimaan agri-ruralistiseen diskurssiin. Suomen tapauksessa agri-ruralistinen diskurssi lähtee siitä, että maatilatalous, maatalous ja metsätalous ovat maaseudun tärkeimpiä elementtejä. Suomessa maa- ja metsätaloudiskursseja edustavat esimerkiksi maa- ja metsätalouden etujärjestöt sekä maaseutuneuvonta. Myös valtionhallinnon eri sektoreilla samoin kuin koulutuksen ja tutkimuksen sarjoilla maaseutua koskeva keskustelu on suurelta osin maa- ja metsätalospainotteista.

Kuvassa 1 esitetty *maaseutudiskurssien* ryvä yhdistää Frouwsin (1998) hyöry- ja nautintodiskurssit. Näissä maaseutu nähdään taloudellisesti hyödynnettävissä olevana kulutuksen kohteena, tai sitten maaseudulla nähdään olevan monenlaisia naturalistisia, taiteellisia, maisemaesteettisiä, virkistyskellisiä ja arkkitehtonisia arvoja, joita yhteiskunnan tulee hoitaa. Suomessa ns. uusi maaseutupolitiikka edustaa hyvin pitkälle tässä hahmotettua maaseutudiskurssien ryvästä. Koska tämä ryvä sisältää monenlaisia, ristiriitaisiakin arvotököhtiä, maaseutupoliittisten diskurssien yhteiskunnallista painoarvoa suhteessa aluekehitys- ja maa- ja metsätaloudiskursseihin on vaikea kasvattaa.

ARTIKKELIT

Kuva 1. Maaseutu (ja kaupunki) "syntyy", "tulee rakenneluksi" tai "rakentuu" hegemonisissa kamppailuissa ilmenevien konfliktien kautta.

Niin kuin hegemonisessa kamppailussa aina, eri diskurssiryhät pyrkivät sulauttamaan itseensä muita diskursseja. Esimerkiksi agrikulttuurisessa diskurssissa viritellään ajatusta monivaikutteisesta maataloudesta, jossa maaseutudiskurssien aineksia sulautetaan maatalousdiskurssiin, Aluekehitys- eli kaupunkidiskurssit ja maaseutudiskurssit puolestaan etsivät tasapainoa siinä keskustelussa, jota käydään kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksesta ja "kumppanuudesta".

Hegemonisen aluekehitysdiskurssin hengen mukaisesti maaseudun kehittämiseksi ollaan siirtymässä ns. post-ruraaliin vaiheeseen, jossa kaupungin ja maaseudun kumppanuuteen perustuvan integroidun aluepolitiikan painoarvo on kasvamassa, kun taas itsenäisten sektoripolitiikkojen ja omaehtoisen maaseutupolitiikan painoarvo on pienenevässä. Hyvää tässä kehityksessä on se, että maataloutta ja muuta maaseutua pyritään kehittämään saman kehikon sisällä. Arveluttavinta tässä kehityksessä on nähdäkseni se, että syrjäisen maaseudun tarpeet ja ongelmat tulevat todennäköisesti laiminlyödyiksi (vrt. Oksa 1995, 191).

Kuvittelen, että maaseutudiskurssien post-strukturalistisen dekonstruktion avulla voitaisiin Suomessa ja muuallakin Euroopassa vapauttaa olennaisesti enemmän positiivista "redneck"- ym. energiaa alueellisen kehityksen edistämiseksi kuin esimerkiksi oletettavasti, että kaikki hyvä syntyy alueen keskuksessa ja leviää sitten sieltä ympäröivälle alueelle (vrt. Hänninen 2000). Mutta kääntyykö post-strukturalistisen dekonstruktion "siansaksa" milloinkaan ymmärrettäväksi ja toteuttamiskelpoiseksi maaseudun kehittämispolitiikaksi?

Lähteet

- Amin, Ash (1999). An institutional perspective on regional economic development. *International Journal of Urban and Regional Research* 23: 2, 365-378.
- Bourdieu, Pierre (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bourdieu, Pierre (1991). *Language and Symbolic Power*. Harvard University Press, Cambridge MS.
- Cloke, Paul & Thrift, Nigel (1994). Introduction: refiguring the 'rural'. Teoksessa Paul Cloke & Marcus Doel & David Matless & Martin Phillips & Nigel Thrift (toim.). *Writing the Rural: Five Cultural Geographies*.

ARTIKKELIT

- 1–5. Paul Chapman Publishing Ltd, Broughton Gifford.
- Creed, Gerald W. & Ching, Barbara (1997). Introduction: recognizing rusticity – identity and the power of place. Teoksessa Barbara Ching & Gerald W. Creed (toim.), *Knowing Your Place – Rural Identity and Cultural Hierarchy*, 1–38. Routledge, USA.
- Euroopan komissio (1988). The future of rural society. *Bulletin of the European Communities, Supplement 5*. European Community – Commission. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Euroopan unionin alueiden komitea (1999). European Spatial Development Perspective. Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union. Committee on Spatial Development. Agreed at the informal council of Ministers responsible for spatial planning in Potsdam 10–11.4.1999. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Frouws, Jaap (1998). The contested redefinition of the countryside. An analysis of rural discourses in the Netherlands. *Sociologia Ruralis* 38: 1, 54–68.
- Gramsci, Antonio (1973). Selections from Prison Notebooks. Toim. & käännt. Q. Hoare & G. Nowell-Smith. Lawrence and Wishart, London.
- Gray, John (2000). The Common Agricultural Policy and the re-invention of the rural in the European Community. *Sociologia Ruralis* 40: 1, 30–52.
- Grimes, Seamus (2000). Rural areas in the information society: diminishing distance or increasing learning capacity? *Journal of Rural Studies* 16: 1, 13–21.
- Habermas, Jürgen (1974). *Theory and Practice*. Heineemann, London.
- Habermas, Jürgen (1987). *The Philosophical Discourse of Modernity: Twelve Lectures*. Polity, Cambridge.
- Haiku, Marjatta (1993). Maaseudun ja kaupungin vastakkaisuus maaseudun kehittämissuunnitelmassa. *Politiikka* 55: 4, 231–243.
- Halfacree, Keith H. (1993). Locality and social representation: space, discourse and alternative definitions of the rural. *Journal of Rural Studies* 9: 1, 23–37.
- Halfacree, Keith H. (1995). Talking about rurality: social representations of the rural as expressed by residents of six English parishes. *Journal of Rural Studies* 11: 1, 1–20.
- Hoggart, Keith (1990). Let's do away with rural. *Journal of Rural Studies* 6: 3, 245–257.
- Hänninen, Asko (2000). Maaseudusta on puhuttava luovasti. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2, 48–51.
- Jones, Owain (1995). Lay discourses of the rural: developments and implications for rural studies. *Journal of Rural Studies* 11: 1, 35–49.
- Jones, Owain & Little, Jo (2000). Rural Challenge(s): partnership and new rural governance. *Journal of Rural Studies* 16: 2, 171–183.
- Katajamäki, Hannu (1995). Mihin maaseutua tarvitaan? *Hyvinvointikatsaus* 2, 14–18.
- Keränen, Heikki & Malinen, Pentti & Aulaskari, Olli (2000). Suomen maaseututyypit. *Suomen Aluetutkimus FAR, Selvityksiä* 20.
- Lobao, Linda (1996). A sociology of the periphery versus a peripheral sociology: Rural sociology and the dimension of space. *Rural Sociology* 61: 1, 77–102.
- Lovering, John (1999). Theory led by policy: the inadequacies of the 'new regionalism' (illustrated from the case of Wales). *International Journal of Urban and Regional Research* 23: 2, 379–395.
- Maaseudun kehittämissuunnitelma (1991). Maaseudun kehittämissuunnitelma. Suomen maaseutupolitiikan tavoitteet, strategiat ja keinot 1990-luvulla. *Sisäasiainministeriö, kunta- ja aluekehitysosasto, Moniste* 10.
- Marsden, Terry (1999). Rural futures: the consumption countryside and its regulation. *Sociologia Ruralis* 39: 4, 501–520.
- Morrow, Virginia (1999). Conceptualising social capital in relation to the well-being of children and young people: a critical review. *Sociological Review* 47: 4, 744–765.
- Murdoch, Jonathan & Pratt, Andy C. (1993). Rural studies: modernism, postmodernism and the 'post-rural'. *Journal of Rural Studies* 9: 4, 411–427.
- Murdoch, Jonathan & Pratt, Andy C. (1994). Rural studies of power and the power of rural studies: a reply to Philo. *Journal of Rural Studies* 10: 1, 83–87.
- Oksa, Jukka (1995). Are leaping frogs freezing? Rural peripheries in competition. Teoksessa Heikki Eskelinen & Folke Snickars (toim.), *Competitive European Peripheries*, 183–203. Springer-Verlag, Berlin.
- Oksa, Jukka & Rannikko, Pertti (1995). Maaseudun muuttuvat merkitykset. *Hyvinvointikatsaus* 2, 2–4.
- Oksa, Jukka & Rannikko, Pertti (1996). The changing meanings of rurality challenge rural policies. *Maaseu-*

ARTIKKELIT

- dun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 3, 3–14. Finnish Journal of Rural Research and Policy. English Supplement.
- Paasi, Anssi (1995). The social construction of peripherality: the case of Finland and the Finnish-Russian border area. Teoksessa Heikki Eskelinen & Folke Snickars (toim.). *Competitive European Peripheries*, 235–258. Springer-Verlag, Berlin.
- Peck, Jamie & Tickell, Adam (1994). Too many partnerships. The future for regeneration partnerships. *Local Economy* 9, 3, 251–265.
- Phillips, Martin (1994). Habermas, rural studies and critical social theory. Teoksessa Paul Cloke & Marcus Doel & David Matless & Martin Phillips & Nigel Thrift (toim.). *Writing the Rural: Five Cultural Geographies*, 89–126. Paul Chapman Publishing Ltd, Broughton Gifford.
- Philo, Chris (1992). Neglected rural geographies: a review. *Journal of Rural Studies* 8, 2, 193–207.
- Philo, Chris (1993). Postmodern rural geography? A reply to Murdoch and Pratt. *Journal of Rural Studies* 9, 4, 429–436.
- Ploeg, Jan Douwe van der & Renting, Henk & Brunori, Gianluca & Knickel, Karlheinz & Mannion, Joe & Marsden, Terry & Roest, Kees de & Sevilla-Guzmán, Eduardo & Ventura, Flaminia (2000). Rural development: from practices and policies towards theory. *Sociologia Ruralis* 40, 4, 391–408.
- Ploeg, Jan Douwe van der & Renting, Henk (2000). Impact and potential: a comparative review of European rural development practices. *Sociologia Ruralis* 40, 4, 529–543.
- Portes, Alejandro (1998). Social capital: its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology* 24, 1–24.
- Pratt, Andy C. (1996). Discourses of rurality: loose talk or social struggle? *Journal of Rural Studies* 12, 1, 69–78.
- Putnam, Robert (1993). *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Ray, Christopher (1999a). Towards a meta-framework of endogenous development: repertoires, paths, democracy and rights. *Sociologia Ruralis* 39, 4, 521–537.
- Ray, Christopher (1999b). Endogenous development in the era of reflexive modernity. *Journal of Rural Studies* 15, 3, 257–267.
- Richardson, Tim (2000). Discourses of rurality in EU spatial policy: the European Spatial Development Perspective. *Sociologia Ruralis* 40, 1, 53–71.
- Rosenqvist, Olli (1996). Miksi ja miten maaseutua kannattaa määritellä? *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2, 71–77.
- Ruuskanen, Petri (1999). Verkostot, luottamus ja riski yhteiskunnan maaseutupolitiikka. *Oryntien-Instituutin tutkimuksia* 2.
- Shucksmith, Mark (2000). Endogenous development, social capital and social inclusion: perspectives from LEADER in the UK. *Sociologia Ruralis* 40, 2, 208–218.
- Smith, Neil (1995). Remaking scale: competition and cooperation in prenational and postnational Europe. Teoksessa Heikki Eskelinen & Folke Snickars (toim.). *Competitive European Peripheries*, 59–74. Springer-Verlag, Berlin.
- Tickell, Adam & Peck, Jamie (1995). Social regulation after Fordism: regulation theory, neo-liberalism and the global-local nexus. *Economy and Society* 24, 3, 357–386.
- Tilastokeskus (2000). Maaseudun aluerakenteen muutos 1985–1995. SVT. *Väestö 2000: 4*.
- Uusitalo, Eero (1994). Maaseutupolitiikan keinot. Elinkeinojen edistäminen maaseudun kehittäjäyhteisöissä. Kunnallistalouden kehittämissäätiö, Jyväskylä.
- Uusitalo, Eero (2000). Ihmisten maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisuusohjelma. Maaseutuneuvos, maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän pääsihteeri, kokonaisuusohjelmatyöryhmän puheenjohtaja Eero Uusitalon esitelmä Maaseutuohjelmaseminaarissa Suomen Eduskunnassa 20.9.2000. Maa- ja metsätalousministeriö, maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 16.10.2000. <http://www.mmm.fi/yt/tiedotteet/ihmisten_maaseutu_.htm>
- Valtakari, Mikko (1999). Katsaus suomalaisen maaseutupolitiikkaan. Teoksessa Mauno, Kosonen & Harry, Schulman & Mikko, Valtakari & Pentti, Viitala (toim.). *Suunnittelualueena Suomi, 166–201*. Yliopistopaino, Helsinki University Press, Helsinki.

ARTIKKELI 3:

ROSENQVIST, OLLI (2002 A).

”MAASEUDUN” JA ”KAUPUNGIN” RAKENTUMINEN
TILASTOKESKUKSEN TAAJAMAMÄÄRITTELYYN
PERUSTUVASSA ALUEKEHIKOSSA.

TERRA 114:1, 3–12.

Julkaistaan uudelleen Suomen Maantieteellisen Seuran luvalla.

”Maaseudun” ja ”kaupungin” rakentuminen Tilastokeskuksen taajamamäärittelyyn perustuvassa aluekehikossa

OLLI ROSENQVIST

Chydenius-Instituutti, Jyväskylän yliopisto

Rosenqvist, Olli (2002). "Maaseudun" ja "kaupungin" rakentuminen Tilastokeskuksen taajamamäärittelyyn perustuvassa aluekehikossa (Construction of the 'rural' and the 'urban' in Statistics Finland's localities-based regional framework). Terra 114: 1, 3–12.

Finnish rural policy aims to strengthen the interaction between rural and urban areas. To support this objective, research on the social and regional meanings and status of the countryside is needed. It is argued in this article that the basis of much of the current research, the division of regions into densely populated localities and sparsely populated areas as defined by Statistics Finland, is poorly suited for a regional measurement of commuter flows between rural and urban areas. The assessment of commuter flows between statistically defined localities and sparsely populated areas fails to give a realistic picture of the interaction between rural and urban areas in Finland.

Olli Rosenqvist, University of Jyväskylä, Chydenius Institute, P. O. Box 567, FIN-67701 Kokkola, Finland. E-mail: <olli.rosenqvist@chydenius.fi>

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen vahvistaminen on asetettu keskeiseksi Suomen maaseutupolitiikan painopistealaksi (Ihmisten... 2000: 57–58). Sen tueksi tarvitaan tutkimustietoa maaseudun yhteiskunnallisesta ja alueellisesta merkityksestä. Tähän mennessä toteutettujen tutkimusten kautta muodostunutta kokonaiskuva maaseudun asemasta voidaan luonnehtia sekavaksi (ks. esim. Rosenqvist 1996: 73–74, 2000: 16–18). Tässä artikkelissa selvitän, millainen kuva maaseudusta, kaupungista sekä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta syntyy, kun tarkastellaan taajamien ja haja-asutusalueiden välisiä työssäkäyntivirtoja Tilastokeskuksen määrittelemässä taajamapohjaisessa aluekehikossa (ks. esim. SVT 1995). Artikkelin on kirjoitettu sen rahoituksen turvin, jonka maa- ja metsätalousministeriö myönsi maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esityksestä vuonna 2001 tutkimushankkeelle ”Maaseutu ja kaupunki Suomen pikkukaupunkiseuduilla – empiirinen tutkimus maaseudun merkityksistä, asemasta ja kehittämismahdollisuuksista”.

Maaseudun ja kaupungin alueellistamisen kehittämistarpeita

Kiinnostukseni maaseudun ja kaupungin määrittelyä ja vuorovaikutusta koskeviin kysymyksiin heräsi 1990-luvun puolivälissä, kun perehdyin

Suomessa tehtyihin kuntapohjaisiin maaseututyyppitelyihin (esim. Alarinta 1993, 1994; Keränen ym. 1993; Malinen ym. 1994). Ne näyttivät pikemminkin hämärtävän kuin selkeyttävän maaseutua koskevaa ymmärrystä (ks. Rosenqvist 1996: 72–74). Minua askarrutti myös tyyppitelyjen soveltuvuus (tai soveltumattomuus) maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tutkimiseen.

Jotta maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tutkiminen olisi mahdollista ja mielekäästä, maaseudun määrittelyn tulisi perustua sellaiseen ajattelukehikoon, jossa maaseutu ja kaupunki nähdään saman toiminnallisen kokonaisuuden osina tai vastinparina tässä kokonaisuudessa. Käsitteet *maaseutu* ja *kaupunki* ovat turhia, jos oletetaan, että maaseutu voi olla olemassa ilman kaupunkia tai päinvastoin. Tulkittaessa maaseutu ja kaupunki alueellisiksi, samaan toiminnalliseen kokonaisuuteen kuuluviksi käsitteiksi alueet tulisi pystyä jakamaan maaseutu- ja kaupunkialueiksi, jotta näiden välisiä vuorovaikutuksia voitaisiin tutkia.

Kysymystä maaseudun ja kaupungin alueellistamisesta voidaan lähestyä eri mittakaavoissa. Valtakunnallisesti on mahdollista tutkia esimerkiksi pääkaupunkiseudun ja muun Suomen välistä kanssakäymistä kaupungin ja maaseudun välisenä vuorovaikutuksena. Myös käynnistysvaiheessa oleva aluekeskusohjelma tarjoaa ajankohtaisen tavan hahmottaa maaseudun ja kaupungin vuorovaiku-

tusta Suomessa (vrt. Vartiainen 1997: 91). Aluekeskuseudut on ilmeisen helppo mieltää kaupunkiseuduiksi ja aluekeskusten ulkopuolelle jääneet seudut maaseutualueiksi. Lähitulevaisuudessa on tärkeää tietää, kuinka hyvin tai huonosti sujuu aluekehityksen vetureina toimivien aluekeskuseutujen ja muiden seutujen vuorovaikutus.

Suomessa toteutetut maaseututyyppittelyt ovat mittakaavaltaan kuntatasoisia. Niiden ongelmana maaseudun ja kaupungin vuorovaikutustutkimuksen näkökulmasta on mielestäni se, ettei niistä ole löydettävissä vuorovaikutuksen osapuolia kovin helposti tai vakuuttavasti. Ongelmallista kuntapohjaisissa maaseudun määrittelyissä on myös se, että kunnan tiheään ja harvaan asuttujen osien väliset erot ja vuorovaikutus jätetään huomioon ottamatta ja arvioimatta. Se, onko mainittu vuorovaikutus maaseudun ja kaupungin välistä vaiko kaupungin tai maaseudun sisäistä, pitäisi mielestäni tutkia ja arvioida erikseen kunta- ja seutukohtaisesti.

Tutustutuani kuntapohjaisten maaseututyyppittelyjen tuloksiin päädyin pohtimaan muita vaihtoehtoja maaseutu- ja kaupunkialueiden määrittelyä (ks. Rosenqvist 1996: 74–76). Johtopäätökseni oli, että maaseudun ja kaupungin määrittelyssä on päästävä kuntien sisälle tarkastelimitakaavaa suurentamalla. Yhteinen pohjoismainen taajamamäärittely ja sen kääntöpuolena oleva haja-asutusalueäärittely vuodelta 1960 näyttivät tarjoavan riittävän suurimittakaavaisen ja kehittämiskelpoisen alueellistamiskehikon maaseudun ja kaupungin vuorovaikutustutkimukseen.

Taajamarajaukseen perustuvaa aluekehikkoa ei voi suoraan käyttää vuorovaikutustutkimuksessa siten, että taajamat samastettaisiin kaupunkeihin ja haja-asutusalueet maaseutuun: taajamia on monenlaisia. Suurimmat taajamat ovat selvästi kaupunkimaisia. Niiden lähellä voi olla paitsi keski-suuria, selvästi kaupunkimaisia taajamia, myös melkoinen joukko pieniä, asumalähiötyyppisiä taajamia. Etäällä suurimmista taajamista on monenlaisia keskisuuria taajamia, jotka usein ovat niitä ympäröivien haja-asutusalueiden keskuksia. Lisäksi etäällä suurimmista taajamista sijaitsee hyvinkin maaseutumaisia pieniä taajamia. Myös haja-asutusalueet ovat erilaisia esimerkiksi sen mukaan, kuinka kaukana lähimmästä taajamasta ne sijaitsevat. Lähellä taajaman rajaa sijaitsevat haja-asutusalueet eivät toiminnallisilta mahdollisuuksiltaan juurikaan poikkea taajamista.

Vuonna 1996 ilmaisni maaseudun ja kaupungin alueellistamista koskevan tutkimuksen kehittämistarpeet seuraavasti:

Mielestäni maaseudun ja kaupungin välistä taajamapohjaista rajanvetoa tulisi tutkia nykyistä syvällisemmin. Pitäisi kerätä laaja, mahdollisimman luokittelematon, ihmisyksilökohtainen tie-

toaineisto haja-asutusalueiden ja taajamien väestö-, elinkeino-, pendelöinti-, asiointivirta- ja loma-asutusrakenteista. Ennalta luokittelemattomasta aineistosta voitaisiin analysoida, mitkä tekijät parhaiten kuvaavat maaseudun ja kaupungin eroa. Maaseudun ja kaupungin rajan määrittelyn kriteerit johdettaisiin julkilausuttujen yhteiskuntateoreettisten ennakkokäsitysten avustuksella luokittelemattomasta aineistosta. Väkiluku ei tällöin välttämättä olisi ainoa määrittelykriteeri. (Rosenqvist 1996: 75)

Osana laajempaa tutkimusta ("Maaseutu ja kaupunki Suomen pikkukaupunkiseuduilla") sain vuonna 2001 mahdollisuuden kokeilla pohdintojeni kantavuutta käytännössä. Tutkimuksen tarkoituksena on luoda kontekstuaalinen kuva maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta vertaamalla vuorovaikutuksen rakennetta ja vuorovaikutusta ihmisten subjektiivisena toimintana konkreettisilla maantieteellisillä alueilla. Vuorovaikutuksen rakennetta selvitin vuonna 2001 analysoimalla vuoden 1995 tilastollisten taajamien ja haja-asutusalueiden välistä työssäkäyntivirtoja (tilastotutkimus). Vuorovaikutusta ihmisten subjektiivisena toimintana tutkin vuoden 2002 aikana haastattelututkimuksen keinoin. Kahdesta näkökulmasta tapahtuvan analysoinnin avulla pyrin hahmottamaan maaseudun ja kaupungin rakentumista uudella tavalla.

Tilastotutkimuksessa alkuperäisenä tarkoituksena oli osoittaa, että taajamiin ja haja-asutusalueisiin perustuva määrittely tuottaisi selkeän kuvan maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta sekä maaseudun yhteiskunnallisesta asemasta Suomessa. Tehtävä osoittautui kuitenkin vaikeammaksi kuin olin ennakoinut.

Maaseudun ja kaupungin taajamapohjainen alueellistaminen käytännössä

"Maaseutu ja kaupunki Suomen pikkukaupunkiseuduilla" -hankkeen tilastotutkimusosassa otin maaseudun ja kaupungin alueellistamisen lähtökohdaksi asutuksen. Tutkimuskohteeni, viisi suomalaista pikkukaupunkiseutua (Kajaani, Kokkola, Mikkeli, Rauma ja Rovaniemi), jaoin kunnittaisiksi haja-asutusalueiksi ja erikokoisiksi taajamiksi vuoden 1995 taajamarajauksen avulla. Olisin halunnut selvittää osa-alueiden asukkaiden sekä osa-alueiden sisällä ja välillä pendelöineiden työssäkävijöiden sosioekonomiset piirteet 1980-luvun lopulta 1990-luvun lopulle. Kesällä 2000 antamastaan lupauksesta huolimatta Tilastokeskus kuitenkin katsoi keväällä 2001, ettei se voinut luovuttaa minulle haluamaani aineistoa tietosuoja-perus-

teluihin viitaten. Minun piti etukäteen aggregoida osa-alueita, jotta niistä tulisi "riittävän" suuria tilastojen luovuttamista ajatellen.

Kireän tutkimusaikataulun velvoittamana en ryhtynyt kiistelemään Tilastokeskuksen kanssa annetuista lupauksista enkä tietosuojakysymyksistä. Suoritin vaaditun aggregoinnin pikkukaupunkiseutukunnittain siten, että seudun keskuskunnan sijainniltaan keskeisimmistä taajamista tuli yksi "alueyksikkö", seudun muista taajamista toinen ja seudun haja-asutusalueesta kolmas "alueyksikkö". Lisäksi jaoin pikkukaupunkiseutukuntien naapuriseutukunnat taajama- ja haja-asutusalueyksiköiksi, jotka liitin tutkimukseni aluekehikkoon. Edelleen etsin Tilastokeskuksen Pendeli-ohjelman vuoden 1994 tietojen avulla sellaisia tutkimusseutukuntien naapuriseutukuntia kaukaisempia suuria tai keskisuuria kaupunkiseutuja, joilla olisi työvoimavirtojen muodossa yhteyksiä tutkimuksen kohteisiin. Tämän etsinnän perusteella liitin kutakin pikkukaupunkiseutua koskevaan aluekehikkoon joukon kaukaisempia kaupunkiseutuja. Esimerkiksi Kokkolan seutukuntaa koskevassa kehikossa ovat mukana Oulun, Vaasan, Pohjoisten seinänaapurien ja Helsingin seutukunnat. Lopulta muodostin kuhunkin pikkukaupunkiseutukohtaiseen aluekehikkoon "kaatoluokan" "Muu Suomi". Täten kullakin tutkitavalla seudulla tilastollinen aluekehikko muodostuu 11–15 alueyksiköstä, jotka jakavat koko Suomen toisensa pois sulkeviin osiin. Vuodet, joilta tiedot lopulta kerättiin, olivat 1989, 1992, 1995 ja 1998. Esimerkiksi Kokkolan seudulle muodostui seuraavanlainen, vuoden 1995 taajamarajaukseen perustuva aluekehikko:

- 1) Kokkolan kaupungin taajamat (keskustaajama ja Oja) yhteensä
- 2) Kokkolan seutukunnan muut taajamat yhteensä
- 3) Kokkolan seutukunnan haja-asutusalue
- 4) Jakobstadsregionenin taajamat yhteensä
- 5) Jakobstadsregionenin haja-asutusalue
- 6) Kaustisen seutukunnan taajamat yhteensä
- 7) Kaustisen seutukunnan haja-asutusalue
- 8) Ylivieskan seutukunnan taajamat yhteensä
- 9) Ylivieskan seutukunnan haja-asutusalue
- 10) Oulun seutukunta
- 11) Vaasan seutukunta
- 12) Pohjoisten seinänaapurien seutukunta
- 13) Helsingin seutukunta
- 14) Muu Suomi

Sain siis käyttööni pikkukaupunkiseuduittain aikasarjat alueyksiköiden asukkaiden sekä alueyksiköiden sisällä ja välillä pendelöineiden työssäkävijöiden sosioekonomisista piirteistä. Tutustutuani Tilastokeskuksesta saamiini tilastoihin yllätyin havaitessani, että pendelöintivirrat taajamista haja-asutusalueille olivat suuremmat kuin virrat haja-asutusalueilta taajamiin (taulukko 1).

Taulukossa mainituiksi sijainniltaan keskeisimmiksi taajamiksi tulkituin Kajaanin seudulla Kajaanin kaikki taajamat (keskustaajaman, Kirkkoalon, Nakertajan, Paltaniemen, Kuluntalahden ja Hoikankankaan); Kokkolan seudulla Kokkolan kaikki taajamat (keskustaajaman ja Ojan); Mikkelin seudulla Mikkelin keskustaajaman, Otavan ja Visulahden; Rauman seudulla Rauman kaikki taajamat (keskustaajaman, Unajan, Vermuntilan, Kollan ja Vasaraisten) sekä Rovaniemen seudulla Rovaniemen keskustaajaman ja Saarenkylän. Saavuttamani tulos oli ristiriidassa ennako-oletukseni kanssa, joten asiaa oli ryhdyttävä selvittämään.

Yllättävän tutkimustuloksen tulkintaa

Kartografiset kokeiluni osoittivat, että Tilastokeskuksen vuoden 1995 taajamamäärittelyn ongelmat liittyvät suurelta osin työpaikkakeskittymien (kuten teollisuusalueiden) rajautumiseen. Taajamien liepeillä sijaitsevat sellaiset työpaikka-alueet, joilla ei ole asutusta, rajautuvat varsin usein taajamien ulkopuolelle. Kun Rauman keskustaajaman asukas käy töissä satama-alueella taajaman länsipuolella (vaikkapa telakalla tai selluloosatehtaalla) tai kun Kokkolan keskustaajaman asukas käy töissä tilastollisen taajaman länsipuolella sijaitsevalla Ykspihlajan teollisuusalueella (esim. Outokummun tai Kemiran tehtaalla) tai Lahdenperän teollisuusalueella (esim. veneveistämöllä), hän pendelöi taajamatilastoinnin perusteella taajamasta haja-asutusalueelle (kaupungista maaseudulle?). Vastaavasti, jos seutukunnan haja-asutusalueen asukas käy töissä mainituilla teollisuusalueilla, hän pendelöi taajamatilastoinnin perusteella haja-asutusalueen sisällä.

Kajaanin, Mikkelin ja Rovaniemen seutujen kohdalla keskeisimpien taajamien ja haja-asutusalueiden välisen nettopendelöinnin selitys ei ole niin selkeä kuin Rauman ja Kokkolan tapauksissa. Kajaanissa Kainuun prikaatin kasarmirakennukset rajautuvat Hoikankankaan tilastollisen taajaman ulkopuolelle, mikä vaikuttaa nettopendelöintiin ainakin jossain määrin. Mikkelin keskustaajaman ulkopuolelle jäävät sellaiset työpaikkakeskittymät kuin Moisio psykiatrisen sairaala, osa Karkialammen varuskunta-alueesta sekä osa lentokentän läheisyydessä sijaitsevista teollisuusalueista. Lisäksi valtakunnallisesti tunnettu Visulahden matkailukeskus rajautuu aineistossani Mikkelin keskeisimpiin taajamiin lukeutuvan Visulahden ulkopuolelle. Rovaniemen keskustan liepeiltä en ole löytänyt muuta nettopendelöinnin suuntaa selittävää tekijää kuin sen, että napapiirillä sijaitsevat Joulupukin pajakylä ja SantaPark-huvipuisto rajautuvat Saarenkylän taajaman pohjoispuolelle.

Seutukunta	Vuosi	Haja-asutus- alueelta keskei- simpiin taajamiin	Keskeisimmistä taajamista haja- asutusalueelle	Erotus
<i>District</i>	<i>Year</i>	<i>From sparsely populated area to the most central localities</i>	<i>From the most central localities to sparsely populated area</i>	<i>Difference</i>
Kajaani	1989	948	1 909	-961
	1992	871	1 510	-639
	1995	948	1 260	-312
	1998	1 129	1 578	-449
Kokkola	1989	594	2 843	-2 249
	1992	526	2 450	-1 924
	1995	498	2 378	-1 880
	1998	621	2 335	-1 714
Mikkeli	1989	1 690	2 782	-1 092
	1992	1 586	2 225	-639
	1995	1 587	2 108	-521
	1998	1 893	2 097	-204
Rauma	1989	951	2 705	-1 754
	1992	683	2 769	-2 086
	1995	761	2 655	-1 894
	1998	972	1 495	-523
Rovaniemi	1989	1 285	2 998	-1 713
	1992	914	2 309	-1 395
	1995	897	1 981	-1 084
	1998	1 054	2 497	-1 443

Taulukko 1. Päivittäiset työssäkäyntivirrat (henkilöä) sijainniltaan keskeisimpien taajamien ja haja-asutusalueiden välillä viidessä suomalaisessa pikkukaupunkiseutukunnassa vuosina 1989, 1992, 1995 ja 1998 vuoden 1995 tilastollisten taajamarajojen perusteella (Tilastokeskus, julkaisematon aineisto).

Table 1. Daily commuting flows (persons) between the most central localities and sparsely populated areas in five Finnish small-town districts in 1989, 1992, 1995, and 1998, according to the boundaries of statistical localities in 1995 (Statistics Finland, unpublished data).

Tilastokeskuksen taajamapohjaisen aineiston soveltaminen sellaisenaan maaseudun ja kaupungin välisen työssäkäyntiliikkeen tutkimiseen johtaa helposti maaseudun työpaikkojen määrän yliarviointiin. Samalla maaseudun elinkeinorakenne näyttää monipuolisemmalta kuin se todellisuudessa on. Pendelöinnin osalta päädytään virhearvioihin siitä, kuinka suuri on maaseudun ulkopuolella työssä käymisen (ulospendelöinnin) merkitys maaseudun asukkaille. Maaseudulla sijaitsevien työpaikkojen määrää ja rakenteita en uskalla aineistojeni perusteella arvioida, mutta ulospendelöintiä voin pohtia Kokkolan seutukunnan kuntien välisen pendelöintitietojen (1998) pohjalta (Tilastokeskus, julkaisematon aineisto). Yhdistämällä nämä tiedot taajamia ja haja-asutusalueita koskeviin tietoihin olen pystynyt arvioimaan Kokkolan kaupunkiin kuuluvan haja-asutusalueen osuuden aineistoni erilaisista työssäkäyntivirroista. Näin pystyn arvioimaan karkeasti niitä virheitä, joita Kokkolan seudun osalta tapahtuu käytettäessä Tilastokeskuksen taajamakehikkoa sellaisenaan kau-

pungin ja maaseudun alueellistamisen perustana. Paikallistuntemukseni perusteella arvioni lähtökohdiana on se, että tilastollisten taajamien ulkopuolelle rajautuvat kokkolalaiset Ykspihlajan ja Lahdenperän teollisuusalueet ovat pikemmin kaupunkia kuin maaseutua (taulukko 2). Taulukon perusteella väitän, että taajamarajausta kehittämällä on mahdollista saavuttaa todenmukainen kuva maaseudun ja kaupungin välisistä työssäkäyntivirroista.

Viimeaikaisessa suomalaisten maaseutututkijoiden keskustelussa on usein kierrätetty tilastotietoa, jonka mukaan vuonna 1996 Suomen maaseudulla (haja-asutusalueilla ja alle 500 asukkaan taajamissa) asuvista työllisistä 45 prosenttia kävi töissä vähintään 500 asukkaan taajamissa (esim. Palttila & Niemi 1999a: 86, 1999b: 44–45; Palttila ym. 1999: 16; Rannikko 2000; Ylönen 2000: 39). Käsitakseni mukaan tämä prosenttiluku aliarvioi ulospendelöinnin merkitystä. Jos käytettävissämme olisi maaseudun ja kaupungin vuorovaikutustutkimuksen näkökulmasta optimaalinen taajama-

Aluekehikon määrittelijä	Maalta kaupunkiin	Kaupungista maalle	Nettopendelöinti
<i>Definer of the regional framework</i>	<i>From rural to urban areas</i>	<i>From urban to rural areas</i>	<i>Net commuting</i>
Tilastokeskus	1 143 henkilöä eli 17 % maaseudun työllisistä	2 457 henkilöä eli 21 % kaupungin työllisistä	Kaupungista maalle +1 314 henkilöä
<i>Statistics Finland</i>	<i>1,143 persons, or 17% of those employed in the rural areas</i>	<i>2,457 persons, or 21% of those employed in the urban areas</i>	<i>From urban to rural areas -1,314 persons</i>
Kirjoittaja	1 709 henkilöä eli 25 % maaseudun työllisistä	201 henkilöä eli 2 % kaupungin työllisistä	Maalta kaupunkiin +1 508 henkilöä
<i>The author</i>	<i>1,709 persons, or 25% of those employed in the rural areas</i>	<i>201 persons, or 2% of those employed in the urban areas</i>	<i>From rural to urban areas +1,508 persons</i>

Kaupungilla tarkoitetaan tässä taulukossa Kokkolan keskustaajaman ja Öjan taajaman muodostamaa kokonaisuutta ja maaseudulla kaikkia seutukunnan muita taajama- ja haja-asutusalueita yhteensä.

Urban areas in this table consist of the central locality of Kokkola and the locality of Öja. Rural areas refer to the district's other localities and sparsely populated areas.

Taulukko 2. Maaseudun ja kaupungin väliset työssäkäyntivirrat Kokkolan seutukunnassa vuonna 1998: Tilastokeskuksen vuoden 1995 taajamarajaukseen perustuvat tiedot (julkaisematon aineisto) verrattuna kirjoittajan omiin arvioihin.

Table 2. Commuting flows between rural and urban areas in Kokkola district, in 1998: data based on the boundaries of localities in 1995, as defined by Statistics Finland (unpublished data), compared to the flows estimated by the author.

rajaus, luku olisi selvästi yli 50 prosenttia. Ulospendelöinnin merkitys maaseudun asukkaille on siis suurempi kuin mitä maaseutututkijat yleisesti olettavat.

Muita arveluttavia tuloksia

Tilastokeskuksen Yrjö Palttila ja Erkki Niemi (1999a: 85–92) käyttävät maaseutuindikaattoritutkimuksessaan taajamapohjaista aluekehikkoa maaseudun ja kaupungin välisen työssäkäyntiliikkuksen tarkasteluun siten, että he samastavat maaseudun haja-asutusalueeseen ja alle 500 asukkaan taajamiin. Kaupungeilla he puolestaan tarkoittavat vähintään 500 asukkaan taajamia. Tässä keihikossa on havaittavissa koko maan tasolla sama ilmiö kuin minun pikkukaupunkiseutuaineistossani: "kaupungeista" käy enemmän väkeä töissä "maaseudulla" kuin "maaseudulta" "kaupungeissa". Palttila ja Niemi (1999a: 85–92, 165) eivät kuitenkaan ole analysoineet tulosta perusteellisesti, vaan he keskittyvät johtopäätöksissään maaseudulta kaupunkiin tapahtuvaan pendelöintiin. Toisessa yhteydessä he jopa otsikoivat artikkelinsa aineistoonsa nähden kyseenalaisella tavalla: "Työ taajamassa, yö maaseudulla" (Palttila ym. 1999).

Tilastokeskuksen toiminta taajamatilastoinnin toteuttajana ja soveltajana vaikuttaa minusta arve-

luttavalta. Tilastokeskus julkaisee Palttilan ja Niemen tutkimuksen, jossa kaupunki ja maaseutu määritellään taajamapohjaisesti. Tutkimuksessa havaitaan, että kaupungeista käy enemmän väkeä töissä maaseudulla kuin maaseudulta kaupungeissa. Tilastokeskuksen olisi mielestäni pitänyt tehdä tutkimuksesta se johtopäätös, että käytetty aluekehikko soveltuu sellaisenaan huonosti maaseudun ja kaupunkien välisen työssäkäyntivirtojen tarkasteluun. Tällaista johtopäätöstä ei tietääkseni ole julkisuudessa esitetty. Tuloksesta pitäisi mielestäni tiedottaa laajasti, jotta tulevissa maaseutu- ja kaupunkitutkimuksissa voitaisiin välttää taajamapohjaisten tilastojen virheelliset käytöt.

Pendelöintitietojen lisäksi maaseutuindikaattoritutkimuksessa esitetään tietoja haja-asutusalueiden ja alle 500 asukkaan taajamien yhteenlasketuista työpaikkamääristä ja -rakenteista (Palttila & Niemi 1999a: 70–84). Taajamarajaukseen liittyvien ongelmien vuoksi näitä tietoja ei tulisi käyttää maaseudun työpaikkarakenteiden kuvaamiseen siten kuin maaseutuindikaattoritutkimuksessa on tehty.

Samansuuntaista kritiikkiä voidaan kohdistaa myös Tilastokeskuksen uuteen *asutustihentymärajaukseen* (SVT 2000). Tihentymät rajataan asutuksen perusteella niin, että monet asutustihentymien reunoilla sijaitsevat työpaikkakeskittymäalueet jäävät niiden ulkopuolelle. Toisin sanoen asutus-

tihentymärajaukseen perustuva aluekehikko soveltuu maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tutkimiseen lähes yhtä huonosti kuin taajamiin ja haja-asutusalueisiin perustuva kehikko.

Tilastokeskuksen taajamamäärittelyn heikkoudet ulottavat vaikutuksensa myös Suomen kansallisen maaseutupolitiikan alueellistamisen ja erilaistamisen välineiksi 1990-luvulla omaksuttuihin maaseututyypittelyihin (Keränen ym. 1993; Keränen ym. 2000). Sekä vuonna 1993 että vuonna 2000 määrittelyissä *maaseudun kolmijaoissa* "kaupunkien läheinen maaseutu" rajattiin nimittäin sen perusteella, kuinka suuri osa maaseudun työllisistä pendelöi yli 15 000 asukkaan taajamiin. Kun suuri määrä taajamien välittömässä läheisyydessä sijaitsevia työpaikkakeskittymäalueita rajautuu tilastollisten taajamien ulkopuolelle, samalla myös suuri osa sellaisesta työssäkäynnistä, jota mielestäni tulisi käsitellä maaseudulta kaupunkiin suuntautuvana, tilastoituu haja-asutusalueen sisäiseksi työssäkäynniksi. Näin ollen lopullisissa tyyppiteltyissä "kaupunkien läheisen maaseudun" luokkaan pääsee vähemmän kuntia kuin sinne näkemyseni mukaan kuuluisi. Maaseututyypittelyjä koskevissa kartoissa (Keränen ym. 1993: 31; Keränen ym. 2000: 44) mainittu vääristymä näkyy siten, että useimpien kaupunkien ympärillä on vain hyvin harvoja "kaupunkien läheiseksi maaseuduksi" määrittäviä kuntia.

Taajamarajauksen historiaa

Taajamapohjaisen aluekehikon kritiikitön hyväksyminen maaseudun ja kaupungin vuorovaikutustutkimuksen lähtökohdaksi tuntuu siinä määrin yllättävältä, että on syytä luoda lyhyt katsaus *taajama*-käsitteen synty- ja kehityshistoriaan.

Kalevi Rikkisen (1977: 95–96) mukaan käsite on tuotu Suomeen Ruotsista. Ruotsalaiset ottivat 1930-luvulla käyttöön *tätort*-käsitteen tarkoittamaan kaupunkimaista asutuskeskusta. Sen alaan kuuluivat paitsi suuret ja keskisuuret kaupungit myös maalaiskuntien alueille syntyneet kaupunkimaiset asutuskeskukset. Rikkinen selvitti, että *taajama*-sana on synnytetty Suomessa 24. huhtikuuta 1950, jolloin Suomen Akatemian kielilautakunta hyväksyi sen yleiseen käyttöön. Käsitteen alkuperäinen tarkoitus oli kuvata nimenomaan kaupunkimaista asutusta, mutta yleisessä kielenkäytössä nimityksellä viitataan usein kaikkiin keskittyneisiin, siis myös taajaan maatalousasutukseen.

Nykyinen tilastollinen taajamamäärittely on peräisin vuodelta 1960, jolloin Pohjoismaiden tilastopäälliköiden kokous suositteli sen käyttöönottoa vuoden 1960 väestönlaskennassa. Yhteispohjoismaisen määrittelyn pääsääntö on se, että taaja-

miksi luetaan kaikki ne rakennusryhmät, joissa on vähintään 200 asukasta ja joissa rakennusten välinen etäisyys ei yleensä ylitä 200 metriä. Rajauksen ei vaikuta alueen väentiheys eikä elinkeinorakenne (Hyppölä 1962: 36).

Tilastolliset taajamat rajattiin vuosina 1960, 1970, 1980 ja 1985 niin sanotulla ruutumenetelmällä: taajama-alue oli monikulmio, joka muodostui peruskartan neliökilometrin ruutujen neljänneksistä (SVT 1995: 7–8). Näin tuotettu taajamaraja ei ollut kovin tarkka suhteessa rakennustiheyden muotoon (esim. Hyppölä 1962: 38). Vuosina 1990 ja 1995 taajamat rajattiin paikkatieto-ohjelmistojen avulla automaattisesti siten, että taajaman rajaksi tuli rakennustiheyden muotoa noudatteleva vapaamuotoinen viiva. Lisäksi rajoihin tehtiin "manuaalikorjailua näyttöpäätteellä" (SVT 1995: 8–9).

Tilastollinen taajamamäärittely herätti tuoreeltaan runsaasti keskustelua erityisesti maantieteilijöiden piirissä. Paul Fogelberg (1963: 258) arvosteli taajamajakoa siitä, ettei se tuo esille toiminnallisia aluekokonaisuuksia. Toiminnallinen kaupunkikokonaisuus muodostuu nimittäin yleensä useammasta kuin yhdestä toisiinsa liittyvästä taajamasta. Rikkisen (1967: 55) mielestä taajamien yhdisteleminen toiminnallisiksi aluekokonaisuuksiksi oli ongelmallista. Fogelberg (1963: 258–259) oli myös sitä mieltä, että tilastollisia taajamia pitäisi nimittää "agglomeraatioiksi" ja vain "kaupunkimaisia agglomeraatioita" saisi kutsua taajamiksi. Rikkisen (1967: 55) mielestä julkaistujen tietojen pohjalta oli hyvin vaikeaa esittää kriteereitä, joiden perusteella esimerkiksi "agrariset agglomeraatiot" voitaisiin erottaa muista taajamista. Lauri Hautamäki (1966: 65) puolestaan kyseenalaisti alkutuotantovaltaisten taajamien erottamis- tarvetta arvioimalla, että ero maaseudun ja kaupungin elinkeinorakenteiden välillä oli kaventu- massa.

Maantieteilijöiden vaatimukset siitä, että elinkeinorakenne tulisi ottaa huomioon taajamia luokiteltaessa, näyttävät vähentyneen 1960-luvun jälkeen. Kun Olli Peltola (1986) teki väitöskirjaansa "Kaupungistumisprosessi Suomessa 1960- ja 1970-luvuilla taajamoitumisen valossa", hän otti oppia 1960-luvun keskusteluista ja yhdisteli taajamia suuremmiksi toiminnallisiksi kokonaisuuksiksi, mutta esimerkiksi alkutuotantovaltaisuuden perusteella hän ei karsinut taajamia pois tutkimuskohteidensa joukosta.

Taajamapohjainen maaseudun määrittely maaseutupolitiikassa

Suomessa on kautta aikojen monin tavoin vaikutettu maaseutuun esimerkiksi maatalous- ja alue-

politiikoilla, mutta Eero Uusitalon (1994: 56) mukaan varsinainen maaseutupolitiikka alkoi kehittyä maassamme vasta 1980-luvun kuluessa ja täsmentyä 1990-luvun alussa.

Maaseudun taajamapohjainen määrittely omakuttiin maaseutupolitiikkaan jo niinkin varhain kuin vuonna 1983. Tällöin valtioneuvoston kanslian asettama maaseudun kehittämistoimikunta esitti määritelmän, jonka mukaan maaseutuun kuuluvat haja-asutusalueet ja pienet, alle 500 asukkaan tilastolliset taajamat (Maaseudun... 1983: 135). Tämä määritelmä on myöhemmin toistettu niin aluepolitiikkatoimikunnan mietinnössä (1986: 24) kuin maaseudun kehittämisprojektin ja maaseutuohjelmatyöryhmien laatimissa valtakunnallisissa maaseudun kehittämisohjelmissakin (Maaseudun... 1991: 23; Toimiva... 1996: 22; Ihmistien... 2000: 16). Suhteessa siihen, kuinka pitkään maaseudun taajamapohjainen määrittely on ollut käytössä, on yllättävää, kuinka vähän sen perusteita on tutkittu tieteellisesti.

Uusia tuulia taajamarajaukseen

Viime vuosikymmenen loppupuolella monet maaseutututkijat viritelivät odotuksia siitä, että paikkatietojärjestelmien avulla voitaisiin kuvata maaseutua uudella tavalla (esim. Naukkarinen ym. 1995; Huttunen 1999; Hyyryläinen & Widbom 1999). Maaseudun ja kaupungin rajan määrittämisperusteita ruutuverkoissa on kuitenkin käytännössä pohdittu aika vähän. Maaseudun ja kaupungin alueellistamisproblematiikan näkökulmasta GIS-kehittelyt ovat jääneet kokeiluasteelle ainakin toistaiseksi.

Maaseutututkimuksen lisäksi taajaan ja harvaan asuttujen alueiden rajautumista on pohdittu ympäristöhallinnollisessa ja teknisessä yhdyskuntarakennetutkimuksessa. Lähtökohtana näissä kokeiluissa on ollut rajan määrittäminen tiheään ja harvaan rakennettujen alueiden välille. Mika Ristimäen (1999: 6) mukaan ympäristöhallinnollisesta näkökulmasta yhdyskuntarakenne "koostuu keskeisiltä osiltaan asuntojen, työpaikkojen ja palveluiden muodostamasta fyysisestä kokonaisuudesta". Asuminen on siis vain yksi yhdyskuntarakennetta määrittävistä tekijöistä.

Suomen ympäristökeskuksessa 1990-luvun loppupuolella luotu *yhdyskuntarakenteen seuranta-järjestelmä* (YKR) sisältää parannetun version Tilastokeskuksen taajamarajauksesta. Ristimäen (1999: 56) mukaan YKR:n taajamarajauksen etuja suhteessa Tilastokeskuksen rajaukseen ovat:

- 1) Taajamien reunoilla sijaitsevien, kerrosalaltaan isojen ja toiminnaltaan taajamaan liittyvien rakennus-

ten ottaminen mukaan osaksi taajamaa, vaikka suora etäisyys taajamaan ei olisikaan riittävä

- 2) Haja-asutukseen verrattavissa olevan harvan, nauhamaisen asutuksen erottaminen pois taaja-asutuksesta
- 3) Taaja-asutuksen sisällä olevien harvaan rakennettujen alueiden erottaminen pois taaja-asutuksesta.

Omien tutkimuskohteideni, Kajaanin, Kokkolan, Mikkelin, Rauman ja Rovaniemen kaupunkiseutujen osalta YKR:n mukaiset taajamarajaukset ovat nähtävissä karttoina Petri Lintusen, Mika Ristimäen ja Kari Oimosen (2000: 58–64) tutkimuksessa "Työmatkat ja työpaikkaomavaraisuus". Näyttää siltä, että YKR:n taajamarajauksen avulla voidaan välttää niitä ongelmia, joihin olen törmännyt yrittäessäni soveltaa Tilastokeskuksen taajama-aineistoa maaseudun ja kaupungin välisen työssäkäyntiliikkumisen tutkimiseen. YKR:n taajamarajauksen soveltuvuutta maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tutkimiseen on kuitenkin julkaistujen tietojen valossa vaikea arvioida. Ristimäki (1999: 56) ei mielestäni selvitä riittävän perusteellisesti, millaiseen teoriaan, järjestykseen tai muuhun sisäiseen näkemykseen (intuitioon) monimutkainen rajausmenetelmä eri vaiheissaan perustuu. Olisi kuitenkin vertailun vuoksi mielenkiintoista tietää, miten työssäkäyntitilastot käyttäytyvät YKR:n taajamakehikossa, eli kumpaan suuntaan tässä kehikossa pendelöi enemmän väkeä – maalta kaupunkiin vai kaupungista maalle?

Aimo Huhdanmäki, Timo Halme, Reijo Martamo ja Pekka Lahti (1999: 16–18) ovat kehittäneet taajamien ja haja-asutusalueiden rajaukseen *kolmiointimenetelmän*. Siinä rakennusrekisterin rakennuksista muodostetaan rakennuksia yhdistävä kolmioverkko. Kun verkko on riittävän tiheä, syntyy rakennettu alue (taajama). Uusi rajausmenetelmä kuvaa taajamarakennetta muita menetelmiä (Tilastokeskus, YKR) sirpaleisemmin. Tätä pelkästään rakennuksiin perustuvaa rajausmenetelmää voidaan tekijöiden mukaan kehittää edelleen ottamalla huomioon myös muita rakennetun ympäristön elementtejä, kuten katualueita, puistoja ja urheilukenttiä.

Tilastollis-alueellisen määrittelyn asema maaseudun ja kaupungin käsitteellistämässä

Andy Pratt (1996: 70–71) erottaa kolme näkökulmaa, joista maaseutua on määritelty: (1) empiristis-rationalistinen tulkinta, (2) kulttuurinen tulkinta ja (3) poststrukturalistinen tulkinta (ks. myös Rosenqvist 2000: 9–10).

Lähtökohdaltaan maaseudun ja kaupungin taajamapohjaista määrittelyä voidaan pitää empiristis-rationalistisena toimenpiteenä, jossa toteutetaan ja havainnollistetaan määrittelijän mielessä etukäteen oleva näkemys (intuitio) alueiden jakautumisesta maaseutu- ja kaupunkialueisiin (vrt. Halfacree 1993: 24). Oma sisäinen näkemykseni pohtiessani maaseudun ja kaupungin määrittelyä taajamapohjaisessa aluekehikossa on alun perin ollut se, että harva asutus on lähestulkoon ainoa maaseutua ja kaupunkia alueellisina yksikköinä erottava tekijä. Muiden tekijöiden, kuten elinkeinorakenteen osalta maaseudun ja kaupungin erot ovat kaventuneet. Olen kuitenkin tutkimukseni kuluessa joutunut huomaamaan, että olen näkemyksessäni tavallaan jäänyt perinteisen asutusmaantieteen vangiksi. Asumisen lisäksi nimittäin myös työpaikat ja yleiseen käyttöön varatut tilat rakentavat yhdyskuntakokonaisuutta. Nyt minusta tuntuu, että maaseutua ja kaupunkia alueellisesti rajattaessa pitäisi ottaa huomioon – J. G. Granön (1930: 89) terminologiaa käyttäkseni – kaikki maastossa havaittavat "tekemuodot". Tällöin maaseudun ja kaupungin alueellinen raja piirtyisi harvaan ja taajaan rakennettujen alueiden välille.

Yhdyskunnan fyysisen rakenteen perusteella taajamapohjainen maaseudun ja kaupungin alueellinen rajaaminen on kuitenkin mielestäni vasta ensimmäinen vaihe maaseudun ja kaupungin käsitteellistämässä. Maaseudulle ja kaupungille voidaan jatkoanalyseissa antaa erilaisia kulttuurisia sisältöjä (vrt. Prattin 1996: 70–71 esittämä maaseudun kulttuurinen tulkinta) ja selvittää esimerkiksi sitä, miten yhdyskunnan fyysisestä rakenteesta rajatut alueelliset yksiköt rakentuvat toiminnallisiksi kokonaisuuksiksi. Erilaisista kulttuurisista tulkinnoista voidaan mahdollisesti tuottaa erilaisia uusia tulkintoja myös maaseudun ja kaupungin alueellisesta rajautumisesta. Esimerkiksi tulkittaessa maaseutu kulttuurisesti mittakaavaltaan seuduulliseksi käsitteeksi voidaan päätyä pohtimaan seutukuntakeskuksen ja muun seutukunnan välistä suhdetta ikään kuin kaupungin ja maaseudun välisenä suhteena, siten kuin olen taulukossa 2 tehnyt.

Maaseudun ja kaupungin käsitteellistämisen tärkein vaihe on käsitteiden ja diskurssien eli puhetaipojen "poststrukturalistinen dekonstruktio" (vrt. Cloke & Thrift 1994: 3). Maaseutu ja kaupunki voidaan käsitellä paitsi alueelliseksi kokonaisuudeksi, myös eri ihmisryhmien tuottamiksi konstruktioiksi tai puhetaivoiksi, jotka artikuloituvat eli niveltäytyvät suhteessa toisiinsa erilaisten näkemysten välisissä kamppailuissa vallasta (ks. Rosenqvist 2000). "Poststrukturalistinen dekonstruktio" tarkoittaa tutkijan tekemää erilaisten diskurssien kielellistä uudelleenmäärittelyä siten, että puhetaipojen sisäiset ja niiden väliset olennaiset

valtasuhteet paljastuvat. Maaseudun ja kaupungin käsitteellistäjä on tällöin kiinnostunut muun muassa siitä, ketkä määrittelevät maaseutua ja kaupunkia ja miksi; siitä, kuka saa näkemyksiään läpi valtakamppailuissa ja siitä, miten eri tahot hyötyvät tietyistä maaseudun ja kaupungin määrittelemisen tavoista.

Joidenkin maaseutututkijoiden mielestä maaseudun kehittämisessä tulisi siirtyä *postruraaliin* ("maaseudun jälkeiseen") vaiheeseen, eli ryhtyä kehittämään maaseudun ja maaseutualueiden sijasta toiminnallisia alueita tai seutuja (esim. Hoggart 1990: 246; Ray 1999: 524). Itse olen toisella kannalla: mielestäni on mahdollista kehittää maaseudun ja kaupungin käsitteellistämistä siten, että nämä käsitteet soveltuvat nyky-yhteiskunnan tutkimiseen ja kehittämiseen. Alueellisessa kontekstissa maaseutu ja kaupunki on nähtävä toistensa vastinpareina. Mielestäni maaseudun samastaminen harvaan rakennetuksi alueeksi ja kaupungin samastaminen tiheään rakennetuksi alueeksi tarjoaa periaatteessa hyvän lähtökohdan suomalaisesta maaseutua ja kaupunkia koskevan käsitteellistämistyön aloittamiselle.

Taajamarajauksen kehittäminen maaseudun ja kaupungin vuorovaikutustutkimuksen näkökulmasta

Olen mielestäni edellä osoittanut, että Tilastokeskuksen taajamamäärittelyyn perustuva aluekehikko soveltuu sellaisenaan huonosti maaseudun ja kaupungin välisten työssäkäyntivirtojen alueellistamisen perustaksi. Taajamapohjainen luokitus soveltuu asumisen tarkasteluun, mutta tutkittaessa yhdyskuntaa toiminnallisena kokonaisuutena sen käyttökelpoisuus vähenee radikaalisti. Erityisesti ongelmallista on se, että suuri osa taajamien reunoilla sijaitsevista työpaikkakeskittymistä jää taajamien ulkopuolelle. Tilastollisten taajamien ja haja-asutusalueiden välisiä työssäkäyntivirtoja esittelemällä ei kyetä antamaan oikeaa kuvaa maaseudun yhteiskunnallisesta asemasta eikä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta.

Tilastokeskuksen taajamapohjaisia aineistoja on mielestäni liian pitkään käytetty maaseutututkimuksessa ilman asiaan kuuluvaa lähdekritiikkiä. On kuitenkin vaikea kuvitella tahoa, jota kiinnostaisi perustutkimuksen ja kehittämistyön tekeminen taajamarajauksen parantamiseksi maaseutu- ja kaupunkitutkimuksen näkökulmista. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutustyöryhmällekin (2000: 2) näyttää vuorovaikutuspolitiikan alueellistamis-perustaksi kelpaavan kuntapohjainen alueluokitus, jonka perustelut ovat jääneet epäselviksi ainakin minulle (ks. myös Hyyryläinen 2000: 75).

Olen edellä tulkinut maaseudun ja kaupungin alueellisen rajaamisen yhdyskunnan fyysisen rakenteen perusteella ensimmäiseksi vaiheeksi maaseudun ja kaupungin käsitteellistämässä. Alue-rajauksen tulisi olla yhtäältä mahdollisimman yleispätevä ja toisaalta maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tutkimiseen soveltuva. Rajan määrittäminen tiheään ja harvaan rakennettujen alueiden välille ei nykyisellä paikkatietojärjestelmien aikakaudella liene kovin vaikeaa. Rajaukseen olisi mielestäni löydettävä jokin yksinkertaisempi ratkaisu kuin mitä Suomen ympäristökeskuksella on tarjottavanaan (ks. Ristimäki 1999).

Kannatan Ristimäen (1999: 56) ehdotusta, jonka mukaan taajamarajausta pitäisi asutuksen osalta "tiukentaa". Nykyiset tilastolliset taajamat levittäytyvät nauhamaisina asutuskiekkoina taajamien varsinaisten keskustojen ulkopuolelle. Nämä kiekkot eivät juurikaan poikkea asuin-ympäristöltään niitä ympäröivästä haja-asutusalueista, joten maaseudun ja kaupungin vuorovaikutustutkimuksen näkökulmasta ne voitaisiin rajata taajamien ulkopuolelle. Tällaisella taajamien tiukemmalla rajaamisella asutuksen suhteen voitaisiin ehkä nykyistä paremmin päästä tutkimuksellisesti käsiksi arkipäiväiseen maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukseen. Samalla voitaisiin uudelta pohjalta jälleen kerran ryhtyä keskustelemaan siitä, onko *vastakaupungistumiseksi* kutsuttu ilmiö Suomessa kuollut ja kuopattu vaiko ehkä sittenkin elävää todellisuutta (vrt. Vartiainen 1989a, 1989b, 1997; Ylönen 2000: 17–18). Suurimpien tilastollisten taajamien reuna-alueet ovat monin paikoin asuin-alueina väljiä ja maaseutumaisia. Pidän todennäköisenä, että monet tällaisille alueille taajamien varsinaisista keskustoista muuttavat ihmiset kokevat muuttavansa kaupungista maaseudulle.

KIRJALLISUUS

- Alarinta, J. (1993). Verkostoituva työ ja tuotanto – haaste maaseudun kehittämiselle. *Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki, Sarja A* 3. 164 s.
- Alarinta, J. (1994). Kaksi kuvaa suomalaisesta maaseudusta. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 1, 88–92.
- Aluepolitiikkatoimikunnan mietintö (1986). *Komiteanmietintö* 1986: 6. 383 s.
- Cloke, P. & N. Thrift (1994). Introduction: refiguring the 'rural'. *Teoksessa* Cloke, P., M. Doel, D. Matless, M. Phillips & N. Thrift: *Writing the rural: Five cultural geographies*, 1–5. Paul Chapman, Broughton Gifford.
- Fogelberg, P. (1963). Finlands tätorter 1960. *Terra* 75, 257–268.
- Granö, J. G. (1930). *Puhdas maantiede: tutkimusesimerkeillä Suomesta ja Virosta valaistu metodologinen selvitys*. 187 s. WSOY, Porvoo.
- Halfacree, K. H. (1993). Locality and social representation: space, discourse and alternative definitions of the rural. *Journal of Rural Studies* 9: 1, 23–37.
- Hautamäki, L. (1966). Elinkeinonhaarojen sijoittuminen kaupunki- ja maaseututaajamiin sekä varsinaiselle maaseudulle. *Terra* 78, 65–71.
- Hoggart, K. (1990). Let's do away with rural. *Journal of Rural Studies* 6: 3, 245–257.
- Huhdanmäki, A., T. Halme, R. Martamo & P. Lahti (1999). Yhdyskuntarakenteen hajautumisen ja pirstoutumisen mallintaminen. *LYYL-raporttisarja* 9. 47 s.
- Huttunen, T. (1999). Paikkatiedot maaseudun alueellisen erilaistumisen kuvaajana. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 1, 42–48.
- Hyppölä, J. (1962). Alueelliset jaot vuoden 1960 väestölaskennassa. *Terra* 74, 35–41.
- Hyyryläinen, T. (2000). Vuorovaikutusdiskurssin esityksistä. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 3, 75–77.
- Hyyryläinen, T. & T. Widbom (1999). Kolme maaseutua – yksi trendi? Maaseutuluokitusten vertailua Etelä-Savossa. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 1, 49–60.
- Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille 2001–2004 (2000). *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 8. 221 s.
- Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutustyöryhmän raportti. Syksy 2000* (2000). 38 s. Gummerus, Saarijärvi.
- Keränen, H., P. Malinen & O. Aulaskari (2000). Suomen maaseututyypit. *Suomen Aluetutkimus FAR, Selvityksiä* 20. 85 s.
- Keränen, R., P. Malinen, H. Keränen & T. Heiskanen (1993). Suomen maaseututyypien alueellistaminen. *Ylä-Savon Instituutti, Tutkimusraportti* 6: 1. 67 s.
- Lintunen, P., M. Ristimäki & K. Oinonen (2000). Työmatkat ja työpaikkaomavaraisuus. *LYYL-raporttisarja* 10. 93 s.
- Maaseudun kehittämisprojekti: Maaseudun kehittämisohjelma. Suomen maaseutupolitiikan tavoitteet, strategiat ja keinot 1990-luvulla (1991). *Sisäasiainministeriö, Kunta- ja aluekehitysosasto, Moniste* 10. 396 s.
- Maaseudun kehittämis-toimikunnan mietintö II (1983). *Komiteanmietintö* 1983: 41. 184 s.
- Malinen, P., R. Keränen & H. Keränen (1994). Rural area typology in Finland – a tool for rural policy. *University of Oulu, Research Institute of Northern Finland, Research Reports* 123. 78 s.
- Naukkarinen, A., J. Rusanen & A. Colpaert (1995). Paikkatieto ja maaseutututkimuksen haasteet. *Hyvinvointikatsaus* 2, 26–35.
- Palttila, Y. & E. Niemi (1999a). Suomen maaseutu EU-kauden alussa – Maaseutuindikaattorit. *Tilastokeskus, Katsauksia* 2. 184 s.
- Palttila, Y. & E. Niemi (1999b). Indikaattorit maaseudun kehityksen ilmaisimina. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 3, 39–47.

- Palttila, Y., M. Nieminen & E. Niemi (1999). Työ taajamassa, yö maaseudulla. *Tietoaika* 11, 14–17.
- Peltola, O. (1986). Kaupungistumisprosessi Suomessa 1960- ja 1970-luvuilla taajamoitumisen valossa. *Vaasan korkeakoulun julkaisuja. Tutkimuksia* 114, *Maantiede* 29, 164 s.
- Pratt, A. C. (1996). Discourses of rurality: loose talk or social struggle? *Journal of Rural Studies* 12: 1, 69–78.
- Rannikko, P. (2000). Suomen maaseutu EU-jäsenyyden aikana. *Teoksessa* Kuusela, A. & J.-P. Pietiäinen (toim.): Suomi 5 vuotta Euroopan unionissa. Toiveita – pelkoja – tosiasioita... *Eurooppa-tiedotus, Eurooppa-tietoa* 172. <<http://www.eurooppa-tiedotus.fi/suomi/julkaisu/5vuotis/index.html>>. 17.9.2001.
- Ray, C. (1999). Towards a meta-framework of endogenous development: repertoires, paths, democracy and rights. *Sociologia Ruralis* 39: 4, 521–537.
- Rikkinen, K. (1967). Kokemuksia taajamatutkimuksesta. *Terra* 79: 2, 53–55.
- Rikkinen, K. (1977). *Suomen asutusmaantiede*. 163 s. Otava, Keuruu.
- Ristimäki, M. (1999). Yhdyskuntarakenteen seuranta-järjestelmä. Ehdotus yhdyskuntarakenteen seurannan järjestämiseksi ja kehittämiseksi. *Suomen ympäristö* 344, 73 s.
- Rosenqvist, O. (1996). Miksi ja miten maaseutua kannattaa määritellä? *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2, 71–77.
- Rosenqvist, O. (2000). Hegemoninen kamppailu maaseudusta. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 3, 8–21.
- SVT 1995 = Suomen virallinen tilasto. *Väestölaskenta* 1995. Osa 4. Taajamat 1995. 284 s. Tilastokeskus, Helsinki.
- SVT 2000 = Suomen virallinen tilasto. *Väestö* 2000: 4. Maaseudun aluerakenteen muutos 1985–1995. 107 s. Tilastokeskus, Vantaa.
- Toimiva maaseutu -maaseutuohjelma. Maa- ja metsätalousministeriön asettaman työryhmän ehdotukset ja perustelut (1996). *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 1, 158 s.
- Uusitalo, E. (1994). *Maaseutupolitiikan keinot. Elinkeinojen edistäminen maaseudun kehittäjäyhteisöissä*. 269 s. Kunnallisalan kehittämissäätiö, Jyväskylä.
- Vartiainen, P. (1989a). The end of drastic depopulation in rural Finland: evidence of counterurbanisation? *Journal of Rural Studies* 5: 2, 123–136.
- Vartiainen, P. (1989b). Counterurbanisation: a challenge for socio-theoretical geography. *Journal of Rural Studies* 5: 3, 217–225.
- Vartiainen, P. (1997). Maaseutuyhteiskunnasta monikasvoiseen kaupungistumiseen. *Teoksessa: Suomi 80. Kuokasta kännykkään*, 85–96. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Ylönen, A. (2000). *Kaupunki ja maaseutu tietoyhteiskunnassa*. 97 s. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampere.

ARTIKKELI 4:

ROSENQVIST, OLLI (2002 B).

ALUEKESKUSPOLITIIKKA JA MUUT YHDENTÄVÄN
MAASEUTUPOLITIIKAN ESTEET SUOMESSA.

TERRA 114:2, 59–67.

Julkaistaan uudelleen Suomen Maantieteellisen Seuran luvalla.

Aluekeskuspolitiikka ja muut yhdentävän maaseutupolitiikan esteet Suomessa

OLLI ROSENQVIST

Chydenius-instituutti, Jyväskylän yliopisto

Rosenqvist, Olli (2002). Aluekeskuspolitiikka ja muut yhdentävän maaseutupolitiikan esteet Suomessa (Regional centre development policy and the other obstacles to an integrated rural policy in Finland). Terra 114: 2, 59–67.

An integrated – multisectoral and multilevel – rural policy has become an important rhetorical element in the Finnish and the European discussions on the development of the countryside. The implementation of an integrated rural policy is hindered by the division of the discussion into three contradicting discourses: (1) regional or urban development discourses, (2) agricultural and forest-sector discourses, and (3) rural discourses. The obstacles to an integrated rural policy that lie behind these discourses are examined in this article from the perspective of rural development. The focus is on the discourse regarding regional or urban development.

Olli Rosenqvist, University of Jyväskylä, Chydenius Institute, P. O. Box 567, FIN-67701 Kokkola, Finland. E-mail: <olli.rosenqvist@chydenius.fi>

Suomalaisessa maaseutua koskevassa keskustelussa korostetaan yhdentävää maaseutupolitiikkaa Euroopan unionissa harjoitettavan retoriikan mukaisesti (Ihmisten... 2000: 37–40). Maaseutupolitiikan tulisi perustua paitsi paikalliseen ja alueelliseen, sektorirajat ylittävään omaehtoisuuteen ja kumppanuuteen, myös monitasoisuuteen eli sektorirajat ylittävään kumppanuuteen kaikilla aluetasolla ja niiden välillä. Maaseutupolitiikassa kaikki horisontaalisen ja vertikaalisen kehittämisen tasot ja keinot pyritään ottamaan käyttöön (ks. Uusitalo 1998: 32–33).

Yhdentävän maaseutupolitiikan toteuttamista haittaa se, että maaseutua koskeva keskustelu jakautuu Suomessa (ja useimmissa muissakin Euroopan maissa) kolmeksi, vaikeasti yhteen sovittavaksi diskurssityypiksi (ks. Rosenqvist 2000: 18–19). Aluekeskusten kehittämiseen perustuva aluepolitiikka edustaa sellaista *aluekehitys- eli kaupunkidiskurssia*, jonka mukaan maaseudun kehitys on kaupunkivetoista. *Maa- ja metsätaloudiskurssit* lähtevät siitä, että maaseudun tulevaisuus rakennetaan maa- ja metsätalouden varaan. *Maaseutudiskurssit* puolestaan näkevät maaseudun monin tavoin ja enenevässä määrin hyödynnettävissä olevana alueena.

Ymmärrän yhdentävän maaseutupolitiikan sel-laiseksi maaseudun kokonaisvaltaiseksi kehittämiseksi, jonka päämääränä on yhdentää tai lähentää

toisiinsa *kaikkia* maaseudun kehitykseen vaikuttavia diskursseja ja toimintakäytäntöjä maaseudun etua hyödyttävällä tavalla (ks. Rosenqvist 2000: 19). Käsitykseni eroaa siis esimerkiksi siitä tulkinnasta, jonka Torsti Hyyryläinen ja Pertti Rannikko (2000: 13–21) ovat esittäneet toimittamassaan teoksessa *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka*. Heidän tulkintansa johtaa mielestäni siihen epätarkoituksenmukaiseen johtopäätökseen, että yhdentävää maaseutupolitiikkaa voidaan harjoittaa erillään maatalous- ja kaupunkipolitiikoista. Kutsuisin Hyyryläisen ja Rannikon ”paradigmaa” mieluummin eriyttäväksi kuin yhdentäväksi.

Selvitän tässä artikkelissa niitä aluekehitys- eli kaupunkidiskurssien, maa- ja metsätaloudiskurssien sekä itse maaseutudiskurssien ominaispiirteitä, jotka mielestäni haittaavat yhdentävän maaseutupolitiikan toteutumista Suomessa. Tarkastelun painopiste on aluekehitys- eli kaupunkidiskurssissa, joilla näyttää olevan enemmän vaikutusvaltaa maamme tulevaisuudesta käytävässä keskustelussa kuin kahdella muulla diskurssityypillä. Artikkelini on kirjoitettu sen rahoituksen turvin, jonka maa- ja metsätalousministeriö myönsi maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esityksestä vuonna 2001 tutkimushankkeelle ”Maaseutu ja kaupunki Suomen pikkukaupunkiseuduilla – empiirinen tutkimus maaseudun merkityksistä, asemasta ja kehittämismahdollisuuksista”.

Aluekeskusohjelma ja maaseutu

Suomen hallitus käynnisti marraskuussa 2000 vuoden 2006 loppuun saakka kestävä *aluekeskusten kehittämissuunnitelman*, jonka tavoitteena on kaikki maakunnat kattavan aluekeskusten verkoston kehittäminen (Aluekeskusten... 2000: 1). Ohjelman lähtökohdina ovat toiminnalliset kaupunkiseudut. Aluekeskuksilla tarkoitetaan sellaisia kaupunkiseutujen keskuskuntia laajempia "luonnollisia" toiminnallisia työmarkkina-, palvelujen haku- ja kuntien yhteistyöalueita, jotka säteilevät myönteisiä kasvuvaihtuoksia myös ulkopuolelle. Sisäasiainministeriön mukaan aluekeskusten verkoston varaan voidaan pitkällä aikavälillä kehittää koko maahan tasapainoinen ja tavoitteellinen aluerakenne (Aluekeskusten... 2000: 1). Tarkoituksena onkin jatkossa suunnata lisää aluepolitiikan voimavaroja aluekeskusverkoston vahvistamiseen. Ohjelma nähdään vaihtoehtona maailmanlaajuiselle keskittymisen "megatrendille" siten, että Suomeen voitaisiin harvojen kasvukeskusten (kuten Helsingin, Tampereen, Turun ja Oulun seudut) sijasta kehittää elinvoimainen, 30–40 kaupunkiseudusta muodostuva kaupunkiverkosto (Laiho 2001: 87–90).

Joulukuussa 2001 aluekeskusohjelmaan oli nimetty 34 aluetta sisäasiainministeriön asettaman asiantuntijaraadin ehdotusten mukaisesti ja valtioneuvoston päätöksellä (Ehdotus aluekeskusohjelmaan... 2001; Ehdotus täydennettyjen...2001; Yhdeksän... 2001). Alun perin ohjelmaan jätettiin 42 hakemusta, joiden kohteena oli 41 aluetta. Hakemukset arvioitiin kahden kriteerin perusteella. Ensinnäkin selvitettiin, kuinka hyvin esitetyt alueet vastasivat sentyypisiä toiminnallisia alueita, joita aluekeskusohjelmalla haettiin. Toiseksi arvioitiin ehdotusten sisältöä ja niiden toteuttamiseksi esitettyjä toimintamalleja (Ehdotus aluekeskusohjelmaan... 2001: 5). Ulla-Maija Laihon (2001: 90) mukaan aluekeskusohjelman valmistelussa korostettiin kuitenkin sisällöllisten kriteerien sijasta seudullista yhteistyötä, eri osapuolten sitoutumista, valmiutta seudullisten päätöksentekomenettelyjen kehittämiseen sekä eri toimijoiden kumpuuta ja osallisuutta. Alueiden toiminnallisuuden, nykyisen aseman ja tilanteen arvioinnissa käytettiin hyväksi Janne Antikaisen (2001a) kaupunkiverkkotutkimusta (Ehdotus aluekeskusohjelmaan... 2001: 5).

Aluekeskusohjelmaan hyväksytyistä 34 alueesta 31 kuuluu ainakin keskeisimmiltä osiltaan Antikaisen (2001a) määrittelemään kaupunkiverkkoon. Hylätyistä alueista puolestaan kaksi kuuluu ja viisi ei kuulu Antikaisen verkkoon. Näyttää siltä, että etukäteen määritellyllä kaupunkiverkolla on ollut suuri vaikutus aluekeskusalueiden valikoitumiseen.

Valtioneuvoston mukaan "aluekeskusten kehittämissuunnitelman" tavoitteena on myös edistää muiden keskusten ja ympäröivän maaseudun kehitystä" (Valtioneuvoston päätös... 2000). Se, viitataan päätöksessä mainituilla "muilla keskuksilla ja ympäröivällä maaseudulla" aluekeskusalueiden sisäisiin vai ulkoisiin alueisiin, ei selviä päätöksen kielellisestä muotoilusta. Ohjelma näyttää tarjoavan mahdollisuuksia lähinnä kaupunkien läheiselle maaseudulle – maaseudun ydinalueiden ja syrjäseutujen integrointi aluekeskusohjelmaan jää vähintäänkin epäselväksi.

Aluekeskusohjelma aluepolitiikan ytimessä

Aluekeskusohjelman voidaan sanoa olevan parhaillaan uudelleen linjattavan aluepolitiikan ytimessä. Näyttää jopa siltä, että aluepolitiikka on siirtymässä aluekeskus- ja kaupunkipolitiikkojen hallintaan. Valtioneuvosto on asettanut aluepolitiikan tavoitteeksi kilpailukykyisen aluerakenteen kehittämisen koko maahan (Valtioneuvoston päätös... 2000). Sisäasiainministeriön asettama aluekehityslain (1135/93) uudistamista valmistellut ALUS-lakityöryhmä määritteli kilpailukykyisen aluerakenteen sellaiseksi, jossa kaupunkiseuduilla ja aluekeskuksilla on veturin rooli ja suurimmilla kaupunkiseuduilla (Helsinki, Tampere, Turku, Oulu ja Jyväskylä) vielä seutuyhteistyötä laajempi erityisvastuu väestön hyvinvoinnin takaamisesta (Alueiden... 2002: 21–23). Vaikka työryhmä piti tasapainoisen alueellisen kehityksen tavoitetta epärealistisena, se linjasi kuitenkin maan kaikkien osien kehittymisen ja eri alueiden kilpailukykyyn turvaamisen suomalaisen aluepolitiikan suurimmiksi haasteiksi (Alueiden... 2002: 20, 44).

Vallitsevassa aluepolitiikassa ajattelussa keskuksia pidetään kilpailukykyisempinä ja taloudellisesti tehokkaampina kuin haja-asutusalueita (ks. Pietarinen 2002: 3). ALUS-lakityöryhmän mukaan uudet työpaikat syntyvät jatkossa nopean kasvun aloille ja suuriin keskuksiin. Tämän keskittymiskehityksen arvioidaan lisäävän talouden tehokkuutta, joten rakennemuutosta ei ole syytä hidastaa erityisin toimenpitein (Alueiden... 2002: 44–45).

Valtioneuvoston vision mukaan yritykset menestyvät Suomessa vuonna 2015 parhaiten kilpailukykyisillä alueilla, joilta löytyy osaavaa työvoimaa, innovatiivisuutta ja keskittymisen tuomia etuja ja joilla on edullinen sijainti. Vision mukaan Suomen alueellinen erilaistuminen on voimistunut niin, että maahan on muodostunut pääkaupunkiseudun lisäksi alueellisia kasvukeskuksia (kuten Turku, Tampere ja Oulu) sekä noin kolme-

kymmentä toimivaa, mutta hyvin eri kokoista ja eri tavoin erikoistunutta kaupunkiseutua. Maatalousvaltaisten ja yksipuolisten teollisuuspaikkakuntien väestö- ja osaamispotentiaali on heikentynyt nuoren ja koulutetun väestön muutettua muualle. Maaseutualueilla nähdään kuitenkin olevan menestymisen mahdollisuuksia elinkeinon kehittämisen saralla, jos ne vain ryhtyvät yhteistyöhön muiden alueiden kanssa (Tasapainoisen... 2001: 10–11, 15).

Valtioneuvosto arvioi maaseudun tulevaisuuden vahvuuksiksi puhtaan luonnon, pienyrityäjyyden ja ihmisten monitoimisuuden ja -taitoisuuden (Tasapainoisen... 2001: 18). ALUS-lakityöryhmä puolestaan linjasi, että maaseudun elinvoimaisuuteen on panostettava, mutta mitään merkittävää roolia se ei pystynyt maaseudulle osoittamaan kilpailukykyisen aluerakenteen kehittämisessä (Alueiden... 2002: 22). Maaseutupoliittisissa linjauksissaan valtioneuvosto on asettanut tavoitteeksi sellaisen maaseudun kehittämisen, jolla on "vahva rooli yhteiskunnallisessa työnjaossa" (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2001: 2). Kuitenkin ainoa periaatepäätöksestä löydettävissä oleva, yhteiskunnallisesti (suhteellisen) merkittävä rooli maaseudulle on asuinpaikkana toimiminen. Suomen aluepolitiikan uusimmat linjaukset sisältävätkin mielestäni maaseudun vähättelyä taloudellisen toiminnan sijaintipaikkana. Veijo Kavoniuksen (2002: 1) mukaan Suomen aluepolitiikan uudelleen muotoilua pidetään laajasti "jännittävänä pyrkimyksenä synnyttää uusia muotoja ja uutta sisältöä aluepolitiikkaan".

Seutuistumismalli suomalaisen alue- ja kaupunkipolitiikan perustana

Aluekeskusten kehittämiseen perustuvan aluepolitiikan taustalla on Suomessa 1980-luvun lopulla käynnistynyt keskustelu *seutuistumisesta*. Hannu Katajamäki (Katajamäki & Vartiainen 1993: 122) on osuvasti nimennyt seutuistumisen suomalaisiksi pääideologioiksi Perttu Vartiaisen, joten seuraavaksi luon katsauksen Vartiaisen ja hänen oppilaansa Janne Antikaisen seutuistumista koskevaan tuotantoon. Väitöskirjassaan Vartiainen (1984: 407–408) päätyi – "maantieteen teoreettisen tutkimusesineen hahmoa" etsiessään – pitämään "habitaattia" eli ihmisen asuin- tai olinpaikkaa maantieteen käsitteellisenä perusyksikkönä. Yhdyskuntaa, joka viittaa paitsi ihmiseen ja asuamiseen (tai olemiseen) sinällään myös koko paikalliseen infrastruktuuriin ja eri asuin- ja olinpaikkoja yhdistävään kommunikaatioverkostoon, hän piti "habitaatin perussoluna". Myöhemmin Vartiainen (1992: 93) on tulkinut väitöskirjansa joh-

topäätöksen niin, että yhdyskunta on keskeinen maantieteen käsitteellinen perusjäsenitys.

Väitöskirjansa jälkeen Vartiainen on määrätteisesti käsitteellistänyt teoreettista lähestymistapaansa konkreettisen yhdyskuntatutkimuksen suuntaan siten, että kaupunkiseudut ovat nousseet yhdyskuntatutkimuksen ytimeen. Suomessa 1970-luvun puolivälistä aina 1990-luvun alkuun kestänyttä yhdyskuntarakenteen kehityssuuntaa Vartiainen (1991: 76; 1997: 89) on nimittänyt *seutuistumiseksi*, jolla hän tarkoittaa yhtäältä toimintojen valtakunnallista (haja)keskittymistä ja toisaalta paikallista, seutujen sisäistä hajautumista. Viime vuosikymmenen jälkimmäisellä puoliskolla seutuistumisen suuntainen kehitys on Vartiaisen (1997: 93) mukaan alkanut purkautua siten, että menestyvien kaupunkiseutujen joukko on entistä harvahuikuisempi ja että paikallinen hajautumiskehitys on laman myötä taittunut. Huolimatta näkökannastaan, jonka mukaan myöhäismoderni yhteiskunta määrittyy "pikemminkin alueiden välisinä ja yhä useammin maailmanlaajuisina virtoina kuin kansallisvaltion, maakunnan tai kunnan kaltaisina suljettuina territorioina", hän (2001: 73; 1999: 16) pitää vielä nykyäänkin seutua aluekehitysdynamiikan kannalta relevanttina, paikallista ja ylipaikallista näkökulmaa sitovana perustarcastelutasona.

Maaseudun vähättely seutuistumismallissa

Maaseudun ja maaseutututkimuksen kannalta Vartiaisen lähestymistapa yhdyskuntarakenteen tutkimiseen on ongelmallinen, koska maaseutu tulee siinä vähätellyksi ja jopa "unohdetuksi" (Vartiainen 1989a: 124, 131, 135; 1989b: 222; 1989d: 47; 1990a: 22; 1990b: 15, 17; 1997: 89, 91; ks. myös Antikainen 2001b: 91). Vartiaisen (1997: 89) mielestä perinteisen, kaupungin ja maaseudun välisen jaon murtuminen on ollut hallitseva suomalaisen aluekehityksen suunta 1970-luvun puolivälistä aina 1990-luvulle saakka. Keskusseudut muodostavat nyt yhdyskuntajärjestelmän "kivijalan" (Vartiainen 1990a: 22). Näiden seutujen ulkopuolelle jää "syvä" tai "aito" maaseutu, jota leimaa jatkuvasti "periferisoitumisen" suuntainen kehitys (Vartiainen 1990a: 21; 1990b: 15). Vartiaisen (1989a: 131) mukaan varsinkin syrjäisimmillä alueilla väestö koostuu suuressa määrin paikkaan sidotuista, vanhoista ja sosiaalisesti syrjäytyneistä (työttömistä ja pysyvästi työkyvyttömistä) ihmisistä. Hänen mielestään kaupungin ja maaseudun välisen jakolinjan sijasta yhdyskuntajärjestelmämme perusjaoksi on noussut kaupunkiseutujen ja niiden ulkopuolisen maaseudun välinen ero (Vartiainen 1997: 91).

Maaseudun suhteen Vartiaisen (1989a: 135;

1989b: 222) yhteiskuntateoreettinen lähtökohta on se, että maaseutumaisuus saa "perustavanlaatuisen" merkityksensä alkutuotannon ja "areaalisten" elinkeinojen kautta. "Nodaalisuuden" vahvistuessa "areaalisuus" (ja maaseutumaisuus ylipäätään) näyttäytyy Vartiaiselle (1990a: 21) menneen maailman yhdyskuntajärjestelmän "resessiivisenä rakenteistumisperiaatteena". Maaseudun kehitystä määräävät enenevässä määrin sen yhteydet seudullisiin keskuksiin (Vartiainen 1990a: 22). Vaikka hän ehkä mieluiten poistaisi "kaupungin" ja "maaseudun" käytöstä dikotomisina ja kaotettina käsitteinä, hän kuitenkin toteaa käsiteparin elävän "kulttuurisesti eri yhteiskuntamuotojen perimää uusintavissa ajatusmuodoissa" (Vartiainen 1989c: 28; 1990a: 22; 1997: 89). Suomessa erityisesti talonpoikien ja myös "korpikommunistien" sekä muiden maaseutuun kiinnittyneiden työväenluokan edustajien jälkeläiset saattavat edustaa tällaista romanttista, kaupungistumista vastustavaa näkökantaa (vrt. Vartiainen 1989b: 223; Pertti Rannikko Kahilan 2001: 9 mukaan). Jälkimmäisestä näkökulmasta "maaseutumaisuuden merkityksperusta on primaarisesti maaseutumaisessa asuinympäristössä; yhteiskuntateoreettisesti se jäsentyy siis pikemmin asumisen ja ympäristön kuin areaalisen tuotantomuodon kautta" (Vartiainen 1990a: 23–24).

Antikainen (2001b: 91) näkee kaupungin ja maaseudun kulttuurisen eriarvoisuuden ja erityisesti kaupunkiseutujen menestyksen (ja implisiittisesti maaseudun näivettymisen) ikään kuin kapitalistisena luonnonlakina:

"Uuden spatiaalisen työnjaon" myötä muuttoliike valikoituu vastaamaan täsmällisemmin alueiden työvoimatarpeisiin. Keskuksiin kasautuvat tietointensiiviset toiminnot, jolloin muuttajienkin "kärkeinä" toimivat korkeakoulutetut osaajat. Keskusaluepakoiset työvoimaintensiiviset rutinitoiminnot puolestaan houkuttelevat vähemmän koulutettua työvoimaa. Uusi spatiaalinen työnjako rakentaa uudestaan kansallisia ja ylikansallisia vuorovaikutussuhteita, jolloin muuttoliikkeen rakenteet kuvastavat spatiaalista työnjakoa yhä suuremmin.

Vartiaisen kokeilut

Vartiaisen ajattelulla on ollut mielestäni yllättävän suuri vaikutus aluekeskusten kehittämiseen perustuvan aluepolitiikan muotoutumiseen Suomessa. Vuonna 1990 Vartiainen (1990b: 9) esitteli "eksploratiivisen hahmotelmansa" Suomen alue- ja yhdyskuntarakenteesta: hän rajasi Suomen kuntakartalta Helsingin, Lahden, Tampereen ja Turun yhdistävän *metropolialueen* ja noin 60 muualla Suomessa sijaitsevaa kaupunkiseutua. Jos aja-

tellaan, että metropolialueella on noin 15 kaupunkiseutua, niin hahmotelma koostuu yhteensä noin 75 kaupunkiseudusta. Katajamäki (Katajamäki & Vartiainen 1993: 122) kritisoi Vartiaisen rajausta arvioimalla, että "Pertun yhdyskuntatyypittelyn uudessa käsitteellisessä heuristiikassa pendelöintietäisyyden ulkopuolinen alue, varsinaisen maaseutu näivetty tuhoon tuomitukseksi jakojäännökseksi". Katajamäelle suunnatussa vastineessaan Vartiainen (Katajamäki & Vartiainen 1993: 125) ilmoitti, että hänen muotoilunsa maaseudusta jakojäännöksenä ei ollut mikään kehityspoliittinen viesti, vaan pelkästään seuraus käytössä olleesta "käsittehorisontista". Vartiaisen myöhemmistä töistä on kuitenkin luettavissa, ettei hän näe maaseudulla eikä pienillä asutuskeskuksillakaan olevan mitään merkittävää roolia tulevassa aluekehityksessä. Täten Vartiainen on itse asiassa tullut harjoittaneeksi merkittävää kaupunkipoliittista *aluekehityspuhuntaa*.

Vuonna 1995 Vartiainen esitteli "Suomen oloihin soveltuvan ja myös eurooppalaiset vaatimukset täyttävän kaupunkiverkon kuvausjärjestelmän". Järjestelmässä on mukana 36 kooltaan ja "merkitykseltään" Suomen vahvinta kaupunkiseutua, joten merkittävien kaupunkiseutujen määrä putosi vuoden 1990 hahmotelmaan (Vartiainen 1990b: 9) verrattuna yli puolella. Raportissaan hän toteaa, että kuvausjärjestelmä on tehty koemielellä, ei suinkaan jonain suomalaisen kaupunkiverkon yleisenä mallina (Vartiainen 1995: 59). Alan kansainvälistä kirjallisuutta tutkittuaan ja tehtyjen kokeilujen perusteella hän päätyi seuraaventyypiseen kaupunkimaisuuden määritelmään: seutu on kaupunkiseutu, jos seudun osuus koko maasta on vähintään yksi prosentti (tiettyjen kaupunkimaisuutta kuvaavien muuttujien suhteen) (Vartiainen 1995: 21). Esimerkiksi väestön määrän suhteen tämä merkitsee kaupunkiseudun noin 50 000 asukkaan vähimmäiskokokriteeriä. Prosenttirajan lisäksi Vartiaisella oli käytössään kaksi laadullista kaupunkimaisuuden määrittämissuhteita. Rajaus mahdollistaa kyllä kansainvälisen vertailun, mutta Euroopan maaseutumaisimmaksi luonnehditun (Uusitalo 1998: 125) maan yhdyskuntarakenteen kuvaamiseen se soveltuu huonosti. Yhden prosentin rajauskriteeri ei nähdäkseni perustu mihinkään yhteiskuntateoriaan, eikä se vaikuta tarkoituksenmukaiselta suomalaista empiiriä kaan ajatellen.

Kaupunkipoliitiikan kaupunkiseudut

Vartiaisen kuvausjärjestelmä otettiin nopeasti käyttöön Suomeen 1990-luvun puolivälissä synnytettyssä nykymuotoisessa *kaupunkipoliitiikassa*.

Kaupunkien kehittämistyöryhmän loppuraportissa esitetty jako 37 kaupunkiseutuun perustui Vartiainen (1995) tutkimukseen (Kaupungit... 1996: 56). Suomalaisen kaupunkipolitiikan kohdealueet ovat alusta lähtien muodostuneet noin 37 kaupunkiseudusta, joilla asuu noin 80 prosenttia Suomen väestöstä. Kaupunkiverkon ulkopuolella eli Katajamäen (Katajamäki & Vartiainen 1993: 122) sanoin "tuhoon tuomitulla" maaseudulla asuu puolestaan yli miljoona ihmistä!

Viime vuosikymmenen lopulla Vartiainen ja Antikainen (1998) esittelivät suomalaisen kaupunkipolitiikan tarpeista lähtevän kaupunkiverkon kuvauksen, jonka Antikainen (2001a) vielä pari vuotta myöhemmin päivitti. Kaupunkipolitiikan tavoitteiden mukaisesti etuoikeutettujen, "keskeisten" (Vartiainen & Antikainen 1998: 15) tai "toiminnallisesti merkittävien" (Antikainen 2001a: 12) kaupunkiseutujen "klubiin" (Antikainen 2001a: 10) pääsi vuoden 1998 kuvauksessa 35 seutua ja vuoden 2001 kuvauksessa 37 seutua. Menetelmällisiltä perusratkaisuiltaan vuosien 1998 ja 2001 kaupunkiverkon kuvaukset ovat samanlaisia kuin Vartiainen (1995) aiempi kokeilu, eli kaupunkiseutujen määrityksissä käytettiin edelleen huonosti perustelua yhden prosentin rajauskriteeriä.

Kaupunkipolitiikka, aluekeskuspolitiikka ja aluepolitiikka ovat siis Suomessa hyvin tiukasti toisiinsa sidottuja. Aluekeskuspolitiikka muodostaa aluepolitiikan ytimen ja aluekeskusohjelma-alueet on valittu lähinnä kaupunkipoliittisin perustein. Näyttää siltä, että Vartiainen 1990-luvun puolivälissä tekemät "eksploraatiiviset kokeilut" on sellaisinaan omaksuttu käytännön aluekehitystyön perustaksi. Aluekeskusohjelmaehdotusten laadinnan yhteydessä seutujen välisiä koalitioita sovittiin siinä määrin, että ohjelmaan kuuluvat alueet ovat usein maantieteellisesti laajempia kuin kaupunkiverkkotutkimusten mukaiset kaupunkiseudut. Jos lasketaan yhteen aluekeskusohjelma-alueiden ja ohjelmaan kuulumattomien Uudenmaan seutukuntien väkiluvut, niin yhteenlasketulla alueella asuu arviolta 90 prosenttia Suomen väestöstä. Sen ulkopuolella – toiminnallisesti merkityksettömillä (?) alueilla – asuu kuitenkin vielä noin puoli miljoonaa suomalaista. Aikanaan olisi mielestäni ollut alue- ja kaupunkipoliittisesti viisasta asettaa kaupunkiseudun rajauskriteeriksi jokin alhaisempi osuus kuin käytetty yksi prosentti. Tällöin maamme kaikki alueet ja koko väestö olisi ainakin retorisesti saatu alue- ja kaupunkipolitiikan piiriin.

Vartiainen on antanut Hannu Taavitsaiselle (2000: 127) haastattelulausunnon kaupunki- ja maaseutupolitiikan yhteen sovittamisesta. Lausunnon mukaan politiikat tulisi Suomessa nivota yhteen nykyistä tehokkaammin siten, että kaupunki-

seutujen ulkopuolisten maaseudun keskusten vahvistaminen otettaisiin tulevan maaseutupolitiikan pääsisällöksi. Omasta mielestäni tämä olisi kuitenkin lähinnä laiminlyötyjen töiden siirtämistä kaupunkien kehittäjiltä maaseudun kehittäjien vastuulle. Tässä visiossa maaseutupolitiikalle jäisi pelkäättään kaupunkipolitiikan puutteiden paikkaajan tehtävä. Euroopan maaseutumaisimmassa maassa tällainen työnjako ei liene kaikkein järkevin eikä tehokkain.

Sektorinäkökulma maa- ja metsätaloudiskurssien ongelmana

Suomalaisissa maataloudiskurssissa tukeudutaan voimakkaasti Euroopan unionin yhteiseen maatalouspolitiikkaan (CAP:iin) ja sen kehittämiseen. Vuoteen 2010 ulottuvan Suomen maatalouden strategian (Maatalouden... 2001) mukaan maatalouspolitiikkamme tavoitteina ovat maatalouden kilpailukykyisyys ja maaseudun elinvoimaisuus maan kaikilla alueilla. Maaseudun elinvoimaisuus tarkoittaa maatalouspoliittisessa kielenkäytössä kilpailukykyistä maataloutta ja sen liitännäistoimintoja. Maatalouspolitiikan tavoitteisiin kuuluu myös maatalous- ja maaseutupolitiikan vuorovaihtuksen tehostaminen, mikä käytännössä näyttää tarkoittavan maatalouden kannattavuuden turvaamista ja CAP:in kehittämistä *maatalouden monivaikeisuutta* painottaen (ns. maatalouden eurooppalainen malli) (ks. Maatalouden... 2001: 1, 36, 60–64).

EU:n Agenda 2000:ssa maaseudun kehittämisen (10 % EU:n maatalousmenoista) nostettiin CAP:n toiseksi pilariksi maatalouden markkinatoimenpiteiden (90 % EU:n maatalousmenoista) rinnalle. Samalla maaseudun kehittämistoimet koottiin yhden asetuksen alaisuuteen. Maaseutuasetuksen perusteella voidaan Suomessa myöntää tukea "liitännäistoimenpiteisiin" (ympäristötuki, luonnonhaittakorvaus, pellonmetsitys, varhaiseläke); "perinteisiin maaseudun kehittämistoimenpiteisiin" (investointituki, nuorten viljelijöiden tuki) sekä "uudenlaisiin maaseudun kehittämistoimiin" (kylän kehittäminen, laatutuotteiden markkinointi, maaseudun peruspalveluiden parantaminen, maaseutuperinnön säilyttäminen, matkailun edistäminen). Näistä tukimuodoista 87 prosenttia kohdistuu Suomessa "liitännäistoimenpiteisiin" ympäristötuen ja luonnonhaittakorvauksen merkittävän osan johdosta (Maatalouden... 2001: 45–46, liite 8).

Maaseutuasetuksen mukaisilla "liitännäistoimenpiteisiin" kohdistuvilla tukimuodoilla on niin tärkeä asema maanviljelijöiden tulonmuodostuksessa ja ylipäätään maatalouden ylläpitämisen kan-

nalta koko Suomessa, että EU-järjestelmässä tarkoitettuihin "uudenlaisiin maaseudun kehittämistoimiin" ei näyttäisi juurikaan jäävän varoja (ks. Maatalouden... 2001: 46–48).

Putkinäkö vaivaa myös metsätaloudiskursseja. Ne kiteytyvät tavoitelauseeseen: "Puun käyttöä olisi lisättävä." Metsätalous on niin paljon riippumattomampi yhteiskunnan antamasta tuesta kuin maatalous, että sen edustajat voivat suuremmin ilmaista sektorikohtaiset tavoitteensa maaseudun kehittämisen kokonaisuudessa. Kansallisessa metsäohjelma 2010:ssä (1999) tunnustetaan, että maaseudun väestön vähenemistä ei pystytä kääntämään metsätalouden avulla – siihen tarvitaan kaikkia muitakin maaseudun kehittämistoimia. Puun käyttöä lisäämällä voidaan kuitenkin parantaa maaseudun työllisyyttä ja hidastaa työpaikkojen vähentymistä. Maaseudun elinvoimaisena säilyminen on metsätalouden kannalta tärkeää, jotta sillä olisi riittävästi työvoimaa käytettävissään ja jotta maaseudun tieverkosto säilyisi hyvässä kunnossa (ks. Kansallinen... 1999).

Retorisena kädenojennuksena laaja-alaiselle maaseutupolitiikalle kansallisessa metsäohjelmassamme (1999) kuvaillaan metsien monikäyttöä ja siitä aiheutuvia hyötyjä, mutta käytännön monikäyttöohjelmia ei nähdäkseen synnytä. Metsäohjelman vuoden 2000 seurantaraportissa (Kaipainen & Lähteenoja 2001: liite 1) tarkastellaan 34 valtakunnallista hanketta, joita pidetään ohjelman toteutuksen kannalta keskeisinä. Niiden joukossa ei ole yhtään metsien monikäytön edistämiseen perustuvaa hanketta.

Maaseutudiskurssit – kamppailua olemassaolosta

Eero Uusitalon (1998: 125) mukaan maaseutupolitiikan vahvistamiselle jää erittäin vähän mahdollisuuksia, jos maaseutu asetetaan kilpailemaan voimavaroista maatalouden ja asutuskeskusten kanssa: tässä tilanteessa maaseutu helposti unohdetaan, ja poliittinen kompromissi löytyy maatalouden ja kaupunkipolitiikan rahoittamisesta. Tällainen kompromissi tyynnyttää suurimmat puolueet, etujärjestöt ja äänestäjäryhmät.

Maatalouspolitiikkaa painottamalla maaseutupolitiikan keinovalikoimaan uhkaavat jäädä vain ne toimenpiteet, joilla pyritään monipuolistamaan maataloutta ja turvaamaan viljelijöiden tulot. Uusitalon (1998: 125) mielestä tämä on täysin riittämätöntä Suomen kaltaiselle Euroopan unionin maaseutumaisimmalle maalle. Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman mukaan maaseutu on Suomessa joutunut poliittiseen noidankehään: se, että keskustapuolue on saavuttanut maaseudulta vahvan

kannatuksen, on johtanut nykyiseen "kuolemanlukkoon" (Ihmisten... 2000: 49). Hannu Katajamäen, Pekka Hunnakon, Petri Kahilan, Jarmo Palmien ja Mikko Valtakarín (2001: 56) mukaan minkään muun poliittisen suuntauksen ei tarvitse välittää maaseudun kehittämisestä, koska keskustapuolueen ja MTK:n oletetaan huolehtivan maaseudun asioista. EU:stakaan ei näytä olevan noidankehän murtajaksi, sillä Unionin maaseutupolitiikkaa voidaan edelleen luonnehtia maatalouspainotteiseksi (sen kehittämissyistä huolimatta) (ks. Malinen 2000: 33–35). Hyyryläisen ja Rannikon (2000: 13) mukaan yksi maaseutua koskevan yhteiskunnallisen keskustelun ongelmista on se, että käsitteet *maatalous* ja *maaseutu* sekoitetaan toisiinsa, joko tarkoituksellisesti tai tahattomasti. Esimerkiksi eri hallinnonaloilla ja politiikan eri suuntauksissa maaseutu ja sen kehittäminen ymmärretään eri tavoin (ks. Koskinen ym. 2000: iii).

Valtakarín (1999: 142–143) mukaan keskustelun kehittämisajattelu johtaa maaseudun kannalta siihen, että vain keskustun lähellä sijaitsevilla maaseutualueilla nähdään olevan kehittymisen mahdollisuuksia: syrjäseudut jäävät oman onnensa nojaan. Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa arvioidaankin, että kaupunkiverkkoihin perustuva aluepolitiikka ei Suomessa saa aikaan tasapainoista kehitystä (Ihmisten... 2000: 22).

Uusitalo (1998: 74) erottaa kaksi periaatteellista tapaa, joilla alue- ja maaseutupolitiikat voidaan sovittaa yhteen: joko vahvistetaan maaseudun asemaa alueiden kehittämisessä tai lisätään aluekehitystyön rinnalla sellaisia uusia työmuotoja, jotka eivät aluepolitiikkaan sisälly. Uusitalon mukaan viimeistään maaseutupolitiikan neuvottelukunnan perustamisella 1990-luvun alussa valtioneuvosto valitsi jälkimmäisen toimintalinjan. Hän pitää ratkaisua oikeana, sillä vuonna 1998 aluepolitiikka oli lähes täysin sitoutunut EU:n rakenneohjelmiin. Tänä päivänä tilanne on kuitenkin muuttunut siten, että Suomeen ollaan luomassa kaupunkipoliittista aluepolitiikkaa. Uudessa tilanteessa tuntuisi tarpeelliselta yrittää ajaa maaseutupolitiikkaa uudelleen aluepolitiikan sisälle, jotta maaseudulle voitaisiin osoittaa nykyistä selkeämmin jokin "vahva rooli yhteiskunnallisessa työnjaossa" (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2001: 2).

Maaseutudiskurssit ja osaaminen

Paitsi aluekehittäjien myös maaseudun kehittäjien ajatusmaailmoissa on aineksia, jotka haittaavat vahvan yhteiskunnallisen roolin löytymistä maaseudulle. Olen toisessa yhteydessä (Rosenqvist 2000: 8) esittänyt Gerald Creediin ja Barbara Chingiin (1997: 8, 17) viitaten, että länsimaaisessa kulttuurissa ja tieteessä vallitsee *kulttuurinen*

hierarkia: maaseutu käsitteellistyy usein periferiaksi ja kaupunki keskukseksi. Tällaisessa ajatuskehikossa maaseutumaisuus näyttäytyy helposti halventavana ja kaupunkimaisuus puolestaan myönteisenä ominaispiirteenä. Kulttuurinen hierarkia on maaseutu- ja aluepolitiikan yhteen soittamisen kannalta pahimmillaan subtautumisessa *osaamiseen*, jota pidetään tärkeimpänä tuotannon tekijänä yrityksissä ja alueilla. Jonkinasteinen alemmuuskompleksi näkyy kiusallisesti sekä maaseutupoliittisen kokonaisuohjelmamme sanavalinnoissa (Ihmisten... 2000: 81) että seuraavissa suorissa lainauksissa:

Maaseudun tapauksessa lähtöhypoteesi on, että innovatiivisia yrityksiä on maaseudulla selkeä vähemmistö. Pitkät perinteet ja maaseudun vakaa rooli alueellisessa työnjaossa ovat luoneet varsin perinteisen toiminnan mallin useimmille yrittäjille. Olemassa olevalta yritystoiminnalta vaaditaan kuitenkin erityisponnisteluja, jotta siitä tulisi yrittäjähenkinen ja innovatiivinen. [...] Maaseudun tapauksessa voidaan perustellusti olettaa, että tietämyksen vähittäinen, polkumainen syntyminen on eräs keskeisistä prosesseista. Tämän prosessin tuloksena saatua tietämystä tai tieto-taitoa hyödynnetään jokapäiväisessä elinkeinotoiminnassa. Samalla tavalla voidaan olettaa, että ääneettömällä tiedolla on suuri merkitys paitsi päivittäisessä työssä niin myös siinä tiedon vaihdossa, joka totutuu käytännönläheisissä kehittämissankkeissa. (Alarinta 1998: 54–55, 45)

Pelkkä tekeminen ja rajallinen kokemus riittävät yhä harvemmin. Tämä onkin maaseudun akilleen kantapää. Asiantuntemuksen arvostus ei ole korkealla, eikä varsinkaan omien ja tutujen ihmisten arvostus. Liian usein ruoho näyttää vihreämmältä naapurissa. Osaamiseen liittyy myös rakenteellisia ja maaseudulle epäedullisia paineita. Tietäminen ja taitaminen ovat luonteeltaan kasvautuvia, siksi yhä lisääntyvät tietotyöpaikat pyrkivät keskittymään. (Uusitalo 1998: 37)

Suomessakin ajatus maaseudusta kulttuurisena itseisarvona tai edes kaupunkien kanssa tasavertaisena kumppanina on edelleen outo. (Torsti Hyryläinen Kahilan 2001: 11 mukaan)

Miksi (yhdentävää) maaseutupolitiikkaa?

Miksi maaseutu sitten pitäisi säilyttää elävänä? Valtakarri (1999: 98–112) on esittänyt tähän asti vakuuttavimman analyysin koskien suomalaisen maaseudun kehittämisen oikeutusta. Hän jakaa säilyttämisen perustelut kolmeen luokkaan: (1) talouskasvuun liittyviin, (2) sosiaaliseen tasa-ar-

voon liittyviin ja (3) ekologis-eettisiin perusteisiin. Minusta maaseutu on toivottomassa tilanteessa, jos maaseudulle ei pystytä osoittamaan jonkinlaista merkittävää roolia taloudellisen kasvun edistäjänä. Tällaisen roolin etsinnässä pitää mielestäni valita, taistellaanko tuulimyllyjä vastaan vai niiden puolesta (vrt. Oksa 1998: 58, 65).

Tuulimyllyjä vastaan taistelemisen olisi sitä, että murrettaisiin vallitseva kulttuurinen hierarkia luottamalla maaseudun ihmisten osaamiseen ja jalostamalla tämä osaaminen kilpailukykyisiksi tuotteiksi. Painotuksen pitäisi tällöin olla kilpailukyvyssä, sillä pelkkä luottamus johtaa liian helposti lyhytjänteiseen ja vaikutuksiltaan lyhytaikaiseen hanketoimintaan ja voimavarojen tuhlaantumiseen. Tuulimyllyjen puolesta taistelemisen näyttäisi merkitsevän lähinnä maaseudulla asumisen mahdollisuuksien parantamista. Maaseudun merkittävän yhteiskunnallisen roolin rakentaminen asumisen perustalle edellyttäisi muun muassa sitä, että puhetta yhdyskuntarakenteen hajautumisen ehkäisemisestä ja yhdyskuntien eheyttämisestä hillittäisiin.

Päinvastaisista pyrkimyksistä huolimatta maaseutupolitiikkaa harjoitetaan Suomessa ainakin vielä toistaiseksi erillään alue- ja sektoripolitiikoista. Kaikkeen edellä esittämäni analyysiin viitaten arvioni on, että yhdentävä maaseutupolitiikka ei ole Suomessa mahdollista muutoin kuin retorissa mielessä ennen kuin yhtäältä maa- ja metsätalouspolitiikat saadaan yhdennettyä maaseutupolitiikan sisälle ja toisaalta maaseutupolitiikka saadaan yhdennettyä aluepolitiikan sisälle. Yhdentävää maaseutupolitiikkaa tarvittaisiin, jotta voitaisiin luoda maaseudulle merkittävä rooli yhteiskunnallisessa työnjaossa.

KIRJALLISUUS

- Alarinta, J. (1998). Maaseutu innovatiivisena ympäristönä. Verkostot paikallisen elinkeinopolitiikan toteuttajina. *Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja A 4*. 200 s.
- Alueiden kehittäminen. ALUS-lakityöryhmän mietintö (2002). *Sisäasiainministeriö, Aluekehitysohjeiden julkaisu 2*. 189 s.
- Aluekeskusten kehittämissuunnitelman käynnistäminen (2000). *Sisäasiainministeriö, Muistio*, 31.10.2000. 9 s. Julkaisematon moniste.
- Antikainen, J. (2001a). Kaupunkiverkkotutkimus 2001. *Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1*. 79 s.
- Antikainen, J. (2001b). Kaupungit Itä- ja Pohjois-Suomen aluekehitysdynamiikan solmukohtina. *Terra 113*: 2, 89–103.
- Creed, G. W. & B. Ching (1997). Introduction: recognizing rusticity – identity and the power of place. *Teoksessa* Ching, P. & G. W. Creed (toim.): *Knowing your place – Rural identity and cultural hierar-*

- chy, 1–38. Routledge, New York.
- Ehdotus aluekeskusohjelmaan valittavista ohjelmaehdotuksista (2001). Sisäasiainministeriö, Aluekeskusohjelman asiantuntijaraati 7.8.2001. 46 s. 26.3.2002. <<http://www.intermin.fi/alue/aky/aluek/aineistoa/index.html>>
- Ehdotus täydennettyjen aluekeskusohjelmaehdotusten hyväksymisestä ja uusien alueiden nimeämisestä ohjelmaan (2001). Sisäasiainministeriö, aluekeskusohjelman asiantuntijaraati, joulukuu 2001. 20 s. 26.3.2002. <<http://www.intermin.fi/alue/aky/aluek/aineistoa/index.html>>
- Hyyryläinen, T. & P. Rannikko (2000). Kohti monikansallista maaseutupolitiikkaa. *Teoksessa* Hyyryläinen, T. & P. Rannikko (toim.): *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*, 13–20. Vastapaino, Jyväskylä.
- Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma vuosille 2001–2004 (2000). *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 8, 221 s.
- Kahila, P. (2001). Päätoimittajien pohdintaa. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2, 8–13.
- Kaipainen, J. & P. Lähteenoja (2001; toim.). Kansallinen metsäohjelma 2010. Seurantatiedote 2000. *MMM:n julkaisuja* 4, 26.3.2002. <http://www.mmm.fi/metsatalous/kansallinenmetsaohjelma/asiakirjat_raportit/KMO_seurantatiedote.PDF>
- Kansallinen metsäohjelma 2010 (1999). Maa- ja metsätalousministeriö, 26.3.2002. <<http://www.mmm.fi/metsatalous/kansallinenmetsaohjelma/kansallinen/>>
- Katajamäki, H., P. Hunnako, P. Kahila, J. Palm & M. Valtakari (2001). Vaikea maaseutupolitiikka. Havainnot maaseutupolitiikan käytännöistä. *Vaasan yliopisto, Levon-instituutti, Julkaisuja* 90, 71 s.
- Katajamäki, H. & P. Vartiainen (1993). Kaupunkiseudut vastaan maaseutu – mielikuvien tehtäviä vai todellista suunnittelukäytäntöä? *Teoksessa* Rannikko, P. (toim.): *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen vuosikirja 1993*, 122–128. Joensuun yliopisto, Maaseutuinstituutti, Joensuu.
- Kaupungit kasvun luojina. Kaupunkien kehittämistyöryhmän loppuraportti 12.6.1996 (1996). *Sisäasiainministeriö, Aluekehitysosaston julkaisu* 8, 158 s.
- Kavonius, V. (2002). Muuttuva aluepolitiikka. *Alue-Integraattori* 1, 1.
- Koskinen, M., P. Porkka & E. Uusitalo (2000). Maaseutu politiikassa ja hallinnossa. *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 5, 86 s.
- Laiho, U.-M. (2001). Aluekeskusohjelma – vaihtoehto keskeyttämisen megatrendille? *Kuntapuntari* 1, 87–93.
- Maatalouden strategiaprojekti. Johtoryhmän loppuraportti (2001). *Maa- ja metsätalousministeriö, Työryhmämuistio MMM* 16, 75 s.
- Malinen, P. (2000). Yhdentävän maaseutupolitiikan eurooppalainen tausta. *Teoksessa* Hyyryläinen, T. & P. Rannikko (toim.): *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*, 22–45. Vastapaino, Jyväskylä.
- Oksa, J. (1998). Syrjäkylä muutoksessa. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 30, 258 s.
- Pietarinen, M. (2002). Alueiden kehittämisellä houkutteellaan voittajia. *Aluekeskusohjelma-katsaus* 1, 3–4.
- Rosenqvist, O. (2000). Hegemoninen kamppailu maaseudusta. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 3, 8–21.
- Taavitsainen, H. (2000). Eurooppalaisia kaupunkiverkostoja ja kaupunkiseutujen yhteistyömuotoja. *Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 2, 164 s.
- Tasapainoisen kehityksen Suomi 2015. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle 8.11.2001 (2001). *Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja* 7, 31 s.
- Uusitalo, E. (1998). *Elinvoimaa maaseudulle. Miksi, kenelle ja miten? Maaseutupolitiikan perusteet*. 311 s. Otava, Keuruu.
- Valtakari, M. (1999). Maaseutupolitiikka suomalaisessa aluesuunnittelussa. *Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B* 46, 160 s.
- Valtioneuvoston periaatepäätös maaseutupoliittisiksi linjauksiksi vuosille 2001–2004 (2001). Valtioneuvoston periaatepäätös 5.4.2001, 7 s. 26.3.2002. <http://www.mmm.fi/maaseudun_kehittaminen/yhteistyoryhma/kokonaisohjelma/periaatep.pdf>
- Valtioneuvoston päätös alueiden kehittämisestä annetun lain mukaisesta tavoiteohjelmasta. Valtioneuvoston päätös 9.11.2000 (2000), 26.3.2002. <<http://www.intermin.fi/alue/kansallinen/tavoiteohjelma.html>>
- Vartiainen, P. (1984). Maantieteen konstituutuminen ihmistieteinä. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 3, 590 s.
- Vartiainen, P. (1989a). The end of drastic depopulation in rural Finland: evidence of counterurbanisation? *Journal of Rural Studies* 5: 2, 123–136.
- Vartiainen, P. (1989b). Counterurbanisation: a challenge for socio-theoretical geography. *Journal of Rural Studies* 5: 3, 217–225.
- Vartiainen, P. (1989c). Johtoossee: yhteiskunnan muutos ja yhdyskuntarakente. *Teoksessa* Vartiainen, P.: *Yhteiskunnan muutos ja yhdyskuntarakente. Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede, Tiedonantoja* 13, 11–45.
- Vartiainen, P. (1989d). Maaseutu ja yhdyskuntarakenteen muutos. *Teoksessa* Vartiainen, P.: *Yhteiskunnan muutos ja yhdyskuntarakente. Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede, Tiedonantoja* 13, 47–58.
- Vartiainen, P. (1990a). Kaupungin maaseutu. *Yhteiskuntasuunnittelu* 1, 19–29.
- Vartiainen, P. (1990b). Kaupunkiseutujen laajeneminen ja työssäkäynti. *Teoksessa* Vartiainen, P.: *Joensuun seutu: näkökulmia kehittämissuhteeseen. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monistetta* 11, 7–23.
- Vartiainen, P. (1991). Seutuistuminen yhdyskuntasuunnittelun haasteena. *Terra* 103: 2, 75–86.
- Vartiainen, P. (1992). Lokaliteetidebatti teoreettisen ja empiirisen suhteen jäsentäjänä. *Terra* 104: 2, 92–98.
- Vartiainen, P. (1995). Kaupunkiverkko. Kuvausjärjestelmän kehittäminen kansallisiin ja kansainvälisiin tarpeisiin. *Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, Tutkimusraportti* 3, 61 s.
- Vartiainen, P. (1997). Maaseutuyhteiskunnasta moni-

TERRA 114: 2 2002

Olli Rosenqvist Aluekeskuspolitiikka ja muut yhdentävän... 67

- kasvoiseen kaupungistumiseen. *Teoksessa: Suomi 80. Kuokasta kämmykkään*, 85-96. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Vartiainen, P. (1999). Alueellisen erilaistumistutkimuksen lähtökohtia. *Teoksessa* Myrskylä, P., E. Niemi & P. Vartiainen: *Menestys kasaantuu – alueet erilaistuvat. Aluekehityksen suunta 1990-luvulla*, 9-18. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Vartiainen, P. (2001). Kasvukeskukset globaalin informaatiotalouden solmukohtina. *Kuntapuntari* 1, 70-75.
- Vartiainen, P. & J. Antikainen (1998). Kaupunkiverkkotutkimus 1998. *Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 2. 79 s.
- Yhdeksän aluetta lisää aluekeskusohjelmaan (2001). Sisäasiainministeriön tiedotusyksikön tiedote 13.12.2001. 26.3.2002. <http://www.intermin.fi/suom/tiedot/tied_13122001_3.html>

ARTIKKELI 5:

ROSENQVIST, OLLI (2003 A).

KILPAILUKYKYISEN MAASEUDUN TUOTTAMINEN
KESKITTYVÄN ALUEKEHITYKSEN JA HEGEMONISEN
KAUPUNKIDISKURSSIN OLOISSA.

TERRA 115:1, 3–18.

Julkaistaan uudelleen Suomen Maantieteellisen Seuran luvalla.

Kilpailukykyisen maaseudun tuottaminen keskittyvän aluekehityksen ja hegemonisen kaupunkidiskurssin oloissa

OLLI ROSENQVIST

Chydenius-Instituutti, Jyväskylän yliopisto

Rosenqvist, Olli (2003). Kilpailukykyisen maaseudun tuottaminen keskittyvän aluekehityksen ja hegemonisen kaupunkidiskurssin oloissa (The production of competitive countryside under conditions of concentrating regional development and hegemonic urban discourse). Terra 115: 1, 3–18.

The aim of this article is to discuss possibilities for producing competitive countryside within Finnish society. This starting point is problematic because countryside is usually regarded as a social periphery. In this article countryside is conceptualized as a social construct which can be spatial, symbolic, and even metaphorical in character. The production of competitive countryside is approached from two viewpoints: (1) concentrating regional development and (2) hegemonic urban discourse. By means of analyzing counterurbanization it is shown that territorial countryside lost population in Finland during the 1990s. It is suggested that competitive spatial countryside could be realized by strengthening extra-local rather than intra-local networks. With regard to symbolic and metaphorical countryside, gaining competitiveness through artificial rural products or through resisting the modernist way of life is assessed.

Olli Rosenqvist, University of Jyväskylä, Chydenius Institute, P. O. Box 567, FIN-67701 Kokkola, Finland. E-mail: <olli.rosenqvist@chydenius.fi>

Tarkoitukseni on tässä artikkelissa pohtia uudenlaisia lähtökohia suomalaisen maaseudun kehittämiseen. Maaseutu mielletään tavallisesti nyky-yhteiskunnan periferiaksi. Tällaisessa ajatteluilmastossa tuntuu haastavalta ja tarpeelliselta ryhtyä mietimään, minkälainen maaseutu voisi olla kilpailukykyinen suomalaisessa yhteiskunnassa. Maaseutua on mahdotonta määritellä yksiselitteisesti (esim. Mormont 1990; Halfacree 1993; Oksa & Rannikko 1995; Pratt 1996; Rosenqvist 2000). Käsitettä käytettäessä sen sisältö voidaan ilmaista eksplisiittisesti tai jättää implisiittiseksi. Tieteessä pyritään eksplisiittiseen käsitteellistämiseen. Ymmärrän maaseudun niin, että se – vastinparinsa kaupungin kanssa – jakaa yhteiskunnan kahteen osaan. Ne eivät ole objektiivisen todellisuuden kategorioita vaan sosiaalisia konstruktioita eli ihmisten toiminnan tuloksena syntyneitä rakennelmia. Nämä rakennelmat voivat olla laadultaan paitsi aineellisia myös henkisiä.

Tavallisesti maaseutu ja kaupunki ymmärretään maantieteessä spatiaalisiksi, alueellisiksi tai territoriaalisiksi käsitteiksi. Tällöin ajatellaan, että maaseutu ja kaupunki ovat tilassa tai että ne muodostavat löyhiä alueellisia kokonaisuuksia – tai, tiukemmin, että ne ovat tarkasti rajattavia ja hallinnoitavissa olevia territorioita. Maaseutua ja kaupunkia on kuitenkin mahdollista lähestyä myös tilasta suhteellisen irrallaan olevina henkisinä, sym-

bolisina tai jopa vertauskuvallisina rakennelmina. Maaseutuna voidaan pitää esimerkiksi maaseutu-aiheisia taideteoksia ja käyttöesineitä, perheviljelmien luonnehtimaa elämäntapaa, maaseudun yhteisöllisyyttä, kaupunkiin muuttaneen sosiaalisia siteitä maaseutuun, satunnaisen matkailijan stereotyyppistä mielikuvaa maaseudusta tai jopa rahvaanomaista, hienostumatonta ja edistyskriittistä ("maalaismaista") elämänsenettä (eli "junttiutta" myönteisessä mielessä). Tällaiset henkisen, symbolisen ja vertauskuvallisen maalaisuuden muodot esiintyvät usein myös tilassa – esimerkiksi paikan rakentamiseen liittyen. Välttämättä tällaiset sosiaaliset konstruktioit eivät kuitenkaan ole spatiaalisia, jolloin ne eivät myöskään voi järjestyä alueiksi tai territorioiksi. Spatiaalisuudesta irrotetun sosiaalisen konstruktion tarjoamia mahdollisuuksia on mielestäni pohdittu liian vähän maaseudun kehittämistä koskevassa keskustelussa (niin Suomessa kuin ulkomaillakin). Tämän artikkelin otsikossa onkin mielestäni osuvampaa käyttää sanaparia "maaseudun tuottaminen" kuin esimerkiksi "maaseudun kehittäminen". Maaseutu on pikemminkin tavoitteellisen tai poliittisen toiminnan tulos kuin havainnoimista odotava "objektiivisen" todellisuuden rakenne-elementti.

Lähestyn kilpailukykyisen maaseudun tuottamista kahdesta näkökulmasta, jotka ovat *keskittyvä aluekehitys* ja *hegemoninen kaupunkidiskurssi*.

Näkökulmat havainnollistavat maaseudun kehittämisen spatiaalisia ja sosiaalisia haasteita. Keskittävän aluekehityksen näkökulmassa lähtökohtana on maaseudun tulkinta territoriaalisiksi sosiaalisiksi konstruktioiksi, jota tutkin vastakaupungistumista analysoiden. Osoitan aiemmin julkaisemattomien tilastojen avulla kolmella tavalla todeksi sen julkisessa keskustelussa usein toistetun väittämän, että territoriaalinen maaseutu oli Suomessa 1990-luvulla väestöä menettävä osapuoli. Näin oli riippumatta siitä, ymmärretäänkö maaseutu joidenkin kriteerien perusteella määrittelyksi maaseutumaiseksi alueeksi, pieneksi paikkakunnaksi vallitsevassa paikkakuntien hierarkiassa tai maaseutumaiseksi asuinympäristöksi fyysisessä yhdyskuntarakenteessa. Fyysisen yhdyskuntarakenteen osalta tilastoaineistoni tosin kattaa ainoastaan muutamia suomalaisia pikkukaupunkiseutuja ja niitä ympäröiviä maaseutualueita. Keskittävän aluekehityksen oloissa on vaikea hahmottaa territoriaaliselle maaseudulle myönteistä, omaehtoista ja kilpailukykyistä roolia yhteiskunnallisessa työnjaossa. Tällaiset pyrkimykset näytävät usein johtavan kaupunkiseutuja varten suunniteltujen kehittämismallien jäljittelemiseen pienessä – ehkäpä kilpailukyvyttömässä – mittakaavassa, kuten kylätoiminnassa tai Leader/Pomo -toimintaryhmissä (esim. Hyyryläinen & Rannikko 2000b; Ihmisten... 2000: 38–40).

Vastakaupungistumisen analysoinnin jälkeen hahmotellen uutta lähestymistapaa maaseudun omaehtoiseen ja kilpailukykyiseen kehittämiseen analysoimalla kriittisesti aluekehityskeskustelussa hegemonisen aseman saanutta puhetapaa, jota kutsun tässä *kaupunkidiskurssiksi*. Tarkoitan sillä näkemystä, jonka mukaan aluekehitys on kaupunkivetoista. Erittelemällä vallitsevaan puhetapaan liittyviä uskomuksia ja ristiriitoja etsin uusia näköaloja maaseutupoliittiseen keskusteluun. Pohdin, mikälainen sosiaalinen konstruktio maaseudun tulisi olla, jotta se olisi kilpailukykyinen nyky-yhteiskunnassa. Sovellan analyysissäni maantieteellisiä mittakaavoja ja verkottumista koskevia teorioita.

Keskittävä aluekehitys ja maaseutu: vastakaupungistumisen analyysi

Provokatiivinen *vastakaupungistumisen* käsite otettiin käyttöön 1970-luvun puolivälissä, kun tilastoista tehtiin yllättäviä havaintoja maaseutualueiden väestönkehityksen elpymisestä suhteessa kaupunkialueisiin (esim. Champion 1998: 22; Amcoff 2000: 36; Westlund 2002: 1395). Maailmalla vastakaupungistumista on tutkittu näihin päiviin saakka, mutta Suomessa tällainen keskustelu

tyrehtyi 1990-luvun alussa – lyhyen kukoistuskauden jälkeen (esim. Vartiainen 1989a, 1989b, 1989c, 1990). Tutkijat eivät ole päässeet yksimielisyyteen siitä, mitä vastakaupungistumisella tarkasti ottaen tarkoitetaan ja miten sitä tulisi mitata. Täten käsite jää helposti kaoottiseksi (Vartiainen 1989a: 124). Käytännössä vastakaupungistumista on tutkittu territorioiden välisenä ilmiönä. Sillä on viitattu sellaiseen väestön alueelliseen uudelleen jakautumiseen, jossa maaseutumaisen territorioiden väestön määrä tai osuus on kasvanut suhteessa kaupunkimaisiin territorioihin. Jan Amcoff (2000: 39) erottaa kolme tapaa, joilla vastakaupungistuminen voidaan ymmärtää (vrt. Halliday & Coombes 1995: 436–438; Champion 1998: 28–29):

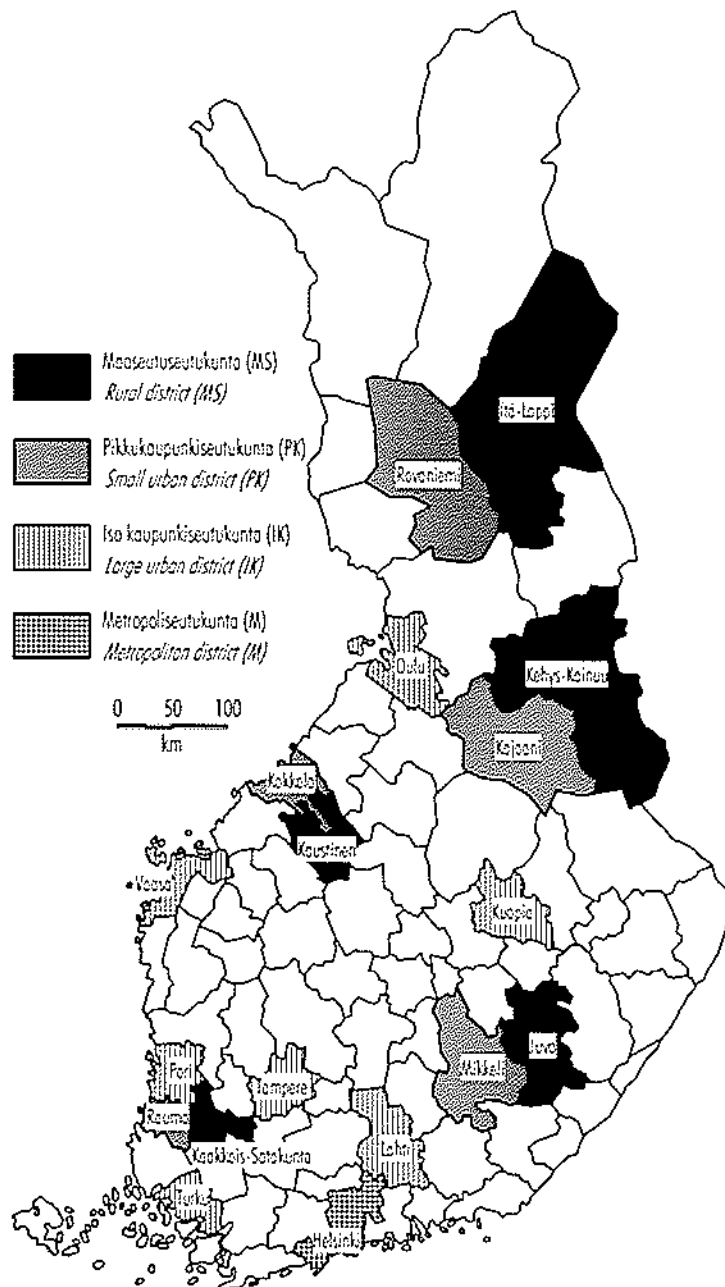
- (1) Väestön uudelleen jakautuminen alueiden kesken (kaupunkimaisilta toiminnallisilta alueilta tai seuduilta maaseutumaisille);
- (2) Väestön uudelleen jakautuminen paikkakuntien hierarkiassa (suurilta paikkakunnilta pienille; paikkakunta voi tarkoittaa myös seutua);
- (3) Väestön uudelleen jakautuminen erilaisten asuinympäristöjen kesken (kaupunkimaisista asuinympäristöistä maaseutumaisiin, esim. taajamasta haja-asutusalueelle).

Kohdan 2 tapauksessa pienet kaupungitkin voidaan käsitteellistää maaseuduksi tai maaseutukaupungeiksi, jos tarkastellaan väestön jakautumista uudelleen niiden ja suurten kaupunkien välillä.

Thomas Kontuly (1998: 65) on luokitellut Euroopan maita vuoden 1985 jälkeisten kaupungistumis- ja vastakaupungistumiskokemusten perusteella seuraavasti:

- (1) Paluu voimakkaisiin kaupungistumistrendeihin (Suomi, Irlanti, Norja)
- (2) Paluu kaupungistumiseen aiemmasta vastakaupungistumisesta (Itävalta, Islanti, Hollanti)
- (3) Jatkuva vastakaupungistuminen (Tanska, Ranska, Kreikka, Italia)
- (4) Epäselvät vuoden 1985 jälkeiset trendit (Belgia, Saksa, Espanja, Ruotsi, Sveitsi)

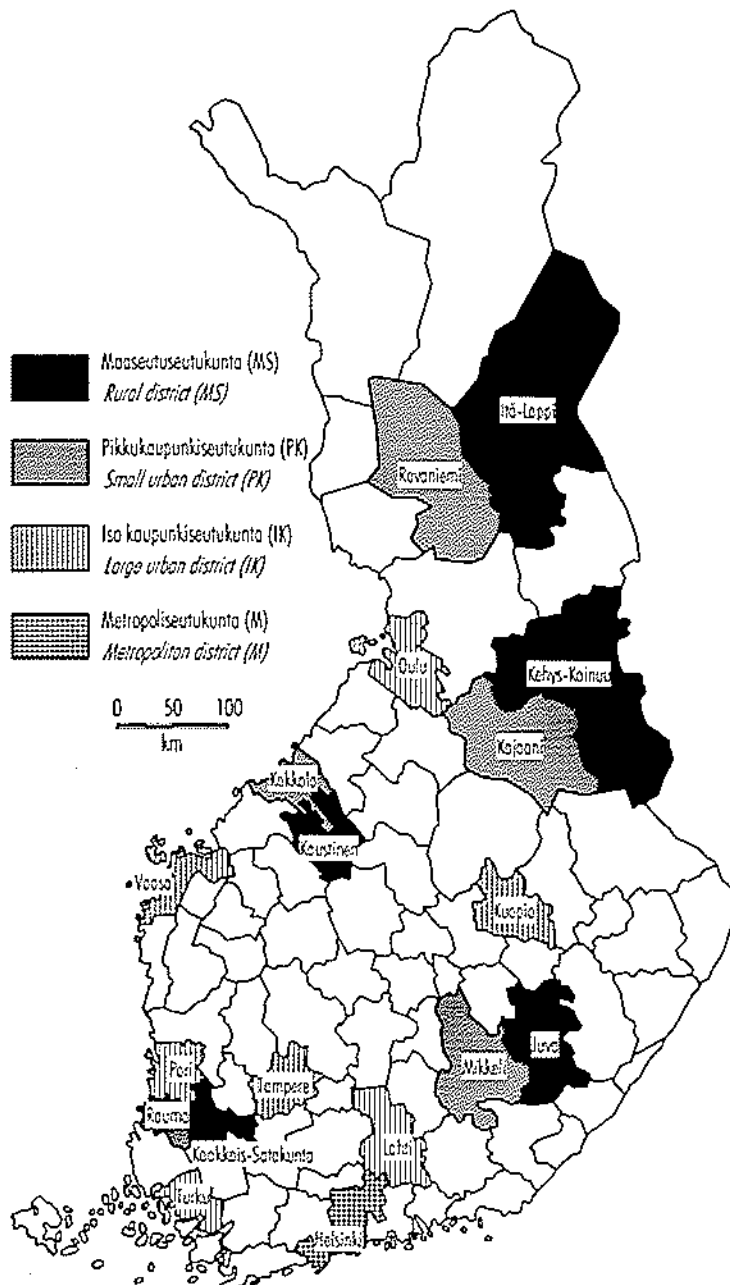
Kontuly (1998) käyttämät aineistot edustavat mainitussa Amcoffin (2000: 39) ajattelukehikossa lähinnä ensimmäistä ja toista tapaa ymmärtää vastakaupungistuminen. Vertailukelpoisten kansainvä-

Kuva 1. Tutkimusalueiden sijainti.
 Figure 1. Location of the study areas.

listen aineistojen saanti on ilmeinen ongelma vastakaupungistumistutkimuksissa, joten Kontulynkin tuloksiin on syytä suhtautua kriittisesti. Joka tapauksessa näyttää siltä, että eri puolilta maailmaa kerättävistä aluetilastoista on osoitettavissa sekä

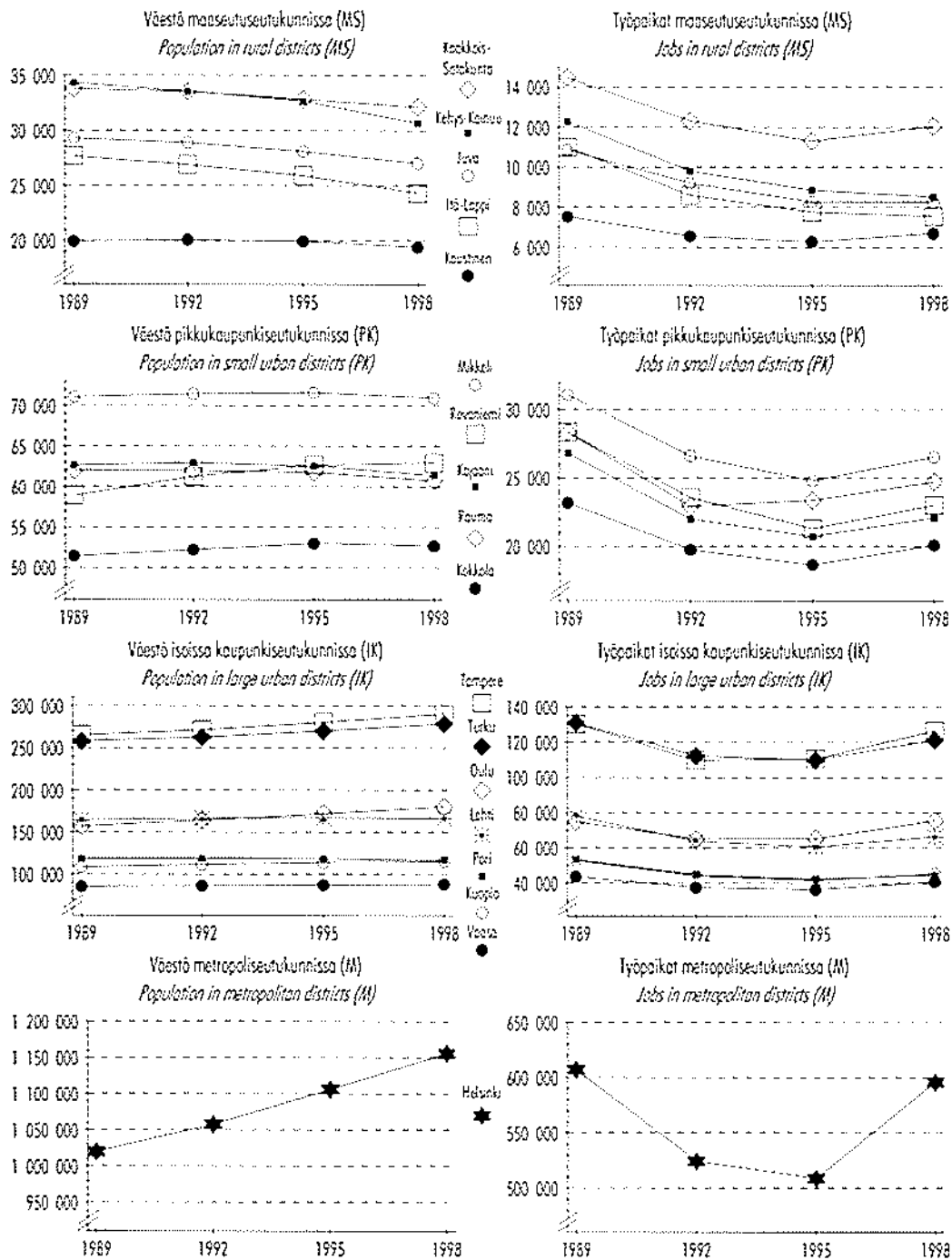
kaupungistumis- että vastakaupungistumistrendejä. On mielestäni ennenaikaista julistaa, että vastakaupungistuminen territorioiden välisenä ilmiönä olisi hävinnyt (ks. Ylönen 2000: 17). Kaotisuuden vähentämiseksi olisi vastakaupungistumisen

Kuva 1. Tutkimusalueiden sijainti.
Figure 1. Location of the study areas.

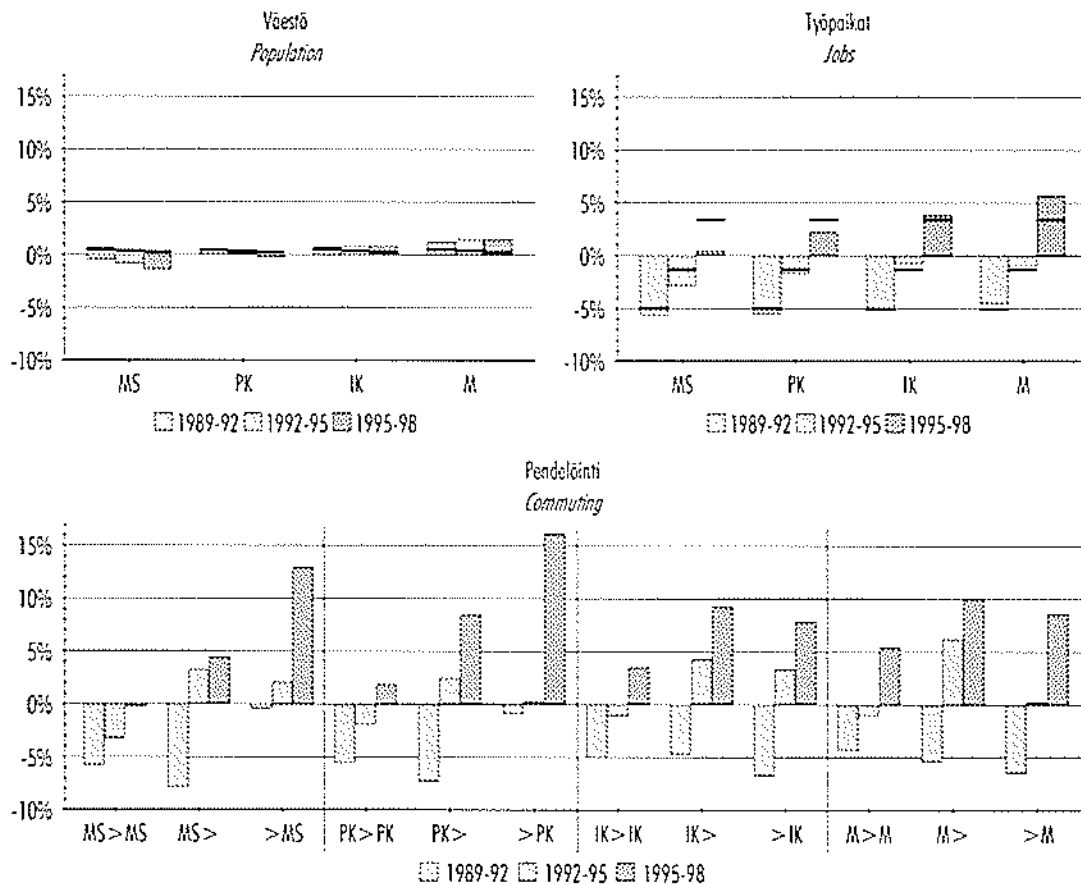
listen aineistojen saanti on ilmeinen ongelma vasta-kaupungistumistutkimuksissa, joten Kontulykin tuloksiin on syytä suhtautua kriittisesti. Joka tapauksessa näyttää siltä, että eri puolilta maailmaa kerättävistä aluetilastoista on osoitettavissa sekä

kaupungistumis- että vastakaupungistumistrendejä. On mielestäni ennen aikaista julistaa, että vasta-kaupungistuminen territorioiden välisenä ilmiönä olisi hävinnyt (ks. Ylönen 2000: 17). Kaaottisuuden vähentämiseksi olisi vastakaupungistumisen

Kuva 2. Väkiluvun ja työpaikkojen kehitys tutkimusalueilla vuosina 1989–1998 (aluetypit MS, PK, IK ja M: ks. kuva 1). Lähde: Tilastokeskus.

Figure 2. Population and job change trends in the study areas in 1989–1998 (for categories MS, PK, IK and M, see Figure 1). Source: Statistics Finland.

Kuva 3. Väestön, työpaikkojen ja pendelöinnin keskimääräinen vuotuinen muutos aluetyypeittäin vuosina 1989–1998 (aluetypit MS, PK, IK ja M: ks. kuva 1). Väestö- ja työpaikkakuvioiden paksut viivat kuvaavat kansallisia keskiarvoja. Pendelöintikuvioiden nuolenkärjet osoittavat pendelöinnin suuntaa: esimerkiksi MS>MS tarkoittaa maaseutuseutukuntien sisäistä pendelöintiä ja MS> tarkoittaa pendelöintiä niistä ulos. Lähde: Tilastokeskus.

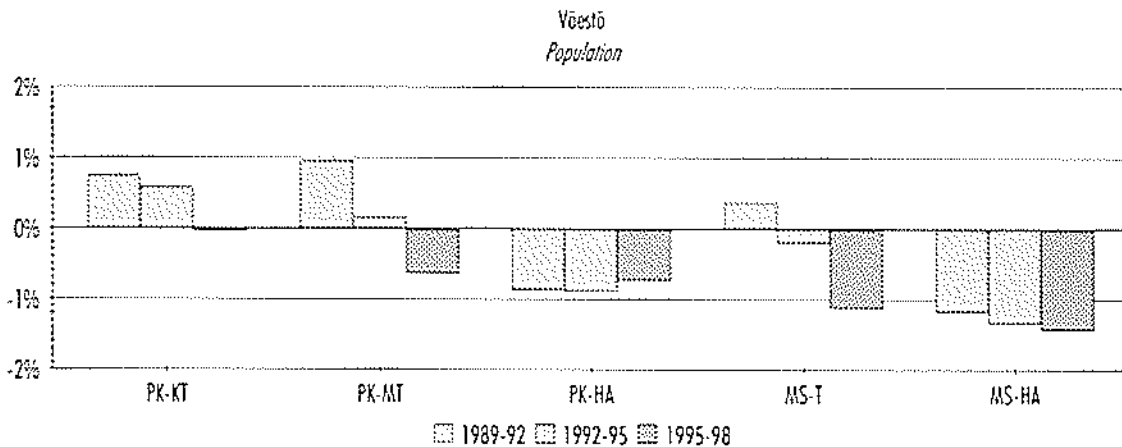
Figure 3. Average annual change rates of population, jobs, and commuting in 1989–1998 per regional category (for categories MS, PK, IK and M, see Figure 1). The bold lines in the diagrams describing population and jobs represent national averages. The arrowheads in the diagram representing commuting indicate the direction of the commuting flow. For example: MS>MS means commuting within a rural district and MS> means commuting outward. Source: Statistics Finland.

käsitettä käytettäessä aina tarkennettava, mitä termillä kulloinkin tarkoitetaan.

Oliko Suomessa 1990-luvulla havaittavissa vastakaupungistumista niissä merkityksissä, joihin Amcoff (2000: 39) viittaa? Toiminnallisten alueiden välistä ja paikkakuntahierarkian suhteen tapahtuvaa vastakaupungistumista arvioin seutukuntien muodostamassa aluekehikossa. Vaikka tämä kehikko häilyttää seutukuntien sisäiset erot, se soveltuu vastakaupungistumisen tarkasteluun mielestäni paremmin kuin esimerkiksi kuntien tai maakuntien muodostamat aluekehikot. Seutukuntia käytetään Suomessa varsin yleisesti maaseutu- ja kaupunki-alueita määriteltäessä. Asuin ympäristön suhteen tapahtuvaa vastakaupungistumista puolestaan tar-

kastelen taajamien ja haja-asutusalueiden kautta. Tarkasteluni kohteena on viisi suomalaista pikkukaupunkiympäristöä: Kajaanin, Kokkolan, Mikkelin, Rauman ja Rovaniemen seudut. Kustakin olen valinnut yhden alueen edustamaan maaseutuseutukuntia (MS) ja yhden alueen pikkukaupunkiseutukuntia (PK) (kuva 1). Lisäksi analyysissä on mukana seitsemän aluetta edustamassa isoja kaupunkiseutukuntia (IK) ja yksi alue (Helsingin seutukunta) edustamassa metropoliseutukuntaa (M).

Kuva 2 esittää väestön ja työpaikkojen lukumäärien kehitystrendit tutkimusalueilla vuodesta 1989 vuoteen 1998. Väestön määrä lisääntyi selvästi metropoliseutukunnassa ja isoissa kaupunkiseutukunnissa, kun taas maaseutu- ja useimmissa

Kuva 4. Keskimääräinen vuotuinen väestön määrän muutos vuosina 1989–1998 tutkimuksessa tarkasteltujen pikkukaupunkiseutujen keskeisimmässä taajamissa (PK-KT), niiden muissa taajamissa (PK-MT) ja haja-asutusalueilla (PK-HA), maaseutuseutukuntien taajamissa (MS-T) ja niiden haja-asutusalueilla (MS-HA) (aluetyypit PK ja MS: ks. kuva 1). Lähde: Tilastokeskus.

Figure 4. Average annual population change rates in 1989–1998 in the most central localities of the examined small urban districts (PK-KT), their other localities (PK-MT), and the sparsely populated areas of these districts (PK-HA), localities of the rural districts (MS-T), and their sparsely populated areas (MS-HA) (for categories PK and MS, see Figure 1). Source: Statistics Finland.

pikkukaupunkiseutukunnissa se vähentyi. Työpaikkojen kehityksen suhteen aluetyypit poikkeavat toisistaan vähemmän kuin väestön määrän kehityksen osalta. Vuosikymmenen alun laman jälkeen (vuodesta 1995 vuoteen 1998) valtaosassa seutukuntia työpaikkojen määrä kääntyi kasvuun.

Kuvassa 3 esitän aluetyypeittäin yhteen lasketuina tietoja väestön, työpaikkojen ja pendelöinnin muutoksista tutkimusajanjaksona. Väestön määrä kehittyi metropoliseutukunnassa ja isoissa kaupunkiseutukunnissa 1990-luvulla keskimääräistä myönteisemmin, maaseutu- ja pikkukaupunkiseutukunnissa päinvastoin. Työpaikkojen määrä kasvoi 1990-luvun loppupuolella kaikissa aluetyypeissä: voimakkain kasvu sijoittui toki metropoliseutukuntaan eli Helsinkiin. Pendelöinnin suhteen yllättää se, että 1990-luvun loppupuolella nopeimmin kasvoivat pikkukaupunki- ja maaseutuseutukuntiin suuntautuvat sisäänpendelöintivirrat. Samanaikaisesti suurimmilla kaupunkiseuduilla ulospendelöinti kasvoi nopeammin kuin sisäänpendelöinti. Näyttää siltä, että muuttoliike Suomessa ylireagoi suhteessa työpaikkojen määrän kehitykseen (ks. Alueiden... 2002: 13). Alueellista keskittymistä tapahtui siis enemmän kuin työvoimatarpeiden näkökulmasta olisi ollut tarvetta.

Suomessa ei kuvien 2 ja 3 perusteella siis 1990-luvulla tapahtunut vastakaupungistumista siinä merkityksessä, että väestöä olisi siirtynyt kaupunkimaisilta toiminnallisilta alueilta maaseutumaisille eikä myöskään siinä merkityksessä, että väestöä

olisi siirtynyt suurilta paikkakunnilta pienille.

Kuvassa 4 tarkastelen väestön määrän muutosta vuoden 1995 tilastollisten taajamien ja haja-asutusalueiden muodostamassa aluekehikossa. Tiedot olen kerännyt kuvassa 1 esitetyistä pikkukaupunki- ja maaseutuseutukunnista sillä poikkeuksella, että Itä-Lapin osalta käytettävissäni ei ollut eriteltyjä tietoja taajamista ja haja-asutusalueista. Muutoin olen laskenut eri seutujen tiedot yhteen aluetyypeittäin (PK-KT, PK-MT, PK-HA, MS-T ja MS-HA). Pikkukaupunkiseutukuntien keskeisimmillä taajamilla tarkoitan kuvassa 4 Kajaanin seudulla Kajaanin kaikkia taajamia (keskustaajamaa, Kirkkoahoa, Nakertajaa, Paltaniemeä, Kuluntalajaa ja Hoikankangasta); Kokkolan seudulla Kokkolan kaikkia taajamia (keskustaajamaa ja Öjaa); Mikkelin seudulla Mikkelin keskustaajamaa, Otavaa ja Visulahtea; Rauman seudulla Rauman kaikkia taajamia (keskustaajamaa, Unajaa, Vermunttilaa, Kollaa ja Vasaraista) sekä Rovaniemen seudulla Rovaniemen keskustaajamaa ja Saarenkylää.

Kuvasta 4 nähdään, että 1990-luvun loppupuolella väestöä menettivät paitsi maaseutu- ja pikkukaupunkiseutukuntien haja-asutusalueet, myös maaseutuseutukuntien taajamat ja pikkukaupunkiseutukuntien muut kuin keskeisimmät taajamat. Ainoastaan pikkukaupunkiseutukuntien keskeisimmässä taajamissa väestön määrän kehitys tasapainottui 1990-luvun loppupuolella. Pikkukaupunkikontekstissa ei siis Suomessa tapahtunut sellaista vastakaupungistumista, että väestöä olisi

siirtynyt kaupunkimaisista asuinympäristöistä maaseutumaisiin.

Amcoffin (2000: 44, 46–47, 66) mukaan Ruotsissa – samoin kuin Suomessa – ei ollut 1990-luvulla havaittavissa vastakaupungistumista toiminnallisten alueiden välisenä eikä paikkakuntien hierarkian suhteen tapahtuvana ilmiönä. Sen sijaan fyysisen yhdyskuntarakenteen tasolla hän on pystynyt mittaamaan Ruotsista vastakaupungistumista, eli tarkemmin ottaen väestön uudelleen jakautumista vähintään tuhannen asukkaan taajamista tätä pienempiin taajamiin tai haja-asutusalueille (Amcoff 2000: 61, 66). Amcoffin analyysi perustuu kokonaisuuteen, joten se ei ole suoraan vertailukelpoinen omani kanssa. Hänen tulostensa perusteella näyttää siltä, että vastakaupungistuminen on Ruotsissa painottunut suurimpien kaupunkien liepeille (Amcoff 2000: 61, 63; ks. Westlund 2002: 1398–1403). Oma aineistoni ei sisällä taajamakohtaisia ja haja-alueittaisia tietoja Suomen suurimpien kaupunkiseutujen väestöstä. Periaatteessa voi olla mahdollista mitata ainakin joissakin tapauksissa vastakaupungistumista myös Suomesta – vaikkapa pääkaupunkiseudulta.

Vastakaupungistumisen mittaamiseen fyysisen yhdyskuntarakenteen tasolla liittyy teknisiä pulmia (esim. Amcoff 2000: 41, 48–53; Rosenqvist 2002a; Niemi ym. 2002; Westlund 2002: 1397–1398), mikä on syytä muistaa. Vaikka en ole kyennyt käytettävissäni olleilla ”tietovälineillä” osoittamaan Suomesta territoriaalista vastakaupungistumista, pidän sitä edelleen kiistanalaisena ilmiönä. Mittaustekniikkaa kehittämällä lienee mahdollista löytää vastakaupungistumista Suomestakin. Joka tapauksessa esittämästäni vastakaupungistumisen analyysistä voidaan tehdä se johtopäätös, että maaseutu ei ole tämän päivän Suomessa kovin kilpailukykyinen territoriaalinen kokonaisuus. Koska kaupungistuminen ei näytä tyrehtyvän itsestään, maaseudun kehittämiseen ja kehittämisen perustelemiseen tarvitaan omaehtoisia ajatelu- ja toimintamalleja.

Hegemoninen kaupunkidiskurssi ja maaseutu

Olen aiemmissa artikkeleissani (Rosenqvist 2000: 18–19, 2002b: 59) tulkinnut, että maaseutua koskeva keskustelu jakautuu Suomessa kolmeksi, vaikeasti yhteen sovitettavaksi diskurssityypiksi. Aluekeskusten kehittämiseen perustuva aluepolitiikka edustaa sellaista *aluekehitys- eli kaupunkidiskurssia*, jonka mukaan maaseudun kehitys on kaupunkivetoista. *Maa- ja metsätaloudiskurssit* puolestaan lähtevät siitä, että maaseudun tulevai-

suus rakennetaan maa- ja metsätalouden varaan. *Maaseutudiskurssit* näkevät maaseudun monin tavoin hyödynnettävissä olevana alueena. Aluekehitys- eli kaupunkidiskurssit ovat Suomessa tällä hetkellä yhteiskuntapolitiittisesti vahvimpia, eli kaupunkien merkitys aluekehityksessä korostuu. Maa- ja metsätaloudiskurssien näkökulmasta maaseutu muodostuu *areaalisten* eli maan pinta-alaa hyödyntävien elinkeinojen kautta. Muiden diskurssien puristuksessa monipuolisemmille maaseutudiskurssille on jäänyt suhteellisen vähän tilaa yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Uudenlaisen maaseudun tuottamista estävät tai hidastavat perityt käsitejärjestelmät ja olemassa olevat valtarakenteet, eli ”vallan geometria”, kuten Doreen Massey (1993: 61) asian ilmaisee. Perityt tavat ajatella ohjaavat sitä, mitä näemme ja mitä emme (ks. Murdoch & Pratt 1997: 55; Goodman 2001: 196). Vallan geometriaa on usein vaikea selvittää ja asettaa kyseenalaiseksi tutkimuksen keinoin, jos ja kun tutkijat ovat enemmän tai vähemmän riippuvaisia vallan haltijoista. Erityisen häitällistä maaseudun kehittämisen kannalta on se, että kaupungit (tai kaupunkiseudut) on kanonisoitu paitsi kapitalistisen talouden päänäyttämöiksi myös mahdollisen vastarinnan tärkeimmiksi areenoiksi (esim. Smith 1984: 136; Marston 2000: 232; Brenner & Theodore 2002a: 346). Suomessa ovat muun muassa pääministeri Paavo Lipponen (Pääministeri... 2002) ja aluekeskusohjelman projektijohtaja Ulla-Maija Laiho (2002: 2) yrittäneet valaa uskoa siihen, että aluekeskusten kehittäminen on maaseudunkin etujen mukaista. Maa- ja metsätaloudiskurssien tarkoitusshakuisuus näkyy esimerkiksi Suomen maatalouden strategiassa (Maatalouden... 2001). Siinä *maatalous* ja *maaseutu* tarkoittavat samaa siten, että maaseudun kehittäminen tarkoittaa maatalouden ja sen liitännäiselinkeinojen kehittämistä. Maaseutupolitiikka ja -tutkimus puolestaan käpertyvät liiaksi maaseudun sisälle: huomion keskipisteen tulisi olla mieluummin siinä, miten maaseutu niveltyy vastinpariinsa kaupunkiin eli muuhun yhteiskuntaan. Tällainen arvio pätee mielestäni paitsi suomalaisen maaseutukeskusteluun (esim. Hyyryläinen & Rannikko 2000a) myös suureen osaan kansainvälistä keskustelua (esim. Marsden ym. 1993; Murdoch & Pratt 1997; Little 1999).

Mittakaavat hegemonian tutkimisen välineinä

Suomalaisessa aluekehityskeskustelussa hegemonisen aseman saavuttaneen kaupunkidiskurssin ja sen perusteiden analyysissäni kyseenalaistan tämän diskurssin ainoana oikeana totuutena ja pohdin, miten sitä voitaisiin soveltaa maaseudun

eduksi. Anssi Paasin (1991b: 294) sanoin tavoitteenani on arvioida kriittisesti vallitsevaa ajattelua "käsitteellisenä järjestelmänä ja tieteellisinä toimintastrategioina ja -normeina". Tukeudun analyysissäni maantieteellisiä mittakaavoja koskeviin teoretisointeihin ja uusmarxilaisuudesta ammentavaan kapitalismin teoriaan.

Maantieteellinen *mittakaava* on käsitteenä hieinan hankala muun muassa siksi, että luonnonmaantieteilijät, kaukokartoitus- ja GIS-tutkijat ja yhteiskuntaantieteilijät käyttävät sitä eri tavoin. Minä käytän tässä artikkelissa käsitettä yhteiskuntaantieteellisesti. Ymmärrän mittakaavat Sally Marstonin (2000: 220) tavoin yhteiskuntarakenteiden ja ihmistoimijoiden käytäntöjen välisessä vuorovaikutuksessa syntyviksi mahdolliseksi sosiaalisiksi konstruktioiksi. En siis pidä mittakaavoja etukäteen annettuina ontologisina kategorioina, jotka kuvastaisivat maailman rakentumista erikokoisiksi aluetasoiksi (kehoksi, perheeksi, kyläksi, paikkakunnaksi, kaupungiksi, seuduksi, alueeksi, valtioksi tai globaaliksi mittakaavaksi). Richard Howittin (1998: 49) mukaan maantieteellisellä mittakaavalla on kolme ominaisuutta, joista kaksi (koko ja taso) ovat hyvin tunnettuja, mutta kolmas (mittakaava suhteena) tunnetaan heikommien. Mittakaava suhteena merkitsee sitä, että yksikään mittakaava ei ole itsenäinen maantieteellinen kokonaisuus, vaan tilaan, paikkaan, aikaan, kulttuuriin ja luontoon rinnastettavissa oleva kulttuurisen maiseman ja maantieteellisen kokonaisuuden "rakennusaine" (Howitt 2002: 311). Yhteiskunnan sosiaaliset, taloudelliset, ympäristölliset ja poliittiset suhteet eivät jäsenyys yksittäisillä mittakaavatasoilla, vaan pikemminkin niiden läpi (Kelly 1999: 381). Yhteiskunnallisille toimijoille mittakaavat ovat resursseja, joiden avulla toimintaa voidaan tarkoituksenmukaisella tavalla hajauttaa maantieteellisesti. Vallitseva mittakaavojen järjestys voidaan tulkita tulokseksi valtaa pitävien hegemonisista projekteista (esim. Jonas 1994: 258; Lee 2000: 1003; MacLeod 2001: 818).

Uusi regionalismi ja maantieteellisten mittakaavojen poliittisuus

Alueellista kehitystä koskevassa tutkimuksessa hallitseva paradigma on muuttunut merkittävästi 1990-luvun lopulta lähtien siten, että on alettu korostaa "alueen" ominaispiirteiden merkitystä taloudellisen kasvun ja kehittymisen perustana (ks. Rosenqvist 2000: 14). John Lovering (1999: 379) kutsuu tätä laajan hyväksynnän saanutta paradigmaa "uudeksi regionalismiksi". Erik Swyngedouw'n (2000: 63–64) mukaan "paikallisen" tai "alueellisen" mittakaavan "myyttinen" herättäminen – niin teoriassa

kuin käytännössäkin – on kiinteä osa "globalisaatiomyytin". Hänen mukaansa globalisaatiota käytetään poliittisessa retoriikassa tarkoituksellisesti monimutkaistamaan sanottua asiaa ja siten marginalisoimaan ja hiljentämään sitä intensiivistä sosiospatiaalista kamppailua, jota käydään hallinnan spatiaalisten mittakaavojen uudelleenorganisoinnista. Philip Kellyn (1999: 384) mukaan globalisaatioidiskurssia käytetään usein vihjailuun tiettyjen tapahtumien väistämättömyydestä ja tiettyjen politiikan vaihtoehtojen välttämättömyydestä globaalien kilpailukykyyn nimissä. Samalla vakuuttava saadaan näyttämään luonnolliselta ja epämiellyttävä välttämättömältä. Uuden regionalismin tehtävänä on tällöin viitoittaa alue- ja kansantalouksien "kultaista tietä" "globaalien kilpailukykyyn ja kestäväen kasvun taivaaseen" (Swyngedouw 2000: 66). Mainitsemieni pääministeri Lipposen ja projektijohtaja Laihon kannanottoja maaseutukysymyksiin voidaan pitää ajankohtaisina suomalaisina esimerkkeinä uuden regionalismin mukaisesta ajattelusta (Pääministeri...2002; Laiho 2002).

Globalisaatioidiskurssin kyseenalaistaminen edellyttää entistä suuremman huomion kiinnittämistä maantieteellisiin mittakaavoihin. Swyngedouw'n (1997: 141) mukaan mittakaavat eivät ole vakaita ja muuttumattomia, vaan ne ovat laajuudeltaan, sisällöltään, suhteellisilta merkityksiltään ja keskinäisten suhteidensa osalta kiistanalaisia ja määrittäytyvät ja rakentuvat jatkuvasti uudelleen. Kellyn (1999: 396) mukaan ei ole järkevää asettaa yhtä mittakaavaa – kuten jollakin tavalla määriteltä "aluetta" – etusijalle, kun tutkitaan taloudellisia, kulttuurisia tai poliittisiä prosesseja. Swyngedouw'n (1997: 141) mukaan on väärin tulkita esimerkiksi *glokalisatio* kahden toisistaan erillään olevan mittakaavan (globaalien ja lokaalien) vuorovaikutuksena. Näin on siksi, että tällainen lähestymistapa antaa etukäteen määritellyille maantieteellisille muodostumille – kuten *oppiville alueille* (MacLeod & Jones 2001: 670) – ja niiden vuorovaikutukselle sellaisia motiiveja ja voimia, jotka ovat itse asiassa yksilöiden ja yhteiskunnallisten ryhmittymien ominaisuuksia.

Swyngedouw'n (1997: 141) prosessipohjaisen ontologian mukaan mittakaavat ja niiden sisäkkäiset yhteen nivoutumiset tulevat tuotetuiksi niissä jatkuvissa sosiospatiaalisissa valtakamppailuissa, joita yksilöt ja yhteiskunnalliset ryhmittymät käyvät. Jos mittakaava-ajattelua sovelletaan Suomeen, niin aluekehitykseen vaikuttavat paitsi "alueelliset" myös globaalit, valtiolliset, seudulliset, paikalliset ja yksilölliset pyrkimykset. Suomessa on nähdäkseni käynnissä valtakamppailu, jossa ratkaistaan, ovatko uuden regionalismin mukaisia alueita maakunnat, seutukunnat vai kenties alue-

keskukset. Myös paikallisen kehittämisen *kumpu-pamuusrakenteiden* muodostamisessa on kysymys erimittakaavaisten (kuten EU-tasoisien, valtiollisten, maakunnallisten, seudullisten, kunnallisten, paikallisten ja yksilöllisten) intressien valtakamppailuista ja yhteen nivomisista. Suhteuttamalla eri mittakaavoissa tapahtuvat yhteiskunnalliset prosessit toisiinsa päästään yhtäältä ymmärtämään eri tasoilla tapahtuvia ilmiöitä entistä paremmin. Toisaalta päästään pohtimaan uudelta pohjalta "vapauttavan" (*emansipatory/empowering*) poliittisen toiminnan mahdollisuuksia (Harvey 2000: 82–83, 234; Swyngedouw 2000: 64).

Epätasainen alueellinen kehitys ja sen sääntely

Fernand Braudeliin (1982, 1984) viitaten Peter Taylor (2000: 7) käsitteellistää kapitalismin monopolien maailmaksi. Braudelin mukaan kapitalismi on luonteeltaan markkinoiden vastainen: suurimmat voitot tulevat siellä, missä markkinat toimivat huonoimmin. Taylorin (2000: 7) mukaan pitkällä aikavälillä menestyksekkäs kapitalisti osaa hylätä ajoissa riittämättömästi voittoa tuottavan yrityksen ja siirtyä kannattavampiin monopoleihin. Joustava kapitalisti on luonteeltaan mieluummin generalisti kuin erikoistuja.

Neil Smithin (1984: 148–149) mukaan epätasainen aluekehitys perustuu pääoman "sahausliikelogiikkaan": pääoma liikkuu sinne, missä voitot ovat suurimmat (tai ainakin riittävän suuret). Nämä liikkumiset tahdistuvat kasautumisen ja kriisien rytmien kanssa. Toisin sanoen pääoma siirtyy kehittyneeltä alkehtyneelle alueelle ja myöhemmin taas takaisin, kun kehittyneet alueet on muuttanut alkehtyneeksi. Kevin Coxin (2001: 747) mukaan tilan yhteiskunnallinen merkitys syntyy siitä, että "spatiaalinen järjestys sisäistyy kapitalistiseen kasautumisprosessiin ja tulee sen välttämättömäksi ominaispiirteeksi". Kasautuminen edellyttää aina jonkinlaista kiinnittymistä maantieteelliseen tilaan (*spatial fix*) (Harvey 1982: 415). Kapitalistiselle tilalle on ominaista pysyvyyden ja muutoksen ristiriita (Harvey 1985: 150). Jossakin vaiheessa spatiaalinen järjestys muuttuu kasautumisen kahleeksi, jolloin vanha järjestys pitää uudistaa.

Kapitalismin käyttövoima on voiton tuottaminen. Voitto paitsi mahdollistaa pääoman jatkuvan ja laajenevan kasautumisen myös tarjoaa tuottajilleen resursseja itsensä toteuttamiseen. Kun voiton tavoittelijoita on useita, syntyy kilpailutilanne. Kilpailu synnyttää voittajia ja häviäjiä, ja varsin usein kilpailussa päädytään eettisesti arveluttavien keinojen käyttöön. Kapitalistinen järjestelmä tarvitsee tuekseen sääntelyjärjestelmän, joka pyrkii yhtäältä turvaamaan pääoman kasautumi-

sen ja toisaalta pitämään epätasaisen kehityksen kielteiset vaikutukset kurissa. Sääntelyllä tarkoitetaan kaikenlaisia – sekä julkisia että yksityisiä – institutionaalisia järjestelyjä ja normistoja, jotka takaavat kapitalististen suhteiden jatkuvuuden (ks. Jessop 1990: 174). Uuteen regionalismiin liittyvät pohdinnat ovat luoneet pohjaa globaalin sääntelyjärjestelmän rakentamiselle. Neil Brennerin (2000: 371) mukaan eurooppalaisessa kontekstissa valtion globalisoituminen sisältää ainakin kaksi mittakaavojen muutosta: (1) aluesuunnittelujärjestelmän uudelleen organisointi siten, että aluetaso korostuu suhteessa kansalliseen tasoon ja (2) keskittyminen tärkeimpien kaupunkiseutujen "institutionaalisen tiheyden" kasvattamiseen. Jälkimmäinen muutos merkitsee sellaisten kehitysmallien syrjäytymistä, jotka korostavat kasvun tasapainoista uudelleen jakamista kansallisella tasolla (Brenner 2000: 372).

Vallitsevan talouspoliittisen ideologian, uusliberalismin, mukaan ei ole tarvetta pyrkiä tasoittamaan aluekehitystä. Epätasainen kehitys on pääoman kasautumisen perusta (Brenner 2000: 372). Yhteiskunnan uusliberalisointi sisältää monenlaisia ja monimittakaavaisia toimintalinjoja (Brenner & Theodore 2002a: 342). Näihin lukeutuu sellaisten institutionaalisten esteiden poistaminen, jotka ovat aiemmin rajoittaneet uusien elämäntilanteiden tuoteistamista, työntekijöiden riistoa ja yksityisen pääoman harkinnanvaraista vallankäyttöä. Sääntelyn purkaminen, liberalisointi ja valtion menojen vähentäminen ovat olleet uusliberalistisen "poliittisen keinovalikoiman" keskeisiä iskusanoja (Brenner & Theodore 2002a: 343).

Brenner ja Theodore (2002b: 362) analysoivat uusliberalismia kahden, keskenään dialektisen efi vastakkaisen prosessin ykseytenä: (1) olemassa olevien institutionaalisten järjestelyjen hävittäminen ja (2) pääoman kasautumista palvelevan infrastruktuurin luominen. "Luovaa tuhoa" tapahtuu kaikissa mittakaavoissa (esimerkiksi globaalilla, valtiollisella ja paikallisella tasolla), mutta Brennerin ja Theodoren (2002b: 367) mukaan kaupungit ja kaupunkiseudut ovat muodostuneet viimeisten kolmenkymmenen vuoden kuluessa strategisesti tärkeiksi uusliberalistisen luovan tuhon levittämisen areenoiksi. Voidaan puhua jopa uusliberalismin kaupungistumisesta: kaupungeista on tullut laboratorioita, joissa kokeillaan ja toteutetaan levonevällä rintamalla erilaisia uusliberalistisia poliittikkoja, institutionaalisia innovaatioita ja poliittis-ideologisia projekteja (Brenner & Theodore 2002b: 375). Suomessa aluekeskusten kaapuun verhoituja kaupunkiseutuja voidaan pitää tällaisina laboratorioina (Rosenqvist 2002b: 60–63)

Kaupunki poliittisena konstruktiona

Brennerin (2000: 363–367) mukaan kaupunkiteoreetikot ovat kaupungin spatiaalisuutta käsitteellistäänsään päätyneet oletukseen, jonka mukaan kaupunki on yhteiskunnan spatiaalisessa järjestyksessä erityisen tärkeä mittakaava. Nykyisin on tapana käsitteellistää kaupungit maailmanlaajuisesti järjestyneiden virtojen paikalliksi solmuiksi, kun taas globaali mittakaava muodostuu lokaliteettien ja kaupunkien muodostamista verkostoista. Kaupunkiseutujen sanotaan muodostavan globaalien kapitalismin perustan: niitä pidetään yleisesti taloudellisen kasvun moottoreina sekä yhteiskunnallisen ja poliittisen vallan territoriaalisina keskittyminä (Brenner 2000: 374).

Yhteiskunnallisen kehityksen territoriaalisuus on kuitenkin ehdollinen, poliittinen asia: keskeisten territorioiden ei välttämättä tarvitse olla kaupunkia tai kaupunkiseutuja. Taylor (2000: 5) puhuu vaihtoehtoisista "metamaantieteistä", erilaisista tavoista hahmottaa modernin maailman jäsentymistä tilassa. Esimerkkeinä hän mainitsee kaupunkien verkostot ja valtioiden mosaiikit. Edward Soja (2000: 179, sit. MacLeod 2001: 812) on puolestaan arvioinut, että nyt olisi ehkä aika siirtää huomio kaupungeista alueisiin, eli nähdä kaupungistuminen ja kaupunkimaisen elämäntavan kehitys samanaikaisesti "alueellistumisena ja alueellisuuden tuottamisena". *Alueen ja kaupungin* käsitteille määritellään tutkimuksissa ja poliittisissa käytännöissä tietyt sisällöt, jotka eivät ole poliittisesti neutraaleja (vrt. MacLeod 2001: 822). Suomessa esimerkiksi maakunnat ja seutukunnat tai aluekeskukset edustavat erilaisia metamaantieteitä. Maakunnat perustuvat ajatukseen jonkinlaisesta alueiden Euroopasta, kun taas seutukunnat ja aluekeskukset edustavat muodissa olevaa kaupunkiverkkoajattelua.

Kaupunkimittakaava ei siis ole mikään ennalta annettu tai määrätty yhteiskunnallisten suhteiden näyttämö, vaan se on yhteiskunnallisesti rakentunut, poliittisesti kiistanalainen ja historiallisesti muuttuva noiden suhteiden ulottuvuus (ks. MacLeod 1999: 248). Mittakaavat voidaan tutkia strategisten toimijoiden poliittisten käytäntöjen välineiksi ja heidän "mittakaavariippuvuuksiensa" (Cox 1993: 444) heijastumiksi. Coxin (2001: 756) mukaan kaupunki on ilmeisen tärkeä mittakaava paitsi tietyille paikallisille eturyhmille (kuten kaupungin hallinnon toimijoille, tiedotusvälineille ja gryndereille) myös joillekin kansallisille eturyhmille, (kuten valtionhallinnon makrotalouspolitiikoille). Timothy Bunnell ja Neil Coe (2001: 571, 575) vihjaavat, että "poliittiset pakot" ovat saattaneet ohjata myös tutkijoita käyttämään kaupunkimittakaavaa analyysiensä lähtökohtana use-

ammin kuin olisi ollut tarpeellista (ks. Lovering 1999: 379, 389).

Aluejärjestelmä ja maaseutu

Suomen nykyinen aluepoliittinen ajattelu on rakennettu uuden regionalismin ja erityisesti sen soveluksen – *seutuistumismallin* – varaan (Rosenqvist 2002b: 60–63). Maaseudun näkökulmasta malli on ongelmallinen, sillä maaseutu unohtetaan: sille ei tahdo mallissa löytyä "vahvaa roolia yhteiskunnallisessa työnjaossa" (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2001: 2). Näin maaseutu voidaan tuomita häviäjäksi alueiden välisessä kilpailussa. Suomalaisen aluekehityskeskustelujen lisäksi maaseutu on unohtettu kansainvälisissä, maantieteellisiä mittakaavoja koskevissa keskusteluissa, joissa usein on pohdittu kaupunkimittakaavan merkitystä aluejärjestelmässä (esim. Brenner 1999; MacLeod 1999; MacLeod & Goodwin 1999; Smith 1992, 1993, 1995, 1996).

Aluejärjestelmää tutkittaessa ei ole mielestäni tarkoituksenmukaista tarkasteilla kaupunkia erillään maaseudusta: pikemminkin ne muodostavat vastinparin yhdyskuntajärjestelmässä (Rosenqvist 2002a: 3). Suomalainen maantieteellinen yhdyskuntarakennetutkimus perustui aina 1990-luvulle saakka kristallerilaiseen keskus- ja vaikutusalue tutkimuksen perinteeseen (Mikkonen 2000: 255). Tämän jälkeen aihepiiriä ovat hallinneet uuden regionalismin periaatteita noudattavat seutuistumis- ja kaupunkiverkkotutkimukset, joita olen analysoinut maaseudun näkökulmasta toisaalla (Rosenqvist 2002b: 60–63).

Kauko Mikkonen (2000: 258) näyttää hyväksyvän tulkinnan, jonka mukaan hierarkkinen keskus- ja vaikutusaluejärjestelmä ei enää 1990-luvulla kyennyt vastaamaan kansainvälistyvän, verkottuvan ja erikoistuvan tietoyhteiskunnan asettamiin haasteisiin. Näin voi olla, mutta suomalaiset seutuistumis- ja kaupunkiverkkotutkijat ovat mielestäni sortuneet ylilyöntiin väittäessään, että yhdyskuntajärjestelmän hierarkiat ovat purkautumassa (esim. Vartiainen 1995: 7, 1997: 94, 1999: 14; Antikainen 2001: 9). Mauri Palomäki (1995: 243) on osoittanut, että yhdyskuntarakenteen hierarkkisuus ei ole kadonnut Suomesta minnekään. Hierarkiat – eriarvoisuudet ylipäätään – ovat läsnä myös tulevaisuudessa: vain niiden muodot muuttuvat. Tällä hetkellä kansallisten keskushierarkioiden rinnalla lisäävät merkitystään globaalit ja eurooppalaiset kaupunkihierarkiat (ks. Vartiainen 1999: 14).

Brennerin (2001: 600) mukaan pienet ja suuret "spatiaaliset yksiköt" muodostavat monikerroksisen, hierarkkisen maantieteellisen rakennel-

man. Näiden yksiköiden olennaisia ominaisuuksia ovat "positionaalisuus" eli asemoituminen suhteessa muihin yksiköihin ja "uppoutuminen" jollakin tavalla mainittuun rakennelmaan. Brennerin mukaan maantieteelliset mittakaavat syntyvät spatiaalisten yksiköiden hierarkisoitumisista ja uudelleen hierarkisoitumisista, joiden kautta sosiospatiaalisen erilaistumisen prosesseja tapahtuu niin aineellisesti kuin diskursiivisesti. Brennerin (2001: 606) mielestä mittakaavojen muodostama kokonaisuus muistuttaa mieluummin mosaiikkia kuin pyramidia. Näin ollen pyramidimaisesti hierarkkisen keskus- ja vaikutusaluemallin ja hierarkioista vapaan seutuistumismallin tilalle olisi syytä ryhtyä ideoimaan jonkinlaista "rakentavan yhdyskunnan mallia". Tällaisessa mallissa ihmiset olisivat todellisia subjekteja ja maailman rakentajia eivätkä vain jonkin yhteiskunnallisen kehitysvaiheen (kuten tietoyhteiskunnan) kokijoita (vrt. uusi regionalismi) tai jonkin yhteiskunnallisen "kehityskerrostuman" (ks. esim. Massey 1984: 17–18; Oksa 1998: 51) alle jääviä sopeutujia. On mielestäni haastavampaa lähteä siitä, että ihminen mieluummin *tuottaa* elämänsä itse kuin vain elää ja kokee sosiaalisen ja luonnollisen ympäristönsä.

Kaupungistuminen ja maaseutu

Maaseudun kehittämisen näkökulmasta kaupungistumiseen voidaan suhtautua kahdella periaatteellisella tavalla: voidaan joko hyväksyä kaupungistuminen ja sopeutua siihen tai vastustaa sitä. Kilpailukykyisen maaseudun tuottamisen kannalta sopeutuminen merkitsee sitä, että kilpailu käydään maaseudun sisällä. Tällöin voittajaksi selviytyy paitsi kaupunki myös se maaseutu, joka parhaiten sopeutuu kaupungistumiseen. Kaupungistumista vastustettaessa maaseutu haastaa kaupungin kilpakumppanikseen. Tässä asetelmassa maaseudulla on enemmän voitettavaa kuin kaupungistumiseen sopeututtaessa.

Kaupungistumisen hyväksyminen vallitsevaksi ja hallitsevaksi kehitystrendiksi merkitsee sitä, että parhaimmillaan maaseutu nähdään kaupungistumista tukevaksi väestön uusintamisen paikaksi. Maaseutu on tällöin kaupunkilaisten virkistysalue (*urban amenity*; Lowe, Murdoch & Cox 1995: 70) – piilopirtti tai alppimaja, jossa kaupunkilaiset lataavat akkujaan menestyäkseen kapitalistisen kilpailun pyörteissä. Jonathan Murdochin ja Graham Dayn (1998: 187) mukaan maaseudun arvo on kasvamassa, koska ihmiset etsivät sieltä uudenlaista tasapainoa luontosuhteelleen ja yhteisöllisyyden tarpeilleen globalisoituvan yhteiskunnan kontekstissa. Maaseutu koetaan "luonnollisemmaksi" kuin kaupunki: siellä on enemmän "ympäristöä" kuin

kaupungeissa. Luonto koetaan tällöin yhteiskunnallisista intresseistä vapaaksi: luonnossa ei ole sellaista itsekkyyttä, ahneutta, valtaa ja herruutta, jota on ihmisen sosiaalisessa elämässä (Murdoch & Day 1998: 193–195).

Paasin (1991a: 231) mukaan "nykyajan ahdistavan kiireisessä ja tyhjien mielikuvien täyttämässä ilmapiirissä" on helppo – yhteisöllisyydestä puhuttaessa – ajautua menneisyyden nostalgiseen romantisoituihin. Maaseutu edustaa tällöin yhteisöllisyyttä ja kaupunki sen vastakohtaa. Philip Lowen, Jonathan Murdochin ja Graham Coxin (1995: 79–80) mielestä englantilaisen maaseudun nykyinen yhteisöllisyys rakentuu maaseudulle muuttaneen valkoisen keskiluokan uustraditionalistisen maaseutukäsityksen varaan. Tällainen yhteisöllisyys on valikoivaa: se rajaa ulkopuolelleen sellaisia yhteiskunnallisia ryhmittymiä, joilla hyvinkin voisi olla tarpeita maaseudun käyttämiseen. Valikoivuus pitänee jossakin muodossa paikkansa Suomessaakin, vaikkei maamme olekaan samanlainen luokkayhteiskunta kuin Englanti. Kolmikko luonnehtii englantilaisen maaseutukeskiluokan toimintaa "sivistyneeksi" ja "herrasmiesmäiseksi" vetäytymiseksi kaupungeista (Lowe, Murdoch & Cox 1995: 65, 81–82). Emansipatorisen ja radikaalin yhteiskunnallisen toiminnan näkökulmasta tällainen vetäytyminen näyttää kuitenkin lähinnä vastuun pakoilulta ja oman edun tavoittelulta (vrt. Murdoch & Day 1998: 196).

Edellä olen tulkinut kaupungistumisen poliittiseksi prosessiksi, jonka tavoitteena on kapitalistisen kasautumisen turvaaminen. Radikaalit ajattelijat käyvät tavallisesti kaupunkia yhteiskunnallisen muutoksen ja maaseutua pysähtyneisyyden vertauskuvana (vrt. Lowe, Murdoch & Cox 1995: 63). Itse yritän pohtia sitä, miten maaseutu voisi olla edistykellisen politiikan lähtökohta, vastavoima "kaupungistamispolitiikalle". Swyngedouw'n (1997: 160) mukaan samalla, kun "rahan valta ja homogenisoiva imperialistinen kulttuuri" tunkeutuvat kaikille elämän aloille ja kaikkiin maantieteellisiin mittakaavoihin "vastustamisen politiikka" jää helposti pelkästään paikallisen lojaalisuuden ja identiteettipolitiikan rakentamiseksi sekä "toiseuksien juhlimiseksi". Tämä ei riitä, jos halutaan vaikuttaa pääoman valtaan. Emansipatorisen ja osallistujien vaikutusmahdollisuuksia lisäävän (*empowering*) "mittakaavapolitiikan" tulee Swyngedouw'n (1997: 160) mukaan olla sellaista, että siinä rakennetaan paikkojen ja mittakaavojen välistä solidaarisuutta, sosiaalisia siteitä ja kollektiivista vastustamisen kulttuuria. Mittakaavapolitiikan näkökulmasta Suomessa käyttöön otettu, kylätoiminnan ja paikallisten toimintaryhmien varaan rakentuva maaseudun kehittäminen vaikuttaa riit-

tämättömältä tavalta tuottaa kilpailukykyistä maaseutua. Kilpailukykyyn parantaminen näyttäisi edellyttävän entistä suuremman huomion kiinnittämistä paikallisuuden rajat ylittäviin yhteyksiin.

Kilpailukykyinen maaseutu?

Jotta kapitalismin ja kaupungistumisen vastustaminen ei jäisi itsetarkoitukseksi eikä pelkäksi kehityksen jarruttamiseksi, vastustamispolitiikkaan tulisi sisältyä näkemys tavoittelemisen arvoisesta tulevaisuudesta. Itse en pysty hahmottelemaan realistista vaihtoehtoa kapitalistiselle tuotantomuodolle, joten minulle ainoaksi vaihtoehdoksi maaseudun kehittämisessä jää kilpailu kapitalistisen tuotantomuodon sisällä. Toisin sanoen pitäisi ryhtyä miettimään sitä, millä aloilla ja miten maaseutu spatiaalisenä, symbolisena ja vertauskuvallisena sosiaalisenä konstruktiona voisi voittaa maaseudun ja kaupungin välisessä kilpailussa.

Maaseutu spatiaalisenä konstruktiona

Maaseudun perinteinen tehtävä on ollut raaka-aineiden, Suomessa lähinnä ruoan ja puun, tuottaminen kaupunkilaisten tarpeisiin. Tehtävä on toteutettu sellaisten verkkaalisten eli alueiden välisten toiminnallisten verkostojen kautta, joissa tärkeimmät toiminnot ja valta ovat keskittyneet kaupunkeihin. Maaseudun tehtäväksi on tässä työnjaossa jäänyt lähinnä suorittava, tuotannollinen, alihankintatyyppinen toiminta. Petri Ruuskanen (1999a: 237–238; 1999b: 45) kutsuu tällaista kehitysmallia ”spatialiseksi” tai ”alueelliseksi taylorismiksi”. Maaseudun omaehtoisen kehittämisen näkökulmasta spatiaalisen taylorismin malli on arveluttava, sillä siinä ulkopuoliset voimat määräävät hyvin pitkälle maaseudun tulevan kehityksen.

Toisaalta maaseudulle ideoidaan usein myös mainitsemani uuden regionalismin mukaista kehitysmallia, jossa pienten yritysten muodostamat territoriaaliset, horisontaaliset verkostot muodostaisivat innovatiivisen ja kilpailukykyisen kokonaisuuden. Tätä kaupunkien kehittämisestä kopioitua mallia on kuitenkin vaikea kuvitella realistiseksi vaihtoehdoksi maaseutualueilla, kun se ei näytä kovin helposti kantavan hedelmää keskikokoisilla kaupunkiseuduillakaan.

Philip Lowe, Jonathan Murdoch ja Neil Ward (1995: 87, 93) pitävät alueen ulkoisten ja sisäisten verkostojen erottelua keinotekoisena: ”Kehitys ei tapahdu lokaliteeteissa, vaan niiden läpi.” Verkottuneiden yritysten tärkeimmät yhteydet ovat useammin ylipaikallisia kuin paikallisia. Tällainen toiminnallinen yhdentyminen ja spatiaalinen ha-

jautuminen ovat näkyvissä niin maatalousteollisessa kompleksissa ja tehdasteollisuudessa kuin korkean teknologian aloilla, rahoituspalveluissa ja kulttuuriteollisuudessaakin (Lowe, Murdoch & Ward 1995: 98).

Maaseudun kehittämisessä uuden regionalismin hengessä on se vaara, että keskitytään lii-kaa paikallisen sosiaalisen pääoman rakentamiseen (Murdoch 2000: 416). Tämän sijasta tulisi keskittyä pohtimaan sitä, minkälaiset ylipaikalliset verkostot toisivat maaseudulle eniten valtaa ja rahaa tai muuta arvoa. Mainittu pohdinnan tarve pätee myös perinteisiin maa- ja metsätalouden arvoketjuihin. Murdochin (2000: 416) mukaan ”verkostoparadigma” ei ole jokin valmis maaseudun kehittäminen malli, vaan verkosto tulisi rakentaa tapauskohtaisesti ylipaikallisten ja paikallisten suhteiden hybridiksi (ks. Lowe, Murdoch & Ward 1995: 101).

Tavoittelemisen arvoista olisi mielestäni se, että maaseutu tulisi mahdollisimman suuressa määrin toimeen omillaan, olematta yhteiskunnan elättinä. Taloudellinen kannattavuus perustuisi omaehtoiseen näkemykseen maaseudusta ja sen markkinoitiin (esim. Bascom 2001: 64). Todennäköisimmin tällainen maaseutu ei olisi tiukan territoriaalinen, vaan se perustuisi pikemminkin mitatakaavat ylittävään toiminnalliseen verkottumiseen. Maaseudun asukkaiden lisäksi tällaisen verkoston tasa-arvoisia toimijoita voisivat olla kaupunkilaisetkin.

Maaseutu symbolisena tai vertauskuvallisena konstruktiona

Lopuksi pohdin mahdollisuuksia tuottaa kilpailukykyistä maaseutua käsitteellistämällä maaseutu absoluuttisesta tai aineellisesta spatiaalisuudesta irtotetuksi symboliseksi tai vertauskuvalliseksi sosiaaliseksi konstruktioksi. Postmodernissa yhteiskunnassa erilaisia symboleja ja vertauskuvia voidaan myydä ja ostaa siinä kuin maitoa, perunaa ja puutakin. Jean Baudrillardin ajatuksiin viitaten Paul Cloke (1997: 370) arvioi, että maaseutumaisuutta koskevat merkit ja symbolit ovat tulleet irtotetuiksi absoluuttisen maantieteellisen tilan yhteydestään: maaseutu on ”deterritorialisoitunut”. Abstrakteillakin maaseutua koskevilla merkityksillä ja merkityksenannoilla on tilalliset ulottuvuutensa, jotka edustanevat pikemminkin jonkinlaisia suhteellista tai symbolista kuin absoluuttista tai aineellista spatiaalisuutta. Henri Lefebvre (1991: 33, 39) puhuu tässä yhteydessä ”representaation tiloista” (*representational spaces*). Mark Lawrence (1997: 3) ehdottaa, että maaseutu käsitteellistettäisiin representaation tilaksi. Omasta mielestäni maa-

seudun ei välttämättä tarvitse olla tilaa kuvaava käsite, vaan se voi olla myös tilasta irrotettu sosiaalinen representaatio. Tällä tarkoitetaan kollektiivista, ihmisten jakamaa ideaa, ajatusta, kuvaa tai tulkintaa jostakin asiasta.

Stuart Hallin (1999: 82) mukaan "kaksinaipaiset vastakohtaisuudet näyttävät olevan perustana kaikille kielellisille järjestelmille ja merkitysten tuotannolle ylipäättäänkin". Nykyisissä länsimaissa yhteiskunnissa vallitsee sellainen kulttuurinen hierarkia, että kaupungit edustavat modernia, kehittyynyttä, hyvää ja toivottavaa, kun taas maaseutu edustaa jotain perinteistä, alikehittyynyttä, huonoa ja ei-toivottavaa (Hall 1999: 79–80). Modernisaatioajattelu perustuu valistusfilosofiaan, jonka mukaan sivistykseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen johtaa vain yksi tie – modernisaatio. Lähtökohdat kilpailukykyisen maaseutun representaation rakentamiseen ovat siis heikot. Samalla on ymmärrettävää, että suomalaisissa maaseutu- ja maatalouspolitiikoissa päädytään helposti puolustusellisiin ja sopeuttaviin kehittämisstrategioihin.

Jonathan Murdochin ja Andy Prattin (1993: 415) mukaan maaseudun ja kaupungin erottelu antaa niille kummallekin merkityksen ja valtaa. Täten maaseudun yhteiskunnallisen aseman ymmärtämiseksi on olennaisempaa analysoida maaseudun ja kaupungin eron rakentumista kuin esimerkiksi verrata entistä ja nykyistä maaseutua. Minkälainen sosiaalinen representaatio maaseudusta siten pitäisi tuottaa, jotta se olisi kilpailukykyinen nyky-yhteiskunnassa? Kansainvälisten tutkimusten mukaan näyttää siltä, että maaseudun ja kaupungin ero on nykyisin määriteltävissä helpommin fyysisten kuin sosiaalisten piirteiden avulla (esim. Halfacree 1995: 18; van Dam ym. 2002: 465). Tällöin maaseutua kaupungista erottavia tekijöitä ovat esimerkiksi tilan avaruus (sekä ihmisten että teko-otuotujen suhteen), hiljaisuus, maisema sekä luonto metsineen ja vesistöineen. Kun näiden ominaisuuksien varaan yritetään rakentaa liiketoimintaa, olennaisinta ei välttämättä ole autenttisten maaseutuelämysten tarjoaminen kuluttajille. Kuluttajat ovat valmiita maksamaan keinotekoisistakin maaseudun representaatioista. Esimerkiksi kun valtakunnallinen kesämökkien vuokrausrengas tarjoaa kuluttajille tietyt standardit täyttyviä mökkivaihtoehtoja eri puolilta Suomea, kuluttaja valitsee pikemminkin tarpeidensa mukaisen mökin representaation kuin jonkin tietyn mökin jostakin konkreettisesta paikasta. Joillekin harvaan asutulla alueella sijaitseva kylpylä- tai laskettelukeskus edustaa maaseutua tavalla, josta kannattaa maksaa. Kaupungeilla ja kunnilla on usein mahdollisuus myydä kuluttajille "maaseutua" kaavoittamalla väljiä

asuinalueita ja suuria tontteja keskustojensa liepeille. Frank van Dam (2000: 90) ja van Dam ym. (2002: 468) mukaan tällaiselle "pseudo-maaseudulle" olisi kysyntää ainakin hollantilaisissa olosuhteissa.

Vaikea, mutta kiehtova tapa maaseudun aseman parantamiseksi on modernisaation vastustaminen tai kieltäminen. Maaseudun perifeerinen asema modernisaatioajattelussa luo hedelmällistä pohjaa modernisaatioajattelulle. Kuten muillakin yhteiskunnan marginaaliryhmillä myös "maaseutu-ihmisillä" on Kari Ilmosen (1998: 256–257) sanoin mahdollisuus omien kiinnostuksen kohteidensa ja tavoitteidensa kautta pyrkiä "murtamaan vallanpitäjien linnakkeita ja parantamaan omia asemiaan". Ihmisiä lienee mahdollista enenevässä määrin vietellä hyppäämään pois modernisaation oravanpyörästä – ainakin osittain. Uskon, että ihmisen identiteetti on nyky-yhteiskunnassa sirpaleinen siten kuin Hall (esim. 1999: 19–28) esittää. Identiteetti koostuu useista, toistensa suhteen ristiriitaisistakin "subjektiasemista" (Törrönen 2000: 243). Matthew Gorton, John White ja Ian Chaston (1998: 230) konkretisoivat tätä kuvatessaan, kuinka yksilö voi kuulua useampaan kuin yhteen yhteisöön: hän voi työskennellä kaupungissa sijaitsevassa toimistossa, osallistua maaseudulla paikallisen toimintaryhmän työskentelyyn, käydä vanhojen yliopistokavereidensa kanssa purjehtimassa ja hänellä voi olla sukulaisia muilla alueilla. Ehkäpä meissä kaikissa asuu myös pieni modernisaation vastustaja ja maaseutu-ihminen? Tämä puoli ihmisestä olisi nyt jotenkin pidettävä hereillä.

Kaipaisin maaseutukeskusteluun sen tyyppiisiä vilttejä ideoita, jollaisen Smith (1992, 1993, 1996) on tuottanut esitellessään New Yorkin oloihin suunniteltuja kodittomien kulkuneuvoja. Nämä supermarketin ostoskärryjen perustalle rakennetut härvelit toimivat paitsi kulkuvälineinä myös istuimina, sänkyinä, sateensuojina, peseytymispaikkoina ja jopa kodittomien tietoverkkojen solmupisteinä. Koska nämä kulkuneuvot muistuttavat ulkomuodoltaan rakkettia (tai jolain muuta sotateollista laitetta) ja koska niillä pääsee liikkumaan suurkaupunkien keskeisimpiinkin paikkoihin, ne ovat hätkähdyttävä näky katukuvassa. Ne tekevät unohdetut kodittomat näkyviksi ja samalla vahvistavat heidän identiteettiään. Maaseutukin tarvitsisi jonkinlaisia kaupunkeihin tunkeutuvia vertauskuvallisia "hyökkäysvaunuja", jotka viestittäisivät perifeerisyyden ja juntiuden ilosanomaa vaihtoehtona modernisaatiolle. Traktorimarssit eivät hätkäytä kaupunkilaisia tarpeeksi, jos tavoitteena on vain maanviljelijöiden tulojen turvaaminen. Kaupunkilaisten viettelemiseksi tarvitaan hausempia ja ajanmukaisempia keinoja, kuten eukonkanto-

joukkumarjastus-, katukonttaus-, saappaanheito-, suojuoksu- ja sääskentappokilpailujen järjestämistä. Maaseutu voisi edustaa jonkinlaista henkistä vapautumista kilpailuyhteiskunnan paineista ja pakoista, "laajempaa näkökulmaa elämään", kuten Jari Isokorpi (1999) on ilmaissut pohtiesaan saappaanheiton syvintä olemusta. Jottei modernisaation vastustaminen jäisi pelkästään yksilölliseksi tai paikalliseksi "toiseuden juhlimiseksi", siihen pitäisi liittyä *mittakaavapolitiikkaa* eli sosiaalisten siteiden, solidaarisuuden ja kollektiivisen vastustamisen kulttuurin rakentamista maantieteellisten mittakaavojen ja paikkojen välille (ks. Swyngedouw 1997: 160).

Kiitokset

Kiitan artikkelin kahta ennakkotarkastajaa ja päätoimittajaa kommentista, jotka auttoivat minua selkeyttämään argumentaatiotani. Tekstiin mahdollisesti jaaneista puutteellisuuksista vastaan luonnollisesti itse. Olen kirjoittanut artikkelin sen rahoituksen turvin, jonka maa- ja metsätalousministeriö on myöntänyt maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esityksestä vuosina 2001 ja 2002 tutkimushankkeelle "Maaseutu ja kaupunki Suomen pikkukaupunkiseuduilla – empiirinen tutkimus maaseudun merkityksistä, asemasta ja kehittämismahdollisuuksista".

KIRJALLISUUS

- Alueiden kehittäminen. ALUS-lakityöryhmän mietintö (2002). *Sisäasiainministeriö, Aluekehitysosaston julkaisu* 2. 189 s.
- Amcoff, J. (2000). Samtida bösättning på svensk landsbygd. *Uppsala universitet, Geografiska regionstudier* 41. 222 s.
- Antikainen, J. (2001). Kaupunkiverkkotutkimus 2001. *Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 1. 79 s.
- Bascom, J. (2001). "Energizing" rural space: the representation of countryside culture as an economic development strategy. *Journal of Cultural Geography* 19: 1, 53–73.
- Braudel, F. (1982). *The wheels of commerce*. 670 s. Collins, London.
- Braudel, F. (1984). *The perspective of the world*. 699 s. Collins, London.
- Brenner, N. (1999). Globalisation as reterritorialisation: the re-scaling of urban governance in the European union. *Urban Studies* 36: 3, 431–451.
- Brenner, N. (2000). The urban question as a scale question: reflections on Henri Lefebvre, urban theory and the politics of scale. *International Journal of Urban and Regional Research* 24: 2, 361–378.
- Brenner, N. (2001). The limits to scale? Methodological reflections on scalar structuration. *Progress in Human Geography* 25: 4, 591–614.
- Brenner, N. & N. Theodore (2002a). Preface: from the "new localism" to the spaces of neoliberalism. *Antipode* 34: 3, 341–347.
- Brenner, N. & N. Theodore (2002b). Cities and the geographies of "actually existing neoliberalism". *Antipode* 34: 3, 349–379.
- Bunnell, T. G. & N. M. Coe (2001). Spaces and scales of innovation. *Progress in Human Geography* 25: 4, 569–589.
- Champion, T. (1998). Studying counterurbanisation and the rural population turnaround. *Teoksessa* Boyle, P. & K. Halfacree (toim.): *Migration into rural areas: theories and issues*, 21–40. John Wiley & Sons, Chichester.
- Cloke, P. (1997). Country backwater to virtual village? Rural studies and 'the cultural turn'. *Journal of Rural Studies* 13: 4, 367–375.
- Cox, K. R. (1993). The local and the global in the new urban politics: a critical view. *Environment and Planning D* 11: 4, 433–448.
- Cox, K. R. (2001). Territoriality, politics and the 'urban'. *Political Geography* 20: 6, 745–762.
- van Dam, F. (2000). Revealed and stated preferences for rural living. Evidence from the Netherlands. *Teoksessa* Haartsen, T., P. Groote & P. P. Huigen (toim.): *Claiming rural identities. Dynamics, contexts, policies*, 80–91. Van Gorcum, Assen.
- van Dam, F., S. Heins & B. S. Elbersen (2002). Lay discourses of the rural and stated and revealed preferences for rural living. Some evidence of the existence of a rural idyll in the Netherlands. *Journal of Rural Studies* 18: 4, 461–476.
- Goodman, D. (2001). Ontology matters: the relational materiality of nature and agro-food studies. *Sociologia Ruralis* 41: 2, 182–200.
- Gorton, M., J. White & I. Chaston (1998). Counterurbanisation, fragmentation and the paradox of the rural idyll. *Teoksessa* Boyle, P. & K. Halfacree (toim.): *Migration into rural areas: theories and issues*, 215–235. John Wiley & Sons, Chichester.
- Halfacree, K. H. (1993). Locality and social representation: space, discourse and alternative definitions of the rural. *Journal of Rural Studies* 9: 1, 23–37.
- Halfacree, K. H. (1995). Talking about rurality: social representations of the rural as expressed by residents of six English parishes. *Journal of Rural Studies* 11: 1, 1–20.
- Hall, S. (1999). *Identiteetti*. 285 s. Vastapaino, Tampere.
- Halliday, J. & M. Coombes (1995). In search of counterurbanisation: some evidence from Devon on the relationship between patterns of migration and motivation. *Journal of Rural Studies* 11: 4, 433–446.
- Harvey, D. (1982). *The limits to capital*. 478 s. Basil Blackwell, Oxford.
- Harvey, D. (1985). The geopolitics of capitalism. *Teoksessa* Gregory, D. & J. Urry (toim.): *Social relations and spatial structures*, 128–163. Macmillan, London.
- Harvey, D. (2000). *Spaces of hope*. 293 s. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Howitt, R. (1998). Scale as relation: musical metaphors of geographical scale. *Area* 30: 1, 49–58.
- Howitt, R. (2002). Scale and the other: Levinas and geography. *Geoforum* 33: 3, 299–313.
- Hyyryläinen, T. & P. Rannikko (2000a; toim.). *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*. 208 s. Vastapaino, Tampere.

- Hyryläinen, T. & P. Rannikko (2000b). Sosiaalinen pääoma ja paikallinen kehittäminen. *Teoksessa* Hyryläinen, T. & P. Rannikko (toim.): *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*, 189–200. Vastapaino, Tampere.
- Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka. Maa-seutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille 2001–2004 (2000). *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 8. 221 s.
- Ilmonen, K. (1998). Kulttuuri alueen käyttövarana. Kulttuuripolitiikan hallitsevat ja marginaaliset diskurssit Keski-Pohjanmaalla. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 32. 287 s.
- Isokorpi, J. (1999). Saappaanheittäjän omakuva. Pääkirjoitus. *Saapasuutiset* 2 (15.4.1999), ei sivunumerointia. Suomen Saappaanheittoliitto.
- Jessop, B. (1990). Regulation theories in retrospect and prospect. *Economy and Society* 19: 2, 153–216.
- Jonas, A. E. G. (1994). Editorial: the scale politics of spatiality. *Environment and Planning D* 12: 3, 257–264.
- Kelly, P. F. (1999). The geographies and politics of globalization. *Progress in Human Geography* 23: 3, 379–400.
- Kontuly, T. (1998). Contrasting the counterurbanisation experience in European nations. *Teoksessa* Boyle, P. & K. Halfacree (toim.): *Migration into rural areas: theories and issues*, 61–78. John Wiley & Sons, Chichester.
- Laiho, U.-M. (2002). Ei vettä, rantaa rakkaampaa. Pääkirjoitus. *Aluekeskusohjelma-katsaus* 3, 2.
- Lawrence, M. (1997). Heartlands or neglected geographies? Liminality, power, and the hyperreal rural. *Journal of Rural Studies* 13: 1, 1–17.
- Lee, R. (2000). Radical and postmodern? Power, social relations, and regimes of truth in the social construction of alternative economic geographies. *Environment and Planning A* 32: 6, 991–1009.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. 454 s. Blackwell, Oxford.
- Little, J. (1999). Otherness, representation and the cultural construction of rurality. *Progress in Human Geography* 23: 3, 437–442.
- Lovering, J. (1999). Theory led by policy: the inadequacies of the 'new regionalism' (illustrated from the case of Wales). *International Journal of Urban and Regional Research* 23: 2, 379–395.
- Lowe, P., J. Murdoch & G. Cox (1995). A civilised retreat? Anti-urbanism, rurality and the making of an Anglo-centric culture. *Teoksessa* Healey, P., S. Cameron, S. Davoudi, S. Graham & A. Madani-Pour (toim.): *Managing cities. The new urban context*, 63–82. John Wiley & Sons, Chichester.
- Lowe, P., J. Murdoch & N. Ward (1995). Networks in rural development: beyond exogenous and endogenous models. *Teoksessa* van der Ploeg, J. D. & G. van Dijk (toim.): *Beyond modernization. The impact of endogenous rural development*, 87–105. Van Gorcum, Assen.
- Maatalouden strategiaprojekti. Johtoryhmän loppuraportti (2001). *Maa- ja metsätalousministeriö, Työryhmämuistio MMM* 16. 75 s.
- MacLeod, G. (1999). Place, politics and 'scale dependence': exploring the structuration of Euro-regionalism. *European Urban and Regional Studies* 6: 3, 231–253.
- MacLeod, G. (2001). New regionalism reconsidered: globalization and the remaking of political economic space. *International Journal of Urban and Regional Research* 25: 4, 804–829.
- MacLeod, G. & M. Goodwin (1999). Space, scale and state strategy: rethinking urban and regional governance. *Progress in Human Geography* 23: 4, 503–527.
- MacLeod, G. & M. Jones (2001). Renewing the geography of regions. *Environment and Planning D* 19: 6, 669–695.
- Marsden, T., J. Murdoch, P. Lowe, R. Munton & A. Flynn (1993). *Constructing the countryside*. 220 s. UCL Press, London.
- Marston, S. A. (2000). The social construction of scale. *Progress in Human Geography* 24: 2, 219–242.
- Massey, D. (1984). *Spatial divisions of labour. Social structures and the geography of production*. 339 s. Macmillan, London.
- Massey, D. (1993). Power-geometry and a progressive sense of place. *Teoksessa* Bird, J., B. Curtis, T. Putnam, G. Robertson & L. Tickner (toim.): *Mapping the futures. Local cultures, global change*, 59–69. Routledge, London.
- Mikkonen, K. (2000). Keskus- ja vaikutusalue tutkimuksen traditio Suomessa. *Terra* 112: 4, 255–260.
- Mormont, M. (1990). Who is rural? Or how to be rural: towards a sociology of the rural. *Teoksessa* Marsden, T., P. Lowe & S. Whatmore (toim.): *Rural restructuring. Global processes and their responses*, 21–44. David Fulton, London.
- Murdoch, J. (2000). Networks – a paradigm of rural development? *Journal of Rural Studies* 16: 4, 407–419.
- Murdoch, J. & G. Day (1998). Middle class mobility, rural communities and the politics of exclusion. *Teoksessa* Boyle, P. & K. Halfacree (toim.): *Migration into rural areas: theories and issues*, 186–199. John Wiley & Sons, Chichester.
- Murdoch, J. & A. C. Pratt (1993). Rural studies: modernism, postmodernism and the 'post-rural'. *Journal of Rural Studies* 9: 4, 411–427.
- Murdoch, J. & A. C. Pratt (1997). From the power of topography to the topography of power. A discourse on strange ruralities. *Teoksessa* Cloke, P. & J. Little (toim.): *Contested countryside cultures. Otherness, marginalisation and rurality*, 51–69. Routledge, London.
- Niemi, E., Y. Palttila & M. Tammilehto-Luode (2002). Taajamat ja alueiden tyypittely. *Terra* 114: 2, 86–90.
- Oksa, J. (1998). Syrjäkylä muutoksessa. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 30. 258 s.
- Oksa, J. & P. Rannikko (1995). Maaseudun muuttuvat merkitykset. *Hyvinvointikatsaus* 2, 2–4.
- Paasi, A. (1991a). Yhteisötutkimuksen kielestä ja sen metodologisista implikaatioista: teoriaa ja empiirisiä esimerkkejä. *Terra* 103: 3, 226–241.

- Paasi, A. (1991b). Muuttuvat aluekäsitteet maantieteen kehityksen heijastajana. *Terra* 103: 4, 293–308.
- Palomäki, M. (1995). Characterising the general properties of a small national settlement system. *Teoksessa* Palomäki, M. & J. A. Karunaratne (toim.): Urban development and urban life. *Acta Wasaensia* 45, *Geography* 6, 225–244.
- Pratt, A. C. (1996). Discourses of rurality: loose talk or social struggle? *Journal of Rural Studies* 12: 1, 69–78.
- Pääministeri Paavo Lipponen: Ei ole olemassa yhtä maaseutua (2002). *Keskipohtajamaa* 2.9.2002, 12.
- Rosenqvist, O. (2000). Hegemoninen kamppailu maaseudusta. *Maaseudun uusi aika* 3, 8–21.
- Rosenqvist, O. (2002a). "Maaseudun" ja "kaupungin" rakentuminen Tilastokeskuksen taajamamäärittelyyn perustuvassa aluekehikossa. *Terra* 114: 1, 3–12.
- Rosenqvist, O. (2002b). Aluekeskuspoliittika ja muut yhäntävän maaseutupoliittikan esteet Suomessa. *Terra* 114: 2, 59–67.
- Ruuskanen, P. (1999a). Rural development policy in Finland in the 1990s: towards flexible specialization or spatial Taylorism? *Teoksessa* Kasimis, C. & A. G. Papadopoulos (toim.): *Local responses to global integration*, 223–244. Ashgate, Aldershot.
- Ruuskanen, P. (1999b). Verkostot, luottamus ja riski-yhteiskunnan maaseutupoliittika. *Chydenius-Instituutin tutkimuksia* 2, 88 s.
- Smith, N. (1984). *Uneven development. Nature, capital and the production of space*. 198 s. Basil Blackwell, Oxford.
- Smith, N. (1992). Contours of a spatialized politics: homeless vehicles and production of geographical scale. *Social Text* 33 (10: 3), 55–81.
- Smith, N. (1993). Homeless/global: scaling places. *Teoksessa* Bird, J., B. Curtis, T. Putnam, G. Robertson & L. Tickner (toim.): *Mapping the futures. Local cultures, global change*, 87–119. Routledge, London.
- Smith, N. (1995). Remaking scale: competition and cooperation in prenational and postnational Europe. *Teoksessa* Eskelinen, H. & F. Snickars (toim.): *Competitive European peripheries*, 59–74. Springer, Berlin.
- Smith, N. (1996). Spaces of vulnerability. The space of flows and the politics of scale. *Critique of Anthropology* 16: 1, 63–77.
- Soja, E. (2000). *Postmetropolis: critical studies of cities and regions*. 464 s. Blackwell, Oxford.
- Swyngedouw, E. (1997). Neither global nor local. "Globalization" and the politics of scale. *Teoksessa* Cox, K. R. (toim.): *Spaces of globalization. Reasserting the power of the local*, 137–166. The Guilford Press, New York.
- Swyngedouw, E. (2000). Authoritarian governance, power, and the politics of rescaling. *Environment and Planning D* 18: 1, 63–76.
- Taylor, P. J. (2000). World cities and territorial states under conditions of contemporary globalization. *Political Geography* 19: 1, 5–32.
- Törrönen, J. (2000). Subjektiaseman käsite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. *Sosiologia* 37: 3, 243–255.
- Valtioneuvoston periaatepäätös maaseutupoliittisiksi linjauksiksi vuosille 2001–2004 (2001). Valtioneuvoston periaatepäätös 5.4.2001. 7 s. 26.3.2002. <http://www.nmm.fi/maaseudun_kehittaminen/yhteistyoryhma/kokonaisohjelma/periaatep.pdf>
- Vartiainen, P. (1989a). The end of drastic depopulation in rural Finland: evidence of counterurbanisation? *Journal of Rural Studies* 5: 2, 123–136.
- Vartiainen, P. (1989b). Counterurbanisation: a challenge for socio-theoretical geography. *Journal of Rural Studies* 5: 3, 217–225.
- Vartiainen, P. (1989c). Johtoessee: yhteiskunnan muutos ja yhdyskuntarakenne. *Teoksessa* Vartiainen, P.: *Yhteiskunnan muutos ja yhdyskuntarakenne. Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede. Tiedonantoja* 13, 11–45.
- Vartiainen, P. (1990). Kaupungin maaseutu. *Yhteiskuntasuunnittelu* 28: 1, 19–29.
- Vartiainen, P. (1995). Kaupunkiverkko. Kuvausjärjestelmän kehittäminen kansallisiin ja kansainvälisiin tarpeisiin. *Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, Tutkimusraportti* 3, 61 s.
- Vartiainen, P. (1997). Maaseutuyhteiskunnasta monikasvoiseen kaupungistumiseen. *Teoksessa: Suomi 80. Kuokasta kännykkään*, 85–96. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Vartiainen, P. (1999). Alueellisen erilaistumistutkimuksen lähtökohtia. *Teoksessa* Myrskylä, P., E. Niemi & P. Vartiainen: *Menestys kasaantuu – alueet erilaistuvat. Aluekehityksen suunta 1990-luvulla*, 9–18. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Westlund, H. (2002). An unplanned green wave: settlement patterns in Sweden during the 1990s. *Environment and Planning A* 34: 8, 1395–1410.
- Ylönen, A. (2000). *Kaupunki ja maaseutu tietoyhteiskunnassa*. 97 s. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampere.

ARTIKKELI 6:

ROSENQVIST, OLLI (2003 B).

MINÄ JA MAASEUTU – MAALLIKKODISKURSSIT
KRIITTISEN MAASEUTUTUTKIJAN TULKITSEMINA.

MAASEUDUN UUSI AIKA 11:2, 5–25.

Julkaistaan uudelleen Maaseudun uusi aika -yhdistyksen luvalla.

Minä ja maaseutu – maallikkodiskurssit kriittisen maaseutututkijan tulkitsemina

OLLI ROSENQVIST

Jyväskylän yliopisto, Chydenius-Instituutti

Tarkastelen artikkelissani maaseutua koskevia maallikkodiskursseja kriittisen maaseutututkimuksen näkökulmasta. Maallikkodiskurssit tarkoittavat niitä maaseutua koskevia puhetapoja, joita kansalaiset käyttävät arkielämässään. Lähestyn maallikkodiskursseja käsitteen maaseutuidentiteetti avulla. Maaseutuidentiteetillä tarkoitan sitä, mitä maaseutu merkitsee yksittäiselle ihmiselle.

Aineistonani käytän Minä ja maaseutu -aiheisen kirjoituskilpailun tuotoksia. Aineistositaattien avulla esittelen, miten maaseutuidentiteetit tulevat tuotetuiksi maallikkodiskursseissa. Maaseutututkijan näkökulma merkitsee tarkastelutapaa, jossa yhdistyvät maaseutua koskevat akateemiset diskurssit (tutkimusten ja yhteiskuntateorioiden välityksellä syntyneet puhetarvat) ja maaseudun kehittämistä koskevat diskurssit (kehittäjäpuhe).

Maaseutututkimuksen institutionaalinen toimintaympäristö on Suomessa ja ilmeisesti monissa muissakin maissa sellainen, ettei pelkkää maaseudun asemaa koskevaa tilanneanalyysiä arvosteta eikä pidetä maaseutupoliittisesti relevanttina. Hyvän maaseutututkimuksen edellytetään pohtivan, mitä asioille olisi tehtävä entistä paremman tulevaisuuden saavuttamiseksi. Tämän pohdinnan tueksi koen tarvitseväni kriittistä yhteiskuntateoreettista näkökulmaa. Artikkelin lopuksi arvioin, millaisia lähtökohtia erilaiset maaseutuidentiteetit tarjoavat maaseudun kehittämiseksi.

Yhteiskuntateoriat voidaan jakaa toimintalähtöisiksi konfliktiteorioiksi ja rakennelähtöisiksi integraatioteorioiksi. Näistä ensin mainitut ovat lähtökohdiltaan kriittisiä (Heiskala 2000: 15). Konfliktiteoriat pyrkivät paljastamaan yhteiskunnallisia alistussuhteita – integraatioteoriat puolestaan analysoivat yhteiskunnan koheesion säilymistä. Risto Heiskalan (2000: 172) mukaan ”kriittinen teoria on vaarallista, koska se uhkaa koko ajan muuttua saarnaksi tai käskymuotoiseksi puheeksi. Silti se on myös tärkeää, koska se voi avata vaihtoehtoisia näkökulmia yhteis-

kunnalliseen todellisuuteen”. Kriittisen teorian ongelmakohta on kritiikin perusteen määrittely: mihin kritiikki viime kädessä perustuu?

Oma perusteluni kritiikille lähtee kapitalistisen talouden logiikasta ja sen yhteiskunnallisista ja alueellista vaikutuksista (epätasainen kehitys). Tulkintani on, että maaseutu on yhteiskunta- ja aluekehityksestä puhuttaessa alistetussa asemassa kaupunkiin nähden. Maaseudun kehittämistä ei tule mielestäni perustaa sille ajatukselle, että maaseutu olisi jatkuvasti yhteiskunnan elättinä. Sen sijaan maaseudun kehittämisen tulisi pe-

rustua kapitalistisen logiikan hyödyntämiseen maaseudun etujen mukaisesti. Kapitalismi perustuu näkemykseni mukaan jymäyttämisen periaatteelle: maaseudun näkökulmasta on tarkoituksenmukaisempaa höynäyttää kaupunkia ja kaupunkilaista kuin maaseutua ja maalaista.

Viime kädessä kritiikkinä perustuu kuitenkin yhtäältä periaatteelle, jota Heiskala (2000: 217) kutsuu emotionaaliseksi liikuttavuudeksi ja toisaalta dialogisuudelle. Kynnisen kapitalismitulkin tani vastapainoksi haluan hahmotella myös inhimillisempiä sopeutumistapoja yhteiskunnallisiin pakkoihin. Dialogisuuden periaate merkitsee sitä, että olen valmis perustelluista syistä luopumaan konfliktiteoreettisista näkemyksistäni. Tässä yhteydessä haastankin kaikki integraatioteoreetikot keskustelemaan konfliktiteoreetikoiden kanssa maaseudun yhteiskunnallisesta asemasta. Mahuaisin tietää, millainen olisi kilpailukykyinen kapitalistinen yhteiskunta, jossa maaseutu ei olisi alistetussa asemassa kaupunkiin nähden.

Analysoin artikkelissa maaseutua koskevien maallikkodiskurssien ja omien teoreettisten hahmotelmieni eroja ja yhtäläisyyksiä. Toivon, että nämä pohdinnat rikastuttavat maaseutupoliittista dialogia. Olen kirjoittanut artikkelin sen rahoituksen turvin, jonka maa- ja metsätalousministeriö on maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän esityksestä myöntänyt vuodelle 2002 Chydenius-Instituutin tutkimukselle "Maaseutu ja kaupunki Suomen pikkukaupunkiseuduilla – empiirinen tutkimus maaseudun merkityksistä, asemasta ja kehittämismahdollisuuksista".

Maaseutuidentiteetit akateemisten diskurssien mukaan

Identiteetin käsitteestä

Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (1993: 38–39) määrittelevät identiteetin niiksi ominaisuuksiksi, oikeuksiksi ja velvollisuuksiksi, joita jokin toimija olettaa itselleen, toisille toimijoille tai muut toimijat olettavat hänelle tai sille. Toimija voi tässä tarkoittaa esimerkiksi ihmistä,

yhteisöä tai aluetta. Stuart Hallin (1999: 30) mukaan renessanssihumanismin ja valistuksen välisenä aikana (1500–1700-luvut) syntyi käsitys "suvereenista yksilöstä", joka on jakamaton, yksittäinen, selvärajainen ja ainutlaatuinen. Valistuksen aikana luotiin pohja nykyäänkin vallitsevalle näkemykselle, jonka mukaan yhteiskunnalliseen kehitykseen ja sivistykseen johtaa vain yksi tie: modernisaatio (Hall 1999: 129). Modernisaatioteorian mukainen kehitys näyttää edellyttävän rationaalisia, jakamattomia yksilösubjekteja (esim. Jones 1995: 41, Silvasti 2001: 57).

Hallin (1999: 20) mukaan modernit identiteetit alkoivat murtua 1900-luvun lopussa, kun yhteiskuntaluokan, sukupuolen, seksuaalisuuden, etnisyyden, rodun ja kansallisuuden kulttuuriset maisemat alkoivat pirstoutua. Nämä muutokset ovat panneet henkilökohtaiset identiteettimme liikkeeseen ja horjuttaneet käsityksiämme itsestämme yhtenäisinä subjekteina. Hall (1999: 20) kutsuu tätä vahvan "minätunnon" katoamista subjektin paikaltaan siirtymiseksi tai hajakeskittämiseksi. Jukka Törrösen (2000: 243) mukaan myöhäismoderni "toimija on hajonnut koostelmaksi subjektiasemia: yksilöllä on valittavanaan joukko identiteettejä". Hallin (1999: 253) mukaan identiteetti muodostuu niistä pisteistä, joissa kiinnitymme tilapäisesti erilaisiin subjektiasemiin soveltaessamme erilaisia diskursseja eli puhetapoja (ks. Phillips 2002: 84).

Juhilan (1999: 164) mukaan "diskurssit ovat osa kivettyntä, korkeampaa järjestystä, jossa tieto, valta ja totuus ovat liittoutuneet keskenään". Tietyn yhteiskunnan jäsen on "ontologisoituneiden totuusdiskurssien" ympäröimänä: hän rakentaa identiteettinsä niiden varaan. Identiteettityön vapaus on kuitenkin Juhilan (1999: 164) mukaan rajallista, sillä ontologisoituneet diskurssit pitävät yllä vallitsevia institutionaalisia valtasuhteita. Yhteiskuntatieteelliset tekstitkään eivät ole neutraaleja kuvauksia yhteiskunnallisista ilmiöistä. Ne kantavat aina mukanaan joitakin arvoja ja intressejä, vaikka ne eivät olisikaan suoraan havaittavissa tekstin pinnalta

ARTIKKELIT

(Aro 1999: 15, ks. Sulkunen 1997: 18). Jari Aron (1999: 36) mukaan sosiologista ajattelua leimaava, ohjaava ja yhdistävä tekijä on kertomus yhteiskuntien modernisoitumisesta. Sosiologit konstruoivat näköalapaikkansa yhteiskunnalliseen kehitykseen sijoittamalla kertomuksensa aikakausien vaihtumisen ajankohtiin. He voivat puhua esimerkiksi traditionaalisen maatalousyhteiskunnan muuttumisesta moderniksi teollisuusyhteiskunnaksi ja edelleen jälkimmäisen muuttumisesta jälkimoderniksi tietoyhteiskunnaksi. Maaseudun asemaa ihmisen identiteetissä tutkittaessa tällaisen vaihemallin käyttö johtaa helposti siihen, että maaseutu näyttäytyy "vanhanaikaisena" ja "jälkijättöisenä" (ks. Silvas-ti 2001: 73–74).

Akateemisesta näkökulmasta katsottuna ei ole kovin helppoa kuvitella nykyaikaista, yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti arvokasta maalaisuutta tai junttiutta. Gerald Creedin ja Barbara Chingin (1997: 10) mukaan vain harvoilla länsimaisilla intellektuelleilla on maalaiset juuret; ja niilläkin, joilla sellaiset on, koulutus karkaisee ne vähitellen. Silloinkin, kun intellektuelli taistelee maaseudun puolesta, hän harvoin paljastaa tai problematisoi sitä kulttuurista hierarkiaa, että hän preferoi omaa oppineisuuttaan junttiuden edelle (Creed–Ching 1997: 11). Itsetietoisien juntin epäintellektuaalinen käytös näyttäytyy älykölle maalaismaisena idioottimaisuutena, vaikka se voi juntin taholta olla tarkoituksenmukainen tapa harjoittaa identiteetin politiikkaa.

Maantieteessä maaseutu ymmärretään tavallisesti spatiaaliseksi, alueelliseksi tai territoriaaliseksi käsitteeksi (Rosenqvist 2003: 3). Esimerkiksi Peter Groote, Paulus Huigen ja Tialda Haartsen (2000: 1) ovat sitä mieltä, että maaseudun kehittämisessä painopiste tulee asettaa pikemminkin maaseutualueen olemassa oleviin alueellisiin tai paikallisiin erityispiirteisiin kuin niiden asemaan suhteessa kaupunkimaisiin ytimiin.

Mielestäni tällainen maaseudun sisäänpäin käpertyminen on kilpailukyyn kehittämisen näkökulmasta vaarallista (ks. Rosenqvist 2003: 9–14). Ensinnäkin siinä yritetään soveltaa pie-

nessä mittakaavassa sellaisia kehitysmalleja, jotka on suunniteltu toteutettavaksi suuremmissa mittakaavoissa. Toiseksi maaseudun sisäsyntyinen kehittäminen perustuu illuusionle yhteisestä paikallisesta intressistä ja identiteetistä (Caalders ym. 2000: 110).

Kilpailukykyisen maaseudun tuottaminen edellyttää mielestäni aktiivista, avointa ja ennustamatonta dialogia maaseudun ja kaupungin välillä. Henri Lefebvre (1991: 53) on esittänyt, että mikä tahansa yhteiskunnallinen olio, joka ei kykene tuottamaan tilaa itselleen, jää vähitellen näivettyväksi ideologiseksi tai kulttuuriseksi abstraktiksi. Maaseudunkin täytyy siis toimia tilassa, mutta sen ei välttämättä tarvitse olla itsessään spatiaalinen tai alueellinen konstruktio.

Edward Relph (1976: 79) käyttää paikattomuuden käsitettä kuvaamaan tilannetta, jossa tila homogenisoituu ja paikalliset, omaleimaiset kulttuurit häviävät (Ojankoski 1998: 41). Maaseutu- ja kaupunki-identiteetit voivat tällaisessa tilanteessa syntyä tilasta irrallaan, jolloin erottautuminen tapahtuu esimerkiksi symbolisella tai vertauskuvallisella ulottuvuudella. Creed ja Ching (1997: 6) konkretisoivat tätä toteamalla, että junteiksi voivat identifioitua tasa-arvoisesti niin maahan juurtuneet viljelijät kuin juuriltaan irti reväistyt "urbaanit cowboytkin". Tällaisen spatiaalisuudesta irrotetun junttiuden täytyy kuitenkin Lefebvren (1991: 53) mukaan tuottaa jonkinlainen tila itselleen, jotta sillä olisi yhteiskunnallista merkitystä.

Ryhdyin seuraavaksi pohtimaan, mistä teki- jöistä ihmisten maaseutuidentiteetti muodostuu. Lähtökohtani on, että maaseutu on maantieteellisestä tilasta suhteellisen irrallaan oleva sosiaalinen konstruktio.

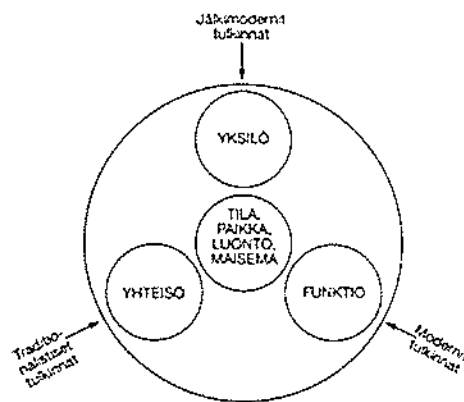
Teoreettiset maaseutuidentiteetit

Maaseutuidentiteettien rakentumista pohtiessani hyödynnän modernisaatioteoriaa – kuitenkin niin, että yritän säilyttää analyttisen tasapuolisuuden vertaillenani traditionaalisia, moderneja ja jälkimoderneja ajatuksenjuoksua (ks. Silvas-ti 2001: 303–304). Tutkimuskirjallisuuteen pe-

ARTIKKELIT

rehtymisen jälkeen päädyin käsitteellistämään maaseutuidentiteetin rakentumista kuvan 1 mukaisella tavalla.

Vaikka yksittäisen ihmisen identiteetti saattaa olla Hallin (1999: 20) kuvaamalla tavalla hajakeskittynyt ja useista ulottuvuuksista koostuva, niin kuvan 1 analyttinen erottelu paljastaa ehkä jotain olennaista siitä, millaisista elementeistä maaseutuidentiteetti voi muodostua. Kuvan perusrunkoa laatiessani olen hyödyntänyt erityisesti Matti Niemisen (1997: 19–21), Mikko Kumpulaisen (1999: 216), Tiina Silvastin (2001: 73–74, 304) ja Maarit Sirenin (2002: 227–256) analyysejä, joissa he ovat pohtineet maatalouden harjoittajien suhdetta maanomistukseen ja maatilaa.

KUVA 1. Maaseutuidentiteettien rakentumisen suunnat.

Katson, että *tila, paikka, luonto ja maisema* eivät erottele modernisaatioteoreettisia katsantokantoja: ne voivat kuulua yhtä hyvin traditionalistiseen, moderniin kuin jälkimoderniinkin maaseudun tulkintaan (ks. Mormont 1990: 34, Halfacree 1995: 4–5, 18, Hopkins 1998: 65, 72, Caalders ym. 2000: 110, Haartsen ym. 2000: 16, Stenseke 2000: 25, Sireni 2002: 31, 42–43). Paradoksaalisesti *tila, paikka, luonto ja maisema* ovat samanaikaisesti maaseutuidentiteetin keskiössä ja – huonon erottelukykynsä takia – marginaalissa.

Traditionalistinen maaseutuidentiteetti rakentuu pitkän ajan kuluessa kehittyneelle yhtenäiselle talonpoikaiselle ymmärrykselle, joka pitää sisällään paitsi ihanteen säilyttää maatilat vuosisatoja samojen sukujen hallinnassa myös maaseudun perinteisen yhteisöllisyyden laajemminkin (ks. Kumpulainen 1999: 101, Katila 2000: 205, Silvasti 2001: 90–169, Sireni 2002: 229, 255). Matti Nieminen (1997: 21–22) ja Marie Stenseke (2000: 27) pitävät maanomistusta keskeisenä traditionalistista maaseutuidentiteettiä ylläpitävänä tekijänä. Silvasti (2001: 170–220) ja Sireni (2002: 59) puolestaan korostavat naisten ja miesten eriarvoista asemaa talonpoikaisessa kulttuurissa. Kumpulaisen (1999) väitöskirjaan viitaten Sireni (2002: 42) toteaa lisäksi, että ”maatiloihin liittyy usein vahvoja tunteita, mystistä maahenkeä, jossa on mukana aavistus tuonpuoleisesta”. Stenseken (2000: 26) mukaan maaseudun yhtenäinen kulttuurinen ymmärrys on havaittavissa selvemmin Skandinaviassa kuin Koillis-Euroopassa, jossa maaseutu ei ole yhtä suuressa määrin talonpoikaisessa kontrollissa.

Modernin tulkinnan suunnasta tapahtuvan maaseutuidentiteetin rakentumisen keskeinen kysymys on mielestäni se, mikä on maaseudun funktio eli tehtävä yhteiskunnassa (kuva 1). Modernin näkemyksen mukaan maaseudulla pitää olla jokin rationaalinen, järkevä funktio. Tähän liittyen käydään nykyään keskustelua siitä, tulisiko maaseudulla olla tuotannollinen eli tuotannollinen vai posttuotannollinen eli ”tuotannon jälkeinen” (ei-tuotannollinen) tehtävä (esim. Halfacree 1997: 72, Clark ym. 2000: 134, van Dam 2000: 80, Haartsen ym. 2000: 16).

Produktionistisen näkemyksen mukaan maaseudun tehtävänä on tuottaa mahdollisimman suuri määrä ruokaa, puuta, turismia ja muita hyödykkeitä. Kulttuurisella tasolla tähän liittyy työn tekemisen ja yrittämisen korostus (esim. Silvasti 2001: 221, 137, Sireni 2002: 242). Posttuotannollisen näkemyksen mukaan maaseutu on pikemminkin monenlaisen yksilöllisen kulutuksen ja hyödyntämisen kohde ja nautinnon

lähde kuin hyödykkeiden tuotantoon suuntautunut alue (esim. Frouws 1998: 60–63). Postproduktioistinen näkemys lähestyy kuvassa 1 esittämäni jälkimodernia tulkintaa, joten syvennän sen käsittelyä seuraavassa kappaleessa. Modernin näkemyksen mukaan maaseudulla tulee olla tuotannollinen rooli yhteiskunnallisessa työnjaossa.

Jälkimodernin tulkinnan mukaan maaseutuidentiteetti rakentuu yksilöllisten tarpeiden pohjalta (kuva 1). Tällöin tulee olennaiseksi se, kuka määrittelee maaseudun ja mistä näkökulmasta. Esimerkiksi Stenseke (2000: 26) ja Sireni (2002: 34) korostavat maaseudun asukkaiden määrittelyvaltaa, mutta itse olen valmis ottamaan kaupunkilaiset mukaan maaseudun määrittelyyn – sillä edellytyksellä, että määrittely perustuu eksplisiittisesti esitettyihin ”maaseutumaisiin” arvoihin.

Maaseutumaisien arvojen määrittely on kuitenkin vaikeaa, sillä jälkimodernit yhteiskunta-teoriat sijoitetaan tavallisesti kaupunkikontekstiin (Creed–Ching 1997: 7–9). Jos kaupunkilaiset pääsevät vapaasti määrittelemään maaseudun, siitä tulee helposti pelkkä kaupunkilaisten virkistytymisen paikka ja luovuuden lähde (esim. Murdoch–Pratt 1997: 56, Phillips 2002: 97–98). Maaseutu ja kaupunki muodostavat hankalan käsiteparin sen vuoksi, että ne ovat tilanteen mukaan helposti käännettävissä hyvä–paha-akselilla (Creed–Ching 1997: 17).

On helppoa sanoa, että maaseutu on mukava ja tarpeellinen. Harvassa lienevät ne ihmiset, jotka ovat tosi paikan tullen valmiita maksamaan huomattavia summia maaseudun säilyttämisestä. Tässä voi olla selitys sille, että muiden muassa Vesa Rouhiainen (2002) on aineistonkeruussaan saanut näkemykseni mukaan ylioptimistisen kuvan suomalaisten maaseutumyönteisyydestä.

Zygmunt Baumanin (1992) ja Barry Smartin (1993) viitaten Keith Halfacree (1997: 76–77) pitää jälkimodernia pääasiassa kulttuurisena ja eksistentiaalistisena ilmiönä edustaen ymmärrystä, ”jonka mukaan valistuksen usko väiltämättömään edistykseen tieteen ja järjen kautta on epärealistinen toiveuni”.

Modernin edistyksen hylkääminen merkitsee

Halfacreen (1997: 79) ajatusta soveltaen joko pinnallisten mielikuvien varaan rakennetun elämäntyylin omaksumista tai taistelua kaupunkivetoista rationalismia vastaan. Erityisesti brittiläisessä maaseutututkimuksessa käytetään maaseutuidyllin käsitettä, jolla viitataan maaseudun kaikinpuoliseen idealisoituu hyvyyteen. Maaseutuidyllin käsitteen avulla maaseutu ikään kuin muumioidaan menneisyyden muistomerkeksi, ja samalla maaseutua aleraan määritellä uudelleen kaupunkimaisten arvojen mukaisesti. Edellä mainitsemani Rouhiaisen (2002) tutkimusaineisto edustaa mielestäni pikemminkin haaveilijoiden kuin realistien näkökulmaa suomalaisen maaseutuidylliin.

Kilpailukykyinen maaseutu?

Olen aikaisemmassa artikkelissani pohtinut, millainen maaseutu voisi olla kilpailukykyinen suomalaisessa yhteiskunnassa (Rosenqvist 2003). Seuraavaksi esittelen lyhyesti artikkelin johtopäätökset. Näin paljastan ne positiot, joista tämän artikkelin lopussa arvioin maallikkodiskurssien maaseutupoliittista relevanssia. Kriittistä lukijaa suosittelen perehtymään myös aiempaan artikkeliini (Rosenqvist 2003). Maaseudun kilpailukykyisyyden tarkasteluun vaikuttaa se, miten maaseutu määritellään. Itse tulkiten maaseudun paitsi spatiaaliseksi myös symboliseksi ja vertauskuvalliseksi sosiaaliseksi konstruktioksi.

Spatiaalisenä konstruktiona maaseutu voisi olla kilpailukykyinen siten, että tuotannollisten arvoketjujen kehittämisessä keskittyttäisiin mieluummin alueiden välisten kuin jonkin alueen sisäisten verkostojen vahvistamiseen (Rosenqvist 2003: 14). Tämän pitäisi tapahtua siten, että arvoketjun tärkeimmät funktiot sijoitettaisiin maaseutualueille. Maa- ja metsätaloustuotteiden jalostusketjuissa tämä merkitsisi sitä, että niin sanottujen kärkiyritysten johtamis-, markkinointi-, tuotekehitys- ja jalostustoimintoja tulisi rohkaista hajasijoittumaan. Esimerkiksi Valio voisi siirtää pääkonttorinsa Väli- tai Pohjois-Suomeen eli sinne, minne sen raaka-ainetuotantokin on keskittynyt (esim. Rosenqvist 1997:

ARTIKKELIT

153, 197).

Kun maaseutu ymmärretään *symboliseksi* sosiaalisesti *konstruktiksi*, sen kilpailukykyisyys voidaan perustaa keinotekoisillekin maaseudun representaatioille (Rosenqvist 2003: 14–15). Maaseutua kaupungista erottavia tekijöitä ovat esimerkiksi tilan avaruus, hiljaisuus, maisema sekä luonto metsineen ja vesistöineen. Näiden piirteiden varaan voidaan yrittää rakentaa myyntitarkoituksessa keinotekoisia maaseututuotteita, kuten maaseutuaiheisia taideteoksia ja käyttöesineitä, erilaisia "rentoutumiskeskus" ja väljiä, "luonnonläheisiä" asuinalueita kaupunkikeskustojen liepeille. Myytävät tuotteet olisivat tällöin maaseudun merkkejä ja symboleita (Hopkins 1998: 68).

Maaseutu voidaan ymmärtää myös *vertauskuvalliseksi* sosiaalisesti *konstruktiksi* (Rosenqvist 2003: 15–16). Länsimaisessa, modernisaatioajattelun kyllästävässä kulttuurissa maaseutu vertautuu periferiaan: kaupungit edustavat modernia, kehittyntä, hyvää ja toivottavaa, kun taas maaseutu edustaa jotain perinteistä, alkeellistä, huonoa ja ei-toivottavaa (Hall 1999: 79–80).

Pidän modernisaatioajattelun vastustamista yhtenä tapana tuottaa kilpailukykyistä – tai ainakin kilpailuhenkistä – maaseutua. Vastustamisen ei tulisi jäädä pelkästään itsetarkoitukselliseksi "punaniskajunttiudeksi", vaan tavoitteena tulisi olla jollakin tavoin kulttuurisesti arvokkaan maalaisuuden eli "sankariunttiuden" löytäminen.

Modernin kyseenalaistaminen kilpailukykyisellä tavalla edellyttää sitä, että toiseus (otherness) viedään samuuden (sameness) kentälle eli että junnit tunkeutuvat edistysmielisten kentille. Silvestin (2001: 257) mukaan "kansan tapa vastata herrojen keikailuun on usein ollut iva ja karnevalisointi, asioiden kääntäminen niskoilleen".

Onko tämä ainoa tapa haastaa moderni, vai löytyykö kansan keskuudesta muitakin kulttuurisesti arvokkaita toimintamalleja? Muiden muassa näihin kysymyksiin yritän vastata seuraavassa empiirisen aineistoni pohjalta.

Minä ja maaseutu -kirjoituskilpailun tuotokset maallikkodiskurssien kuvastajina

Aineiston kuvaus

MTK Keski-Pohjanmaan kulttuuriyöryhmä järjesti keväällä 2002 yhteistyössä sanomalehti Keski-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan kulttuuriliiton kanssa Suomen Kulttuurirahaston Keski-Pohjanmaan Rahaston rahoituksella Minä ja maaseutu -kirjoituskilpailun. Kilpailun tarkoituksena oli paitsi juhlistaa MTK Keski-Pohjanmaan 80-vuotisjuhlavuotta myös kiinnittää ihmisten huomiota maaseutuun ja kerätä tavallisten ihmisten ajatuksia, tunteita ja tuntemuksia siitä, mitä maaseutu heille merkitsee.

Kirjoituskilpailussa oli kolme sarjaa: proosa-sarjaan kertyi 58, runosarjaan 37 ja lukiolaisten sarjaan 22 kirjoitusta eli yhteensä 117 kirjoitusta. Kirjoitusten laajuutta rajoitettiin asettamalla niiden maksimipituudeksi neljä A4-liuskaa. Kilpailun jälkeen kirjoittajilta tiedusteltiin, voidaanko heidän kirjoituksiaan julkaista ja käyttää tutkimusaineistona. Kirjoituksista kymmenen oli sellaisia, etteivät kirjoittajat halunneet niitä julkaistaviksi eikä tutkittaviksi.

Pyysin MTK Keski-Pohjanmaan kulttuuriyöryhmältä luvan tutkia kirjoituksia. Sain analysoidakseni 104 kirjoitusta, joista 51 kilpaili proosasarjassa, 34 runosarjassa ja 19 lukiolaisten sarjassa. Lukiolaisten kirjoituksista yksi oli runomuotoinen ja muut olivat proosaa. MTK Keski-Pohjanmaa on julkaissut osan kirjoituskilpailuaineistosta kirjana (Lampinen-Hietikko 2002).

Kirjoituskilpailun aihe oli optimaalinen oman tutkimusaiheeni – maaseutua koskevat maallikkodiskurssit – kannalta. Kirjoittajien tehtäväksi asetettiin nimenomaan ilmaista, mitä maaseutu heille merkitsee. Kirjoitukset sisältävät niin faktaa kuin fiktiotakin, mutta ne voidaan siitä huolimatta tulkita kertomuksiksi, joiden kautta kirjoittajat ilmaisevat maaseutuidentiteettejä – joko omiaan, ympäristöstään havaitsemiaan tai puhtaasti kuviteltuja. Kirjoituksia lukiessani tavoitteenani oli nähdä ja avata sitä, millä tavoin kertomukset ovat tarkoituksellisia ja miten maa-

ARTIKKELIT

seutuidentiteetit tulevat niissä tuotetuiksi (Hyvärinen 1994: 46, 49, Eskola–Suoranta 2000: 194, Silvasti 2001: 54–55). Tutkimusyksikkönäni on siis kokonainen kertomus eikä esimerkiksi kertomuksissa ilmenevät yksittäiset teemat.

Aineistoon perehdyttyäni päädyin kokonais-tutkimukseen, eli analyysissäni ovat mukana kaikki tutkimuskäyttöön luovutetut kirjoitukset. Kokonaistutkimus mahdollistaa jonkinasteisen laadullisten tutkimustulosten kvantifioimisen. Määrällistämisen tarkoituksena on paitsi luoda kokonaiskuvaa tutkimusaineistosta myös lisätä tekemieni tulkintojen arvioitavuutta ja vakuutavuutta (ks. Eskola–Suoranta 2000: 164–165). Tutkimusasetelman autenttisuutta korostaa se, että minä en ole tutkijana mitenkään vaikuttanut aineiston syntymiseen (ks. Eskola–Suoranta 2000: 197). Oma vaikutukseni rajoittuu siis aineiston tulkintavaiheeseen.

Kirjoituskilpailun kirjoittajakunta osoittautui naispainotteiseksi: heidän osuutensa on 66 prosenttia. Naisten osuus on erityisen suuri runosarjassa (74 prosenttia), kun taas proosa- ja lukiosarjoissa heidän osuutensa on 63 prosenttia. Myös se, että aineisto on maatalouspoliittisen etujärjestön, MTK Keski-Pohjanmaan, keräämä, oletettavasti vinouttaa jossain määrin kirjoitusten kokonaisuutta: luultavasti kirjoittajien joukossa on enemmän maatalouteen, maaseutuun, talonpoikaisuuteen ja keskustapuolueeseen myönteisesti suhtautuvia kuin väestössä keskimäärin.

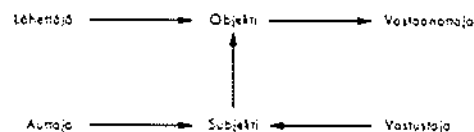
Vaikutelmani on, että kirjoituskilpailu kirjoitti liikkeelle yllättävän vähän niin sanottuja maaseudun uusia toimijoita. Toivon, että kokonaistutkimuksen suorittaminen ja aineistosta tekemieni luokittelujen määrällistäminen auttavat pitämään mahdolliset vinoutuneisuudet hallinnassa.

Aineiston analysointi

Pyrin analyysissäni siihen, että teoria ja empiria käyvät keskenään vuoropuhelua (ks. Kiviniemi 2001: 72, Eskola–Suoranta 2000: 152–153). Ryhtyessäni tutkimukseen en uskonut, että olen-

naiset asiat "nousisivat" itsestään kirjoituksista. Niinpä laadin etukäteen, aiempien tutkimusten pohjalta, analysointilomakkeen kirjoitusten lukemisen avuksi. Kirjasin siihen ne seikat, joita päätin ryhtyä tarkkailemaan kirjoituksista. Näihin asioihin kuuluivat muun muassa (1) edustaako kirjoitus traditionalistista, modernia vai jälkimodernia kulttuurista tietoisuutta; (2) lähestyykö kirjoitus maaseutua maa- ja metsätaloudiskurssin, aluekehitys- eli kaupunkidiskurssin vai maaseutudiskurssin näkökulmasta (ks. Rosenqvist 2000: 18–19, 2002: 59, 2003: 9); (3) onko kirjoituksen kuvaama identiteetti jakamaton vai Hallin (1999: 20) esittämällä tavalla hajakeskittynyt; (4) minkälaisista kuvan 1 mukaisista komponenteista kirjoituksen maaseutuidentiteetti koostuu; (5) mikä on kirjoituksen sisältö ja minkälaisessa sosiaalisessa ympäristössä kirjoituksessa ilmenevä kertomus tapahtuu.

Pyrkinessäni muodostamaan omaa käsitystäni siitä, mitä kilpakirjoittajat ajoivat erilaisissa proosa- ja runomuotoisissa teksteissään takaa, otin vaikutteita Pekka Sulkusen ja Jukka Törrösen (1997) kirjassa havainnollistetusta, A. J. Greimasin kehittämästä aktanttimallista (ks. kuva 2; Korhonen–Oksanen 1997: 57–59). "Mallin ydin on subjektin ja objektin suhde, jonka ympärille muut aktantit ryhmittyvät. [...] Mallissa lähettäjä motivoi subjektin tavoittelemaan objektia ja määrittää toiminnan arvopäämäärät. Auttaja tukee subjektia, kun taas [...] vastustaja yrittää estää tavoitteen saavuttamista. Tehtävän lopussa vastaanottaja arvioi toiminnan onnistumista palkitsemalla tai rankaisemalla osallistujia." (Korhonen–Oksanen 1997: 57).

KUVA 2. Aktanttimalli alkuperäisestä yksinkertaistettuna versiona (Korhonen–Oksanen 1997: 57).

ARTIKKELIT

Yksittäinen kilpakirjoitus sisältää tavallisesti useita subjekteja ja objekteja omine lähettäji- neen, vastaanottajineen, auttajineen ja vastusta- jineen – eli siitä on mahdollista konstruoida monia erilaisia aktanttimalleja.

Aineiston laajuuden vuoksi päätin yksinker- taistaa tutkimusasetelmaani. Muutaman luku- kerran jälkeen määritin teksteistä muodostu- neen vaikutelman perusteella kullekin kirji- tukselle vain yhden, tärkeimmän objektin tai arvopäämäärän. Sitten selvitin, minkälaisia ak- tantteja (toimijoita, tekijöitä ja asiainiloja) teks- tissä tämän objektin ympärillä pyörii. Näin pys- tyin luomaan yhtäältä karsitun mutta toisaalta jäsentyneen ja aineistolähtöisen kuvan kustakin kirjoituksesta (ks. Eskola–Suoranta 2000: 196). Objekteja tai alustavia teemoja syntyi kaiken kaikkiaan noin 80 kappaletta.

Tämän jälkeen analysoin laatimiani aktantti- malleja kuvan 1 mukaisen teoriakehikon avulla ja määrittelin, lähestyvätkö kirjoitukset ma- seutuidentiteettiä traditionalistisesta, modernis- ta vai jälkimodernista suunnasta.

Törrönen (2000: 248) puhuu subjektiasie- mien kiinnitymisestä maailmaa ja kokemusta jäsentäviin kategorioihin ja tarinalinjoihin. Kat- son, että traditionalistiset, modernit ja jälkimo- dernit tulkinnat edustavat omia tarinalinjojaan

maaseutuidentiteettien tuottamisessa. Jälkimo- dernit maaseutuidentiteetit osoittautuivat niin monimuotoisiksi, että luokittelin ne vielä kol- meen alaluokkaan (osittain teoria- ja osittain aineistolähtöisesti).

Analyysin lopuksi palasin kirjoituksiin ja sel- vitin, millaisten teemojen kautta erilaiset maaseu- tuidentiteetit tulevat tuotetuiksi kussakin iden- titeettiluokassa. Jatkossa esittämäni kirjoitusten sitaatit kuvaavat nimenomaan näitä selontekoja (ks. Suoninen 1999: 19, Eskola–Suoranta 2000: 194–195). Joku voisi ehkä ajatella, että olen pak- kottanut aineiston ennalta määrittelemiini teo- reettisiin luokkiin. Itse kuitenkin katson, että olen onnistunut saamaan aikaan vuoropuhelua teoreettisen ja empiirisen aineiston välille.

Empiiriset maaseutuidentiteetit

Päädyin analyysissäni siihen, että tyyppittelin kir- joituskilpailun tuotokset (104 kpl) niissä ilme- nevien maaseutuidentiteettien perusteella viiteen luokkaan (taulukko 1). Konstruoin aineistosta yhden traditionalistisen, yhden modernin ja kol- me jälkimodernin maaseutuidentiteetin luok- kaa. Jaottelun traditionalistiseen, moderniin ja jälkimoderniin tein viimeisimmässä vaiheessa sen perusteella, mikä on kunkin tekstin suhde

Maaseutuidentiteetti	Kaikki kirjoitukset			Proosasarja			Runosarja			Lukiolaisten sarja		
	Yht.	Nai- nen	Mies	Yht.	Nai- nen	Mies	Yht.	Nai- nen	Mies	Yht.	Nai- nen	Mies
Traditionalistinen Talonpoika	12	8	4	11	7	4	1	1	0	0	0	0
Moderni Työn sankari	24	14	10	11	7	4	9	5	4	4	2	2
Jälkimoderni												
Vieraantuut	45	34	11	14	10	4	21	17	4	10	7	3
Maaseutunautiskelija	15	9	6	12	6	6	1	1	0	2	2	0
Sankarijuntti	8	4	4	3	2	1	2	1	1	3	1	2
Yhteensä	68	47	21	29	18	11	24	19	5	15	10	5
Yhteensä	104	69	35	51	32	19	34	25	9	19	12	7

TAULUKKO 1. Kilpakirjoitusten lukumääräinen jakautuminen erilaisten maaseutuidentiteettien edustajiksi kilpasarjoittain ja kirjoittajien sukupuolen mukaan.

ARTIKKELIT

maaseutuun.

Kirjoituksen luokittuminen traditionalistisen tai modernin maaseutuidentiteetin tyyppiin edellytti sitä, kirjoituksen traditionalistisuus tai modernius kohdistuu maaseutuun. Täten esimerkiksi kirjoitukset, joissa katse on kääntynyt kaupunkien moderneihin piirteisiin tai hypoteettisesti (tällaisia tapauksia aineistossa ei esiinny) kaupunkien traditionalistisiin piirteisiin, sijoitin jälkimodernin maaseutuidentiteetin – useimmiten maaseudusta vieraantuneiden – luokkaan. (Taulukko 1).

Traditionalistinen, *talonpojan* maaseutuidentiteetti nousi tarkastelun keskiöön 12 kirjoituksessa, joista valtaosa oli muodoltaan proosaa. Moderniin, *ryön sankarin* identiteettiluokkaan päätyi puolestaan 24 kirjoitusta, jotka edustavat melko tasaisesti kaikkia kilpasarjoja (proosaa, runoa ja lukiolaisten kirjoituksia). Jälkimodernista maaseutuidentiteeteistä ja samalla kaikista kirjoituksista suurimmaksi luokaksi muodostuivat maaseudusta *vieraantuneet* (45 kirjoitusta). Vieraantuneisuutta kuvattiin yleisimmin runomuodossa, sitten lukiolaisten kirjoituksissa ja harvimminkin proosamuodossa. Jälkimoderniin, *maaseutunautiskelijan* luokkaan sijoitin 15 kirjoitusta, joista valtaosa oli proosaa. Pienin osa (8 kpl) kirjoituksista päätyi analyysissäni jälkimoderniin, *sankarijuntin* identiteettiluokkaan. Nämä kirjoitukset edustivat tasaisesti eri kilpasarjoja.

Vaikka olen nimennyt maaseutuidentiteetti- luokat joidenkin mielestä ehkä maskuliinisesti, taulukosta 1 on havaittavissa, että kaikkiin identiteettiluokkiin ovat oman kontribuutionsa antaneet niin nais- kuin mieskirjoittajatkin. Seuraavaksi ryhdyn selvittämään, mitä analyysini tuloksena syntyneet maaseutuidentiteetit pitävät sisällään.

Talonpoika

Talonpojan identiteetti perustuu uskoon, että talonpoikainen kulttuuri on pysyvää. Yhteinen kulttuurinen ymmärrys voi mennä jopa niin pitkälle, että kulttuuri ja luonto yhtyvät ihmisen elämästä jäsentäväksi superorganiksi (lakeus).

Sen olen kuluneina vuosina oppinut, että juuri mikään ei ole pysyvää. Ainut asia, joka pysyy, on jatkuva muutos. Ja vaikka sukupolvet menevät, isäntäväki ja asukkaat vaihtuvat, niin maa on ja pysyy. Ja sen viljeleminen. Elinkeinoista ensimmäisiä – ja ehkä viimeinen. (P26)

Vuosien kuluessa lakeus kuin hiljalleen tulee lähemmäs ja ottaa omakseen. (P28)

Omaa perhettä ja sukua laajempi yhteisöllisyys näyttää kuuluvan talonpojan identiteettiin, vaikka toisaalta maaseudullakin ihmiset ovat yksilöllistyneet verrattuna menneisiin aikoihin. Maaseutuyhteisössä kullakin jäsenellä on oma ”paikkansa”, ja jotkut saattavat joutua jäämään jopa kokonaan yhteisön ulkopuolelle (esim. Suiluoma 2001: 42–45).

Korikylässä kaikki ovat tärkeitä toisilleen: ystävät ja naapurit tietävät toistensa ilot ja surut. Pienen koulumme kuusijuhlat ja päättäjäiset keväisin ovat lähtemättömästi painuneet sydämeeni. (P19)

Minulle maaseutu merkitsee turvallisuutta, vakausta ja hyväksyntää. Täällä ”kaikki” tietävät, kuka olen ja varsinkin sen, kenen tyttö olen. (P37)

Katilan (2000: 205) ja Silvastin (2001: 288) mukaan *sikutilan jatkuvuuden ihanne* on tärkein talonpojan toimintaa ohjaava arvo. Kirjoituskilpailuaineistossa tämä arvo on läsnä, mutta sitä ei oteta kirjoituksissa esille kovin avoimesti eikä niin usein kuin esimerkiksi Silvastin tutkimustulosten perusteella voisi olettaa. Toisaalta sukupolvenvaihdoksiin liittyy Silvastin (2001: 108) mukaan ”paljon puhumattomuutta ja siten artikuloimattomia odotuksia, normeja ja velvollisuuksia”. Tämä voi saada aikaan sen, että asiaa ei koeta kovin helpoksi eikä soveliaaksi kilpakirjoituksen aiheeksi.

Tämän tien varrella ovat ne pellot, joita isoisäni, isäni ja nyt veljeni ovat viljelleet. Täällä minä tunnen olevani kuin kotonani, tässä kylässä ja paikkakunnalla. Olen maalta, enkä häpeä sanoa sitä. (P37)

ARTIKKELIT

Olen kohta taas kotona, vaikka olen juuri ajanut yli neljäsataa kilometriä kotoa pois. Oikeastaan koko matka on kuin kotona olisi, niin tuttu se on. Se on minun maaseutuni, isänmaani, jonka kummallakin laidalla on koti: lapsuudenkoti siellä hiljennellä kylällään ja tämä nykyinen täällä kaukana suurista keskuksesta, mutta silti tai ehkä juuri siksi, aivan elinkelpoisessa kylässä.

– Pääsi ettei täällä koskaan tapahdu mitään, sanoi kerran kärsimätön Hyvin Nuori Henkilö, jolle tapahtuminen oli oluttelua ja pomppulinnaa tai uutiskynnyksen ylittänyt onnettomuus...

Nyt, muutamia vuosia vartuttuaan sama henkilö kulkee polkujani laatumien pientareilla ja esittelee pienille tytöille kissankellot ja koppakuoriaiset, eikä tapahtumisesta ole puutetta. Hän vaikuttaa tyytyväiseltä valintaansa, kuten veljensäkin. Emme me heistä varsinaisesti jatkajia kasvattaneet, mutta emme kyllä maatalousmatin varjopuolia korostaneetkaan, ja he valitsivat elämän maalla maatalousyrittäjinä, vaikka muitakin vaihtoehtoja oli. Enimmäkseen olen ylpeä heistä ja heidän valinnastaan. Ajattelen heitä ja muita nuoria yrittäjiä maaseudun kylien selkärankana. (P12)

Työn sankari

Työn tekemisen ihannoitiin kuuluu olennaisena osana moderniin länsimaiseen ajatteluun. *Pärjääminen kovassa työssä* ja vaikeuksien kautta voittoon eteneminen on ihmisen arvon mitta. Työn arvostus ja suoriutumisen eetos koskevat niin palkkatyötä kuin yrittämistäkin, joten ne eivät ole pelkästään talonpoikaisia kulttuurisia malleja (esim. Kortteinen 1997: 34–79).

Toinen vaihe maaseutuun alkoi, kun naimisiin mentyänä mieheni kanssa ostimme velaksi rappiotilan. Ruvettiin repimään leipä siitä itsellemme ja kolmelle lapselle. Siirryttiin luontais- taloudesta markkinatalouteen. Maitoauto rupesi hakemaan maidot, hevonen vaihtui traktoriin. Laajennettiin, työtä oli niin perkeleesti. Lapset kasvoivat siinä sivussa: aina mukana navetassa ja pelloilla. Niin tuli lapsista työhulluja. (P24)

Nykyinen aika, kaikkine vaikeuksineenkin maatalouden osalta on parempaa kuin ennen. En ottaisi sitä takaisin mistään hinnasta. Murroksesta on ollut se hyvä puoli, että väki on vaihtunut. Ovat päässeet lähtemään ne, jotka eivät halua sitä työtä tehdä, tai eivät siinä pärjää. (P4)

Minun maaseudullani kirotaan edelleen EU:ta, mutta siitä huolimatta tai siksi laajennetaan navetoita ja raivataan peltoa. Uskoraan, että jatkaja aikanaan löytyy. Täällä tehdään työtä ja yritetään. (P47)

Työn ihannoitiin liittyy *funktionaalinen rationaalisuus*: yhteiskunta tarvitsee maaseutua raaka-aineiden, kuten ruoan ja puun, tuottamiseen sekä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen.

Maaseutu on arvokkainta, mitä meillä on. Maasta tulee ruoka. Totuus pitäisi muistaa. Kuka haluaa tuonnin varassa kaiken ruokansa? Ei varmaan moni, ehkä joku ääliö. (P24)

Usean hehtaarin laajuinen hakkuualueen alkupäässä seisoo hänen sinne eilen siirtämänsä metsäkone, jonka perään on asennettu laikkuri. Sillä Matti ryhtyy rikkomaan maanpinnan siemenpuualueella, sekä tekemään istutusta varten laikut aukoksi hakatulle alueelle. (P38)

Luonnonsuojelukin onnistuu tänään paremmin. Aina on niitä, jotka sotkee, elää oman päänsä mukaan, ei välitä. Nyt on säännöt, direktiivit, parempi on järjestys kuin epäjärjestys. On herätty pitämään vedet puhtaina, maaseutu hoidettuna, koko Suomi siistinä meidän kaikkien parhaaksi. (P4)

Maaseudulla tehtävä työ koetaan niin *tärkeäksi*, että se tuottaa vahvan itsetunnon.

Minä ja maaseutu. Oodi leivälle. Täältä, näistä asioista tulevat juureni. Täältä kumpuaa maaseudun ja sen työn arvostus. Sitkeys ja nöyryys jokapäiväiseen elämään. Nämä arvot olen halunnut siirtää lapsilleni. (P42)

Silloin sodan jälkeen eivät kaikki kodit arvostaneet koulunkäyntiä. Vanhempieni mielestä

ARTIKKELIT

oli parempi oppia tekemään rehellistä työtä. Koulusta saattoi tulla tyhjänpäiväisiä "leipäsaksen kauppiaita" tai "taivaanrannan maafareita". (P4)

Tapaan naapurin Liisan, joka on tullut kaupungin talouskoulusta lomalle. Varpaankynnetkin maalissa ja puheessa uusia kiemuroita. Minun ei tarvitse teeskennellä. Olen maalainen ja onnellinen lehmäntuokuisena. (P33)

Sukupuolten tasa-arvo ja työnjako maaseudulla on aineistoni perusteella jatkuvassa liikkeessä. Suomalaisessa talonpoikaisessa kulttuurissa miehen asema on perinteisesti ollut vahva muun muassa siksi, että maatilojen omistus siirtyy sukupolvenvaihdoksissa tavallisesti isiltä pojille. Emännät ovat puolestaan maataloilla tulokkaan asemassa (esim. Sireni 2002: 259–261, 263–266). Toisaalta talonpoikaiseen kulttuuriin näyttää kuuluvan se, että emännät ovat itse valinneet tai hyväksyneet asemansa (Sireni 2002: 269). Kirjoituskilpa-aineistossani näkyy yhtäältä työnteekoon liittyvä miehinen uho ja toisaalta se, että miesten ja naisen työroolit ovat sekoittumassa keskenään. Aineistosta on tehtävissä myös sellaisia tulkintoja, että naiset saattavat olla varsin ovelia elämän junailijoita.

Kynnin kahta sarkaa yhteen. Sarat olivat lähes kolmesataa metriä pitkiä. Tiesin, että jos aion miehen mitan täyttää, olisi paras saada mollemmat kymmenmetriset sarat mustaksi iltaan mennessä. Se tiesi runsaan puolen hehtaarin alaa mustana. Mitään tinkii isä ei ollut asettanut; sen asetin itse. Jos hevoset jaksavat, minä kyllä jaksan. (P8)

Ei ole enää miesten ja naisten töitä, on vain töitä. Niilän on tartuttava, oli mies tai nainen. Ei ole emäntää eikä isäntää, on vain maatyömiehiä. (P24)

Monesti on matkassansa, kalamiehellä mukana vaimo varsin vierellänsä, kalamiehen muija itse.

Moottorilla meneskellään, vieritään vesiä pitkin kalapaikan paikkehille, apajille ajetahan.

Sitten vaimo soutaa, soutaa, huopaa soutaa, soutaa, soutaa.

Kalamiehen mielen mukaan, täyttiin toiveet raitavasti. (R24)

Vieraantunut

Vieraantuneelle ihmiselle *kehitys* näyttyy vääjäämättömänä. Kehityksen suunnan muuttaminen koetaan mahdottomaksi, ja järkikin sanoo, että maaseudulla ei ole tulevaisuutta.

Paperi on puun luovutetut kasvot sanojen vankeudessa.

Metsän kadonnut hymy

paperin valkoisella iholla.

Markkinatalouden marionetit

tahraavat sen äidinkasvot.

Kapitalismin kyltymätön ahneus

vyöryy kuin hyökyaalto,

kuin petollinen usva

yli voimattomien ihmisten.

yli kokonaisten kansojen.

Tuhonvirrat vellovat vapaina!

Missä on ihmisen omatunto? (R3)

Ilma ympärilläni ei ole lempeä syli vaan peltikynäinen, kylmä päänsilitys.

Se janoaa järkeäni.

Yö peittää ja syö ahneesti kellojen pelästyneet kasvot

ja minä kohmetun hitaasti paikalleni, vaikka tiedän, että maa, jossa rastaat eilen

viettivät omenajuhlaa, olisi vain silmänräpäyksen päässä täältä. (R4)

On vain valittava, näistä on valittava. On ryhdyttävä tai lähdettävä tai vain oltava ja jäätävä. Järkevämpään olisi lähtää. Olen kuitenkin ollut aina tunneihminen, ainakin salaisesti siellä kuohuvan kosken rannalla. Nyt ei olla missään joen rannalla, ollaan elämässä, rosielämässä. Järki voittaa, päätämme lähteä.

ARTIKKELIT

Ja ainahan sitä pääsee käymään. Ja ehkä voi palatakin. (P23)

Näillä samoilla pelloilla kasvaa nyt pensaita ja puuta, ovat metsittyneissä. Näin on monilla pelloilla. Minua vahvemmat kädet, eivät koneerkaan ole pystyneet pitämään maaseutua entisellään. (P50)

Myös *sosiaaliset paineet* lisäävät maaseudusta vieraantumista. Lasten ja nuorten vieraantumista lisäävät vanhempien ja isovanhempien asennoituminen, koulutus sekä yleinen paikallis-alueellinen ilmapiiri. Aikuisille maalaisille Suomen vuonna 1995 tapahtunut liittyminen Euroopan unioniin on edelleen vaikea sopeutumisoingelma ja vieraantumisen syy.

Vanhemmat ja isovanhemmat sanovat:

– Mene minne vain töiden perässä, ja samaan aikaan vähenevät palveluiden vähenemistä ja nuorten poismuuttamista. (L17)

Peruskoulun ala-asteella oli tärkeää oppia tuntemaan käsitteet maaseutu ja kaupunki. Kaupungissa oli korkeita taloja ja sankkaa savua tupruttavia tehtaan piippuja. Maaseudulla taas oli kanoja ja lehmiiä ja paljon peltoa. (P46)

Illalla kaupungilla ollessaan hän kuulee monta kertaa saman kysymyksen, ja antaessaan vastauksen:

– Himangalta, kuuluu pilkallinen:
– Ooksä joku landepelle vai? (L17)

Sitten tultiin EU:n kyytiin,
pienet tilat heti myytiin.
Lipponen syö silmät päästä,
ei hädän tullen ketään säästä.
Hemilä tuo ”turva” paras,
onkin oman laarin suurin varas.
On pöydän takaa helppo johtaa,
vaikeudet ne toiset kohtaa. (R12)

Kaupungin on pubit, kelat
maalle jäivät kylvöt, velat.

Uusi tapa viettää kesää
silmaillla vain pulunpesää.

Tappotalon jätti Pentti
taskussansa liikku, sentti
pölnäpäänä toikkaroi
direktiivir tämän toi. (R29)

Maaseudun ihmisten hätä ja pahoinvointi näkyy kilpakiljoitusten lukuisissa *luopumisen ja jatkuvuuden katkeamisen* kuvauksissa.

Syksyinen aamu, usva on juuri hälvennyt. Aamukastetta on vielä piharuohoissa. Kumisaappaan kärjet kastuvat ja huomaa, että lehmän polkema reitti navetalle kopisee kenkään alla. Nollakeliä on ollut. Huomaa myös ruohon kasvun hidastumisen. Syksyn värit alkavat näkyä pihakoivuissa. Pelto käy horrokseen, eikä se enää jaksa ruokkia siellä kulkevaa karjamäärää. Väliaidat on purettava. Eihän se purkaminen muuta anna kuin enemmän liikkumatilaa. Maitomäärät tippuvat, eikä AIV-rehua ole tehty. On tullut luopumisen aika. (P25)

Viisivuotias poikani poika,
luokse mummonsa tulla saa.
Viikko pian menee tässä – miettien –
ei tiedä lapsi mietteistä –
mummon haaveista kohdallaan!
Siellä talo ja kynnetyt pellot –
oma koti odottaa, lapsi viety on
poissa sieltä –
isän luota maailmaan.
Vieras neuvo ja mallin näyttää
– miten elämänsä käyttää.
Äiti maaseudun rauhasta lähti
– tähän aikaan kuuluu niin.
Liian eloton paikka maalla ja rahaton.
Tuntuu niin.
Lapset virikkeitä saavat – äiti
miettii yksikseen, korvaa raha
isän paikan, joka lastansa ikävöi. (R34)

Monien nuorten kirjoituksissa maaseudusta vieraantuminen ilmenee *lähdön lumona*. Yhtäältä on "pakko" opiskelun tai työnteon takia lähteä pois maaseudulta, mutta toisaalta tulevaisuus näyttää myös kiehtovalta.

Nykynuorta vetää moni asia kaupunkiin: vanhempien mielipide, häpeä, työ, kauppojen läheisyys, jopa nimettömyys. Samaan tapaan kuin ennen muurettiin Ruotsiin tänään mennään kaupunkiin. Tällä hetkellä esteenäni ovat vain perhesiteet ja kaverisuhteet. Mutta kun kaverit lähtevät, minua ei pidätele mikään (ei edes se, että Kalajoki on nimellisesti kaupunki). (L17)

Halu kaupunkiin on minussa hyvin voimakas. Elämä tuntuu siellä suuremmalta. On kiehtovaa elää tuntemattomana, kaukana maaseudun kuppikunnista. Kaupungit tarjoavat minulle tässä elämäntilanteessa asioita, joihin maaseudulla ei ole mahdollisuutta yhtä kattavasti: koulutusta, harrastusmahdollisuuksia. (P39)

Lähdin opiskelemaan ja työhön muualle. Minusta tuli virkamies, opettaja. Kyllä sekin työstä käy. (P32)

Maaseutunautiskelija

Maaseutunautiskelijalle maaseutu on "turvapaikka", johon hän voi vetäytyä lataamaan akkujaan menestyäkseen kapitalistisen kilpailun pyörteisissä (Rosenqvist 2003, 13). Lukiolaisnuoren teksteistä välittyy hyvin se viaton *huolettomuus*, jonka nautiskelija liittää maalaiselämään.

Vaikka ihmiset muuttavatkin kaupunkiin, silti maaseutu vetää kaupunkilaisia puoleensa, varsinkin lomilla. Ehkäpä syynä on maaseudun rauhallisuus ja rentouttava luonto. Kaupunkielämässä väsy varmasti ainaiseen hälinään ja kiireeseen ja siksi on välillä mukava käydä rentoutumassa maaseudun hiljaisuudessa. Minusta maaseudussa parasta on juuri elämisen vapaus ja kiiteettömyys. Saa tehdä melkein mitä vaan. Iltaisin on turvallista olla ulkona yksin eikä tarvitse pelätä mitään. (L10)

Oli jo ilta – laskeva aurinko maalasi taivaanran-

nan punertavaksi. Seesteinen ilta oli hämärtymässä. Hiljaisuuden rikkoi kaukaa suolta kuuluva kurkien äänekkäs toivotus. Lämmin tuuli hiveli paljaita käsivarsiani ja jalkoja viilentäessäni alas mäkeä. Irrotin käteni ohjaustangosta ja levitin ne sivuilleni virtaavaa tuulta vasten. Tunsin vapauden riemua. Seuraava päivä olisi uusi huominen. (L10)

Luonto tarjoaa maaseutunautiskelijalle yhtäältä elämyksiä, ja toisaalta sieltä voi keräillä esimerkiksi marjoja kotitarvekäyttöön.

Tuntuu kuin seisoin keskellä kaunista maisemakorttia. Saappaani uppoavat syvälle sammaleeseen, syystuuli pyyhkii kasvojani ja nenänpäästäni tipahtaa kylmää kämmenselkään. Henkeä pidätellen katson pientä järveä, jonka peiliin heijastuvat taivaan sinessä laiskasti liikkuvat poutapilvet ja syksyn kirjoma metsä. Rantaviiva karkaisee peilikuvan ja nostaa puiden latvat takaisin taivasta tavoittelemaan. Kaksi värikästä metsää, juuristaan sidottuna.

Joutsenpari etenee peilitynnyllä vedenpinnalla kuin koriste soittoastian kannella. Erämaa huutaa hiljaisuuttaan. Suon tuoksu leviää ympärilleni voimakkaana kuin lapsuuteni savusaunan kitkeruus. Hetken harmittelen kameran puuttumista vaikka tiedän, etten osaisi vangita tätä hiljaista liikettä kuvaan. Valkeat linnut kääntyvät kohti saarta, joka soutaa niitä vastaan puiden oksat vettä hipoen. Siellä, saaren salaperäisessä sydämessä on valkoisen pariskunnan pesä. (P29)

Tänä talvena meillä on ollut jäänaluspöyryntä. Alkuun tuli siikaa toista kilo parista verkosta, mutta sitten se tyrehtyi ahveneen ja pariin siikaan. Kesäisin marjastamme. Mustikoita kasvaa parinkymmenen metrin päässä. Vuosi pari taaksepäin löysimme hyvän puolukkapaikan, mitä emme kerro kenellekään. Sieltä saa kahden talouden marjat nopeasti. Vadelmia kasvaa rantatien varrella. Hilloja emme ole onnistuneet saamaan, pitäisi lähteä Lapin reissulle. (P49)

Maalla asuminen ja vieraileminen merkitsevät maaseutunautiskelijalle mahdollisuutta virkistäytyä, pitää yllä sosiaalisia siteitä ja uusintaa

ARTIKKELIT

työvoimaa. Elanto ja maksulliset palvelut hankitaan tavallisesti kaupungeista.

Istahdin isolle rantakivelle ihaillemaan keväistä luontoa. [...] Kyllä maalla asumisessa on puolensa, mietin. Maaseudulla ilmaiset elämys- ja vapaa-aikamahdollisuudet ovat kivenheiton tai ainakin lyhyen automatkan päässä. Kukaan ei kerää "musiikkimaksua" tälläkään järvellä. Toisaalta tarvittavat maksullisetkin palvelut ja tarjonnat ovat saatavissa lähialueilta. (P11)

No, ainakin minä palaan maaseudulle muiden samanhenkisten kanssa. Me syöksymme kaupunkien asfalttiuidakoista happinaamarit kasvoillamme ulos suoraan velmaan luonnon keskelle kesämökeillemme ja bambumajoillemme, jotka olemme väsänneet maalle lomaa varten, oli sitten talvi taikka kesä. Me kiertelemme ahkerasti maaseudulla sinne jääneiden tuttujen luona, maistamme taas maaseudun töitä ja viertämme siestaa lötköttäessämme riippukeinussa pihalla tai grillatessamme rannalla. (P36)

Työviikko takana kaupungissa.

Saavun mökille.

Päässä vielä raskas olo, tehdään työn äänet.

Tortuttelen hiljaisuuteen. (R1)

Maaseudusta nautiskeluun liittyy usein perinteisten talonpoikaisten arvojen hyödyntämistä. Pienen maapalan *omistaminen* voi täyttää ihmisen "koko elämän". Sukutilasta nauttiminen puolestaan pitää yllä *jatkuuuden* ihanteeseen perustuvaa maaseutuidylliä.

Olen löytänyt juureni syntymäkyläni maaseudun maisemasta ja tunnen siellä keväisen kylvöpellon tuoksun omakseni. [...] Siellä pieni maapala, jonkun mielestä aivan mitätön, täyttää koko elämäni. Maa ja sen pieninkin palan omistaminen on aina kiehtonut mieltäni. (P5)

Vanhat perinteet ovat maaseudulla säilyneet paremmin kuin kaupungissa. Hautajaisissa on maaseudulla erilainen tunnelma kuin kaupungissa. [...] Jouluna menemme kaikki mummolaaan viettämään jouluaattoa. En voisi kuvitellaakaan joulua ilman mummolassa käyntiä. Se

kuuluu oniin perinteisiimme, joista emme luovu. Juhannuksena menemme suvun mökkirantaan juhlimaan keskikesän juhlaa. Lisäksi koko suurperheemme kokoontuu sunnuntaihin syömään mummon keittämää riisipuuroa. (L5)

Maa- ja metsätaloustöiden tekeminen – *maajussiäbellys* – kuuluu olennaisena osana monien maaseutunautiskelijoiden elämään. Maaseudun työt ovat vastapainona kaupungissa tehtäville erilaisille töille. Joillekin maa- ja metsätaloustyöt edustavat harrastusta tai elämäntapaa, jolloin työ ja vapaa-aika sekoittuvat nautinnolliseksi kokonaisuudeksi.

Tänään perkasin rajalinjaa metsässäni. Moottorisahan teräketju hyppäsi pois päältä pikkurisuja katkoessani. Luotin liikaa rajaajan jään kestävyyyteen ja upposin sinne niin, että turvastaappaani hörppäsi vettä. Mielessä kävi vanhemman lapseni ihmettely, miksi hänen vanhempiansa pitää nähdä vaivaa metsäpalktojen perkaamisista, lammasaitojen uusimisista keskellä hehkeintä kesää ja selkä kipeänä kivien keruusta toukokuun aikaan, kun varsinainen työemme antaisi riittävän elannon ilman tuota "maajussiähellystäkin". Niinpä, taidanko tuohon vastata? (P15)

Ensinnäki, minä oon asennoitunu tähän hommaan siten, että lasken työajaksi vain navetoinnit. Toiseksi: kaikki muu työ on mulle harrastamista, ikään kuin elämäntapaa. Paljo ennemmin teen tätä kuustoista tuntia päiväsä, ja seittemänä päivänä viikosa, ko kahdeksan tuntia päiväsä ja viitenä päivänä viikosa olisin josaki liukuhinnan määrättävissä. Täsä mielesä kunnioitan sua, ko jaksat tehdä semmosta työtä. Musta ei olis siihen, ja ehkäpä sinä et välittäis taas tämmösestä hommasta. (P11)

Sankarijuntti

Sankarijuntiksi olen nimennyt maaseutuidentiteetin, jonka ylläpitäjä – kulttuurisesti arvokkaalla tavalla – asettaa modernit rationaliteetit kyseenalaisiksi. Sankarijuntti ammentaa voimansa maaseudun ja kaupungin erosta sekä maaseudun *omaehtoisuudesta*.

ARTIKKELIT

Siellä he asuvat. Pihalla ränsistynyt navetta, pellolla ruostuu vanha silppuri. Hirsistä kyhätyn aitan ovi on sinetöity laudalla ja navetan hylätyllä tunkiolla lojuu lehmän pääkallo. Nämä ihmiset ovat eläneet näillä tiluksilla aina. Pyykit liehuvat yksinään navetanportissa, jonka tiilikatto kasvoi sammalta jo silloin kauan, kauan sitten.

Lapset löysivät pihatieltä Venäjänvallan aikaisen ruplan, liekö esi-isiltä sinne pudonnut. Tuossa tomuisella pihamaalla sen suvun jäsenet ovat kolmensadan vuoden ajan tallustelleet. Ulkopuolisen silmin näiden ihmisten elämä peltojensa keskellä ja metsiensä vangitsemina on käsittämätöntä. Heidän nykyisyydessään ei tapahdu mitään, eikä heillä ole tapana puhua tulevaisuudesta. (P34)

Joskus itsellisyyden ja riippumattomuuden korostus voi johtaa kulttuuriselta arvoltaan alhaisiin lopputulemiin, kuten sovinnistiseen *punaniskajunttiuteen*.

Akat on ku lentokoneita. Ne hyrrää ja pyrisee paikasta toiseen, eikä tiedä, minkä paskakasan päälle pistää pyrstönsä, ne nousee ja laskee, niistä ei tiedä koskaan, onko ne menosa vai tulosa. Semmosen, joka jää paikalleen, minä vielä otan ja menen naimisiin. {...}

Nyt on taas marjanpoiminnan aika. Puskat notkuu herukkoja punasina, eikä poimijaa oo. Sivusilmällä olen kattellu revvipalstoja, mutta sielä on vain akateemisia, tupakoimattomia naisia. Miksei neki kävis, mutta ne ei kerro ilmotuksessaan, osaako ne paistaa pannukakkuja tai lapioija sontaa. {...}

Kävin vasta latinotanssin alkeiskurssin kansalaisopistossa. Se opettajanainen kehui, että mulla on rytmi verisä ja pyysi joskus tulemaan kahaville. Lupasi opettaa samba. Kattelin pitkään naista ja kysyin, onko sillä näppärät sormet. Se punastu niinku kärpässieni ja sano, ettei oo hitaaksikaan haukuttu. Tutkin rofiilia tarkemmin ja hymähdin: sillä oli oikein passeli ruumis marjanpoimijaksi. (P10)

Sankarijuntti voi ryhtyä avoimeen tai piilotettuun *taisteluun kehitystä vastaan*.

Meidän tulee peljätä ja rakastaa,
Brysselin Herraa.
Saarnan piti Hemilän "Kalle".
Pientilat jyrätään "EU-tilojen" alle.
Meillä oli vain yhdeksän lehmää.
Siispä, ilman investointitukea jäin.
Lopetanko karjan pidon?
Entiseen malliin jatketaan meillä eteenpäin.
Ollaan byrokratian rattaissa, rasvana. {...}

Kohta hiehoja poikii kaksi.
Nyt tunnen itseni vahvemmakei.
Haluan taistella.
Minulla on juuret.
juuret tähän maahan.
Toivon niiden kestävän.
Olen viimeinen mohikaani,
sukutila ilman jatkajaa jää. (R28)

Kun hän kysyi autossa, miksi, isä vastasi, ettei tällaisesta paikasta voi kuin lähteä ja kehotti ajattelemaan järjellä. Hän kuvitteli, että pysähtynyt aika jäi sinne huutamaan häntä, mutta hän oikeastaan huusikin sitä.

Niiden vuosien aikana maailman meno elti lioa hänen käsitystään, eikä hän tiedä, miksi tuli takaisin. Kääntyessään viimeisen kerran terävillä koroillaan tomuisen pihatien päässä hän muisteli viime lähtöä, kyllä isä silloin totta puhui, mutta totuushan on subjektiivinen käsite. (P34)

Jotkut sankarijuntit pohrivat kaupunkilaisten *jymäyttämisen* mahdollisuuksia.

Täältä kyllä löytää jokainen halukas rontin palasen, johon on hyvä rakentaa talo ja ehkä me anteliaisuudessamme lahjoitamme pellon kaupan päälle, sillä onhan kaupunkilaisenkin hyvä työtä tehdä. Vaikka luulenpa, että lahjoituksemme menisi hukkaan, sillä nykyajan kaupunkilaiset eivät enää hallitse edes kansallislajiamme hiihtoa, puhumattakaan halonhak-

ARTIKKELEIT

kuusta tai uimisesta. Mutta ei se mitään, kyllä me opetamme. Ja täällä on tilaa, missä opettaa ja uimapaikkojakin löytyy, sillä lähes puhtaat joet kiertävät näissä maisemissa. (L16)

Sankarijuntin ovelin toimintatapa on kaupunkilaisen *hätkäytys*: pienen liikahduksen aiheuttaminen kaupunkilaisen mielessä. Kaupunkilaisen voi saada pois toltaan esimerkiksi toteamalla, että maaseudulla eläminen edellyttää *rauhottumisen ja omissa oloissaan olemisen kykyä*.

Voisi luulla, että maaseudulla voisi asua kuka tahansa. Siihen vaaditaan kuitenkin jotain, nimittäin kykyä rauhoittua ja olla omissa oloissaan. (L14)

Lehemen elämää

Suupielesä heinä roikkuu,

kärpänen mua rakastaa,

Ruokaa eesäni laatriat notkuu,

lypsäjä allani touhuu.

Siinä se ny mua lypsää,

aattelee kai oonko hullu?

Hännällä lyön – osaan yllättää –

en oo Englannin serkkuihin tullu.

Tässä taas tuijotan navetan seinää,

ei oo heleppua mun elämä!

Ikkunakki ylhällä, ulos ei nää,

on kumminki naapuriparresa ystävä.

Lehemäkavereita riittää mulla,

ihminen harvon rupiaa rapsuttahan.

Paistuu emännän uunisa pulla,

muttei ikinä tarijua navettahan.

On täällä kaunista kesäsin,

lajun se märehäjän paratäisi on.

Ikävää ja kylymää talavisin,

ko routa on vielä nii taipumaton.

Päivästä toiseen sama navetan seinä,

arki välihin tylsää olla tahtoo.

Vaan herkkua on vihiriä heinä

– seinäki hieno ko tarkkahan kahtoo. (R16)

Laulaminen näyttää virittävän sankarijuntin tarkoituksenmukaiseen mielentilaan.

Usein raskaan koulupäivän jälkeen on mukava mennä rentoutumaan lähimetsään, jonne ei ole pihaltamme matkaa kuin parisataa metriä. Metsässä voi rauhoittua ja rentoutua kuunnellen lintujen laulua tai siellä voi myös itse laulaa, sillä siellä ei ole ihmisiä kädenkosketuksen päässä ihmettelemässä, että mitä tuo tuossa mörisee. Metsästä ei löydy arvostelevia tuomareita. Siellä voi laulaa, vaikka ei sattuisikaan omistamaan aivan maailman komeinta lauluääntä. (L16)

Toukokuussa: Ollos huoleton,

poikas valveil' on.

Ajan pellolla, ja laulan, trallallaa,

Miksi laulan trallallaa?

Olen suomalainen!

Saan ajaa Valtralla, Valmet Valtralla.

Minulla on pallo hallussa.

Ei ole velkaa, trallallaa.

Ja kahdeksan lehmää, trallallaa. (R28)

Sankarijuntti voi käyttää myös *sukupuolista viehätyvoimaansa* kaupunkilaisen hätkäyttämiseen. Maaseudun mummolaan vastentahtoisesti kesälomalle saapuvan kaupunkilaisnuorukaisen ennakkoluulot hälvenevät nopeasti, kun hän tapaa Kaisan. Tyttö tutustuttaa pojan paikkakuntaan isolla traktorilla ajeluttaen, ja homma on sillä selvä.

Koko loppukesä sujui oikein mukavasti Kaisan kanssa. (L7)

Toinen nuori sankarijuntti yllättää kaupunkilaisen junassa.

ARTIKKELIY

Pariisilaisen hajuveden vastustamaton tuoksu leijaillee junan käytävällä saaden tummatukkaisen nuoren miehen nostamaan samean katseensa sylimikronsa näytöstä. Käytävän toiselle puolelle istunut hento, kaunis nainen kaivelee matkalippua käsilaukustaan. Mies katsoo ikkunasta ulos junan nytkähdettyä liikkeelle. Käytöstä poistettu asemalaituri kasvaa säälittävän näköisenä rimoteita, eikä asemarakennuksessakaan kehumista ole.

Juna liikuu hitaasti pienen ihmisjoukon ohii. Pussihousuilla varustettu teräväpiirteinen vanhaikäntä imee sätäkää posket lommollaan ja pälyilee junaa kulmiensa alta kyynisesti. Pikkupojat painivat nurmikolla äkäisennäköisen muurin yrittäessä erottaa heitä kävelykepillä toisistaan. Talolliset koroittelevat traktoreillaan kylänraitilla viittiloiden pikisillä sormillaan avoimista ikkunoista tutuille.

Nuori mies kääntää katseensa pois ikkunasta ja hymähtää halveksivasti. Hän ei voi kuitenkaan vastustaa käyrävän toiselta puolelta kantautuvaa sivistynyttä rakennelkynsien naputtelua. Nainen ei voi olla kovinkaan vanha, ehkä vähän yli kaksikymmentä. Toisella kädellään hän haroo vaaleita kutrejaan tottuneesti ja pikainen meikinkorjaus käy käden käänteessä. Tarkempisilmäinen voisi huomata nuoren miehen olemuksessa pientä helpotusta, ikkunaan päin tämä ei vilkaise enää lainkaan.

– Anteeksi neiti, mutta olemmekohan me tavanneet joskus aiemmin, näytitte jotenkin tulta, hän kysyy.

– Minä olen yksi heistä, nainen vastaa ja nyökkää ikkunan suuntaan. (P34)

Keskustelua maaseutuidentiteettien kulttuurisista ja poliittisista merkityksistä

Edellä olevasta voidaan havaita, että maaseutututkijan teoretisoinnit ja maallikkodiskurssit toimivat osittain toisistaan poikkeavissa puheavaruuksissa. Toisaalta yhtymäkohtiakin on löydettävissä. ”Käytännön ruralismi” (eli maallikkodiskurssit) on Hallacreen (1997: 80) mukaan paljon lähempänä diskursiivista modernia kuin

”spektaakkelimaista” jälkimodernia. Tämä merkitsee sitä, että järjen käyttöä ja jakamatonta maaseutuidentiteettiä pyritään pitämään yllä.

Maaseudusta vieraantuneisuuden suuri määrä kirjoituskilpailuaineistossa osoittaa kuitenkin, että modernin rationaalisuuden säilyttäminen on nyky-yhteiskunnassa vaikeaa. Maallikkodiskurssien jälkimoderniutta kuvastaa mielestäni myös se, että maaseudusta puhutaan mieluummin abstraktilla, symbolisella tai vertauskuvallisella tasolla kuin konkreetilla, fyysis-spatiaalisen tasolla. Tosin tämä vaikutelma syntyy myös siitä tavasta, jolla olen aineistoani lukenut.

Omien, maaseudun kehittämistä koskevien akateemisten pohdintojeni lähtökohtana on maaseudun kilpailukyyn kehittäminen. Minä ja maaseutu -kilpailun tuotosten perusteella hahmotin edellä viisi maaseutuidentiteettityyppiä, joista *sankarijuntilla* ja *työn sankarilla* on näkemysni mukaan kilpailukykyistä potentiaalia. Sen sijaan *vieraantunut* ja *maaseutunautiskelija* edustavat mielestäni kaupunkivetoiseen kehitykseen alistumista ja *talonpoika* menneisyyden vangiksi jäämistä. Työn sankarin identiteetillä on liittymäkohtia yhtäältä spatiaalista ja toisaalta keinotekoisista maaseutua koskeville teoreettisille pohdinnoilleni. Sankarijuntin identiteetti puolestaan liittyy läheisesti ajatukseen modernisaation vastustamisesta.

Maallikkodiskursseissa otetaan hyvin harvoin kantaa siihen, tulisiko maaseudulla olla jokin rooli taloudellisen kasvun edistämiseksi. Silloinkin, kun asiaa ryhdytään pohtimaan, päädytään varsin konservatiivisiin maaseudun asemaa koskeviin visioihin. Tavallisimmin maaseutu nähdään raaka-aineiden tuotantoalueeksi. Kriittiselle teoreetikolle tämä on turhan vaatimaton ja ehkä jopa kestävä tulevaisuuden visio. *Spatiaalisen maaseudun* kehittäminen edellyttää mielestäni tuotannollisten arvoketjujen uudelleen organisointia niin, että arvoketjujen tärkeimpiä toimintoja, kuten johtamista, saadaan siirrettyä maaseutualueille.

Kansalaisyhteiskunnasta ei näytä kilpakirjoitusaineiston valossa olevan tällaisen kehityksen alkuunpanijaksi, joten vastuun kantajaksi kai-

ARTIKKELIT

vattaisiin valtiota (vrt. Hautamäki 2002: 31). Maallikkodiskursseissa esiintyvää työn sankaria tarvittaisiin tällaisen modernin projektin toteuttajaksi.

Ajatus *keinotekoisien maaseudun* myymisestä kaupunkilaisille tuntuu empirisen aineistoni perusteella sopivan huonosti maallikkodiskursseihin. Kansalaiset ilmaisevat arvostavansa "aitoa" maaseutua. Tämä ei välttämättä merkitse sitä, että keinotekoisilla maaseututuotteilla ei olisi markkinoita. Keinotekoisien maaseututuotteiden kilpailukykyisyyden testaus edellyttäisi pitkäjanteista, julkisen hallinnon rahoituksella tapahtuvaa kehittämisprosessia, jossa houkuteltaisiin uudentyyppeisiä business-henkisiä työn sankareita maaseutualalle.

Olen mielestäni löytänyt kirjoituskilpailuaineistosta viitteitä kulttuurisesti arvokkaasta *modernisaation vastustamisesta*, sankarijunttiudesta. Idut ovat ehkä heikkoja ja lukumäärältään vähäisiä, mutta ne ovat syntyneet modernin projekteista riippumatta tai niistä huolimatta.

Mitä tulee eri maaseutuidentiteettien *kulttuuriseen arvoon* (omassa ajattelussani), niin sankarijuntti lisää kulttuurin monimuotoisuutta, tekee junttiuden näkyväksi ja ottaa muut ihmiset huomioon vahingoittamalla heitä hellästi kapitalistisen kilpailun pyörteissä. Yhteisöllisyys ja toisten ihmisten huomioon ottaminen edustavat tässä tavoittelemisen arvoista toiveajattelua: kirjoituskilpailuaineiston sankarijuntit toimivat pikemminkin yksilöinä kuin jonkin yhteisön jäseninä. Työn sankari tavoittelee funktionaalista rationaalisuutta, jonka arvoa modernissa yhteiskunnassa ei voi kiistää. Talonpojan kulttuurista arvoa alentaa valikoiva yhteisöllisyys, sisäänlämpiävyys. Funktionaalisen rationaalisuuden näkökulmasta ei liene perusteltavissa se, että maanomistus ja valta säilyvät vuosisatoja samojen sukujen hallinnassa. Maaseutunautiskelija on pahimmassa tapauksessa vain omaa etuaan ajava individualisti, joka noukkii rusinat maaseudun pullasta kantamatta tätä suurempaa vastuuta maaseudun kehittämisestä. Silloinkin, kun nautiskelijat ryhtyvät keskiluokkaiseksi yhteisöksi tai maffesolilaiseksi uusheimoksi (ks. Hal-

facree 1998), ongelmana on sisäänlämpiävyys: tällainen yhteisöllisyys rajaa ulkopuolelleen sellaisia yhteiskunnallisia ryhmittymiä, joilla voi olla tarpeita maaseudun käyttämiseen (Lowe ym. 1995, 80). Maaseudusta vieraantuneet ovat uhka maaseudun tulevaisuudelle, sillä vieraantuminen ilmentää luopumista maaseudusta.

Lopuksi pohdin kysymystä maaseutuidentiteettien *politiikkarelevanssista*. Paul Cloke ja Jo Little (1997: 9) toteavat omien kokemustensa pohjalta, että maaseutututkimukseenkin vaikuttaneen niin kutsutun kulttuurisen käänteän jälkeinen (eli jälkimoderni) maaseutututkimus on ollut monin tavoin diskursiivisesti yhteen sopimaton maaseutupoliittisten toimintaohjelmien ja -käytäntöjen kanssa. Maaseutupoliittinen vastaus jälkimodernin haasteeseen on Britanniassa ollut se, että maaseutupoliittisia toimenpiteitä ei kannata haaskata spatioalisuudesta irrotetun maaseudun kehittämiseen. Oikeutuksensa perustelemiseksi maaseutupolitiikka näyttää siis tarvitsevan selkeästi määriteltäviä maaseutualueita, joilla on selkeästi määriteltäviä kehitysongelmia (Cloke–Little 1997: 10). Myös Suomessa maaseutupolitiikkaa harjoitetaan pääsääntöisesti moderniin, funktionaaliseen rationaalisuuteen nojautuen. Paitsi kansallisessa myös Euroopan unionin maaseutupolitiikassa maaseutu määritellään alueellisesti. EU:n rakennerahasto-ohjelmat kohdistuvat suuralueisiin ja jopa paikalliseen omaehtoisuuteen pyrkivät kehittämisohjelmat (kuten Leader ja Pomo) on jäykistetty seutukunnalliseen aluekehikkoon.

Talonpojan identiteetin varaan rakentuva maaseutupolitiikka merkitsee sen poliittisen kompromissin hyväksymistä, jonka mukaan kaupunkipolitiikka hoitaa kaupunkien kehittämisen ja maatalouspolitiikka maaseudun kehittämisen (Uusitalo 1998: 125). Tällöin yhteiskunta jaetaan kaupunkien ja maatalouden kesken, ja muu maaseutu tulee eristetyksi pelin ulkopuolelle.

Uskoakseni nykyinen suomalainen maaseutupolitiikka pyrkii ensisijaisesti edistämään *työn sankarin* maaseutuidentiteettiä. Ongelmana tässä on mielestäni jämähtäminen maaseudun alueelliseen määrittelyyn. Kapitalistinen kilpailuky-

ARTIKKELIT

ky edellyttää joustavaa alueiden välistä toimintaa. Spatiaalisen kilpailukykyyn saavuttamiseksi tarvittaisiin laajoja, innovatiivisia maaseutupoliittisia kehittämissprosesseja, joissa kokeiltaisiin maaseudun näkökulmasta erilaisten alueiden välisten toimintamallien kilpailukykyisyyttä.

Maaseudusta *vieraantuneisuuden* laajuus on merkki maaseudun elinkelpoisuuden, kilpailukykyyn ja houkuttelevuuden heikkenemisestä. Vieraantuneisuutta lienee mahdollista vähentää onnistuneella, aktiivisella elinkeinopolitiikalla, mutta hädän ensiavuksi tarvitaan sosiaalisempiäkin tukitoimenpiteitä.

Maaseutunautiskelijan identiteettiin tukeutuva maaseutupoliittikka on kaupunkivetoista: kaupunkilaiset määrittelevät, mikä maaseudussa on arvokasta. Mielestäni tällainen politiikka johtaa maaseudun alistamiseen ja marginalisoitumiseen.

Sankarijuntti on konstruoimistani maaseutuidentiteeteistä ainoa, joka asettuu vastustamaan kaupungistumista. Empiirisessä aineistossani sankarijuntti näkyy vain heikkoina, piilotettuina kuiskauksina, joten sen esittäminen maaseutupoliittisena mahdollisuutena edustaa tietoista "aineiston rajojen ylittämistä" (Juhila 1999: 160, 165). Voihan olla niin, että vallitsevat ontologisoituneet maaseutupoliittiset totuusdiskurssit estävät vaihtoehtoisten puheta-
pojen syntymistä maallikkodiskursseissa. Steve Pilen (1997: 15) mukaan vastustamisen politiikassa on kyse siitä, että yritetään muuttaa "pelin sääntöjä" tarkoituksenmukaiseen suuntaan. Sankarijuntin käsitteellistäminen yhtäältä tarjoaa maaseutupoliitikalle uuden mahdollisuuden ja toisaalta se luo emansipaation välineitä todellisille, omaehtoisille sankarijunteille.

Kirjallisuus

- Aro, Jari 1999: Sosiologia ja kielenkäyttö. Retoriikka, narratiivi, metafora. Acta Universitatis Tamperensis 654. 156 s.
- Bauman, Zygmunt 1992: Intimations of postmodernity. 232 s. Routledge, London.
- Caalders, Janine-Dietvorst, Adri-Philipsen. Jan 2000: An alternative to standardisation and conservation in tourism development: a process approach of innovation. Teoksessa Tialda Haartsen-Peter Groote-Paulus P.P. Huijgen (toim.). Claiming rural identities. Dynamics, contexts, policies, 108-119. Van Gorcum, Assen.
- Clark, Gordon-Bowler, Ian-Darrall, Jan-Heaney, Donna-Ilbery, Brian 2000: Quality and identity in rural development. Teoksessa Tialda Haartsen-Peter Groote-Paulus P.P. Huijgen (toim.). Claiming rural identities. Dynamics, contexts, policies, 134-143. Van Gorcum, Assen.
- Cloke, Paul-Little, Jo 1997: Introduction: other countryside. Teoksessa Paul Cloke-Jo Little (toim.). Contested countryside cultures. Otherness, marginalisation and rurality, 1-18. Routledge, London.
- Creed, Gerald W-Ching, Barbara 1997: Introduction: recognizing rusticity - identity and the power of place. Teoksessa Barbara Ching-Gerald W. Creed (toim.). Knowing your place - rural identity and cultural hierarchy, 1-38. Routledge, New York.
- van Dam, Frank 2000: Revealed and stated preferences for rural living. Evidence from the Netherlands. Teoksessa Tialda Haartsen-Peter Groote-Paulus P.P. Huijgen (toim.). Claiming rural identities. Dynamics, contexts, policies, 80-91. Van Gorcum, Assen.
- Eskola, Jari-Suoranta, Juha 2000: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. 266 s. Vastapaino, Tampere.
- Frouws, Jaap 1998: The contested redefinition of the countryside. An analysis of rural discourses in the Netherlands. Sociologia Ruralis 38: 1, 54-68.
- Groote, Peter-Huijgen, Paulus P. P.-Haartsen, Tialda 2000: Claiming rural identities. Teoksessa Tialda Haartsen-Peter Groote-Paulus P.P. Huijgen (toim.). Claiming rural identities. Dynamics, contexts, policies, 1-7. Van Gorcum, Assen.
- Haartsen, Tialda-Groote, Peter-Huijgen, Paulus P.P. 2000: Continuities and discontinuities in representations of the rural in the Netherlands. Teoksessa Tialda Haartsen-Peter Groote-Paulus P.P. Hui-

ARTIKKELIT

- gen (toim.). Claiming rural identities. Dynamics, contexts, policies, 11–23. Van Gorcum, Assen.
- Halfacree, Keith H. 1995: Talking about rurality: social representations of the rural as expressed by residents of six English parishes. *Journal of Rural Studies* 11: 1, 1–20.
- Halfacree, Keith 1997: Contrasting roles for the post-productivist countryside. A postmodern perspective on counterurbanisation. Teoksessa Paul Cloke–Jo Little (toim.). *Contested countryside cultures. Otherness, marginalisation and rurality*, 70–93. Routledge, London.
- Halfacree, Keith 1998: Neo-tribes, migration and the post-productivist countryside. Teoksessa Paul Boyle–Keith Halfacree (toim.). *Migration into rural areas: theories and issues*, 200–214. John Wiley & Sons, Chichester.
- Hall, Stuart 1999: Identiteetti. 285 s. Vastapaino, Tampere.
- Hautamäki, Lauri 2002: Teollistaminen maaseutupolitiikan välineenä. *Maaseudun uusi aika* 10: 3, 26–35.
- Heiskala, Risto 2000: Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriasia. 229 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Hopkins, Jeffrey 1998: Signs of the post-rural: marketing myths of a symbolic countryside. *Geografiska Annaler* 80 B: 2, 65–81.
- Hyvärinen, Martti 1994: Viimeiset taistot. 393 s. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Aija–Juhila, Kirsi–Suoninen, Eero 1993: Diskurssianalyysin aakkoset. 238 s. Vastapaino, Tampere.
- Jones, Owain 1995: Lay discourses of the rural: developments and implications for rural studies. *Journal of Rural Studies* 11: 1, 35–49.
- Juhila, Kirsi 1999: Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa Aija Jokinen–Kirsi Juhila–Eero Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 160–198. Vastapaino, Tampere.
- Katila, Saija 2000: Moraalijärjestyksen rajaama tila: maanviljelijä-yrittäjäperheiden selviytymisstrategiat. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisu A 174. 257 s.
- Kiviniemi, Kari 2001: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola–Raine Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, 68–84. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Korhonen, Inkeri–Oksanen, Katja 1997: Kertomuksen semiotiikkaa. Teoksessa Pekka Sulkunen–Jukka Törrönen (toim.). *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*, 54–71. Gaudeamus, Tampere.
- Kortteinen, Matti 1997: Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. 2. painos. 390 s. Hanki ja Jää, Hämeenlinna.
- Kumpulainen, Mikko 1999: Maan ja talouden välissä. Viisi kertomusta suomalaisen maatilan luontosuhteen muutoksesta. Joensuun yliopisto, Maantieteen laitos, Julkaisuja 5, 246 s.
- Lampinen-Hietikko, Laila (toim.) 2002: Kuulla maan hengittävän. MTK Keski-Pohjanmaan v. 2002 järjestämän Minä ja maaseutu -kirjoituskilpailun satoa. 112 s. MTK Keski-Pohjanmaa, Kokkola.
- Lefebvre, Henri 1991: *The production of space*. 454 s. Blackwell, Oxford.
- Lowe, Philip–Murdoch, Jonathan–Cox, Graham 1995: A civilised retreat? Anti-urbanism, rurality and the making of an Anglo-centric culture. Teoksessa Patsy Healey–Stuart Cameron–Simin Davoudi–Stephen Graham–Ali Madani–Pour (toim.). *Managing cities. The new urban context*, 63–82. John Wiley & Sons, Chichester.
- Mormont, Marc 1990: Who is rural? Or how to be rural: towards a sociology of the rural. Teoksessa Terry Marsden–Philip Lowe–Sarah Whatmore (toim.). *Rural restructuring. Global processes and their responses*, 21–44. David Fulton, London.
- Murdoch, Jonathan–Pratt, Andy C. 1997: From the power of topography to the topography of power. A discourse on strange ruralities. Teoksessa Paul Cloke–Jo Little (toim.). *Contested countryside cultures. Otherness, marginalisation and rurality*, 51–69. Routledge, London.
- Nieminen, Martti 1997: Perikunta, maalaiskunta, val-

ARTIKKELIT

- rakunta. Sosiologisia tutkimuksia maankäytön suunnittelun ja rantojen suojelelun ristiriidoista. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Lisensiaatintyö (sosiologia), Julkaisematon. 110 s.
- Ojankoski, Teija 1998: Oikea pieni kaupunki. Maantieteen ja asukkaiden näkökulma suomalaiseen pikkukaupunkiin. Turun yliopiston julkaisuja C 142. 268 s.
- Phillips, Martin 2002: Distant bodies? Rural studies, political-economy and poststructuralism. *Journal of Rural Studies* 42: 2, 81–105.
- Pile, Steve 1997: Introduction: opposition, political identities and spaces of resistance. Teoksessa Steve Pile–Michael Keith (toim.). *Geographies of resistance*, 1–32. Routledge, London.
- Relfh, Edward 1976: *Place and placelessness*. 156 s. Pion Limited, London.
- Rosenqvist, Olli 1997: Maatalouden alueellinen erikoistuminen Suomessa. Vaasan yliopiston julkaisuja, Tutkimuksia 219, Maantiede 36. 211 s.
- Rosenqvist, Olli 2000: Hegemoninen kamppailu maaseudusta. *Maaseudun uusi aika* 8: 3, 8–21.
- Rosenqvist, Olli 2002: Aluekeskuspolitiikka ja muut yhdenmääntävän maaseutupolitiikan esteet Suomessa. *Terra* 114: 2, 59–67.
- Rosenqvist, Olli 2003: Kilpailukykyisen maaseudun tuottaminen keskittyvän aluekehityksen ja hegemonisen kaupunkidiskurssin oloissa. *Terra* 115: 1, 3–18.
- Rouhiainen, Vesa 2002: Suomalaisen maaseutokuva 2000. Koodikirja, aineiston versio 1.0 (6.9.2002). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampere. <<http://www.fsd.uta.fi/aineistot/cbF1210.pdf>>. Luettu 5.11.2002
- Silvasti, Tiina 2001: Talonpojan elämä. Tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimintuksia 821. 341 s.
- Sireni, Maarit 2002: Tilansa tekijät. Tutkimus emännyydestä ja maatilasta naisen paikkana. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 56. 320 s.
- Smart, Barry 1993: *Postmodernity*. 169 s. Routledge, London.
- Sienseke, Marie 2000: Whose landscape values? Central goals versus local perspectives in planning and management of the rural landscape. Teoksessa Tialda Haartsen–Peter Groote–Paulus B.P. Huijgen (toim.). *Claiming rural identities. Dynamics, contexts, policies*. 25–34. Van Gorcum, Assen.
- Sulkunen, Pekka 1997: Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa Pekka Sulkunen–Jukka Törrönen (toim.). *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. 13–53. Gaudeamus, Tampere.
- Sulkunen, Pekka–Törrönen, Jukka (toim.) 1997: *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. 299 s. Gaudeamus, Tampere.
- Suoninen, Eero 1999: Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen–Kirsi Juhila–Eero Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 17–36. Vastapaino, Tampere.
- Susiluoma, Heikki 2001: Maaseudun kehittäminen osallistuvan toimintatutkimuksen näkökulmasta. *Ekologinen visio 2011*. Chydenius-Instituutin tutkimuksia 4. 119 s.
- Törrönen, Jukka 2000: Subjektiaseman käsite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. *Sosiologia* 37: 3, 243–255.
- Uusitalo, Eero 1998: Elinvoimaa maaseudulle. Miksi, kenelle ja miten? *Maaseutupolitiikan perusteet*. 311 s. Otava, Helsinki.